

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

TAYYÂR-ZÂDE ATÂ
**OSMANLI
SARAY TARİHİ**

Târîh-i Enderûn

-II-

Hazırlayan
MEHMET ARSLAN

KİTABEVİ

KİTABEVİ • 440
Osmanlı Tarih Kaynakları • 12

Dizi Edidörü
Ali Şükrü Çoruk

Kapak
Özkul Eren

Dizgi/İç Düzen
All-Graf

Baskı
Çalış Ofset
Davutpaşa Caddesi No: 8 Topkapı - İstanbul
Tel: 0(212) 482 11 04

Cilt
Bayrak Matbaası

1. Baskı (600 Adet)

İstanbul, 2010

ISBN: 978-605-4208-72-2 (Tk.)
ISBN: 978-605-4208-74-6 (2. C.)

T.C.
Kültür ve Turizm Bakanlığı
Sertifika No: 0107-34-007408

Online Satış
www.kitabus.com

© **KİTABEVİ** Çatalçeşme Sok., No: 54/A Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel: 0 (212) 512 43 28 - 511 21 43 • Faks: 513 77 26

TAYYÂR-ZÂDE ATÂ

OSMANLI SARAY TARİHİ

– Târîh-i Enderûn –

- II -

Hazırlayan
Prof. Dr. Mehmet ARSLAN

KİTÂBEVİ

Prof. Dr. Mehmet ARSLAN

1953 yılında doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Amasya'da yaptı. 1978 yılında Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. Sekiz yıl muhtelif liselerde "Edebiyat Öğretmeni" olarak görev yaptıktan sonra 1986 yılında Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde "Araştırma Görevlisi" olarak göreve başladı. 1987 yılında aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "Yüksek Lisans"ını, 1990 yılında Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Doktora eğitimini tamamladı. Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde 1991 yılında Yrd. Doç. Dr., 1994 yılında Doç. Dr., 1999 yılında Prof. Dr. oldu. Halen aynı bölümde Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanı ve ayrıca Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü olarak görev yapmaktadır.

Yazarın Divan Edebiyatı, Osmanlı Tarihi ve Kültürü konularında muhtelif bilimsel dergilerde yayımlanmış çok sayıda araştırma ve incelemesi ile elinizdeki eserin dışında yirmi dört (24) kitabı bulunmaktadır.

Yayımlanmış Kitapları:

1. Kerbelâ Mersiyeleri (M. Erdoğan ile): Ankara 2009, 810 s.
2. Ziver Paşa - Dîvân ve Münşe'ât: Sivas 2009, 950 s.
3. Osmanlı Saray Düşünleri ve Şenlikleri III - Vehbî Sûrnâmesi (Sûrnâme-i Hümâyûn): Çamlıca Yayınları Sarayburnu Kitaplığı, İstanbul 2009, 407 s.
4. Osmanlı Saray Düşünleri ve Şenlikleri II - İntizâmî Sûrnâmesi (Sûrnâme-i Hümâyûn): Çamlıca Yayınları Sarayburnu Kitaplığı, İstanbul 2009, 636 s.
5. Sivaslı Gulâmî Dîvânı: Asitan Yayınları, Sivas 2009, 240 s.
6. Osmanlı Saray Düşünleri ve Şenlikleri I - Manzum Sûrnâmeler: Çamlıca Yayınları Sarayburnu Kitaplığı, İstanbul 2008, 840 s.
7. Türk Edebiyatında Hamseler ve Subhî-zâde Feyzî'nin Hamsesi: Kitabevi Yayınları, İstanbul 2008, 593 s.
8. Mihrî Hâtun Divanı: Ankara 2007, 400 s.
9. Sıdkî Paşa, Gazavât-ı Sultân Murâd-ı Râbî' (IV. Murad'ın Revan Seferine Dair): Kitabevi Yayınları, İstanbul 2006, 154 s.
10. Bursalı İffet Divanı: Kitabevi Yayınları, İstanbul 2005, 130 s.
11. Es'ad Efendi, Üss-ı Zafer (Yeniçeriliğin Kaldırılmasına Dair): Kitabevi Yayınları, İstanbul 2005, 230 s.
12. Antepli Aynî Divanı: Kitabevi Yayınları, İstanbul 2004, 544 s.
13. Argo Kitabı: Kitabevi Yayınları, İstanbul 2004, 336+40 s.
14. Leylâ Hanım Dîvânı: Kitabevi Yayınları, İstanbul 2003, 360 s.
15. Aynî - Sâkînâme: Kitabevi Yayınları, İstanbul 2003, 352 s.
16. Mehmed Cemâleddin, Osmanlı Tarih ve Müverrihleri: Kitabevi Yayınları, İstanbul 2003, 150 s.
17. Şeref Hanım Dîvânı: Kitabevi Yayınları, İstanbul 2002, XI + 560 s.
18. Osmanlı Edebiyat - Tarih - Kültür Makaleleri: Kitabevi Yayınları, İstanbul 2000, 636 s.
19. Gelibolulu Âlî, Riyâzu's-Sâlikîn Mesnevîsi, (İ. H. Aksoyak ile): Sivas 1998, 229 s.
20. Letâ'if-i Hoca Nasreddin: (B. Paçacıoğlu ile), Sivas 1996, 210 s.
21. Haşmet Külliyyâtı (Divan, Senedü's-Şu'arâ, Vilâdet-nâme, İntisâb'ul-Mülûk) (İ. H. Aksoyak ile): Sivas 1994, 474 s.
22. Zâti Süleymân Efendi, Dîvân ve Sevânihu'n-Nevâdir Fî Ma'rifeti'l-Anâsır Mesnevîsi: Sivas 1994, 175 s.
23. Pendnâme-i Zarîfî: Sivas 1994, 101 s.
24. Mehmed Sirâceddîn, Mecma'-ı Şu'arâ ve Tezkire-i Üdebâ: Sivas 1994, 124 s.

İçindekiler

Sarây-ı Hümâyûnuñ Her Şu'be ve Cihetlerinden İhrâz-ı Mesned-i Celîl-i Şadâret-i 'Uzmâ İden Zevâtın Terceme-i Hâlleri Beyân Olunur	13
Enderûn-ı Hümâyûndan Tefeyyüz İden Birinci Şadr-ı A'zam Hırvatıyyü'l-Aşl Mühtedî Şehîd Maḥmûd Paşâ-yı 'Adnî	13
İkinci Şadr-ı A'zam Gedik Ahmed Paşa	18
Üçüncü Şadr-ı A'zam Dâvûd Paşa	19
Dördüncü Şadr-ı A'zam Boşnak Mühtedî Dâmâd-ı Şehriyârî Hersek-zâde Ahmed Paşa	21
Beşinci Şadr-ı A'zam Tavâşî Hâdim 'Alî Paşa	22
Altıncı Şadr-ı A'zam Koca Muştafâ Paşa	23
Yedinci Şadr-ı A'zam Tavâşî Hâdim Arnavud Sinân Paşa	24
Sekizinci Şadr-ı A'zam Dâmâd Mühtedî İbrâhîm Paşa	25
Tokuzuncü Şadr-ı A'zam Arnavud Ayâs Paşa	29
Onuncü Şadr-ı A'zam Arnavud Dâmâd Luṭfî Paşa	30
On Birinci Şadr-ı A'zam Hâdim Tavâşî Süleymân Paşa	31
On İkinci Şadr-ı A'zam Hırvatıyyü'l-Aşl Mühtedî Dâmâd Rüstem Paşa	33
On Üçüncü Şadr-ı A'zam Dâmâd Arnavud Kara Ahmed Paşa	35
On Dördüncü Şadr-ı A'zam Boşnak Mühtedî Semîn 'Alî Paşa	36
On Beşinci Şadr-ı A'zam Dâmâd Boşnak Mühtedî Şokullı Mehmed Paşa	38
On Altıncü Şadr-ı A'zam Arnavud Ahmed Paşa	41

On Yedinci Şadr-ı A'zam Arnavud Tavâşî Hâdım Sinân Paşa	42
On Sekizinci Şadr-ı A'zam Hırvatıyyü'l-Aşl Mühtedî Dâmâd Siyâvuş Paşa	46
On Tokuzuncu Şadr-ı A'zam Hâdım Tavâşî Mesîh Mehmed Paşa	47
Yirminci Şadr-ı A'zam Arnavud Ferhâd Paşa	49
Yirmi Birinci Şadr-ı A'zam Mağnîsâlı Lala Mehmed Paşa	52
Yirmi İkinci Şadr-ı A'zam Boşnak Silâhdâr Dâmâd İbrâhîm Paşa	53
Yirmi Üçüncü Şadr-ı A'zam Firanseviyyü'l-Aşl Mühtedî Cıgala-zâde Sinân Paşa	55
Yirmi Dördüncü Şadr-ı A'zam Hâdım Tavâşî Hasan Paşa	56
Yirmi Beşinci Şadr-ı A'zam Cerrâh Mehmed Paşa	57
Yirmi Altıncı Şadr-ı A'zam Boşnak Silâhdâr Yavuz 'Alî Paşa	58
Yirmi Yedinci Şadr-ı A'zam Boşnak Lala Mehmed Paşa	59
Yirmi Sekizinci Şadr-ı A'zam Dâmâd Öküz Mehmed Paşa	61
Yirmi Tokuzuncu Şadr-ı A'zam Kayseriyyeli Halîl Paşa	64
Otuzuncu Şadr-ı A'zam Hırvatıyyü'l-Aşl Şehîd Dilâver Paşa	67
Otuz Birinci Şadr-ı A'zam Boşnak Dâmâd Hâ'in Dâvud Paşa	67
Otuz İkinci Şadr-ı A'zam Lefkeli Muştafâ Paşa	68
Otuz Üçüncü Şadr-ı A'zam Tavâşî Hâdım Gürcî Mehmed Paşa	68
Otuz Dördüncü Şadr-ı A'zam Kemân-keş Kara 'Alî Paşa	69
Otuz Beşinci Şadr-ı A'zam Silâhdâr Çerkes Mehmed Paşa	70
Otuz Altıncı Şadr-ı A'zam Filibeli Şehîd Hâfız Ahmed Paşa	71
Otuz Yedinci Şadr-ı A'zam Boşnak Silâhdâr Mühtedî Husrev Paşa	72
Otuz Sekizinci Şadr-ı A'zam Sultân-zâde Mehmed Paşa	74
Otuz Tokuzuncu Şadr-ı A'zam Abaza Silâhdâr Melek Ahmed Paşa	76
Kırkıncı Şadr-ı A'zam Abaza Silâhdâr Siyâvuş Paşa	78
Kırk Birinci Şadr-ı A'zam Arnavudluk'dan Mâtlı Tarhuncı Kethudâ Ahmed Paşa	79
Kırk İkinci Şadr-ı A'zam Abaza Silâhdâr Dâmâd İbşîr Muştafâ Paşa	81
Kırk Üçüncü Şadr-ı A'zam Malatyalı Silâhdâr Dâmâd Süleymân Paşa	82
Kırk Dördüncü Şadr-ı A'zam Arnavud Köprili Mehmed Paşa	83
Kırk Beşinci Şadr-ı A'zam Ayaşlı Nişânî İsmâ'il Paşa	87

Kırk Altıncı Şadr-ı A'zam Bozoklı Silahdâr Bıyıklı Muştafâ Paşa	89
Kırk Yedinci Şadr-ı A'zam Rûsiyyü'l-Aşl Müh tedî Kavanos Silahdâr Alîmed Paşa	90
Kırk Sekizinci Şadr-ı A'zam Moralı Dâmâd Silahdâr Hüseyn Paşa	91
Kırk Tokuzuncu Şadr-ı A'zam Çorlulu Silahdâr Dâmâd Şehîd 'Alî Paşa	92
Ellinci Şadr-ı A'zam Abaza Silahdâr Süleymân Paşa	101
Elli Birinci Şadr-ı A'zam Silahdâr Şehîd Dâmâd 'Alî Paşa-yı Gâzî	102
Elli İkinci Şadr-ı A'zam Şehrî Silahdâr Dâmâd Mehmed Paşa	122
Elli Üçüncü Şadr-ı A'zam Dimetokalı Silahdâr Seyyid Mehmed Paşa	123
Elli Dördüncü Şadr-ı A'zam Şehrî Silahdâr 'Alî Paşa	125
Elli Beşinci Şadr-ı A'zam Nigdeli Silahdâr Dâmâd Mâhir Hamza Paşa	126
Elli Altıncı Şadr-ı A'zam Silahdâr Şehrî Dâmâd Mehmed Paşa	128
Elli Yedinci Şadr-ı A'zam Silahdâr Nigde'de Arabsun Karyeli Seyyid Mehmed Paşa	131
Elli Sekizinci Şadr-ı A'zam Gâzî Ahmed Paşa-zâde Silahdâr 'Alî Paşa	135
Elli Tokuzuncu Şadr-ı A'zam Husrev Mehmed Paşa	141
Altmışıncı Şadr-ı A'zam Kıbrıslı Mehmed Emîn Paşa	150
Aşıl enderûn-ı hümâyûn ta'bîriyle yâd olunan iç dâ'ire-i hümâyûndan makâm-ı şadârete irtikâ itmiş olan zevâtîñ terâcim-i ahvâlleri yazılmış olduğu gibi bundan sonra sarây-ı hümâyûnuñ her şu'besinden mesned-i şadâreti ihrâz idenleriñ terceme-i ahvâlleri 'ilâve olundu	154
İkincisi Şuffeli Kuyucu Murâd Paşa	156
Üçüncüsü Bostâncı Başı Dervîş Paşa	159
Dördüncüsü Baltacı Naşûh Paşa	160
Beşincisi Bostâncıbaşı Beşiktaş Mevlevî-hânesi'nin Bânîsi Arnavud Hasan Paşa	162
Altıncısı Hâşekî Dilâver Paşa	162
Yedincisi Bostancıbaşı Boşnak Receb Paşa	163

Sekizincisi Tabanı Yaşı Teberdâr Mehmed Paşa	164
Tokuzuncısı Halvâ-hâneli Boşnak Süleymân Paşa	166
Onuncısı Kälâylikoz Baltacı Ahmed Paşa	168
On Birincisi Teberdâr Gâzî Mehmed Paşa	170
On İkincisi Bostancıbaşı Şâ'ir Vâsîf Osmân Beg'in Büyük Dayısı Arnavud Halîl Paşa	175
On Üçüncüsü Teberdâr Dâmâd İbrâhîm Paşa	177
On Dördüncüsü Kozbekçi Pandul 'Osmân Paşa	192
On Beşincisi Bostancıbaşı Moldavânî 'Alî Paşa	194
On Altıncısı Teberdâr 'İzzet Mehmed Paşa	195
On Yedincisi Bostancıbaşı Hâfız İsmâ'îl Paşa	197
On Sekizincisi Bostancıbaşı 'Abdullâh Paşa	200
On Tokuzuncısı Dâmâd Mehmed 'Alî Paşa	202
Şeyhu'l-İslâmlar	209
Enderûn-ı Hümâyûndan Tefeyyüz İden Şeyhu'l-İslâmların Birincisi Mîrzâ Muştafâ Efendi	210
İkincisi Çerkes Halîl Efendi	212
Üçüncüsü Yâsinî-zâde 'Abdu'l-Vehhâb Efendi	214
Enderûn-ı Hümâyûndan Neş'et İden Kapudânân-ı Deryânî Terceme-i Hâlleridir	217
Birincisi Mahmûd Paşa-yı 'Adnî	217
İkincisi Şokullı Mehmed Paşa	217
Üçüncüsü Dâmâd Küçük Piyâle Paşa	217
Dördüncüsü Silâhdâr Cıgala-zâde Sinân Paşa	218
Beşincisi Filibeli Hâfız Paşa	219
Yedincisi Öküz Mehmed Paşa	219
Sekizincisi Kara Dâvud Paşa	219
Tokuzuncısı Cânpulâd-zâde Silâhdâr Muştafâ Paşa	219
Onuncısı Silâhdâr Muştafâ Paşa	220
On Birincisi Silâhdâr Siyâvuş Paşa	220
On İkincisi Hanya Fâtîhi Silâhdâr Gâzî Yûsuf Paşa	220
On Üçüncüsü Silâhdâr Bıyıklı Muştafâ Paşa	221

On Dördüncüsü Silahdâr Ken'ân Paşa	222
On Beşincüsü Silahdâr Muştafâ Paşa	222
On Altıncüsü Muşâhib Muştafâ Paşa	222
On Yedincüsü Köle Süleymân Paşa	222
On Sekizincüsü Silahdâr Bekir Paşa	223
On Tokuzuncüsü Dâmâd Küçük Hüseyin Paşa	223
Yirmincüsü Husrev Mehmed Paşa	230
Yirmi Birincüsü Dâmâd Mehmed Sa'îd Paşa	230
Yirmi İkincüsü Kîlârî Süleymân Re'fet Paşa	234
Yirmi Üçüncüsü Kıbrıslı Mehmed Emîn Paşa	239
Sarây-ı Hümâyûna Mute'alîlik Olanlardan Kapudânlık İle Tefeyyüz İdenlerin	240
Birincüsü Dervîş Mehmed Paşa	240
İkincüsü Arnavud Receb Paşa	240
Üçüncüsü Maktûl Ca'fer Paşa	240
Dördüncüsü Deli Hüseyin Paşa	241
Beşincüsü Venik Ahmed Paşa	242
Altıncüsü Kâlaylıkoz Ahmed Paşa	242
Yedincüsü Teberdâr Mehmed Paşa	242
Sekizincüsü Bostancıbaşı Hacı Mehmed Paşa	242
Tokuzuncüsü Hâfız İsmâ'îl Paşa	243
Onuncüsü Hacı Mehmed Paşa	243
On Birincüsü 'Abdullâh Paşa	243
On İkincüsü Firârî Ahmed Paşa	243
On Üçüncüsü Dâmâd-ı Şehriyârî Mehmed 'Alî Paşa	250
Top-hâne-i 'Âmire Muşîri İken İrtihâl-i Dâr-ı Bekâ İden Enderûnî Ahmed Fethî Paşa Merhûmuñ Terceme-i Hâlidir	250
Vükelâ-yı Devlet-i 'Aliyyeden Mehmed Şâdık Rif'at Paşa	253
Terceme-i Hâl-i Silahdâr Süleymân Paşa	257
Terceme-i Hâl-i Mehmed Tayyâr Paşa	259
Terceme-i Hâl-i Servili Selîm Paşa	261
II. CİLDİN İNDEKSİ (Şahıs, Mekan, Eser, Kavim, Millet)	263

TÂRÎH-İ ‘ATÂ CİLD-İ ŞÂNÎ

Bismillâhırrahmânırrahîm

[2] Müdîr-i umûr-ı devlet olanlara muqaddemâ biri tefvîz ve dîgeri tenffiz olmak üzere iki kelimeye muzâfun-ileyh olarak "vezîr" tesmiye iden mülûk-i ‘âliye-i devlet-i ‘Abbâsiyye'den "‘Abdullâh İbni Seffâh" hazretleri olduğı nüvişte-i şahâ’if-i kütüb-i tevârîh-i ‘Arabiyye'dir.

Devlet-i ‘aliyyeniñ ibtidâki vekîl-i muṭlaḳ ve vezîr-i aşdaḳı Sultân Orhân Hân-ı Ğâzî hazretlerinin birâder-i salṭanat-güster-i şâhâneleri ‘Alâ’ü'd-dîn Paşa ve ikincisi şehzâde-i ma‘âlî-eşerleri Süleymân Paşa-yı ğâzîdir ki terceme-i ahvâl-i ‘âliyeleri ekşer-i kütüb-i tevârîhi tezyîn itmiş-dir.

Zirde terceme-i hâlleri zîver-i silk-i suṭûr idilen zevât her ne kadar mertebe ve manşıb cihetiyle yek-dîgerine taḳdîm olunmayarak târîh-i me’mûriyetlerine nazaran ahvâlleri yazılmaḳ lâzım gelür ise de bu uşûle ri‘âyet idememekde ma‘zûr oldum. Çünki maḥall-i feyz ü neş’etleri enderûn-ı hümayûn olanların mevki’-i tefeyyüzleri, sarây-ı hümayûn olanlara teḳaddümi farîza-i âdâb-âşinâyî-i enderûn olduğı rû-nümündür. İşbu iki ta‘bîriñ beyân u ta‘rîfine şu vechile eşheb-rân-ı hâme-i izbâr olunur ki: "Enderûn-ı hümayûn ağaları" deyü ta‘rîf olınan zevât, zât-ı hümayûn-ı hazret-i pâdişâhîniñ ârâm [3] buyurduḳları kâşâne-i dil-guşâda hıdmet-i maḥşûşa-i mülûkânede müstaḥdem olanlardır ki bunlar ḳadîmen "Ġulâmân" ve mu‘aḥḥaran "İç Oğlanı" ve daha soñra "İç Ağası" ve ahîren "Enderûn-ı Hümayûn Ağası" "unvânıyla yâd olınagelmışdir. Bunlar iksîr-i füyûzât-te’sîr-i hıdmet-i ḥaşşa-ı pâdişâhî ile tezkiye-i nüfûs-ı insâniyye eylemiş zevât ola-

rak çerâğ oldukları menâşib-ı mülkiyye ve 'askeriyyede nice hıdemât-ı mebrûreye muvaffak olmuşlardır. Zevât-ı müşârün-ileyhimden mâ-'adâsına "sarây-ı hümâyûn halkı" ta'bîr olunur ki: "Zülûfli Baltacı, Eski Sarây Baltacı, Hâşekî Şuffeli, Kozbekçi, Kapıcı, Kuşhâneli, Halvâhâneli, Aşçı, Bostâncı, Odunanbârlı, Hâşfurunlu, Hâşâhûrlı, Yedekçi, Şandâlcı" 'unvânlarıyla yâd ve bunlardan dahî hıdemât-ı mebrûre ve istikâmet-i meşkûre ibrâz itmiş bir nice sınıf hademededen 'ibâret oldukları hâlde hizmetlerince ihrâz-ı nâm iderek nâ'il-i lutf-ı Rabbu'l-'ibâd olagelmışler vardır. Bu cihetle yukarıdaki sınıftan olanlara "Enderûnlı" ve bunlara "Sarâyılı" ta'bîri ile ber-vech-i zîr temyîz-i zâtü'l-beyn idilmiştir.

Âtiyen ta'yîn olunacak müfîzlerine göre hizmet-i devlet-i 'aliyyede tefeyyüz idenlerden ekserîsi birinci sınıftan ya'nî "İç Ağaları" ta'bîr olunan enderûn-ı hümâyûn ricâlinden olduklarından başka, tercemelerinde beyân olınacağı vechile İç Ağaları'ndan tefeyyüzle saltanat-ı celîle-i 'Osmâniye'niñ esâs-ı maşûnu'l-indirâs-ı 'ulyâsını tahkîme hizmet ü himmet iden "Mahmûd Paşa, Dâvûd Paşa, Hersek-zâde Ahmed Paşa, Yemen Fâtihî Süleymân Paşa, Şokullu Mehmed Paşa, Hanya Fâtihî Silahdâr Şehîd Yûsuf Paşa, Öküz Mehmed Paşa, Köprili Mehmed Paşa, Çorlulu 'Alî Paşa, Gâzî Şehîd Hâdım Sinân Paşa, Şehîd 'Alî Paşa" gibi zevâta mu'âdil devâ'ir-i diğerden ve belki bütün hey'et-i devlet-i 'aliyyeniñ her şu'besinden nâmdâr bir zât zuhûrî tevârîhde meşhûd ve rivâyâtdan mesmû' u menkûl olmaması, müşârün-ileyhim hâzerâtınıñ takdîmiyle buracıkda başkaca yâd olunmalarına sebebiyet vermiştir.

Bu memdûhiyyetde şâyân-ı 'arz u 'ibretidir ki bunlar dört yüz elli seneden yüz seksen sene mukaddeme gelince gelmiş geçmiş oldukları hâlde terâcim-i ahvâllerini tevârîhden toplayup derc-i mecelleye mecbûriyete müşârün-ileyhim hâzerâtınıñ hüsn-i [4] hizmet ve himmetlerini takdîr iden teşekkür ve inşâf ta'allukından başka ne sebep mütâla'a buyurılır.

İşte hıdemât-ı sâdıka ve himemât-ı lâıykaya sa'y ü ikdâm ile silk-i kanâ'at u kifâyeti nefsine akdem-pîşe ve bunlar gibi memdûh olmak ve 'aksi hâlini ihtiyâr u irtikâbdan ictinâb ile insân için maqdûh u melûm ve mezmûm u ma'ûn olmamak tarîkini aramakdan özge hemîşe mukaddime-i endîşe olmadığı gayr-i münkerdir.

Hemân Cenâb-ı Hâk cümleyi mülk ü devlete ibrâz-ı ‘ıffet ü istikâmet ve hüs-n-i hıdmete muvaffakiyetle rehîn-i memdûhiyyet buyursun.

**Sarây-ı Hümâyûnuñ Her Şu‘be ve Cihetlerinden
İhrâz-ı Mesned-i Celîl-i Şadâret-i ‘Uzmâ İden
Zevâtın Terceme-i Hâlleri Beyân Olunur:**

**Enderûn-ı Hümâyûndan Tefeyyüz İden Birinci Şadr-ı A‘zam
Hırvatiyyü'l-Aşl Mühtedî Şehîd Maḥmûd Paşâ-yı ‘Adnî**

Sülâle-i celîle-i ‘Osmâniye'den iki, Çandârlı ḥânedânından dört nefer zevât-ı sûtûde-şîfâtdan soñra mesned-i celîl-i şadâret-i ‘uzmâyı ihrâz idenleriñ yedincisi ve enderûn-ı hümâyûndan tefeyyüz idenleriñ birincisi Maḥmûd Paşa-yı ‘Adnî'dir. Naşbı sene 857, müddet-i def‘ateyn sene 16, rihlet-i şehâdeti sene 879. Müşârûn-ileyh Hırvatiyyü'l-aşıldır. Memleketinde "Mîhâl Oğlu" dinmekle ma‘rûfdur. Murâd Ḥân hazretleriñiñ ‘aşr-ı evvel-i ‘âlîlerindeki esfârda enderûn-ı hümâyûn ağavâtından Mehmed Ağa nâm merd-i gâzîniñ manzûr-ı nazar-ı şefkat u istiḥâbı olduğdan ve Murâd Ḥân-ı Şânî hazretlerine takdîm eyledikten soñra enderûn-ı hümâyûnda ta‘lîm-i ‘ilm ü ‘irfân iderek Fâtîh Sultân Mehmed Ḥân hazretleriñiñ şehzâdeliklerinde şeref-i hıdmetlerini ihrâz eylemiş ve hazîne-i hümâyûn koğuşunda mihr-i münîr-i isti‘dâd-ı ezelişiniñ münevveri olan ḥâhiş-i zekâ-nümâsına göre baḥş-ı İlâhî olan ‘ulûm u fûnûn-ı ‘âliye ve fezâ‘il ü kemâlât-ı insâniyyesiñiñ bi‘t-tederrüs ve‘t-taḥşîl fi‘le getirülmesi vesâ‘ilini istiḥşâliñ netîce-i meleke-encâmına eşnâ-yı teveşşülde iken Fâtîh-i gâzâ-fâyiḥ hazretleriñiñ sekiz yüz elli beşde ikinci def‘aki vukû‘-ı cülûs-ı hümâyûnlarında ocaḳ ağalığı ile mazhar-ı feyz ü maḳâşid ve müte‘âkıben Rûmili eyâletine müteşâ‘id olmuşdur. Müverriḥ Ramazân-zâde kavlince bir aralık kâdî-‘askerlik manşıbına teşâ‘üde daḥi tâlî‘i müsâ‘ade virmişdir.

[5] Sekiz yüz elli yedide Ḥalîl Paşa yerine mazhar-ı mühr-i şadâret olduğdan soñra altmış ikide serdârlıkla Gügercinlik şehrine kadar memleket-i Lâs‘ı pâ-zede-i huyûl-i mücâhidîn itmek içün sevk-i semend-i himmet ve

mazhar-ı muzafferiyetle civârındaki kılâ'-ı müte'addideniñ feth u zabtına ve ma'den-i sîmiñ silk-i mülk-i devlet-i 'aliyyeye rabtına ve sekiz yüz altmış üçde etrâfındaki kılâ' u zıyâ' ile Lofça fethine muvaffakiyetle gınâ-yı guzât-ı muvahhidîni mahsûd-ı gürisne-çeşmân-ı rûzgâr itmiştir.

Sekiz yüz altmış yedide Semendire'den mâ-'adâ Şırb memâlikini feth u teshîr ve gönderdiği akıncılarla Macâristân'ı işgâl u tahyîr eylediği hengâmda mülâkât-ı şâhâne için Edirne'ye gelmiştir. Venediklülerin Mora demekle ma'rûf olan Şibh-i Cezîre derbendine yapdırmış oldukları iki yüz topluk bir kal'a ile cezîreyi düşürdükleri muhâtarâ ve oradaki 'Osmânlu 'askerinin hatt-ı ric'atlerini kaç' iderek düçar itdikleri tehlike ile papa tarafından baqiyye-i ehl-i şalîbden müretteb bir büyük Macâr ordusunun Bosna hudûdını tecâvüzle etrâfında olan ba'zı kûrâ ile pâyçeyi zabt u teshîr itdikleri hengâmda 'asâkir-i 'Osmâniyenin şadâ-yı hücum-ı iktihâmları ve âvaze-i huyûl ve a'mâl-i eslihalı âgâzesinden Macârlu müte'essir ve talî'ada bulunan müşârün-ileyh Maḥmûd Paşa zikr olunan derbend kal'asındaki Venedik 'askerinin pîş-i nazarlarında kemâl-i kerr ü ferr ile izhâra başladığı satvetden a'mâl-i eslihaya meydân kalmaksızın istimâ'-ı şadâ-yı silâh-ı 'Osmâniyân, dehşet-endâz-ı kulûb-ı 'udvân olarak düşmen münkesir olmağa a'dâyı ihtiyâr-ı âr-ı firâra mecbûr itmiş idi.

Sekiz yüz altmış yedide müzâfâtıyla Hersek diyârını memâlik-i islâmiyyeye ilhâk ve altmış tokuzda Germe Hışârı ve Gördüs hışn-ı üstüvârını ve Karlı İli demek ile meşhûr altı 'aded kılâ'-ı vâcibül-ibtiyâ'ı şemen-i ma'lûme-i dâd u sitâd-ı seyf ü sinân-ı cihâd ile 'ilâve-i yesâr-ı bilâd-ı emşâr ve dâhil-i kabza-i iktidâr iderek ta'yîn-i muhâfîzîn ve tetmîm-i mehâm-ı lâzımeden sonra Midillü sâhiline musallaḥ olan düşmen gemilerini garḳ u kahr itmek me'mûriyyetiyle donanmâ-yı hümâyûnı istişhâben Gelibolı'dan nehzat ve hücum ile iktisâb-ı fevz-i galebe vü nuşret itmiştir.

Sekiz yüz yetmişde Macâr kıralının İzvornik ahâlîsine îsâl-i ḥaşar için i'lâ-yı livâ-yı istîlâ itdiği istihbâr olındığı gibi, Fâtih-i gâzâ-sâniḥ hâzretleri Maḥmûd Paşa'yı mikdâr-ı kâfi 'askerle me'mûr itdiginden, dehşetlü bir hâl ile İzvornik'e [6] iktirâb eyledikleri kıralın manzûrı olduğu anda kemâl-i ḥaşyetle firâra ibtidârında bi't-ta'kîb bir vâdî-i zafer-bevâdîde telâfi şaffeyn vukû'ıyla ḥâsim-i hibâl-i nizâ' olan vâsıta-i hüsâm-ı zafer-encâm ile

harb u peygâra ibtidârında şanâdîd-i düşmenden ekşerîsi kahr u demâr ve ordusuyla berâber kıralı firâra icbâr eylemiştir.

Sekiz yüz yetmiş ikide Karamân oğlu Pîr Ahmed'in mâdde-i kahr u i'dâmında seyyi'e-i si'âyet-i muhâsidîn 'azv-ı taķşîr-i ta'ķib ile ithâm itme-
gin, Mehmed Paşa-yı Rûmî mekr ü münâfaķatıyla otağı başına yıkdırılıp
'azl ile Gelibolı sancağı tevcîh ve sekiz yüz yetmiş üçde donanmâ-yı hümâ-
yûn ile me'mûr olduğı Egriboz teşhîrine şitâb ve şavletle mevhûbun min-'in-
dillâh olduğı feth u nuşrete nâ'il ve bu hîdmetiñ hûsn-i îfâ ve itmâmında dağı
fazîlet-i dirâyeti merteb-i şübûta vâsıl olduğı cihetle müstağrak-ı emvâc-ı il-
tifât-ı pâdişâh-ı kerîmü'l-ķaşâ'il olmuş idi.

Sekiz yüz yetmiş yedide Uzun Hasan seferindeki şıdķ-ı hîdmeti mu-
ķâbili şâniyen maķâm-ı celîl-i şadârete sâye-resâ ve hem-rikâb-ı şe-
hen-şâh-ı zafer-ihtivâ olarak emâre-i i'âde-i iķbâlî rû-nümâ olmuş iken bâ-
rika-i mesâ'î-i meşķûresi münâfaķat-ı muhâlîfîn ile mestûr-ı sürâdık-ı za-
lâm-ı çarķ-ı pür-cefâ olduğından 'azl ü infişâl ile Rûmili'nde Edirne vilâye-
tinde Filibe sancağında müceddeden ihyâ vü i' mârına muvaffak olduğı Hâş-
köy nâm ķaşabaya muhâceretle ârâm itmekde iken Tâcüt-Tevârîh ve Ha-
dîkatü'l-vüzerâ rivâyetlerince sekiz yüz yetmiş tokuzda şehzâde Sultân
Muştâfâ irtihâlinde 'âdet-i 'aşra ittibâ'en li-eclî't-ta'ziye İstanbul'a gelerek
resm-i ta'ziyeti ba'de'l-îfâ cemî'-i zamânda vücûdları muzırr-ı millet ü
devlet olan erbâb-ı nifâķ tarafından ta'ziye vü mâtemde isâ'et-i ķuşûra mü-
bâderet 'azviyle tab'-ı hümâyûn iğzâb olınarak on yedi gün Yedi Kulle
mahbesinde ba'de't-tevfîķ, 'âķıbet ol gâzî-i mucâhid-fî sebîlillâh ser-bürî-
de-i mevķi'-i şehâdet olmuşdur. Rahmetullâhi Ta'âlâ 'aleyhi rahmeten vâ-
si'aten.

Muşârûn-ileyhiñ esbâb-ı imhâsı ba'zı tevârîh ve mecmû'alarda egerçi
bu vechile meşûr ise de bunların ba'zısından garazlı ma'nâ tafattun ve bi-
razından taraf-gîrlık tevehhüm olındığına nazaran pek de lâıyıkıyla mezâyâ
münfehim olamamaķda [7] olduğı hâlde Hâdîķa hikâyâtı nev'an sâ'irinden
daha aķvâ görünmekle, nâ-çâr bu rivâyet derc ve tercîh olundu. Ba'zı rivâ-
yâta nazaran müşârûn-ileyh Mahmûd Paşa'nın Bosna kıralıyla olan
mu'âmelesinde ve Uzun Hasan'ın tevķîf-i ta'ķibine ve Fâtîh hâzretleriniñ
menviyyât-ı cihân-gîrâneleriniñ te'hîr-i icrâsına bir iki kerre sebebiyyet vir-

mesi ve Karamân vilâyetinden İstanbul'a nakli fermân buyurılan ahâlîniñ vakt ü zamânıyla sevk ü îşâllerine 'adem-i muvaffakiyet ü be'tâ'eti ve şeh-zâde Sultân Muştafâ gibi lâyıq-ı tâc u taht meşkûru'l-mesâ'î bir zât-ı 'uluv-vü's-simât ile mübâyet hâlinde bulunması huşûşları kendü kendüsini var-ta-i hevel-nâk-i ifnâya atmağı gözine aldırır ahvâl ihtiyâr itmiş olması isnâ-dından başka hâtıra bir şey hutûr itdiremiyor. El-'ilmü 'indallâh, her ne ise bunlarla berâber hâkân-ı huld-âşiyân hazretleri müşârün-ileyhiñ muztarran icrâ-yı imhâsını müte'âkib ibrâz itdigi hıdemât-ı memdûha-i mesbûka ve fe-zâ'il-i celîle-i maqbûlesiniñ tahta'ttur u taşavvurı te'essüf ü hüznini da'vet ve şalât-ı na'ş-ı rahmet-nağşındaki huşûrıyla haşlet-i celîle-i naşfet-i şâhânesi-ni i'lânen medfene kadar 'azîmet iderek i'lân-ı mahabbet ve izhâr-ı elem ü küdürret buyurdıkları, bu huşûşlara dâ'ir elsine-i şelâsede yazılmış mecelle-lerden birisinde gördüğünü 'ulemâ-yı 'ulûm-ı edebîyyeden Bandırmalı mü-derris 'Abdu'l-Kâdir Şabûrî Efendi hikâye etmiştir.

Pâdişâh-ı 'adâlet-intibâha itâ'at, erbâb-ı edeb ü inkıyâda vecîbe-i zim-met-i şadâkat olup, bâ-huşûş Fâtih hazretleri muvaffakiyyet-i 'âliyesiniñ şöhet-i şây'ası hikâyât-ı İskender ü Dârâ'yı imhâ itmek muvaffakiyyetini ik-tisâb ve nâm-ı celâlet-ittisâm-ı hümayûnlarıyla fıkârât-ı fütûhât-ı celîle-i ci-hân-gîrâneleri rub'-ı meskûn kitâb-hânelerinde iktitâb olunmuş olan tehdî-diyyeti îkâ'a kâdir, celîlü'l-me'âsir bir şehriyâr-ı şöhet-yâbıñ niyyât-i ci-hân-pesendânesini tagyîre cür'et itmek yolını tutmak eger şahîh ise, Paşa-yı müşârün-ileyh gibi dekâyık-ı umûra vâkıf ve habâyâ-yı mizâc-ı 'âlemi 'ârif, âşârı müselle-i 'âlem ve müstakîm bir zâtıñ pek büyük hatâda bulunmak ihtiyârı umûr-ı 'acîbeden görünmüş ise de ne çâre ki "izâ câ'e'l-kazâ 'am-ye'l-başar" mezâyâsı bir nice aşhâb-ı kiyâset ü fe'tânetiñ 'aql u zekâsını tünd ve tîzî-i fehm ü idrâkini künd itmek tûşesiyle pîş-i nazarındaki mezâlîki setr ü tağmîd,

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün)

- [8] "Sübhâne men tehayyere fî şun'ihî'l-'uqûl
Sübhâne men bi-kudretihî ya'cuzü'l-fuhûl"

ma'nâsıyla sükût itmek evvelâ bi-tarîkî'l-âgrâzdır.

Müşârün-ileyhiñ şehâdetine târîhdir:

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

"Şâhibü'l-hayrât Maḥmûdu'l-hıṣâl
Menba'u'l-elṭâf memdûhu'l-kemâl

Şâdıku's-sultân Maḥmûdu'l-kerîm
Râḥa mazlûmen ilâ dâri'n-na'im

Fâte merhûmen ve târîhun bedâ
Mâte Maḥmûden şehîden zâhidâ" (879)

Müddet-i şadâreti def'a-i ûlâda on beş ve def'a-i şâniyede bir sene miḳdâridir. 'Âlim ü fâzıl, faṭîn ü 'âkıl, mekîs ü kâmil, muḥıbb-i 'ulemâ, mu'in-i fuḳarâ, mühîn-i fuseḳâ, memdûhu'l-ef'âl, maḥmûdu'l-hıṣâl bir düstûr-ı 'adâlet-iştımâl olduğı mervîdir. Alazka¹ nâminı muḥtevi risâle-i mü'el-lefisiyle 'ulemâ-yı 'aşrınıñ nâm-ı zî-şânına tefsîr ü tanşîf itdikleri birçok kü-tüb ü resâ'il el-hâletü hâzihî münevvir-i envâ'-ı mebâhiş ü mesâ'il olmağla, işte bu muvaffaḳıyyet-i celîle 'azîm-i şânına şâhid-i 'âdil ve ḥayrât u ḥase-nâtı bî-mu'âdildir. Müceddeden teşkîl itdiği Hâşköy ḳaşabasında bir câmi'-i 'âlî ve mescid ve medrese ve ḥammâm, der-sa'âdetde münhedim olan kilî-sâ yerine te'sîs itdiği câmi'-i şerîfe "yesserallâhu lenâ ḳâ'a maḳâme Maḥ-mûd" (868) târîhdir.

Câmi'-i şerîf tetimmâtından olan medrese ve mekteb ve çeşme ve çift-e ḥammâm ve Şofya'daki câmi'-i refi'u'l-bünyân ve medrese ve menba'-ı mâ-i meshûn üzerine bir 'âlî kubbe ve ḥân ve Rûmili ve Anaṭolî'da gezdiği ve Rûmili'nde fethine muvaffaḳ olduğı maḥalleriñ ekşerîsinde mescid ve medrese ve mekteb ve cüsûr u ribât gibi nice âşâr-ı müberrâtı sa'âdet-i ḥâ-line dâldir. "Nevverallâhu zarîḥahû neyyiren keşîren". Tabî'at-ı şî'riyyesi-ne numûne olmak üzere manzûr olan bir beyti taḥrîr olundu:

1. الازقه

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fa'ûlün)

Gözüm yaşına rahm it sürme derden
Ki merdüm-zâdedir düşmüş nazardan

İkinci Şadr-ı A'zam Gedik Ahmed Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Feyz-yâb Olanların İkincisi ve Şadr-ı A'zam-
ların Onuncısı Gedik Ahmed Paşa'dır. Sene 880. Müddet: 4 Sene.

Tâcüt-Tevârîh'in rivâyetine göre müşârûn-ileyh enderûn-ı hümâyûn-
da iken şehzâdeliklerinde [9] Fâtih Sultân Mehmed Hân hazretleriniñ hıd-
met-i mahşûşa-i mülûkânelerinde bulundukları cihetle evân-ı cülûs-ı hümâ-
yûnlarında vezâretle kâm-rân ve ekser gazâlarda serdâr-ı fütûhât-'unvân
olup Karaman Ogulları'nı tedmîr ve Ermenâk ve Silifke kal'alarını teşhîr ve
Trabzon seferinde pek güzel sa'y u tedbîri âzâde-i külf-e-i tezbîr olduğundan,
sekiz yüz seksende Maḥmûd Paşa-yı 'Adnî'niñ ikinci def'aki 'azlinde
mühr-i şadâretle tevķîr olunmuş idi.

Cülûs-ı Bâyezîd Hânî'de Polya vilâyetini fethe me'mûr iken berây-ı
bey'at âsîtaneye 'atf-ı 'inân-ı 'azîmetle şehzâde Cem Sultân muhârebesine
me'mûr ve huşûl-i galebe ile sa'yi meşkûr ve şehzâde-i müşârûn-ileyh ha-
zretleriniñ terk-i dâr u diyârında iğmâz u tegâfülle işiñ ilerüsine gitmemesi
cihetiyle beyne'l-aşdîkâ pek ziyâde memdûh u maķbûl u mergûb olmuş idi.
Hadîkatû'l-vüzerâ kavlince bu me'mûriyyetiñ itmâmını müte'âķib üç yüz-
den ziyâde seffîne ile hıttâ-i Kefe'yi teşhîre me'mûr olarak Azaķ vilâyetini
Çerkesistân hudûdı intihâsına kadar dâhil-i kalem-rev-i memâlik-i devlet-i
'aliyye-i 'Osmâniye itmiş idi.

'Alâ-rivâyetin, huşûnet-i tab'ı muğâyir-i rızâ-yı hümâyûn-ı Bâyezîd
Hânî olmağın, sekiz yüz seksen yedide meştâ-yı Edirne'de dâr-ı na'îme
i'zâm olunmuşdur. Kâtib Çelebi tahķîķâtınca müddet-i şadâreti dört senedir.

Ba'zı rivâyât-ı vâķı'aya göre müşârûn-ileyh 'ilm-i hey'et ve hendese
ve istihkâmât ve 'ilm-i coğrafyâ ve sevķu'l-ceyş ve fenn-i te'âbî ile devletiñ

muhtâc olduğu nizâmâta vâkıf ve mu'âmelât-ı müdârât-ı düveliyyeyi 'ârif, fütûhât-ı 'azîmeye mazhar, müdîr ü cesûr, sahî ve kerîm, şâlih u 'afîf bir vezîr-i zî-şu'ûr olduğu anlaşılar. Ba'zî âşâr-ı hayrî ve İstanbul'da bir hammâmı vardır. Rahmetullâhi 'aleyh.

Üçüncü Şadr-ı A'zam Dâvûd Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Feyz Alanların Üçüncüsü ve Şadr-ı A'zamların On İkincisi Dâvud Paşa'dır. Sene 888. Müddet: 15 sene.

Hadîkatü'l-Vüzerâ'da mahall-i feyz ü neş'eti görilediginden Tâcüt-Tevârîh tahkîkâtına göre müşârün-ileyh Dâvud Paşa Fâtih Sultân Mehmed Hân hazretleriniñ dâ'ire-i füyûzât-bâhire-i hümâyûnlarından tefeyyüzle Gedik Ahmed Paşa'ya ve Hadîkatü'l-Vüzerâ kavlince İshak Paşa'ya halef olarak on beş sene mesned-i şadâretde bi'z-zât gâzâ vü cihâda [10] 'azîmetle ma'reke-gâhlarda müretteb şunûf-ı 'askeriyye ve çok kerre pîş-i şufûf-ı leşkeriyyede meslûl-i seyf-i celâdet olarak şavlet-i düşmene mukâbele ve muzafferiyete himmet ve mazhar-ı envâ'-ı fütûhât ile nâ'il-i teveccühât-ı hazret-i pâdişâh-ı Dârâ-kudret olduğu hâlde ber-muktezâ-yı sinn-i pîrî hîdmetden ta'arrî ve tokuz yüz ikide âlâyış-i dünyeviyyeden terry ile tarîk-i selâmet-refîk-i hüsn-i hâtimeyi taharrî itmek üzere Dime-tokâ'da mütekâ'id en gûşe-gîr-i inzivâ vü 'uzlet olmasına müsâ'ade buyurulması istid'âsı, rehîn-i müsâ'afa-i hazret-i pâdişâh-ı emekdâr-nüvâz olmağın mahall-i mezkûrda kâ'id ve dörtde hayât-ı müste'ârdan mütecerrid olmuştur.

Sinn-i tufûliyyetden berü esfârîñ birisinden girü kalmadığı cihetle hengâm-ı icrâ-yı gâzâ vü cihâdda eline geçen şervet ve yesâr-ı bisyârı zevk u sefâhatine telef itmediginden nukûd u 'akârı bisyâr olmağla, irtihâlinde fakat nukûd u emvâlinde kâdî-'askere bi-tarîkî's-şulh beş yük akçe resm-i kısmet virildigi kütüb-i tevârîhde rehîn-i vüshûk-ı izbârdır.

Müşârün-ileyh muhibb-i 'ulemâ, mu'în-i fukarâ, 'âbid ü zâhid, gâzî vü mücâhid bir vezîr-i keşîrül-meâmîd olduğu mütevâtir ü mervîdir. İstan-

bul'da bir 'âli câmi'-i şerîf ve bir medrese ve 'imâret ve mekteb-i münîf ve çeşme inşâ, Vefre² kaşabasında içme şuyını icrâ eylemiştir. Câmi'-i şerîfi-ne Kemâl Paşa-zâde şeyhul-islâm Ahmed Şemsü'd-dîn Efendi merhûmuñ söyledikleri 'Arabî târîh, şeyhul-hattâtîn meşhûr Hamdullâh Efendi'niñ hattıyla mürekkemdir:

الاقد بنى درويش داود
وزير ابهرى الاستقامة

لسلطان بايزيد محمد
فريدالدهر عقد فى الامامة

بنا الخير مرفوع المبانى
حماء الله ما ناحت حمامة

تأمل فيه والنظر حسن تاريخ
لصاحبك السعادة والسلامة

(889)

Yine müşârün-ileyhiñ türbeye söylediği târîhdir:

حياك الله يا درويش داود
بانواع الرجا مما لديه

فلما مات انى قلت تاريخ
كماهى رحمة الله عليه

(904)

Rahmetullâhi 'aleyhi.

Dördüncü Şadr-ı A'zam Boşnak Mühtedî Dâmâd-ı Şehriyârî Hersek-zâde Ahmed Paşa

[11] Enderûn-ı Hümâyûndan Mazhar-ı Feyz Olanların Dördüncüsü ve Şadr-ı A'zamların On Üçüncüsü Hersek-zâde Ahmed Paşa'dır. 902. Defe'ât-ı Erba'a Müddet: 7 Sene.

Kâtib Çelebi rivâyetinden bahişle Hadîka'da beyân olundığı üzere müşârûn-ileyh Ahmed Paşa Fâtih Sultân Mehmed Hân 'aşr-ı 'âlîsinde Hersek diyârı gönüllüsüyle berâber der-i devlete vürûd iderek dâru'l-'ilm ü kemâl olan dâ'ire-i hümâyûna kabûl ile okuyup yazarak tahşîl-i 'ilm ü ma'ârifeye muvaffak olduğdan sonra tarîkatınca kat'-ı merâtib itmekde iken Anadolu begler-begiliğiyle çerâğ ve ibtidâ-yı cülûs-ı Bâyezîd Hânî'de derece-i dirâyet ve hüsn-i hıdmeti bâ'is-i ihrâz-ı şeref-i muşâhareti olarak akşâ-yı memâlik-i islâmiyyeye musallat olan düşmen üzerine sipeh-dâr ve ba'de't-tekâbül a'dâyı mağlûbiyyet-i kâmile ile rehîn-i nedâmet-i 'âkıbet-kâr eyledikten sonra muvaffakan 'avdet ve sekiz yüz toksan birde memâlik-i 'Osmanîyye'ye hücum iden leşker-i Kayıtbay üzerine me'mûr olup kahr-ı a'dâyı sarf-ı makdûr itmekde iken, sipâh firâr 'ani'z-zahf 'ârını irtikâb itdikleri eşnâda anları tevķîf ve te'hîre tek ü pûda olduğu hâlde bi-kazâ'illâhî Ta'âlâ rubûde-i pençe-i leşker-i Kayıtbay olmuş idi. Ba'de'l-halâş toktuz yüz ikide Dâvud Paşa yerine mühr-i şadâretle mesrûr ve üçde sekte-i 'azl ile meksûr ve müte'âkıben mansıb-ı kapudânî ile İnebahtı fethine me'mûr olarak vezâ'if-i hıdmet ü şadâkati îfâya bezl-i tüvân u kudretle vâkı' olan harb u peygârda fevka'l-me'mûl ibrâz-ı besâlet ve yâverî-i baht ile itmâm-ı emr-i me'mûriyyet ve nice vilâyet ü menâşıba sâye-endâz-ı 'adâlet olduğu hâlde toktuz yüz toktuzda Hâdım 'Alî Paşa'ya halef olmuştur.

Üç sene hıdmet-i şadâretin hükmini hakkıyla îfâ ve ba'de'l-'azl mesned-i kapudânîye ric'atle umûr-ı tersâne'yi 'alâ-mâ-yelîk rû'yete i'tinâ ve ve bir nice muhassenât icrâ eylemiştir.

Toktuz yüz on yedide Hâdım 'Alî Paşa'nın şehâdetinde câ-nişîn olmuş ise de tetâvül-i eyâdî-i 'tisâf-ı yeñiçeriyân ile sarâyı yağmâ olundukda kendüsi ihtifâ itmiştir.

Tokuz yüz on sekizde Yavuz Sultân Selîm-i kadîm hazretleri revnak-efrûz-ı dîhîm-i hilâfet-i ‘uzmâ olduklarında Koca Muştafâ Paşa yerine câh-ı celîl-i şadâret-i ‘uzmâ ile [12] tevķîr ve İrân seferinde ibrâz itdiği hîdemât-ı pesendîdesiyle talķîf ü tesrîr olunmuş iken yeñiçerilerin hârekât-ı bâğiyâneleri ‘azlini istilzâm itmesiyle tokuz yüz yirmi Ramazânında ma’zûl ve yirmi ikide hıttâ-i ‘Arab teshîrine teşrîf-i hazret-i pâdişâhî vukû’ında Bu-rûsa muhâfazasına mevşûl olmuş idi.

Bu hîdmeti dağî hüsn-i îfâyâ muvaffakiyet esnâsında târik-i dağdağâ-i meşğale-i dünyâ ve ‘âzîm-i ‘âlem-i ‘uķbâ olmuşdur.

Bu tertîb üzere dört def’ada yedi sene îfâ-yı hüsn-i hîdmet-i şadâret ve birkaç gazâda bi’z-zât hâzır olarak iktisâb-ı şân u şöhet ve üç def’adaki kapudânlığında tersâne-yi ma’mûr ve vaz’-ı nîzâmâtına şarf-ı maķdûr iderek sūfûn-i hūmâyûnî hadd-ı kifâyeye iblâğ ve bu cihetlerle işbât-ı ehliyyet ü iķtidâr eylemişdir.

Tâcû’t-Tevârîh ile Ravzatü’l-Ebrâr’daki hikâyât bu rivâyâta mübâyin-ge görinür. Vallâhu a’lem bi’s-şavâb.

Müşârûn-ileyhiñ ‘âķil ü kâmil, ‘âbid ü ‘âlim ü ‘âmil bir vezîr-i bî-mu’âdil olduğı mervîdir. İstanbul’da ve Dil Ma’beri’nde câmi’-i şerîf ve ‘imâret ve hânı vardır. ‘Ulemâyâ râğıb ve şu’arâyı ‘atâyâ-yı lâyıķa ile câlib, kemâl-i ‘adâlet ve ehl-nüvâzî ile rızâ-yı Hazret-i Bârî’yi tâlib, kâffe-i ma’âyibi sâlib bir düstûr-ı vaķûr-ı ma’âlî-menâķıb oldukları mervî vü mevşûkdur. Raķmetullâhî ‘aleyhi raķmeten vâsî’aten.

Beşinci Şadr-ı A’zam Tavâşî Hâdım ‘Alî Paşa

Enderûn-ı Hūmâyûndan Nâ’îl-i Feyz Olanlarıñ Beşincisi ve Şadr-ı A’zamların On Altıncısı Hâdım ‘Alî Paşa’dır. Sene 908. Müddet: 7 Sene.

Müşârûn-ileyh aķ ağalardan ya’nî zümre-i tavâşîden ve Sultân Bâyezîd Hân’ıñ bâbu’s-sa’âdeleri emek-dârlarından olup, Tâcû’t-Tevârîh rivâyetince ibtidâ-yı cûlûs-ı hūmâyûnlarında Karamân emîrû’l-ümerâsı ve ba’de-

hû Semendire eyâleti vâlîsi ve sekiz yüz toksanda Rûmili begler-begisi naşb buyurulmuş idi. Sekiz yüz toksan ikide Aḥmed Paşa-yı Fenârî yerine vezîr olarak sipâh-ı ‘Arab müdâfa’asına tesyîr ve toköz yüz altıda Moton teşhîrin-den şofıra Kōron³ ve Anavarin fethine mübâşir ve Mora sancagıyla nâşir-i me’âşir olmuş idi.

Toköz yüz on ikide manşib-ı şadâretle istihşâl-i âmâl ve âhir ‘ömrin-de Şeytân [13] Kûlî muhârebesinde şehd-i şerbet-i şehâdetle teskîn-i harâret-i ikbâl eylemiştir.

Mecmû’-ı şadâreti yedi senedir. Cerî vü cesûr, ‘âkil ü vakûr, ‘âlim ü fâzıl, ittikâ ile meşhûr vezîr-i şâhib-şu’ûr olduğu tevârîhde mestûrdur. ‘Ulemâya ri’âyeti mevfûr, aşhâb-ı dirâyet ü istikâmete elţâfı mebzûl, bezl-i şadâkât u ‘atâyâ ile meftûr olduğu dillerde mezkûrdur. Dîvân Yol’ında ‘Atîk ‘Alî Paşa câmi’-i şerîfi ve medrese ve mekteb ve ders-hâne ve ‘imâret ve tekve ve çeşmesi ve Kâra Gümrük civârında Zencîrli Kâpu câmi’-i şerîfi ve Edirne Kâpusı civârında Tekfûr Sarâyı kurbında Kâ’riye câmi’-i şerîfi ve Hırka-i Sa’âdet’in bulunduğu Eski ‘Alî Paşa Mahallesi’ndeki iki ‘aded câmi’-i envâr-lâmi’ iyle bir medrese-i latîf ve iki mekteb-i münîfi, birkaç çeşmesi ve sebîlleriyle daha âşâr-ı hasenesi mevcûddur. Müşârûn-ileyh tavâşî gürûhından olduğu hâlde fevka’t-taşavvur cesûr u pür-dil ve devlet-i ‘aliyyeye ‘arz eylediği hıdemât-ı müstakîmânesinde ibrâz eylediği şadâkatın tafşîli gayr-ı kâbildir. Rahmetullâhi ‘aleyhi rahmeten vâsi’aten.

Altıncı Şadr-ı A’zam Koca Muştafâ Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Tahşîl-i Feyz İdenlerin Altıncısı ve Şadr-ı A’zamların On Yedincisi Koca Muştafâ Paşa’dır. Sene 917. Müddet: 11 şehr.

Tâcüt-Tevârîh ile Hadîkatü’l-Vüzerâ kavillerince müşârûn-ileyh Sultân Bâyezîd Hân hazretlerinin dâ’ire-i hümâyûnlarında perverde olan zevât-ı ma’ârif-simâtdan olarak kâpucubaşılıkla çerâğ olmuş idi. Cennet-me-

kân Cem Sultân maşlahatı için Roma taraflarına bi'l-me'mûriyye 'azîmet ü 'avdet ve seyyi'e-i hıtâm-ı hıdmeti muķâbili tokuz yüz üçde Rûmili begler-begiligi ile mazhar-ı mükâfât u hürmet olup, tokuz yüz yedide dîvân-ı hümâyûnda kubbe vezâretiyle karîn-i tevķîr ü i'zâz ve tokuz yüz on yedide Hersek-zâde Ahmed Paşa yerine hıdmet-i celîle-i şadâret-i 'uzmâ ile rehîn-i tekrîm ü tesrîr olmuştur. Tokuz yüz on sekizdeki cûlûs-ı Sultân Selîm Hânî'de şehzâde-i şehîd Sultân Ahmed Hân hazretleriyle 'alâka-i nihânîsi bâ'ış-i şe'âmet ve şehâdet-i nâgehânîsi ve Cem Sultân hakkındaki isâ'etiniñ intikâm-ı ma'nevîsi olduğında hezâr emşâli delâletiyle şübhe yoktur. Müddet-i vezâreti on bir mâh miķdârıdır.

'Âkil ü zekî, hayrâtı bedîhî vezîr-i şâhib-şu'ûr olduğu mervîdir. Âşâr-ı hayriyyesinden ismine mensûb olan mahallede kilîsâdan münķalıb câmi'-i şerîfi ve medresesi [14] ve Ayvânsaray Kapusu dâhilinde kal'a dîvârınıñ derûnı ittişâlinde aşhâb-ı kirâmdan Câbir bin 'Abdullâh El-Enşârî radiye 'an-hu'l-Bârî Hazretleri'niñ kabir-i şerîfleri vâķi' olduğu mervî olan câmi'-i şerîf ile muķâbilinde bir çifte hammâmı mevcûddur. Müşârün-ileyhiñ cennet-mekân Cem Sultân hakkındaki isâ'et-i meşhûresi müzîl-i memdûhiyyet ve sâtir-i me'âşir-i cemîlesi olmuş ise de muhâkemesi dâru'l-karâra kalmış umûr-ı 'acîbden olmağla tafşîlâtına girişmege kâ'ide-i edeb ü kadr lüzûm göremedenden terk olundu. Tecâvezallâhu 'an-seyyi'âtihî.

Yedinci Şadr-ı A'zam Tavâşî Hâdım Arnavud Sinân Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Ahz-ı Feyz İdenleriñ Yedincisi ve Şadr-ı A'zamlarıñ On Sekizincisi Tavâşî Hâdım Sinân Paşa'dır. Sene 920. Müddet: 3 Sene.

Müşârün-ileyh sarây-ı hümâyûnda bâbü's-sa'âde ağalarından ve erbâb-ı merâtıbdan iken şecâ'at-ı fevķa'l-'âde ve dirâyet-i mu'tâde ile re'y-i tedbîrinde kâmil-i 'âlim ü 'âmil, istihdâma kâbil bir merd-i memdûhu'l-ħaşâ'il olduğundan vezâretle çerâğ olup 'Acem seferinde mevcûd bulunduğundan 'ayâr-ı şahîhu'l-i'tibâr-ı ehliyyet ü isti'dâdı manzûr-ı hazret-i Se-

lîm Hânî olmasıyla tokuz yüz yirmide Hersek-zâde Ahmed Paşa yerine bi'l-istihkâk mesned-i şadâretle kâm-rân olmuş idi.

Tokuz yüz yirmi üçde fâtih hazretleriniñ Mısır'da meydân-ı Ridâniye'de Çerkesler ile müşâdeme-i meşâri'-i şufûf u kifâhda germiyyet-i peygâr ve Mısır'daki Keretbây⁴ Vâlî nâm fedâyîleriñ on kadar refîk ile müşârün-ileyhi pâdişâhdır zannıyla 'ale'l-ğafle üzerine hücum iderek şikâf-ı şufûf-ı sipâha cür'etle yanında bulunan Ramazân-zâde Mahmûd Beg ve hazîne-dâr 'Alî Ağa ile berâber şehîden 'âzim-i huld-i berîn eylemişlerdir.

Müddet-i vezâreti üç sene miqdâridir. 'Ulemâya ragbet, zurefâya hürmet ü ri'âyetle muttaşîf, vüzerâda akrânı nâdir, efendisine şâdık, ziyâde sahî ve kerîm bir merd-i kâmil ve bahâdır olduğu tevârîhiñ ekşerisinde mestûr-dur. Müşârün-ileyh aq ağalardan olduğu cihetle evlâd istihlâfından ma'zûr ise de hüsni hıdmet ve 'iffet ü istikâmet ne büyük bir memdûhiyyettir ki bu 'âlem-i imtîhânda efendisine ve bu vâsıta ile devlet ü millete 'arz u ibrâzına muvaffak olduğu hıdemâtîñ her birini hezâr hayru'l-halef evlâd yerine tebennî vü istihlâf eylemiş ve huşûsiyle efendisiniñ emr ü fermânına far-ı [15] ri'âyetindeki şabr u inkıyâdı cânını fedâyâ kadar 'arz-ı şebâtı gözine al-dırmış olduğunu enzâr-ı erbâb-ı inşâfa beyânda kil-k-i 'âcizânem bir niçe hâme-i râst-gû ile berâber şakîk-i rûh yerini tutarak müşârün-ileyhe hayırlu evlâd gibi hıdmet itmişdir. Hîn-i şehâdetlerinde Yavuz Sultân Selîm Hân hazretleri gibi bir pâdişâh-ı cihân-gîr na'sı yanına giderek "Mısır'ı aldık am-mâ eyvâh Sinân gâ'ib oldu, Mısır fethi aña bedel olamaz" kadr-dânlığını beyân ve kemâl-i esefle giryân oldukları mervîdir. Rahmetullâhi 'aleyhim rah-meten vâsi'aten.

Sekizinci Şadr-ı A'zam Dâmâd Mühtedî İbrâhîm Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Kesb-i Feyz İdenleriñ Sekizincisi ve Şadr-ı A'zamlarîñ Yirmi Yedincisi Memlûk Dâmâd İbrâhîm Paşa'dır. Sene 929. Müddet: 13 Sene.

4. کرتبای

Hadîkatü'l-Vüzerâ kavlince müşârün-ileyh İstanbul'ıñ sûr-ı kâdimine bânî olan Yankö bin Mâdiyân evlâdından Fıranseviyyü'l-aşl olmak üzere ma'rûfdur. Muhârebât-ı şalîbiyye bakıyyesiniñ birinde ümerâ-yı guzât-ı İslâm'dan bir merd-i dilîriñ dâhil-i silk-i mülk-i yemîni oldığından, rikâb-ı hü-mâyûn-ı Bâyezîd Hânî'ye takdîm ü ihdâ itmiş idi.

Enderûn-ı hümayûna dâhil olanlar içün ferâ'iz-i mektûbeyi ta'allümle berâber tahşîl-i 'ilm ü kemâle sa'y ü verziş itmeleri iktizâ-yı uşûl ü kânûn olarak Paşa-yı müşârün-ileyhiñ bu kânûna ma'a-ziyâdetin ri'âyeti ma'lûm-ı hümayûn-ı hazret-i pâdişâhî oldığından yâverî-i baht ile karîn-i iltifât-ı hazret-i pâdişâhî ve baş çuka-dârlıkla mübâhî olduğdan sonra tokuz yüz yirmi tokuzda Pîr Mehmed Paşa yerine Rûmili eyâleti ilhâkıyla mesned-i şadâret-i 'uzmâ bi't-tevcîh nâ'il-i ni'am-ı nâ-mütenâhî ve muqaddemâ Mısır eyâletiyle çerâğ olmasına sebep olup, tokuz yüz otuz zîl-hiccesinde telvîs-i me'mûriyyet itdiği istihbâr olunan Hâ'in Ahmed Paşa gâ'ilesini def' u tey-sîr ve hıttâ-i Mısrıyye'yi tathîr ve nizâmını i'âde vü tedbîr eylemek üzere tokuz yüz otuz bir cemâziye'l-âhiresinde me'mûriyyet-i maşşûşa ile Mısır'a ba'de'l-vuşûl üç mâh zarfında âsâyış ü nizâmı itmâm u i'âde ile sene-i mezkûre zîl-ka'desinde 'avdetle nâ'il-i envâ'-ı iltifât-ı hazret-i pâdişâhî ve huşûl-i kemâl-i ikbâl ile mübâhî olmuş idi. Tokuz yüz otuz bir senesi nîsânında iki yüz elli biñ 'asker ve üç yüz kıt'a top ile Sultân Süleymân Hân hazretleriniñ Macaristân üzerine 'azîmetlerinde müşârün-ileyh mevkib-i hümayûnda bulunduğından Macaristân'ın merkez-i hükûmeti olan [16] Budin'deki muhârebede hudâvendigâr-ı İskender-âşâr mazhar-ı zafer olarak ganâyim-i mevfûre ile 'avdet buyurduklarında bu ganîmet miyânında Budin'de kilîsâdan iğtinâm olunan bir çift pirinç dökme şem'-dânı Ayaşofya Câmi'-i Şerîfi mihrâbının iki tarafına vaz' itdiklerinden, 'aşr-ı âlî-i şâhib-kırânîleri şu'arâsından birisiniñ inşâd idüp mezkûr şem'-dânlardan mihrâbın sağ tarafındakiniñ üzerine hakk itdirdiği târîhtir:

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fa'ülün)

- 1 Cihân şâhib-kırânı Hân Süleymân
Ki tırmaz hamlesine Gîv ü Bîjen

- 2 Şu deñlü kırdı ceş-i Engürûsı
Görinmez oldu şahrâ küştelerden
- 3 Helâk itdi kırâl-ı nâ-bekârı
Yerin od eyledi tahkîk bil sen
- 4 Kilîsâsın yıkup yakdı Budûn'ı
Çıkardı bu iki mişkâtı ahsen
- 5 Getirüp Ayaşofya'ya çerâğı
'Adûnın cism ü cânın kıldı revğan
- 6 Didi hâtif anıñ yâdına târîh
"Ebed oldu sirâc-ı dîn-i rûşen" (933)

Çokuz yüz otuz üçde câ-nişîn-i âsitân-ı Hâcî Bektâş olduğunu iddi'â ve cem'iyet-i keşîre ile 'alem-efrâz-ı tuğyân olmağa ictirâ iden Kalendar fitnesiniñ indifâ'ına me'mûren Konya Akşarây'ına karîb bir vâdîye rekz-i hıyâm-ı celâdet ve hüsn-i tedbîr-i dirâyetle cem'iyet-i buğâtı ducâr-ı perîşânî vü hezîmet itdikden soñra 'avdetle sene-i mezbûre zî'l-ka'desinde sūd-de-i seniyye-i hazret-i pâdişâhîye rû-mâl olduğa hâşları yirmi kerre yüz biñe iblâğ ile bi't-taltîf Budin ve Beç ve 'Irâk seferlerinde mevkib-i hümâyûndaki hıdemât-ı maqbûlesi mûcib-i tahsîn olmuş ise de çokuz yüz kırk rebî'u'l-âhîrindeki İrân seferine 'ilâve-i 'unvân-ı serdârî ile me'mûr ve mevkib-i hümâyûndan evvel Haleb'e vâsıl olduğa, tağyîr-i ser-nüvişt-i ezelnîñ müsellemler olan istihâlesine ta'alluk iden muķârenet-i eşrârı seyyi'esi tebdîl-i ahlâk ve etvârına haylûlet itmesiniñ intâc itdigi kemâl-i 'azamet ü ceberûtî 'lân-ı gurûrını istilzâm itmesiyle merâsim-i menâşirde ser-'asker-i sultân 'unvânıyla melûmu'l-emşâl ve giderek üftâde-i dâm-ı hayâl-i muhâl-i sev-dâ-yı saltanat u istiklâl oldığı ma'lûm-ı şehriyâr-ı şevket-iştimâl olduğa, çokuz yüz kırk iki ramazânında [17] hayâtı memâta istibdâl ve na'sı Gâla-ta'da Cân-fezâ Tekyesi sâhasına îşâl u îdâ olunmuşdur.

'Aşr-ı Süleymân Hânî'de on üç seneden ziyâde olan müddet-i şadâreti mesâ'il-i müte'addide zühûrından hâlî kalmadığı hâlde farç-ı feţânet ü fa-

zîletle ekşerîsini hüsn-i indifâ' u inhilâlê muvaffak olmuştur. 'Ulûm u ma'ârifden behre-ver, 'aql u dirâyete mazhar, Bermekiyyü's-şiyem, 'amî-mü'l-kerem bir düstûr-ı vakûr-ı şâhib-şu'ûr idi. İstanbul'daki âşârından ih-yâsına muvaffak olduğu câmi'iniñ birisi Kûmkapu'ya karîb ve dîgeri Eski Yağ Kapanı civârındadır. Selânîk'de meşhûr Ayaşofya Câmî'i ile He-zârgîrâd'da ve Kavalâ'da mükemmel vü müzeyyen câmi'leri ve 'imâret ve medrese ve mekteb ve ders-hâne ve dâru'l-hadîş ve tâb-hâne ve ribât ve hammâm ve hân-kâh ve cüsûr ve çeşme ve sebîl ve sâ'ir ba'zı kaşabalarda mesâcid ü tekâyâ vü zevâyâsı ve bunlarıñ mükemmel vakıfları ve daha vâ-fir âşâr-ı hayrı olduğu mervîdir. Rahmetullâhi 'aleyh.

Her devlet ü millet ü kıt'ada memdûh u mu'teber olan aşâlet, tıynet-i 'iffet ü dirâyete müzeyyen olduğu hâlde elbette aşhâbını vâşıl-ı ser-men-zil-i sa'âdet ider ve lutf u 'inâyetiyle mükrimi olduğu velî-ni'metine muğâyir şıdk-ı hûkûk-ı ni'met ve tâbî'iyet-i evzâ'-ı nâ-lâyıkaya meydân virmez. Ahvâl-i âleme vukûf-ı vukû'ât u meşhûdâtla hâşıl olarak bu ma'lûmatıñ ne-tîce virecegi tecrübe ise hakîkaten erbâb-ı teyakkuz u başîrete bir büyük ders ü ta'lîm olmasıyla zamânımızdaki meşhûdâtıñ ekşerîsiyle kıyâsı im-kânda olabilecek ahvâl üzerine beyân-ı berâhîn ü muhâkemesi kâbildir ki devlet-i 'aliyyeniñ ne kadar hilâf-gîrânı işidilmiş ise bunlar ya zâten mâ-der-be-hatâ veyâ sevka vü âhâd-ı nâsdan i'âne-i kuvve-i istidrâciyye ile ye-tişmiş bir takım fûrû-mâyegândan zûhûr itdiği rû-nümâdır. Çünkü bu makû-le mechûlün-neseb ü haseb olan mukbilîn, muktezâ-yı tıynetle ne kadar müstağrak-ı mâ'u'l-hayât-ı in'âm olsalar kanmaz ve ne vechile nâ'il-i birr ü mekrûmet-i ni'met bulunsalar kanâ'at itmezler. Bu da'vâ eslâfdan birçokla-rıñ beyân-ı ahvâliyle sâbit olur ise de şâyed şaded deyişerek 'ibâre-i râst-gûyî mezemmete intikâl ider ictinâbıyla bu kadarla ittifâ olundu.

Bu tafşîlâtдан мақсад мұşарун-ileyh İbrâhîm Paşa'nıñ hâkân-ı ben-de-nüvâz hâzretlerinden nice seneler meşhûd-ı 'uyûn-ı 'ubûdiyyeti olan bunca ihsân u 'âtfete muķâbil gitdikçe 'arz-ı inķiyâd u muķâva'at ve ibrâzı-na muvaffak olduğu hıdemâtı velî-ni'metine [18] 'atf ile kendüsi ihtiyâr-ı ha-zm-ı nefis ü meskenet idecek yerde muğâyir-i meslek-i insâniyyet hilâfını irtikâba cür'et itmesinden ve bunun gibileriñ görilen evzâ'ı fûrû-mâyelikle-rinden ilerü geldiği bedfihîdir.

Müşârün-ileyh İbrâhîm Paşa'nın haî'âtından ve belki mûcib-i ta'n u düşnâm olacak seyyi'âtından biri de selefi olup, Şiddikî-neseb Şeyh Cemâlû'd-dîn Akşarâyî ve Dâvud-ı Kayserî kuddise esrârehumâ hazeratı sülâlesinden şâ'ir-i mâhir Karamânî Pîr Mehmed Paşa-yı Remzî hazretleri gibi Yavuz Sultân Selîm Hân hazretlerinin mazhar-ı nüvâziş ü tekrîmi olmuş ve meftûr olduğu farî-ı dirâyet ü şadâkatiyle devlet-i 'aliyye-i 'Osmâniye'nin i'lâ-yı kadr ü şân ve muzafferiyetine mu'âveneti mütevâtir ü meşhûr olarak Mısh'ın fethine ve hilâfet-i celîle-i İslâmiyenin bu tarafa nakline bâ'îş u bâdî olduğu hâlde hüsn-i tedbîr ü istikâmetiyle Kânûnî Sultân Süleymân Hân hazretlerine de üç sene şadâret itmiş olan bir zât-ı memdûhu's-şifâtı ferzend-i nâ-pesendi Atana kâdîsi Hâ'in Mehmed Efendi bir takım mevâ'id-i 'arkûbiyye ile celb ve ma'cûnına semm-i kâtil vaz' itdirerek tesmîm itmiştir.

Kânûnî hazretlerinin müşârün-ileyh Pîr Paşa gibi bir vücûd-ı mes'ûdi isti'fâya mecbûr iderek İbrâhîm Paşa'yı şadârete ihtiyârı da toğrısı bi-hakkın bâ'îş-i şudûr-ı i'tirâz ve hâdis-i envâ'-ı şûriş-i igrâz ve meşâlihin cereyân-ı istikâmet-i tabî'îsinden mûcib-i igmâzdır demekde aşhâb-ı istikâmet-i ulî'n-nühâ ma'zûrdur.

Tokuzuncı Şadr-ı A'zam Arnavud Ayâs Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan İstihşâl-i Feyz İdenlerin Tokuzuncısı ve Şadr-ı A'zamların Yirmi İkincisi Ayâs Paşa'dır. Sene 942. Müddet: 4 Sene, 2 Şehr.

Müşârün-ileyh Arnavudiyyü'l-aşldır. Enderûn-ı hümâyûndan serdengeçdi ağalığıyla bekâm ve yeñiçeri ağalığı ve Rûmili begler-begiligiyle nâ'il-i merâm olduğdan sonra rütbe-i celîle-i vezârete ve tokuz yüz kırk ikide bi't-edric ikinci kubbe vezîri bulunduğu hâlde İbrâhîm Paşa yerine mesned-i şadârete iş'âd ve Körfez ve Kara Bogdân seferlerindeki besâlet-i fevkal'-âde ve tedâbîr-i Felâtûn-pesendânesi mukâbili hıl'at-ı ikbâlî şeref-i iltifât-ı hazret-i pâdişâhî ile mutarraz olarak fevka't-taşavvur iltifât-ı celîle ve a'tâf-ı cesîme ile kâm-bîn olmuştur.

[19] Zamân-ı şadâretinde bâ'îş-i tezelzül-i bünyân-ı erkân-ı devlet bir vaz'a taşaddî ve agraîz-ı nefsâniyye için bir ahada ta'addî itmedigi mervîdir. M'âyib-i hırş u âzdan âzâde ve me'âkıb-ı mezâlim-i ciger-güdâzdan 'ârî vü sâde, mekârim-i ahlâkı ziyâde bir vezîr-i sûtûde-zamîr-i selîsül-ifâde idügi meşhûrdur.

Fakat tab'ı mu'âşeret-i zenâna meyyâl ve harem-sarâyı keşret-i serârî ile mâl-â-mâl olarak yirmiden ziyâde evlâd istihlâf itdigidinden huzûzât-ı beşeriyeye inhimâk-ı müfrîte ile ma'rûf ve tokuz yüz kırk dört zi'l-hiccesinde vâsıl-ı rahmet-i Rabb-i Ğafûr olmuştur.

Müddet-i vezâreti 'ahd-i Süleymân Hân'de iki sene miqdârıdır. Sıdk u 'adl ü inşâfa mâ'il, kelâm-ı Hakk'a kâ'il, 'ilm ü 'irfâna nâ'il, 'afif ü 'âdil bir düstûr-ı bî-mu'âdil olduğu meşhûrdur. Rahmetullâhî 'aleyhi rahmeten vâsi'aten.

Onuncu Şadr-ı A'zam Arnavud Dâmâd Lutfî Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan İktisâb-ı Feyz İdenleriñ Onuncısı ve Şadr-ı A'zamlarıñ Yirmi Üçüncüsü Lutfî Paşa'dır. Sene 946. Müddet: 2 Sene.

Müşârûn-ileyh Arnavudiyyü'l-aşldır. Dâ'ire-i hümâyûndan bölükât-ı erba'a ağılıklarından birisiyle çerâğ olarak mîr-i mîrânlığa irtikâ ve elviye-i 'adîdede icrâ-yı hükûmete i'tinâ itdikden soñra nâ'il-i vezâret ve şeref-i muşâheretle tokuz yüz kırk zi'l-hiccesinde Ayâs Paşa'ya halef olmuş ise de da'vâ-yı fazl u 'irfâm kemâlinden girân ve 'aql u nühasî haşlet-i hod-serânesinden noğşân olmağla iki seneden 'ibâret olan müddet-i şadâreti hâlî-'ani'l-gavâ'il icrâ-yı her nev'-i muhassenât-ı nizâmât-isti'dâdını şâmil olduğu hâlde bu iğtinâm-ı eyyâm-ı fırsatda menâfi'-i devlete dâ'ir başluca bir hıdmate muvaffak olamadığı gibi mûcib-i ta'n u teşnî' olacak bir şey-i'eye âlet dahî olduğu mesmû' u mervî degil ise de bu makâmlarda bulunan zevâtdan ahyânen ihtilâsına muvaffak oldukları müsâ'ade-i zamâniyyeyi hûsn-i fırsat ittihâziyla hey'et-i devlete nâfi' hıdmetsi himmet intizârınıñ bir gûne fâ'ideye işâbet ü iktirân idememesi de 'adem-i muvaffakiyetinden

‘add olunsa becâdır. Bunuñla berâber sâ‘î-i hayrât u hasenât olduğına ba‘zı müberrâtı ve kânûn-ı ‘Osmânî’ye dâ’ir te’lifâtı görölmemiş ise de mervî vü mesmû‘dur. Rahmetullâhi ‘aleyhi.

On Birinci Şadr-ı A‘zam Hâdım Tavâşî Süleymân Paşa

[20] Enderûn-ı Hümâyûndan Kâm-rân Olanlarıñ On Birincisi ve Şadr-ı A‘zamlarıñ Yirmi Dördüncisi Hâdım Süleymân Paşa’dır. Sene 947. Müddet: 4 Sene.

Müşârûn-ileyh ‘ahd-i Süleymân Hânî’de enderûn-ı hümâyûndan ve-zâret ve muhâfaza-i Şâm ve müte‘âkıben Mısır eyâletiyile bekâm olarak ic-râ-yı ahkâm-ı ‘adâlete devâmına mukâbil on sene ibkâsıyla ikrâm olunmuş idi. Mukaddemâ fetih u keşfine muvaffakiyetle meşâyih u şürefânıñ ve kâf-fe-i mülûk-i sûtûde-sülûkuñ taht-ı taşdîkinde bulunan ve akşâ-yı memâlik-i ‘Osmâniye’den olan bilâd-ı ‘Aden ve Yemen, tetâvül-i eyâdî-i e‘âdî ile muhtellûn-nizâm ve ba‘zı âşâr-ı benâdir-i Hindiyeye bi-ğayr-i hakkın Portekizleriñ itâle-i yed-i istilâlarında giriftâr-ı zalâm-ı vahîmül’-encâm olduğundan, tokuz yüz kırk birde serdârlıkla sefine-süvâr-ı ‘azîmet ve ben-der-i Sûlî’den⁵ deryâ-peymâ olup bender-i Dîv’e dek bâdbân-güşâ-yı ikbâl olmuş idi.

Memâlik-i mezkûreniñ irtibât-ı kadîme-i meşrû‘ası olan devlet-i ‘aliy-yeye merbûtiyyetini tahkîm ve şürefâ ve sâ’ireye be-tekrâr taşdîk u i‘tirâf it-dirmege muvaffakiyet-i kâmile ile nâ’il-i nuşret olduğu hâlde mikyâs-ı kıyâs-dan efzûn ganâyim-i gûnâ-gûn ile ‘avdetle hazîne-i hümâyûna taqdîmine müsâ‘ra‘at ve kemâl-i ikbâl ile lenger-endâz-ı sâhil-i selâmet olduğu cihetle Tokuz yüz kırk yedide Lutfî Paşa yerine mesned-i şadâretle tebçil olunmuş iken tokuz yüz elli birde dîvân-ı hümâyûnda kubbe vüzerâsından Dîvâne Husrev Paşa ile muhill-i nâmûs-ı vezâret muhâvere vü şemâtete bi’z-zarûre mübâderet ve böyle bir mecnûnâne ‘alâ-mele’i’n-nâs şemâtetli mukâbele ile

5. سولى

muğâyir-i rezânet-i vakâr-evzâ'a müşâberet itdiginden tâziyane-i 'azl ile te'dîb ve ta'yîn-i levâzım-ı tekâ'üdî ile Ma'lûkara'ya nefy ü ta'zîbinden dört sene mürûrında toköz yüz elli beşde maḥall-i mezkûrda irtihâl-i dâr-ı na'îm itmiştir.

Müddet-i şadâreti 'ahd-i Süleymân Hânî'de dört senedir. Bîrûn-ı 'add ü ihşâ şervet ü yesâr ve birçok tevâbî' u ḥıdmet-kâr terk ile kesb-i iş-tihâr itmiştir. Tehdîdini îkâ'a kâdir, cerî vü cesûr, 'âkıl ü reşîd, mâlik-i re'y-i sedîd, livâsı mebrûk, kudûmı mes'ûd, zâtı müteyemmin bir vezîr-i şâhib-temkîn idi. Sultân Süleymân Hân hazretleri nâmına olarak ḥıttâ-i Yemâniyye'de Burûc maḥallinde cesîm câmi' ve medrese ve mekteb ve cüsûr ve 'imâret ve ribât ve gâyet kebîr ḥammâm u ebârî ve kendi nâmına olarak yine [21] Yemen'de cesîm bir câmi' ve âbâr ve ribât ve ḥammâmı vardır. Kıt'a-i Yemâniyye saltanat-ı seniyye-i 'Osmâniyye memâlikine zamm olundukdan soñra muḳaddemâ tebâyî'-i Yemen ve 'Aden ta'bîr olunan mülûk u ümerâ taraflarından inşâ olunanlardan fazla yalnız saltanat-ı seniyyeden me'mûr olan vulât-ı kirâm taraflarından Yemen'in maḥâll-i müte'addidesine yirmi iki cesîm câmi' ve bir ol kadar ḥammâm u âbâr ve sâ'ire binâ olunmuştur. Müşârûn-ileyhiñ Mısır'da daḥi ḥayli âşârı mervîdir.

Buraya kadar olan rivâyet Hadîkatü'l-vüzerâdan ahz olunmuş olup ancak müşârûn-ileyhiñ ḥıttâ-i Yemâniyye'niñ nizâmâtına aldığı me'mûriyyet üzerine Mısır'dan seffîne-süvâr-ı hareketle 'Aden'e vuşûlünde Herçend⁶ ḥükûm-dârı deḥâlet ve 'arz-ı muṭâva'at itmiş ise de deḥâletine ḥürmet ve cîbesini terk ile bî-çâreyi şalb u i'dâm itmiş olması Cezîretü'l-'Arab'la berâber ol ḥavâlîdeki bâdiye-nişînânı tevḥîş ü tevḥîme bâ'is olarak bundan soñra me'mûr olan vüzerânıñ birçok zahmet çekmelerine sebep olup, Sinân Paşa'nıñ me'mûriyyetine degin lâyıkiyla istilhâl-i âsâyîşe muvaffak olunamadığı hâlde Sinân Paşa, Süleymân Paşa'dan dirâyetlice olduğundan 'Urbânı biraz te'mîn itmiş olduğunu tevârîḥ rivâyet idiyor. Vallâhu a'lem bi's-şavâb.

On İkinci Şadr-ı A'zam Hırvatıyyü'l-Aşl Mühtedî Dâmâd Rüstem Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Kâm Alanlarıñ On İkincisi ve Şadr-ı A'zamalarıñ Yirmi Beşincisi Rüstem Paşa'dır. Sene 951. Müddet: 15 Sene.

Müşârûn-ileyh Hırvatıyyü'l-aşldır. 'Ahd-i Süleymân Hânî'de devşirmeden intihâb ve enderûn-ı hümâyûna isrâb ile tahşîl-i 'ulûm u âdâb itdirildikten sonra hasbe'l-isti'dâd bâ-rütbe-i vâlâ-yı vezâret Diyâr-bekir eyâleti mansıbyla kâm-yâb olmuş idi. Hâkân-ı bende-nüvâz müşârûn-ileyhi sa'âdet-i müşâheretle şeref-yâb itmek istedikçe bed-hâhları "maraz-ı cüzzâma mübtelâ ve âşârı çihresinde hüveydâdır" deyü tenfîr-i kulûba dâ'ir erâcîf ile teveccühât-ı celîle-i hazret-i pâdişâhîyi tağyîre çalışmışlar ise de ne çâre ki müşârûn-ileyhiñ far'ı fetânet ve fazîlet ü firâseti nezd-i hümâyûn-ı hazret-i pâdişâhîde ma'lûm ve makâm-ı şadâret ve şihriyyete iş'âdı menvî-i mahşûş olduğu emr-i gayr-i mevhûm olmağla, 'illet-i mezkûre emâresi ser-etibbâ-yı sultânîden istifsâr buyuruldukda, "maraz-ı mezkûruñ aqvâ-yı emâretinden biri [22] vücûd-ı meczûmda kehle ma'dûm olur" cevâbını virmegin, istikşâf-ı hâl için etibbâ-yı hâşşadan Mehmed Ağa Diyâr-bekir'e bi'l-irsâl, vuşûlünde paşayı tenhâda 'uryân ve pîrehen ü endâmına tevcîh-i nazar-ı im'ân itdikde, sâ'ika-i mukadderât-ı İlâhiyye yerin bulmak kâ'ide-i hikmet-â'idesiyle müşârûn-ileyhiñ vücûdında bir kehlecik nümâyân olmağın, gâ'ile-i ârıza-i maraz-ı hâ'il zâ'il ve Anadolı eyâletine nâ'il olarak tokuz yüz kırk altıda Mihrimâh Sultân'ın izdivâcî tîrâz-ı teşrîf-i bâlâ-yı ibtihâcî kılınmışdır.

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

"Yâr olur ise eğer tâli' u bahtı kişiniñ

Kehlesi dañi revâcına sebebdır işiniñ"

Bu takrîb-i 'inâyet-i Rabb-i Mücîb ile dîvân-ı hümâyûn vüzerâsı silkinde kadri 'âlî ve tokuz yüz elli birde Hâdım Süleymân Paşa yerine mesned-i şadâretle mubâhî olmuşdur. İşâbet-i re'y ü tedbîr ile ser-âmed-i şudûr-ı sûtûde-şu'ûr bir düstûr-ı 'adâlet-nüşûr olmağın, tevîr-i hazîne-i celîle ve tedbîr-i muhâfaza-i beytü'l-mâlde bezl-i nakdîne-i makdûr ile

hazâ'in-i bîrûn u enderûnı ecnâs-ı nuķûd ile mâl-â-mâl itdiginden mâ-'adâ imlâ vü teşhîn-i nuķûd-ı keşîreden Yedi Kulle mahzenlerinde hâlî yer kalmamış olması rivâyetine bakılınca bir müddet daha mu'ammer olmuş olsa hemân Yavuz Sultân Selîm Hân hazretlerinin müdahharâtı yekûnını sebkat u terkîn idecegi añaşılmış idi.

Müşârün-ileyh ol zamân mâ'il-i irtişâ olmak üzere rehîn-i iştiâr olmuş ise de ol bâbda daħi a'mâl-i mi'yâr-ı i'tibârı nezd-i naķķâd-ı dâru'd-ıdarb-ı inşâf u kabûlde mu'âdil-i külîçe-i zeheb-i hâlişü'l-'ayâr olmak lâzım gelür. Zîrâ zamânında bir nâ-müstahakķın rüşvetle bâlâ-nişîn-i şadr-ı devlet ve bir müsta'iddiñ dûr-endâhte-i nigâh-ı merhamet ve münâķış-ı nâmûs-ı saltanat bir kâr-ı nâ-hencârîñ zuhûrına bâ'îş ve hûķûķ-ı saltanat-ı seniyyeden bir zerre-i nâķîziñ izâ'ası hâdiş oldığı işidilmemiş olup, ez-cümle vâlî-i Erzurûm'ıñ ibķâsı 'inâyetine muķâbil bir def'a beş biñ altun câ'ize gönderdikde bi'l-istikşâr nişfını i'âde itdigi rivâyet-i mevsûķatü'l-kelimât-dan tahķîķ ile Hadîķatü'l-Vüzerâ hikâye eylemiştir. Bir kerre şebt-i cerîde-i ihtişâsı olan bendegânı medde'd-dehr pençe-i iflâsdan istihlâş şî'ârı ve bâ'îş-i şîrâze-i irtibât-ı âlem olan hûsn-i vefâ-yı memdûhu'l-huşâl, risâle-i hûsn-i ahlâķınıñ muķaddime-i bedî'u'l-âşâridir.

Tokuz sene mühim-sâz-ı enâm ve hem-rikâb-ı pâdişah-ı Dârâ-gulâm olup, sefer ü hâzarda hıl'at-ı serâser-i ihlâş ber-düş-ı şadâķat itmiş ise de tokuz yüz altmışda [23] desîse-i mekr ü ğadri ve Zâl Maħmûd Paşa'nıñ cel-lâdlığıyla şehîden mesned-nişîn-i mülk-i bekâ olan şehzâde Sultân Muştafâ vak'asında Karaman Ereglisi'nde Aķöyük nâm-ınaħalde ma'zûl ve müteķâ'iden iki sene Üsküdâr'daki bāĝĝesinde ârâm-nişîn-i künc-i ħamûl ve tokuz yüz altmış ikide Ahmed Paşa yerine şâniyen mesned-i celîl-i şadârete mevsûl olmuş idi. Bu def'a altı sene müttekâ-pîrâ-yı şadr-ı temķîn ve tokuz yüz altmış sekizde Şehzâde Câmî'-i Şerîfi ħareminde türbe-i maħşûşasında gencîne-i vücûd-ı pür-sûdı şehîden defîn-i zîr-i zemîn olmuştur. Mecmû'-ı şadâreti 'ahd-i Süleymân Hânî'de on beş sene miķdâridir.

Sinîn-i merķûmede zîb-i silk-i suķûr-ı şahâyif-i eyyâm olan ferâ'id-i veķâyî' u âşârı mersûm-ı kalem-i nüvişteĝân-ı şahâyif-i tevârîħ olup, şu kadar var ki Nuħbetü't-Tevârîħ Paşa-yı müşârün-ileyhiñ zevcesi olan Mihri-mâh Sultân'ıñ li-ebeveyn birâderi olan Sultân Selîm Hân-ı Şânî'den müsinn

olan şehzâdegânîñ imhâsı Sultân Selîm Hân'ın tehiyye-i iclâsı muqaddime-siyle teshîl-i maqşad-ı münâ vü i'tilâsı olmak üzere kayın-vâlidesi Hâşekî Sultân ile beynlerindeki meşveret netîcesiniñ şehzâde-i şehîd-i sa'îdiñ men-vîsi ihtilâs-ı saltanata vesîle aramak üzere oldığı kizbini hudâvendigâr hâzretlerine gamz ile şehâdetini icrâ itdirdikleri kavline zâhib olmuştur. Egerçi bu rivâyet mukârin-i hakîkat ise paşa-yı müşârün-ileyhiñ cümle medâyih u muhassenâtını setr ü tağmîd ideceğinde şübhe yoktur. El-'ilmü 'indallâh.

Müşârün-ileyhiñ hayrât u müberrâtından Zindân Kapısı civârındaki Na'lbûrlar İçinde Hâcî Halîl Ağa nâm şâhibü'l-hayrîñ mescidini bir 'âlî câmi' olmak üzere mahv u işbâta muvaffak olmuştur. Bundan mâ-'adâ Haleb şehrinde ve daha başka mahallerde ba'zı hayrâtı olduğu mervî vü muhtemeldir. Müşârün-ileyh 'âkîl-i reşîd, şâhib-i re'y-i sedîd, müsellemler-i 'âlem, vezîr-i mükerrrem ise de bâlâda mezkûr Sultân Muştafâ'nın vak'a-i şehâdetindeki medhâli cümle-i muhassenâtına mu'âdil bir şeyn ü 'âr ve muhâkemesi hakîkiyyesi dârü'l-karârda manzûr-ı ulî'l-ebsâr olacağı der-kâr olmağla, buracığda bu kadarçık esef-i hikâyesiyle iktifâ olunmak lüzûmı âşikârdır. Tecâvezallâhu 'an-seyyi'âtihî.

On Üçüncü Şadr-ı A'zam Dâmâd Arnavud Kâra Ahmed Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Kâm-rân Olanlarıñ On Üçüncüsü ve Şadr-ı A'zamlarıñ Yirmi Altıncısı Kâra Ahmed Paşa'dır. Sene 960. Müddet: 2 Sene.

[24] Müşârün-ileyh Arnavudıyyü'l-aşldır. Enderûn-ı hümâyûnda iken Yavuz Sultân Selîm Hân 'ahd-i 'âlîsinde yeñiceri ağası Ya'kûb Ağa nâm merd-i dilîr-i Rüstem-nazîriñ tokuz yüz yirmi bir senesinde fevtinde yeñiceri ağalığıyla kesb-i imtiyâz ve ba'de'l-'azl Rûmilî begler-begilğini ihrâz iderek liyâkat-ı fitriyyesiyle tevcih olunan rütbe-i vezâreti müte'âkib me'mûr olduğu İran seferlerinde kâr-güzârlıkları ve Tameşvâr fethindeki dilîrâne hizmetleri ve tokuz yüz altmışda ekserîsiniñ 'ahde vefâlarında 'adem-i şebât u mübâlâtları meşhûr olan Gûrci tâ'ifesi tuğyânında fevka'l-gâye şecâ'atleri ve ordu-yı Şâh Tahmâs'ı şeb-hûn idüp envâ'-ı fevz ü

nuşrete mazhariyyeti ve Tameşvâr fethinde fevka'l-'âde Rüstemâne ve İskenderâne mesâ'î-i meşkûresi şûret-nümûn olması dâmâd-ı pâdişâhî olmak şerefiyle taltîfini müstelzim olarak tokuz yüz altmışda vezîr-i şânî bulunmağın, Rüstem Paşa'yı halef ve rıbka-i itâ'atdan rû-gerdân olan Gürcistân hânlarının ma'mûre-i buldânın mahsûd-ı gûzât-ı selef ve ser-keşân-ı ahâlî-yi tu'me-i şemşîr-i intikâm u telef itmiştir.

Tokuz yüz altmış ikide bî-îcâb mûcib-i mekr-i zenân tecerru'-ı zehrâbe-i siyâset idüp selefî Rüstem Paşa halefî olmuştur. Müddet-i şadâreti 'ahd-i Sultân Süleymân Hânî'de iki senedir. Âşâr-ı hayrından Topkapu semtinde bir câmi'-i şerîfî ve medrese ve mekteb ve çeşme ve şâdurvânı vardır. Câmi'î civârındaki türbe-i mahşûşasında medfûndur.

Şehâdetine Haydar nâm kölesiniñ hikmet-âmîz olarak söylediği kıt'a-i 'ibret-nümâ ile târîh-i bî-nazîr ü bî-bedeldir:

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fa'ülün)

Zamân-ı evvel içre ehl-i hikmet

Vezîr-i a'zam idi ehl-i 'izzet

Çü katl itdi anı sultân-ı 'âlem

Didi târîhîni "Paşa'ya rahmet" (962)

Halîlesi Emîne Sultân için daği bir mescid binâ olunmuştur. Müşârûn-ileyhiñ Hırka-i Şerîf civârında bir mektebi vardır. Diyânet ü 'adâletle meşhûr ve istikâmet ü dirâyetle meftûr u mezkûr, vâkıf-ı umûr, vezîr-i şâhib-şu'ûr ve erbâb-ı istihkâk u istihâle lutf u şahâbet ü keremi fevka'l-gâye mevfûr bir düstûr-ı ma'âlî-me'sûr oldığı kütüb-i tevârîhde meşhûr u meşhûrdur. Rahmetullâhi 'aleyhi rahmeten vâsi'aten.

On Dördüncü Şadr-ı A'zam Boşnak Mühtedî Semîn 'Alî Paşa

[25] Enderûn-ı Hümâyûndan Mazhar-ı Merâm Olanlarıñ On Dördüncisi ve Şadr-ı A'zamların Yirmi Yedincisi Semîn 'Alî Paşa'dır. Sene 968. Müddet: 4 sene.

Müşârün-ileyh Hersek diyârında Çelebi Pâzârı kazasında Berâçe⁷ nâm kaşabada hırâmende-i ser-hadd-i vücûd olmuşdur. Fâriq-ı sefid ü siyâh olduğu eşnâda bi-hasebi'l-'âde devşirme tarîkiyle sarây-ı hümayûna bi'l-kabûl, tahşîl-i 'ilm ü ma'rifetle derece-i istihâli ma'lûm-ı pâdişâh-ı ma'âlî-intimâ olduktan sonra yefîçeri ağalığıyla çerâğ ve ba'dehû Rûmili begler-begliğiyle bekâm olmuş idi. 'Aşr-ı Süleymân Hânî'den olan toktuz yüz altmış sekizde dîvân-ı bülend-eyvân-ı sultânîde vezîr-i şânî bulunmağın, Rüstem Paşa yerine mesned-i şadâretle şadân olarak dört sene mikdârı hîdmet-i şadâreti hâkîkiyle edâ ve merâsim-i 'adâlet ü hükûmet ü siyâseti eslâfdan a'lâ ifâ eylediği meşhûrdur. Lezîzü'l-muşâlhabe, keşîrû'l-mutâyabe, zarîf ü nükte-dân, mebzûlû'l-ihsân vezîr-i 'âlî-şân idi. Dağâmet ü cesâmeti müvâzî-i şevâhiq-i cibâl ve müvâzin-i şevâmîh-i tilâl olmağın, zîr-rânına münâsib esb ü bâr-gîr nâdirâtdan bulunmağla tedârükindeki tek ü pûda ziyâde zalîmet çekilür ve muktezâ-yı şekl ü semâ'il, girân-cân u kalîlû'l-iz'ân zann olunur iken sebük-rûh u nâdire-perdâz olmasına ta'accüb olunur imiş. Nevâdir-i mutâyebât ve letâ'if-i nikâtı meşhûr ve durûb-ı emşâl sırasında dillerde mezkûrdur. Müşârün-ileyh toktuz yüz yetmiş ikide vefât iderek Eyyûbu'l-Enşârî radiyallâhu 'anh Hazretleri'nin türbe-i şerîfinin büyük kapısı ittişâlindeki cüz'-hânesi derûnında medfûndur. Edirne'deki meşhûr 'Alî Paşa Çârşısı müşârün-ileyhin âşâr-ı binâsı olduğına Enderûnî Tîgî Beg'in târîhidir:

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Âşaf-ı a'zam 'Alî Pâşâ-yı hâş
Yapdı çün bu çâr-sûyı bî-bedel

Tîgîyâ târîhin eylese su'âl
"Sûk-ı ra'nâ-yı 'Alî Pâşâ'ya gel"

Rahmetullâhi 'aleyhi rahmeten vâsi'aten.

Zurefâ-yı 'aşrından bir zât müşâhebât u mutâyebâtına dâ'ir ba'zı rengîn ve latîf fıkârâtı celb ü cem' ile bir mecmû'a-i ra'nâ peydâ ve elden ele

geçerek manzûr-ı ‘âcizî [26] olmuş idi. Mecmû‘adaki mübâhâse vü mu‘â-yebât müşârûn-ileyhiñ ‘ilm ü kemâl ve ‘irfân u dirâyetini işbâta kifâyet ider.

On Beşinci Şadr-ı A‘zam Dâmâd Boşnak Mühtedî Şokullı Mehmed Paşa

Enderûn-ı humâyûndan İstihşâl-i İstihkâk u İstihâl İdenleriñ On Beşincisi ve Şadr-ı A‘zamların Yirmi Sekizincisi Dâmâd-ı Şehriyârî Şokullı Mehmed Paşa-yı Tavîldir. Sene 972. Müddet: 17 sene.

Müşârûn-ileyhiñ nihâl-i ferhunde-nevâl-i vücûdî âb-yârî-i feyz-i Hüdâ-dâd ile Bosna diyârındaki Çelebi Pâzârı kazâsında kâ’in Şokulleviç karyesinde neşv ü nemâ bulmuştur. Tebe‘a-i gayr-i müslime vatandaşlarımızdan devşirme târîkiyle alınan efrâd-ı itâ‘at-inkıyâd ile der-sa‘âdete vürûd iderek enderûn-ı humâyûnda kîlâr-ı hâşşa koğuşına bi'l-ķabûl, kîlâr kethudâlığına vuşûle kadar tahşîl-i ‘ulûm u ma‘ârifî verzişle derece-i fezâ‘il ü iltifâta mevşûl ve kapucıbaşılıkla evvelîn-pâye-i süllem-i merâtib-i beşeriyeye neyl ile makbûl olmuş idi.

Bu mahalle vuşûl-i tahrîr eşnâsında ahibbâ-yı ‘âcizîden ve dîvân-ı ahkâm-ı ‘adliyye a‘zâsı ricâlerinden Vaşfî Efendi nezd-i ‘âcizîye vürûd itmekle bu bâbdaki ma‘lûmatını şu vechile beyân itmiştir:

Paşa-yı müşârûn-ileyh Sarây sancagına tâbî‘ ve Yaşgırad kazâsına muzâf Şokulline karyesi sekene-i gayr-i müslimesi etfâlinden olduğu hâlde me‘mûren ol cânibe ‘azîmet eylemiş olan kapucıbaşı Murâd Beg tarafından görülen isti‘dâdî cihetiyle pederinden taleb ve hıdmetine ahz iderek der-sa‘âdete getirülmüş ve mîr-i mûmâ-ileyh vâsıtasıyla enderûn-ı humâyûna çerâğ olmuş olduğu ve der-sa‘âdete eşnâ-yı teveccühde nûr-ı îmân ile münevverü'l-cenân olmuş idüğü cümle-i tahkîkâtından olduğu cihetle Bosna vilâyetince kaleme aldığı târîhe dahî derc eylemişlerdir. Vallâhu a‘lem bi-hakîkatil-hâl.

Tokuz yüz elli üçde bâ-rütbe-i mîr-mîrânî câh-ı vâlâ-yı kapudânîye sâye-endâz-ı iclâl olarak umûr-ı tersâneyi lâıyıkıyla idâreye istihşâl-i ma‘lûmât

eyledikten sonra Rûmili eyâletiyle kadri 'âlî ve Tameşvâr fethinde meşhûd olan mesâ'î-i meşkûresiyle [27] derece-i iktidârı teslîm-kerde-i âlî u e'âlî ve teşrîf-i vezâret ile riyâz-ı ikbâlê müterâhî olarak tokuz yüz altmış tokuzda İsmihân Sultân'ın durretü't-tâc-ı izdivâcî zîb-i efser-i mübâhât u ibtihâcî kılındı. Tokuz yüz yetmiş iki zi'l-ka'desinde vezâret-i sâniye ile kubbe-nişîn bulunmağın Berâçeli 'Alî Paşa-yı Semîn yerine bahş-ı şadâret-mekîn olmuş idi. Tokuz yüz yetmiş dört hılâlinde leyle-i feth-i Sigetvâr'da Sultân Süleymân Hân 'azm-i gülşen-sarây-ı cinân buyurduklarında na's-ı rahmet-naşını nihâde-i şandûka-i kitmân ve Sultân Selîm Hân'ın da'vetine hafiyen irsâl-i haberle pâdişâh-ı nev-câh teşrîf-i taht-ı 'adâlet-penâh buyuruncaya degin mahrem-i esrâr ittihâz itdiklerinden mâ-'adâ ferd-i âferîdeyi vâkıf-ı esrâr itmemiş olmağla bu bâbda ibrâz itdigi far-ı hüsn-i dirâyet ve yümn-i muvaffakiyyet ü himmeti cilve-perdâz-ı mınaşsa-ı zuhûr olan hıdemât-ı sâ'ire-i memdûhasına fâ'ik olmağla, ârâyış-ı kitâbe-i eyvân-ı rûzgâr ve ser-levha-i dîbâce-i dîvân-ı i'tibâr olmağla şâyândır, dinilse sezâdır.

Sultân Selîm Hân-ı Sâni hazretlerinin fâtiha-i ikbâl-i devletlerinden hâtime-i intikâl-i saltanatlarına degin sekiz seneden ziyâde zimâm-ı hâll ü 'akd-i umûr ve mekâlîd-i zabt u rabt-ı cumhûr, vâbeste-i dest-i kefâlet ü kifâyet-i istiklâlî olmuş idi. Nevbet-i Baykara-saltanatın Sultân Murâd Hân-ı Sâliş hazretlerine intikâlinde dahî makâm-ı âşâfide takrîr buyurmalarıyla altı sene kemâ-kân kâfil-i mehâm-ı halk-ı 'âlem olup, tokuz yüz seksen yedi ramazânında sarâyında ikinci dîvânında icrâ-yı merâsim-i hükûmet eşnâsında bir meczûb-ı cerrâr şûret-i 'arz-ı hâl ile huzûrına dâhil olduğu anda bir sıkîn-i tîr-te'sîr ile âğuşte-i hûn-ı şehâdet eyledi. Envâ'-ı tuhaf-ı gazavât ile fâ'iz-i dest-mâye-i meşûbât olduğu gibi 'âkıbet-i akşâ-yı âmâlî olan şeref-i şehâdete nâ'il olması sa'âdet-i dünyâ vü mâ-fihânın ictimâ'ına delîl-i celîl bulunması tefe'ûliyle cesed-i lâmi'u'l-envârı Hazret-i Ebî Eyyûbî'l-Enşârî radiye 'anhu'l-Bârî civâr-ı rahmet-medârında ihzâr itdikleri türbe-i şerîfeye nakl u defn olunmuştur. "Hükm-i Hak ile şehîd oldu Mehemed Pâşâ (987)" tazarru'ı târîh-i sâl-i intikâlidir.

Enderûn-ı hümayûna duhûlinden zamân-ı sa'âdet-nişân-ı şehâdeti hulûline degin altmış sene mürûr idüp ne çâşnî-i 'azl ile telh-kâm ve ne fiten-i dehr ile giriftâr-ı bend-i âlâm ve ne bir 'ayb ile ithâm ve ne mûcib-i keder

bir işle telh-kâm olmuştur. Ancak [28] 'ahd-i Murâd Hânî'deki âhir vaktinde kâdî-'asker Kâdî-zâde ve defter-dâr Üveys Paşa'nın desîse-i mekr ü gadri ile etbâ'ına ihânet ve şademât-ı nekebât-ı eyyâm ile ba'zı havâşşîñ 'azl ü tebdîline mübâderet olundığı cihetle murâd üzre icrâ-yı ahkâm-ı şadâret ü merâm idemediği hasebiyle ol mîkdâr cefâ-yı rûzgâr ile munkalibü'l-etvâr olmasına kevkeb-i tâlî'i cidden menzil-i naḥsda vâkı' ve baht-ı lâmi'i burc-ı şerefden infişâle râci' olmadı dinmek câ'iz olur.

On beş sene müstemirr ü müstaḥar serîr-i câh u celâl olduğu zamanda re'y-i rezîn ve tedbîr-i güzîni ruḥsâre-tırâz-ı şâhid-i mülk ü devlet olmuştur. Müddet-i vezâretinde vücûd-pezîr olan ḥidemât u gâzavât u fütûḥâtı ve âşâr u ḥayrât u ḥasenâtı raḥam-zede-i kîlk-i bedâyi'-nigâr-ı şîkât-ı ruvât olmağın, başlucalarından ba'zıları hikâye olundu:

Vâridât-ı şadâretle maşârifini idâreden bâkî kalan şervetini Sultân Ahmed civârındaki câmi'-i şerîf ve medrese ve ders-hâne ve ḥân-kâh ve el-ḥâletü hâzihî ma'mûr çeşme ve şâdurvân ve mekteb-i feyz-mekseble Bosna eyâletinde ve Yaşgırâd'ın kenârından geçen ve maskat-ı re'si olan Şokulleviç kaşabasına karîn Dirin Suyı üzerine 'ale't-tahmîn beş yüz zirâ' tûlunda ve otuz zirâ' 'arzında ḡâyet metîn ü müstahkem ve memâlik-i mah-rûsedeki cüsûra rûḥânı müsellemler, raşîn ü muntazam bir cîsr-i bî-'adîl inşâsına şarf iderek fazlası ḥîn-i irtihâlinde na'şını techîz ü tekfîne ancak kîfâyet itmiş ve 'âlemde 'işmet ü istikâmet ve şalâḥ u 'iffetle ibkâ-yı nâma muvaffak olmuştur.

Müşârün-ileyh ḥazîne-i beytü'l-mâliñ muḥâfaza ve kemâl-i taşarruf u iddihârına eslâfından birisinin muvaffak olmadığı tedâbîr-i tekayyüdât ile şarf-ı dirâyet ü iktidâr itdiği cihetle zamân-ı medâyih-'unvânında yalnız on iki bin yeñiçeri ve altı bin sipâhîye vazîfe vü tîmâr tevcîhine bi'l-müsâ'ade, bu mîkdârdan mâ-'adâya vazîfe i'tâsına müsâ'ade ve sipâhî tîmârlarından 'inde'l-imtiḥân istihkâkı tebeyyün itmeyenlere tîmâr tevcîhine irâde itmemiş ve topçı ve ḥumbaracı ve lağımcı ocaklarına nizâm virerek vazîfelerini ehven şûretle ta'yîn itmiştir.

Ol vakitler ḥükmince vüzerâ dâ'irelerinde vücûdları meşrûṭ olan iç oğlanlarıyla ḥayta ve delîl ve sekbân ve tüfenkçi ve göñüllü 'asâkirini mükemmel ve mümkün olduğu mertebe muntazam bulundurmasıyla berâber

bunlardan tebe'aya ta'addiye cesâret idenleriñ cezâlarını icrâda fevt-i fursat itmemiştir. Kılâ'-ı hâkâniyye ve ser-hadât-ı [29] sultânîyyede mustahfizîn ve dalkılıç ve gönüllü nâmlarıyla mükemmel muhâfız 'asker bulundurmuş ve zamân-ı sa'âdet-nişânında devlet-i 'aliyye kâffe-i düvele gâlib ve ekser devletlerle muşâlih u müsâlim bulunmuştur. Şehâdetleri vukû'undan soñra sipâh u yeñiçeri ziyâdeleşüp vezâyıfıñ keşretine ve hazîneniñ nedretine ahlâfından Özdemür-zâde 'Osmân Paşa'nıñ müşârün-ileyh kadar aşhâb-ı li-yâkat u fetânetden olmamasınıñ sebep virmiş olduğu ba'zı tevârîhde muhar-rerdir. Müşârün-ileyh devlet-i 'aliyyeniñ şân u i'tibâr ve şavvet-i 'âliyesini hakkıyla muhâfaza ve hazîne-i beytül'-mâlî lâıyıkıyla muhâreseye muvaffa-kiyetle bilâ-vech-i şer'î kimesneye bir akçe şarf u i'tâ ve ihtilâsa meydân virmediginden mâ-'adâ Yavuz Sultân Selîm Hân 'aşr-ı 'âlfisinde ittihâz u id-diğâr olunarak Rüstem Paşa'nıñ irtihâlinden soñra müşârün-ileyhiñ şadâre-tine kadar her nañılsa nizâmından çıkmış ve mevcûdâtına nokşân u halel gelmiş olan iç hazîne şervetiniñ i'âdesine himmetle aña dañı birkaç seneler birkaç yüz biñ 'askerle muhârebe vukû'unda birkaç ordu-yı hümâyûnuñ idâ-re-i lâıykasına kâfî birçok ihtiyât akçesi tedârük ü hıfz ile donanınâyı ma'a-ziyâdetin teksîr ve mühimmâtı tevfi'r ü tedârüke ibtidâr itmiştir. 'Âlim ü fâzıl, 'âkil ü 'âmil, hilye-i celîle-i insâniyyetde kâmil, edîb ü 'âdil bir düstûr-ı zî-şu'ûr-ı bî-mu'âdil olduğunu âşâr-ı celîle ve me'âsir-i 'aliyye-leri işbât ıder. Zihî haşâ'il-i hamîde ve zihî hilye-i celîle. Rahmetullâhi Ta'âlâ 'aleyhi rahmeten vâsi'aten.

On Altıncı Şadr-ı A'zam Arnavud Ahmed Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan nâ'il-i Dil-hâh Olanlarıñ On Altıncısı ve Şadr-ı A'zamlarıñ Yirmi Tokuzuncısı Ahmed Paşa'dır. Sene 987. Müddet: 6 Şehr.

Müşârün-ileyh Arnavudiyyü'l-aşldır. 'Aşr-ı Süleymân Hânî'de ende-rûn-ı hümâyûndan kapucibaşılık ile çerâğ ve evvelâ yeñiçeri ağalığı, ba'de-hû Rûmili begler-begiligiyle bekâm olarak Rüstem Paşa'ya münâsebet-i şe-ref-i muşâharetle ihrâz-ı rütbe-i vezâret itmiş idi. Bir def'a Rûmili cânibine

haşmet-i serdârî ile sevk-i ma'îyye-i 'azîmet eylemiş ise de nakş-ı harîr-i tahrîr olmağa sezâ bir eşeri cilve-nümâ-yı 'arşa-i celâlet olmadan 'avdet itmiştir. Nişâb-ı re'y ü tedbîrden bî-vâye vü naşîb olmağın, hışm-ı [30] nâ-be-hengâmı sermâye idindigine vezîr-i şânî iken vezîr-i a'zamla lâ'ubâ-liyâne muhâvereye taşaddî itdigi ecilden dûr-üftâde-i ser-bezm-i devlet olması delîl-i celîldir.

Ba'de-eyyâm ba'zı taraf-gîrânı sevkiyle makâm-ı müste'ârına i'âde ve tokuz yüz seksen yedi şa'bânında Mehmed Paşa-yı halef-i ni'me's-selefi yerine hıdmet-i şadâretle bekâm olmuş idi. Altı ay mikdârı cebr ü kesr-i kü-lûb-ı enâm iderek şikeste-beste mesned-i hükûmetde nişeste iken haşât-ı dâr-ül-meşânedden zücâc-ı mizâcına 'arız olan kesr ile haste ve tokuz yüz tok-san sekiz rebî'u'l-evvelinde sebû-yı ser-çeşme-i hayâtı şikeste vü dem-beste olmuştur. Mâlik-i şerret ü yesâr bir vezîr-i şöhret-şi'âr ise de şâyân-ı tah-rîr olacak ka'â bir eşer-i hayra muvaffak olamamıştır.

On Yedinci Şadr-ı A'zam Arnavud Tavâşî Hâdım Sinân Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Bekâm Olanların On Yedincisi ve Şadr-ı A'zamların Otuz Birincisi Sinân Paşa'dır. Sene 988. Müddet: 6 Sene, 10 Şehr.

Müşârûn-ileyh Arnavudiyyü'l-aşldır. 'Aşr-ı Süleymân Hânî'de enderûn-ı hümâyûnda çâşnîgîr-başî iken çerâğ olup Malatya ve Kaşamonı ve Gazze ve Trâblus sancaklarına mîr-i mîrân, ba'dehû vezâretle Erzurûm ve Haleb eyâletiyle kâm-rân ve tokuz yüz yetmiş yedide diyâr-ı Mısr'a vâlî olmağla kadri 'âlî olup, hıttâ-i Yemen'i tekrâr musallağ olan Evlâd-ı Muṭahhar elinden istihlâs ile dâhil-i hıyṭa-i kalem-rev-i 'Osmânî itmek için neşr-i livâ-yı 'azîmet ve ba'de itmâmî'l-merâm hadd-i hisâbdan bîrûn ganâyim-i gûn-â-gûnu ekşerîsini kendü nefsi için ketm ü tevkîf ile dâhil-i şerret ü yesârı itdigi hâlde 'avdet ve 'unvân-ı fâtihî ile kesb-i şân u şöhret-i muhtemilü't-ṭarafeyn eyledi. Çünkü hıttâ-i Yemen ve 'Aden'i Sinân Paşa'nın vezâretinden kırk bir sene muḳaddem yine sarây-ı hümâyûndan müfîz bâlâda

muharrer Hâdım Süleymân Paşa'nın Mısır vâlîliğinde üçüncü def'a olarak ser-tâ-ser dâhil-i memâlik-i devlet-i 'aliyye-i 'Osmâniye eyledigine ol vâkt ol havâlîde binâ vü inşâ iderek bugün emârâtı mevcûd olan âşâr-ı ebniyye-i 'âliye işbât ider. Her ne ise tokuz yüz seksen ikide cânib-i Baħr-i Sefîd'e sipeh-sâlâr ve tayy-ı tûmâr-ı diyâr u kenâr iderek Qalavârî⁸ etrâfını ve Meste⁹ atalarını sûhte-i âteş-i gâretle sûzân itdikden soñra Hukû'l-Vâd¹⁰ kâl'a-i üstüvârını [31] dâhil-i kabza-i iktidâr itmiştir. Tokuz yüz seksen sekizde zuhûr iden İrân seferine serdâr naşb olunmuş iken sene-i mezbûre rebî'ul-evvelinde şadr-ı a'zam Ahmed Paşa reh-neverd-i vâdî-i beķâ olmağın, müşârün-ileyhe halef olmuş ise de ser-nâme-i şahâyif-i şenâ olacak bir hıdmeti rû-nümâ olmayup bîhûde bâdiye-peymâ olmağın, ba'de'l-kufûl cünha-i takşîr ve töhmet-i dürûğ-ı keşîr ile tokuz yüz toķsan zî'l-hiccesinde ma'zûl ve Ma'lķara kaşabasında gûşe-güzîn-i elem-i hamûl olup, tokuz yüz toķsan dört zî'l-hiccesinde eyâlet-i Şâm ile şad-kâm olmuş idi. Tokuz yüz toķsan yedide dîvân-ı humâyûnda taşhîh-i sikke nizâ'ıyla taziyî'-i nakdîne-i hayât iden mîr-i mîrân ma'reke-i meşhûresinde Siyâvuş Paşa 'azl ü ib'âd olunmağın, şâniyen şadâret-i 'uzmâya iş'âd olunmuş olup ancak bu def'a daħi icrâ-yı kibr ü gurûr ve izhâr-ı şerr ü şürûrından ğayri bir kâr-ı nîĝû zuhûra getüremediĝi ecilden tokuz yüz toķsan toķuz şevvâlinde yine belâ-yı 'azle mübtelâ ve Ma'lķara'ya iclâ olundu. Biñ bir rebî'ul-âħirinde Siyâvuş Paşa şadâretinde eşkiyânın dîvân-ı bülend-eyvâna vukû'-ı hücûmı te'sîr-i kudûm-ı şûmı olmak vesîlesiyle 'azl olundukķa şâlişen kürsî-i şadâreti ihtilâs itmiş idi.

Bu hılâlde Macâr seferi muķaddemâtı netîce-baħş-ı ģarb u kıtâl olmağın, serdâr-ı ekremlik 'ilâve-i mübâhâtı olarak 'azîmet eylemiş idi. Ba'de tayyî'l-merâhil Pesperem¹¹ şahrâsına nâzil oldukķa, beş ĝün muhâşara ile sükkânı penâh-ı perde-i sâyebân-ı emân ve Polya¹² daħi dâhil-i dâ'ire-i memâlik-i 'Osmâniyân olmağın, ol sene bu mîķdâr emr-i yesîr ile iktifâ ve

8. قلاوری

9. مسته

10. خلق الواد

11. پسپریم

12. یولیه

meştâ-yı Belgrad'a naşb-ı livâ-yı nuşret-ihtivâ eyledi. Bîñ iki zi'l-ka'desin-
de Yanık kal'asını feth u teshîr idüp yine Belgrad'a haтт-ı rahl-i ikâmet itmiş
idi. Bîñ üç cemâziye'l-evvelisinde Sultân Mehmed Hân-ı Şâlis hazretleri se-
rîr-i saltanata câlis oldukda hâtem-i dest-i şadâret-i 'uzmâ kâ'im-makâm
Ferhâd Paşa'nın pîrâye-i dest-i emâneti olmağın, müşârün-ileyh üslûb-ı sâ-
bık üzere Ma'lķara'da başt-ı bisât-ı 'uzlet eyledi. Sene-i merķûme şevvâlin-
de müsâ'ade-i baht-ı sâz-kâr ve mu'âvenet-i müteneffizîn-i kibâr ile Ferhâd
Paşa'ya halef olup ber-vech-i ilgâr sınır-ı diyâr-ı Eflâk'a pâ-zede-i huyûl-i
mücâhidîn olmağda iken ol zamâna kadar öyle bi'z-zât muhârebede bulun-
mayup nefsinı envâ'-ı mekâyid ile muhâfâza itdigi cihetle düşmen 'askerî-
ni gördükde henüz âteş-i ceng ü sitûz şerer-hîz olmadan cebânet-i cibilliyе
ve mehâfet-i fitriyyesi [32] iktizâsiyla vücûdına 'âriz olan ra'şе vü dehşet ve
'aql u idrâkine âşil olan fart-ı havf-ı lerze vü hıffet, ilcâ-yı tabî'îsiyle "uzak-
dan merhabâ ey eyü kardâş" diyerek bâdiye-i hevl-engîz-i gürîze 'inân-rîz-i
ilgâ olmağın, dest-i istîlâ-yı eşrâr-ı müşrikîn ile cünûd-ı muvâhhidîniñ kimi
esîr-i kemend-i fitrâk ve kimi gâltîde-i hâk-i helâk oldılar. Bu 'arbede ara-
sında müşârün-ileyh Tuna nehrini mürûr itmek niyyetiyle kemâl-i telâş u
'acele vü sür'atinden nehriñ kenârındaki balçığı göremeyerek çamura şap-
lanmış ve bunu gören hamıyyet-kârânı 'asker, serdârıñ böyle rezâletle esîr
düşmesini tecvîz idemeyerek fedâ-yı cân idercesine ikdâm u himmetle mü-
şârün-ileyhi bi'l-istihlâş, karşı Rusçuk yakasına imrâr idebilmişlerdir. Beyt:

(Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

Kendiniñ hüd işi tebâh oldu

Balçıga düşdi rû-siyâh oldu

Leşker-i islâmiyân bu def'a işâbet iden muşîbet ü hüsrân, bidâyet-i
saltanat-ı seniyyeden ol hengâma kadar vuķû' bulmamış bir hezîmet-i
bâ'îşîl-küdûret olmağla bu kâr-ı bed-fercâm, müstevcib-i helâk u i'dâm
iken muktezâ-yı müsâ'ade-i baht ile faķat bîñ dört rebî'u'l-evvelinde zehrâ-
be-i 'azl ile telh-kâm kılınmışdır. Câ-nişîni olan Lala Mehmed Paşa marâz-ı
hâ'il-i şîr-pençeden onuncı günü mesned-i hayâtıdan zâ'il olmağın, hâmisen
şadâret-i 'uzmâya nâ'il ve bu def'a da dört ay miķdârı umûr-ı cihâdî tanzî-
me sa'y u kûşışını enzâr-ı enâma 'arz ile pâdişâhı îfâ-yı gazâya tergîbe et-

vâr-i ħud'a-kârîsinde isti'dâd-ı ħuṣûline uli'n-nühâ kâ'il olmuş idi. Sene-i mezbûre şa'bânında 'ârîza-i marâz-ı zaĥîr ile ser-nihâde-i visâde-i bîmârî ve sefer-i âĥirete şitâb ile devlet keydinden ħalâṣ olmuşdur.

Beş sene serdâr ve beş def'a şadâret-i 'uzmâ ile kâm-kâr olmak fakat bunun ħaṣîṣa-i baĥt-ı pâ-y-dârıdır. Vefret-i ṣervet ü yesâr ve keṣret-i ħayrât u âṣârı gûṣ-güzâr-ı şıġâr u kibâr ve sinni tis'îni mütecâviz, 'ıkd-ı 'âṣire mütenâhiz bir pîr-i pür-mekr ü kîn-dâr olduğu, ħaĥkındaki âṣârın kâffesinde meṣtûrdur. İstanbul'da İrgâd Pâzârı'nda Tevekkül Çeşmesi kurbında i'dâd itdiği türbesinde mütevârî-i maṭmûre-i zemîn oldu. 'Aṣr-ı Murâd Ĥân-ı Şâliṣ'de iki ve 'ahd-i ħilâfet-i Mehmed Ĥânî'de üç def'a ihrâz-ı şadâret itmişdir. Müddet-i vezâretiniñ mecmû'ı yedi [33] sene mikdârıdır. Me'âyib ü mezâlimi beyânında mehere-i müverriĥîn 'Âlî merĥûm ile hem-zebân-ı vifâkıdır. Ancak bu maḳûle mesâvî-i merviyâtı bu miṣillü zevâtıñ zamânını müdrîk olup da mesmû'âtı meṣĥûdâta tevfiĥ itdikden ṣoñra muĥâkemesine girişmek evlâ olduğından biz bu bâbda "Üzkürü emvâteküm bi'l-ĥayrı" maẓmûn-ı şerîfiyle ihtiyâr-ı keff-i zebân-ı ĥâmeyi evlâ-bi-ṭarîķi'l-i 'tırâz gördüğimiz cihetle meydân-ı şaĥîfe-i mesâvîde bundan ilerüsine tahrîk-i aḳdâm-ı aḳlâma ıkdâm olunmadı.

Eyyûb Câmi'-i Şerîfi şâdurvânınıñ üzerindeki kaṣr-ı refî' ve çend-bâb medrese oṭası müberrâtı yekûnına dâĥil ve Üsküdâr'da İḥsâniyye'niñ Salaçaġ'a müntehî olan maĥallinde bir câmi' ve ĥıṭta-i Yemâniyye'de Süleymân Paşa müberrâtına ba'zı 'ilâve ile Yemen'de olan yirmi iki cevâmî'-i cesîme-niñ biri ve belki birincisi olmak üzere medîne-i Lahya¹³ mülĥaḳâtından Zeylâ'î¹⁴ nâm maĥalde cesîm ve nefis bir câmi'-i şerîf ve ĥademe oṭaları ve sâ'ire binâ ve Edirne vilâyetinde Filibe sancaġında firdevs-âṣiyân Maĥmûd Paşa-yı 'Adnî merĥûmuñ i'mâr eylediġi Hâṣköy kaṣabasına mülĥaḳ panayır maĥalli olan Uzuncaâbâd'a Anaṭolî'dan Yabanova'dan yüz elli ĥâne naḳl iderek iskân ve on bin âdem isti'âb ider ṣom taṣdan tâm kâr-gîr ma'a-şâdurvân ve âĥûr-ı cesîm bir ĥân ve ittiṣâline bir ĥammâm ve bir câmi'-i şerîf ve bir mekteb-i münîf ve on kadar medrese oṭası ve bir ders-ĥâne ve şâdurvân ve ĥademe oṭaları binâ itmiş ve iki sâ'atlik maĥalden icrâ eylediġi mâ'-i le-

13. لحيه

14. زيلاعى

zîzîñ yolları külliyyen bozulup gâ'ib olmuş ise de mahall-i mezkûrda ictimâ'iden panayır cesîm ve memâlik-i mahrûse-i şâhânede kurulan panayırların germiyyet ü keşret-i dâd u sitedde birincisi bulunduğu cihetle iki üç biñ bâr-hâne aşhâbı tüccârın şu tedârükünden tolayı çekdikleri zahmet ve gâlî ücret ü 'usretle yarım sâ'at mahalden celb itdikleri içilmez, çoraklı, acı ve fenâ şulardan çekdikleri envâ'-ı meşakkate biñ iki yüz seksen üç senesinde bu 'âciz-i nâmıku'l-hurûf Filibe mutasarrıflığında vâkıf olarak cânib-i 'âcizîden ve panayıra gelen tüccârın erbâb-ı şervet ü iktidârıyla mültezim Hâcî Muştafâ Efendi ve birâderi Hâcî İsmâ'îl Ağa ve Edirneli Hüsnî Efendi taraflarından olunan i'âne ile sâye-i hazret-i pâdîşâhîde bi't-taharrî yine yarım sâ'atlık bir mahalde müceddeden bulunan mâ'-i lezîz panayır mahalline icrâ ve müte'addid çeşmeler binâsıyla karye-i mezkûre aşhâbıyla tüccârın [34] iki yüz elli seneden berü mahrûm u muhtâc oldukları şuyun Sultân Mahmûd Hân-ı Şânî ve kâffe-i selâtîn-i mâziyye-i 'Osmâniyye ervâh-ı şerîfeleri için cereyânına muvaffak olındığına teşekküren tezyîl-i tahmîde mübâderet ve müşârûn-ileyhiñ hıтта-i Yemâniyye'de ba'zı muvaffakiyet ve müberrâtından başka egerçi bulunduğu hizmetlerdir. Muvaffakiyetine dâ'ir târîhlerde bir eşer görilememiş ise de işbu câmi'ler ve sâ'iresinin meşûbâtıyla mazhar-ı mağfîret olması temennî olunur. Rahmetullâhi 'aleyh.

On Sekizinci Şadr-ı A'zam Hırvatıyyü'l-Aşl Mühtedî Dâmâd Siyâvuş Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Kâm-rân Olanların On Sekizincisi ve Şadr-ı A'zamların Otuz İkincisi Siyâvuş Paşa'dır. Sene 990. Müddet: 6 sene.

Müşârûn-ileyh Hırvatıyyü'l-aşldır. 'Aşr-ı Selîm Hân-ı Şânî'den olan toköz yüz yetmiş beşde enderûn-ı hümâyûnda hazine kethüdâliğinden büyük mîr-âhûrluk mesned-i refî'ine nâ'il ve az zamânda Rûmili eyâletine vâsıl ve müte'âkıben mesned-i şadâret-i 'uzmâ ile ikbâlî kâmil olmuş idi. Rûtbe-i sâmiye-i vezâret-i şâniye ile mesned-efrûz-ı dîvân-ı 'âlî-şân iken toköz yüz toksan ikide serdâr-ı celâdet-şi'âr Özdemirolğlu 'Oşmân Paşa-yı Gâzan-

fer-fer şadâret-i ‘uzmâ ile gıbta-fermâ-yı Rüstem ü İsfendiyâr olmağın, hâş tekâ‘üdi ile gûşe-gîr-i inzivâ ve toköz yüz toksan dört rebî‘u'l-evvelinde Mesîh Paşa yerine şâniyen şadâretle kâm-revâ buyurulmuş idi. Toköz yüz toksan yedide vâkı‘ vaq‘a-i mîr-mîrânîde küstâhî-i eşkiyâ-yı ‘avâm bâ‘iş-i gaz-ab-ı pâdişâh-ı enâm olmağın, ‘azl-i nâ-be-hengâm ile nâ-be-kâm olmuş iken elf-i kâmil cemâziye'l-âhiresinde Ferhâd Paşa yerine şâlişen mühr-i humâyûn ile ikrâm ve biñ bir rebî‘u'l-âhîrinde tâ‘ife-i sipâh, dergâh-ı felek-bârgâh-ı pâdişâhîde ‘ulûfe bahânesiyle mel‘anet-sâz oldukları muqaddemât-ı lecc ü ‘inâd, müntic-i eşkâl-i fesâd olmağın, şadâretten tãrd u ib‘âd olunduğunda dâ‘ire-i devletden dâmen-çîn-i ferâgat ve Üsküdâr’daki bâğçesinde ferş-i kâlîçe-i ikâmet itmiş idi. Biñ on rebî‘u'l-âhîrinde ‘azm-i gülşen-sarây-ı cinân ve civâr-ı rahmet-medâr-ı Ebî Eyyûbü'l-Enşârî’de binâ vü ihzâr itdigi kubenbe-i ‘âliyyede mihmân-ı hân-ı mağfîret-i Cenâb-ı Rabb-i Mennân olmuştur.

Müddet-i vezâreti ‘ahd-i Murâd Hân-ı Şâliş’de def‘a-i ûlâda iki ve def‘a-i şâniyyede üç [35] ve def‘a-i şâlişede ‘ahd-i Mehmed Hânî’de bir senedir. Halîle-i celîlesi Fâtıma Sultân nâmına bir ‘âlî medrese binâ ve taşralarda ba‘zı âşâr-ı hayr inşâ eylemiştir. ‘Adl ü inşâfa sâlik, ‘ulemâ vü şu‘arâya râğib, zulm ü i‘tisâfî sâlib, gâdrden müctenib, gayûr u şâdik bir vezîr-i ma‘âlî-merâtib ise de şadâretde bulunduğı zamânlardaki derece-i nüfûz u ikbâlî bir eser bırakmağa kifâyet idemeyerek ‘aşrı mekkârlarınıñ taşnî‘ itdikleri mezâlîk-i mâni‘asıyla fezâ-yı mesâ‘î-i me‘mûriyyete irhâ-yı ‘inân ile me‘âşir-i cemîle ibrâzına meydân bulamayarak yalnız me‘mûriyyetiniñ ikbâl-i zâhiresiyle imrâr-ı vaqt itmesi ibkâ-yı nâma lâıyık bir hıdmet yâdına delâlete tarîk bırakmamış ve hilkatindeki cevher-i mahâret ü besâleti icrâya müsta‘id bir zamân göstermemiştir. Rahmetullâhi ‘aleyh.

On Toközuncu Şadr-ı A‘zam Hâdim Tavâşî Mesîh Mehmed Paşa

Enderûn-ı Humâyûndan Neş‘et İdenleriñ On Toközuncısı ve Şadr-ı A‘zamlarını Otuz Dördüncüsü Hâdim Mesîh Mehmed Paşa’dır. Sene 993. Müddet: 4 Şehr.

Müşârün-ileyh 'aşr-ı Selîm Hân-ı Şânî'de kîlâr-ı 'âmire muhterik oldukda kîlârcıbaşı bulunmasıyla nizâm-ı eyâlet-i Mısr'ı istikrâr ve zımnında mühimmât-ı kîlârı da istihzâr için eyâlet-i Mısr ihsânıyla kâm-kâr olmuş idi. Fakat müşârün-ileyh aşhâb-ı kadd ü kâmet ve şûretâ hüsn-i cüsse vü şabâhatdan olmayup, dest-mâye-i hüsn ü cemâlden bî-naşîb, bir merd-i za'îfû't-terkîb olmağın, tanzîm-i umûr-ı Kâhire'ye iktidârı takrîb olunmaz iken beş sene mikdârı fermân-fermâ-yı Kâhire-i Mısr ve ser-âmed-i vüzerâ-yı 'aşr olarak merâsim-i âdâb u vakâr ile izhâr itdiği celâdet ü haşmet, meşâyih-i 'urbân ve tavâ'if-i ser-keşânın her birini birer gûşeye gürîz ile mer'ûb ve bağıyyesini tâziyâne-i te'dîb ile merhûb itmiştir. Zab't u rab't-ı memleketi ta'rîf ider bir kitâb-ı mü'ellef-i mahşûs olmadığı ve idâre-i umûr-ı memleket ve emzice-i ahâlî-i mütenevvî'aya kesb-i vukûf ile rû'yet-i meşâliha dikkatle zerretün-mâ' izâ'a-i hukûk-ı saltanat-ı seniyyeden bi'l-ittikâ tehdîdini ikâ'a şarf-ı makderet ü muvaffakiyet, mektebde okunur fenn-i hikmet olmadığı cihetle hüsn-i ifâ-yı emr-i hükûmet mâl ü kıyâfet ve kadd ü kâmet ve cesâret ü şalâbet ve kitâbet ü dirâyet ve muntazam u muştalah müşâhabet ve ta'allüm-i lisân ve hüsn-i hey'et ü kıyâfet ve zîbâyış-ı [36] cism ü câme ve şûret ü 'azamet ve nefsinde zu'm-ı liyâkat u ehliyyet ve ca'lî cerbeze vü sür'at ve betâ'et ü rehâvet ve 'ilm ü fazîlete vâbeste olmayup, hüsn-i idâre ve muvaffakiyet me'mûruñ evvel-emirde nihâd u vicdânı ve müstezâd-ı cevelân-ı isti'dâd ve kâbiliyyet-i mâder-zâdisine ve Cenâb-ı Muvaffıku'l-umûrdan istid'â-yı tevfiğ ü teshîl ile teşebbüsât-ı müstakîmânesine ve irâde-i metbû'-ı mu'azzamı halkın mizâcına tevfiğ ile icrâ-yı hikmet-i 'ameliyyelerine merhûn u menû't bir hâşşa-ı mahşûşa vü keyfiyyet idüğü 'aks-endâz-ı merâyâ-yı zamîr-i İskender-sîret olmağın, müşârün-ileyhiñ 'arz itdiği hıdemât-ı memdûhası taltîfini müstelzim olmasıyla Mısr'dan ba'de'l-azl muhriz-i şeref-i rû-mâl-i 'atebe-i câh-ı celâl oldukda, vezâret-i şâniye ile ser-efrâz ve tokuz yüz toksan üç zil-hiccesinde Özdemir Oğlu 'Osmân Paşa'nın İrân ser-'askerliğinde rikâb-ı hümâyûn kâ'im-makâmlığıyla rehîn-i imtiyâz ve müşârün-ileyhiñ hîn-i irtihâlinde mesned-i celîl-i şadâretle i'zâz olundığını müte'âkib tahşîl-i bekâyâ-yı emvâl ve tek-mîl-i zâyî'ât-ı 'avâriz-ı lâzımu'l-istikmâle berzede-dâmân-ı ihtimâm ve tanzîm-i umûr ve işlâh-ı meşâlih-i cumhûra şarf-ı makdûr ider iken tokuz yüz toksan dört rebî'u'l-âhırinde bi'l-iktizâ re'îsü'l-küttâb Hamza Efendi'nin teb-

dîlin irâde ve rikâb-ı hümâyûna 'arz u ifâde itdikde, müsâ'adeden mübâ'ade olunmağın müşârün-ileyh rahmetullâhi 'aleyh Keçeci-zâde 'İzzet Mollâ merhûmuñ "İstikâmetdir menâr-ı câmi'i hâk-gû iden" mısra'ı mişâl-i hikmet-iştîmâlini der-pîş iderek "şadâretde 'adem-i istiklâl, tekâsül ü ihmâl ve buña taħammülle mesnedinde taşnîm-i tevaḳḳuf idenleriñ niyyetleri istihşâl-i emvâldir. Ve bu hışâl ise devlete muzırr oldığı âzâde-i tafşîl-i maḳâl-i bî-kîl ü kâldir" me'âl-i şıdḳ-imtişâliyle yazdığı isti'fâ-nâme-i kaṭ'î üzerine bi'l-infişâl ta'yîn-i havâşş-ı tekâ'üdf ile nâ'il-i ikrâm olarak müsterîhan ve müreffehen gûşe-güzîn-i 'uzlet olmuştur. Zihî hilye-i celîle-i istikâmet, zihî farṭ-ı hamıyyet-i şadâkat. Müddet-i vezâreti 'aşr-ı Murâd Hân-ı Sâliş'de dört ay miḳdâridir. Âbid ü zâhid, umûrında câhid, şâlih u mücâhid, süllem-i 'ilm ü 'ırfâna müteşâ'id, tâli'i bahtına müsâ'id, âkil ü gayûr, 'afîf ü cesûr bir vezîr-i şâhib-şu'ûr olduğu tevârîhde tevâtür-yâb-ı iştihârdır. Müşârün-ileyhiñ Kara Gümrük'de bir câmi'-i şerîfi ve Mısır'da medresesi vardır. Rahmetullâhi 'aleyhi rahmeten vâsi'aten.

Yirminci Şadr-ı A'zam Arnavud Ferhâd Paşa

[37] Enderûn-ı Hümâyûndan Zuhûr İdenleriñ Yirmincisi ve Şadr-ı A'zamlarñ Otuz Beşincisi Ferhâd Paşa'dır. Sene 999. Müddet: 1 sene, 2 Şehr.

Müşârün-ileyh Arnavudiyyü'l-aşldır. Enderûn-ı hümâyûndan kapıcı-başılık ile çerâğ olup devr-i Murâd Hân-ı Sâliş'de mîr-âhûr-ı kebîr iken Sulṭân Süleymân Hân'ın na's-ı rahmet-naḳşını Şeyḫ Nûru'd-dîn-zâde şûfileriyle İstanbul'a îşâl içün aldığı me'mûriyyeti ba'de'l-itmâm yeñiçeri ağalığıyla mazhar-ı ikrâm ve ešnâ-yı sûr-ı hümâyûnda cılve-nümâ-yı mınaşsa-ı zuhûr olan yeñiçeri zorbalığı serpindisiyle ma'zûlen rehîn-i âlâm ve ba'dehû Rûmili eyâletiyile bekâm ve dördüncü ḳubbe vezâreti ile nâ'il-i merâm olmuş idi.

Hılḳatinde merkûz ve gencîne-i tıynetinde meknûz olan şervet-i liyâkat u iḳtidârı li'eclil-ibrâz teşhîr-i memâlik-i Îrân'a serdârlıḳla revân ve zûr-ı

bâzû-yı kahramânîleriyle aķtâb-ı buldân-ı İrân'ı vîrân ve leşker-i sürh-serân-ı vâdî-i deycûra revân iderek kal'a-i Revân'ı dâhil-i 'idâd-ı emşâr-ı 'Osmâ-niyân itmiş idi. Bir def'a dahî serdâr-ı cihân-gîr 'Osmân Paşa-yı dilîre câ-nişîn olup âb-ı âteş-tâb-ı tîg-i bî-dirîg ile bakıyyetü's-süyûf olan şirzi-me-i eşrâr-ı şerâre-pâşîñ mültehib olan âteş-i fesâdını teskîn ü itfâ ve ber-vefk-i dil-hâh-ı 'âlî şâh-ı 'Acem ile sebîke-i şulhî kâleb-i îcâb u kabûle ifrâga i'tinâ idüp, şâhîfî birâder-zâdesi Mîrzâ Haydar'ı 'alâ-tarîkî'r-rehn istîşhâb ve rikâb-ı hümâyûna şitâb eyledi. Tokuz yüz toksan tokuz şevvâlinde vezîr-i şânî bulunmağın Sinân Paşa yerine nâ'il-i mesned-i şadâret ve se-lefine fevka'l-me'mûl hürmet ü ri'âyet eylemiş ise de Sinân Paşa'nıñ meftûr olduğu haşlet-i redî'e-i kîn ü gadr u hasediñ lutf u kerem ü semâhatle tağyî-ri ve cibillet-i fâsidesinden nûkûl u 'udûli mümkün olmamağla müşâ-rûn-ileyhiñ gösterdiği lutf-ı şahâbete muķâbil sene elf cemâziye'l-âhîresin-de mekr ü ifk-i sinân-ı cân-sitân ile'azv-i cünha-i takşîre giriftâr ve sekte-i 'azle dûcâr olup maķâm-ı evveline i'âde olunmuş idi. Biñ üç cemâziye'l-ev-velîsinde esnâ-yı cûlûs-ı hümâyûnda kâ'im-maķâm-ı rikâb-ı hümâyûn bu-lunmağın, selefi Sinân Paşa'ya hayru'l-halef olarak sefer-i Eflâķ'a 'azîmetle ba'de tayyi'l-mesâfe kurb-ı 'arşa-i meşâfa darb-ı muzille-i cünûd idüp cây-ı neberd-i pür-şûra 'ubûr içün tertîb-i cisre şarf-ı nakdîne-i maķdûr iderken bî-îcâb [38] u mûcib sene-i mezbûre şevvâlinde desîse-i mekr-i Sinân-ı ğad-dâr ile belâ-yı nâgeh-gîr-i 'azle mübtelâ olmasıyla bütün ordu-yı hümâyûn halkını vâdî-i varṭa-i ye'se ilkâ itdigi hâlde mühr-i hümâyûnı aḫza me'mûr olan kapucılar ketḫudâsı Ahmed Ağa gelmezden mukaddem mehâmm-ı se-feri meşâhîr-i vüzerâdan Sâtûrcı Mehmed Paşa'nıñ yed-i emânetine bi't-tes-lîm lâ-havle-gûyân olarak sebûk-bârca şavb-ı âsitâne-i sa'âdete 'inân-rîz-i ilğâr olmuş idi.

Nâ-ma'lûm yollardan şahrâ-gerd ü beyâbân-neverd olarak miyân-ı şeb-i târda hâric-i sûr-ı İstanbul'da vâķi ' çiftliğine gelüp mütevârî-i maṭmû-re-i hafâ olduğu hâlde iki aydan soñra ta'lîm-i Sinân-ı fesâd-nişân ile kâ'im-maķâm İbrâhîm Paşa-yı bed-hâh, mânend-i rûbâh, girîve-i ihtiyâle rû-be-râh olarak gûyâ Vâlide Sultân şefâ'ati ile cürm-i mevhûm u nâ-kerde-leri karîn-i 'afv-ı hümâyûn olmuşdur, deyü berîd-i beşâret-nüvîd ile girif-târ-ı hufre-i ümîd ve firifte-i keyd itmegin, beyne'l-havf ve'r-recâ mevkûf-ı bürûza pâ-nihâde olarak muntazır-ı zuhûr-ı ḫûkm-i kazâ iken biñ dört şafe-

rinde tîşe-i endîşe-i a'dâ-yı ğadr-pîşe-i Sinâniyye ile medde'd-dehr Yedi Kulle mahbesinde bî-sûtûn-ı vücûdî berkende ve murğ-ı rûhî taraf-ı âşiyân-ı kadîme bâl-efşân u perende idilerek Hazret-i Ebî Eyyûbü'l-Enşârî radiye 'anhul-Bârî civârında i'dâd itdigi türbe-i mahşûşada ser-dâde-i hâk-i fenâ ve hûşe-çîn-i hırmîni du'â olmuşdur.

Müddet-i vezâreti def'a-i ûlâda 'aşr-ı Murâd Hân-ı Sâliş'de sekiz ay ve def'a-i şâniyede 'ahd-i hilâfet-i Sultân Mehmed Hânî'de altı ay mîkdârıdır. Şüc'ân u şulehâ vü küremâ-yı vüzerâ-yı 'âlî-şândan bir düstûr-ı vaqûr-ı 'adîmül-akrân ve bir kerîm-i meşhûr-ı sehâ-'unvân u 'ifet-nişân olduğında ol 'aşrı yazan birkaç müverrihiñ cümlesi müttefikdir.

Me'âşir-i ma'âlî-i hıdemât-ı mebrûre ve menâşîr-i mesâ'î-i meşkûresi yed-i keyd-i Sinân-ı hadî'at-nihân ile endâhte-i tâkçe-i nisyân olduğına te'essûf olunmamak kâbil olamaz. Müşârün-ileyh zamânında devlet ü millete kat'â yâre bırakmamış ve hûkûk-ı saltanat-ı seniyyeden cüz'î bir şey izâ'asında bulunmamış ve hiç bir muhârebeye firâr itmemiş ve tekîlf olunan hıdemât-ı şâkkanîñ birisinden kaçmamış ve zerre kadar isti'fâsı bile rivâyet olunmamışdır.

Müşârün-ileyhiñ fenn-i harbçe olan liyâkat u besâlet ve îrân seferi serdârlığında netîce-pezîr olan in'ikâd-ı şulh-hayrında tecrübe kılınan hüsni dirâyet ve muvaffakiyetini der-pîş-i taşavvur ve işbu Eflâk üzerine sevk olunan ordu-yı hümâyûn ile mahall-i [39] mükâfahaya varır varmaz icrâsına teşebbûş eylediği tedâbîr-i Felâtûn-pesendânesi ol vaķit mevcûd olan şeyhu'l-islâm Hoca Sa'dü'd-dîn Efendi gibi bir nihrîr-i Arîştü-tedbîre refîk olan 'ukâlâ-yı vûkelâ teħabbûl ü inşâf idemeyerek Sinân Paşa gibi meş'ûmül-livâ bir pîr-i harîş-i câlî-ı 'ateh-nümânîñ halef olması, Eflâk ordusınıñ hezîmetini hâdiş ve devlet-i 'aliyyeniñ mâlca ve nüfûşça telefât u zâyî'ât ve te'eħhûrât-ı muzafferiyetini bâ'îş olduğu emr-i bârizdir. Her ne ise müşârün-ileyh Ferhâd Paşa Mehmed Paşa-yı tavîle 'adîl bir vezîr-i bî-meşîl ve bir âşaf-ı kerem-cezîl ü celîl ise de hengâm-ı şadâreti bir 'aşr-ı kâdr-nâ-şinâsa teşâdüfle kıymet-i hıdmeti hebâ olduğu âzâde-i îrâd-ı burhân u delîldir.

Müşârün-ileyh 'ulemâya muhib, zurefâyâ râġıb, meşûbât-ı 'ukbâyı câlib, mezâlimi sâlib, edîb ü nûkte-dân ve 'işmet ü 'iffeti nümâyân bir vücûd-ı

lâzımü'l-mevcûd u nâdire-dân olduğu meşhûrdur. Müşârün-ileyhiñ Şeyh Ramazân-ı Halvetî hulefâsından Şeyh Mahmûd Efendi nâmına olarak Kumkapu muşallâsında bir mescid-i bî-nazîri ve Kastamonu şehrinde güzel bir câmi'-i şerîf ve medrese ve ders-hâne ve hammâm ve mektebi olduğu, icrâ cem'iyet-i celîlesi re'îsi el-hâc Ahmed Efendi'niñ ifâde-i vâkı'asından anlaşıldığı gibi, daha ba'zı eşer-i hayra muvaffakiyeti mervîdir. Rahmetullâhi 'aleyhi rahmeten vâsî'aten.

Yirmi Birinci Şadr-ı A'zam Mağnîsâlî Lala Mehmed Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan İşbât-ı Kâbiliyyet İdenleriñ Yirmi Birincisi ve Şadr-ı A'zamların Otuz Altıncısı Mağnîsâlî Lala Mehmed Paşa'dır. Sene 1004. Müddet-i Eyyâm: 10.

Müşârün-ileyh Şaruhan diyârında zu'amâdan bir zâtın şâh-ı şecere-i vücûd-ı bihbûdı ve şemere-i devha-i şulb-i nefîcetü'l-mahmûdudur. Sultân Murâd Hân-ı Şâliş hazretleriñiñ şehzâdeliklerinde hizmetleriyle şeref-yâb olan zümre-i çavuşândan Tekeli Mehmed Çavuş demekle ma'rûf ve hüsn-i hatt u selîka ile mevşûf olduğundan eşnâ-yı cülûs-ı hümâyûnlarında mine'l-kadîm menvî-i hümâyûnları olan 'imâret-i Harem-i Beytül-Ma'mûre için şeref-şâdir olan fermân-ı 'âlî mûcibince hizmet-i kitâbet-i binâ-i Harem-i Şerîf ile taltîf olunarak, ba'de hitâmü'l-hidme devr-i menâşib u makâşid itmekde iken tokuz yüz toksanda şehzâde Sultân Mehmed Hân'ın Mağnîsâ hükûmetine sâye-endâz olduklarında hizmet-i 'alem-âfitâb-ı selem ile behre-ver ve kemâl-i sadâkat u hüsn-i kifâyetle [40] müştehir ve mihr-i münîr-i ikbâlî rûz-be-rûz lâmi'a-fürûz-ı münevver olarak tezvîc-i duhter-i dâye-i şehzâde ile kâm-yâb olmasıyla defter-dâr ve müte'âkıben dîvân-ı hâkân-ı ma'âlî-'unvânda mevki'-i nâm-dâr ve lala-yı şehzâde-i ma'âlî-âşâr olup biñ üç sene-i hicriyyesi hılâlindeki cülûs-ı hümâyûn-ı hazret-i pâdişâhîde lû'lû-yı lâlâ-yı vücûdı silk-i vüzerâda muntazam ve biñ dört rebî'u'l-evvelinde Sinân Paşa yerine şadr-ı a'zam olmuş ise de bu 'âlemiñ mütegayyirü'l-ahvâl olduğu cihetle,

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

"Nazar kıl 'ayn-ı 'ibretle dilâ gam-hânedir dünyâ
Gelen gitdi gidenden yok gelen efsânedir dünyâ .
Leb-â-leb sâgar-ı semle tolu peymânedir dünyâ
Hakâyık-âşinâ-yı 'âleme bîgânedir dünyâ
'Îmâret-yâb-ı istignâya bir vîrânedir dünyâ

muhammesi me'âlince 'ârıza-i hâ'ile-i şîr-pençeye giriftâr ve ol maraz-ı düşvâr-ı lâ-'ilâc ile zâr u nizâr olmağın hezâr meşakkat ü bî-tâbî ile bir def'acık bisât-nişîn-i dîvân olarak 'âkıbet ser-pençe-i şikence-i şîr-pençeden tahlîş-i girîbâna imkân olmayup onuncı günü nâ-kâm-ı bezl-i nakdî-ne-i rûh-ı revân ve terk-i âlâyiş-i cân u cihân iderek Şeyh Vefâ Hazretleri câmi'-i envâr-lâmi'i hañiresinde mütevârî-i mañmûre-i zemîn ve muntazır-ı zuhûr-ı rahmet-i Rabbu'l-'âlemîn olmuştur. 'Adl ü dâd ve şalâh u sedâda mu'tâd, kerîm ü müstakîm, âsaf-ı melek-nihâd olduğı mervîdir. Mevlânâ 'Abdül-kerîm-i münşî Marmara kaşabasından çerâğ-efrûz-ı encümen-i şuhûd olmak üzere tahrîr ve mebdâd-i zuhûr-ı devletini nev'an ittîlâ'ât-ı 'umûm ve nûvisendegân-ı erbâb-ı fuhûma muğâyir tahrîr eylemiştir. 'Alâ külli't-takdîrîn evvelîn-pâye-i hıdemâtıdan on ikinci senede zirve-i 'ulyâ-yı şadâret-i 'uzmâya i'tilâ ve sâlik-i mesâlik-i 'adl ü 'iffet ve şalâh u istikâmetle nâmını ibkâ itdiği 'an'ane-i şikât-ı ruvât ile derece-i şübûta resâ ve bu müddet içinde bulunduğı hıdemâtın cümlesini rızâ-yı Cenâb-ı Bârî ve irâde-i 'aliyye-i hazret-i şehriyârîye tevfiğ ile mazhar-ı sitâyiş ü şenâ olduğı âzâde-i kayd-ı imlâdır. Rahmetullâhi Ta'âlâ 'aleyhi rahmeten vâsi'aten.

Yirmi İkinci Şadr-ı A'zam Boşnak Silahdâr Dâmâd İbrâhîm Paşa

[41] Enderûn-ı Hümâyûndan Mütesâ'id-i Zirve-i İkbâl Olanların Yirmi İkincisi ve Şadr-ı A'zamların Otuz Yedincisi Bosnalı Silah-dâr İbrâhîm Paşa'dır. Sene 1004. Müddet: 4 Sene, 3 Şehr,

Müşârûn-ileyh Bosnaviyyü'l-aşldır. Tokuz yüz otuz sekiz târîhinde enderûn-ı hümâyûna ahz u kabûl ile sevk-i selîka-i tıynetle tahşîline mecbûl olduğu fenn-i fûrûsiyyet ve silahşorî ta'allûmi eşnâsında mecbûren tahşîl-i 'ilm ü kemâle daği sa'y ü verzişle istikmâl-i ma'ârif ü hüner itdikden sonra tokuz yüz seksen ikide bi'l-istihkâk silah-dârlıkla kâm-rân ve tokuz yüz seksen yedide ağa-yı yeñiçeriyân ve seksen tokuzda Rûmili'ne mîr-mîrân ve toksanda rûtbe-i vâlâ-yı vezâretle mazhar-ı lutf u ihsân ve toksan birde vilâyet-i Mısır'a vâlî-i vâlâ-nişân olmuş idi. Toksan üçde mübteğâ-yı emzice-i ahâlî ve muktezâ-yı mürekkebât-ı türâbî ibtidâ-yı teşehhürinden berü şûriş ü fesâddan hâlî olmayan ve kabûl-i ıslâh itmek ihtimâlinde ba'îd olan Cebel-i Lübnân kıt'asında seyn-endâz-ı bağı ü 'işyân olan Dürzî tâ'ifesiniñ karîn-i kahr u demâr olmaları için bâ-fermân-ı 'âlî ol şavba 'atf-ı 'inân ve eşî'a-i tîğ-i dımışkî-niçâd ile mânend-i âfitâb-ı 'âlem-tâb havâlî-i Şâm'dan def'-i deycûr-ı devâhîye şarf-ı iktidâr-ı bî-pâyân itmiş idi. Ba'dehû ziyâ-yı meş'ale-i muvaffakiyyet suhûletiyile neyyir-i merkez-i âmâl olan dergâh-ı muhalledül-ıkbâle rû-mâl ile ber-muktezâ-yı emr-ı 'âlî üç yüz biñ altın mehr ile 'Âyişe Sultân'ı tezvîce muvaffakiyeti mir'ât-ı teyessürde 'arz-ı cemâl ve vezâret-i şâniye ile rehîn-i iclâl ve biñ üçde rikâb-ı hümâyûn kâ'im-makâmılgı ile tahşîl-i mukaddime-i ikbâl iderek biñ dört şa'bânında Sinân Paşa yerine teşrîf-i şadâret-i 'uzmâ ile Egri seferinde mülâzım-ı rikâb-ı pâdişâh-ı zafer-iştîmâl olmuş idi. Rûz-ı firûz-ı fethde hâce-i hazret-i pâdişâhî şeyhu'l-islâm Sa'dü'd-dîn Efendi sevkiyle bilâ-îcâb u mücib hıdmet-i şadâret 'uhdesinden şarf u tahvîl ve Cıgala-zâde Sinân Paşa'ya tevcîh olundukdan kırk gün sonra Harmanlı menziline pâdişâh-ı kâdr-dân müşârûn-ileyhi makâmına i'âde ile handân itmiş idi.

Biñ altı rebî'u'l-evvelinde Tâtâr Hân mâcerâsı bâ'ış-ı tegeayyûr-i teveccüh-i hazret-i pâdişâhî olmağın, zuhûr-ı elem-i 'azl ile dil-gîr ve biñ yedi cemâziye'l-âhiresinde 'illet-i nikrîse ibtilâ ile firâş-ı bîmârîye esîr ve mütekâ'id en nâ'il-ı nân-pâre vü ihsân olan halefi Cerrâh Mehmed Paşa yerine şâlişen mesned-i şadâretle tevķîr olunmuş idi. Sene-i mezkûre şevvâlinde [42] 'ilâve-i 'inân-ı ser-'askerî ile Engürüs memâlikine sevk-i livâ-yı nuşret ve Budin kurbında rekz-i hıyâm-ı muzafferiyet ve eṭraâfa gâret-gerân-ı cünûd-ı zafer-nümûd irsâliyle diyâr-ı a'dâya illâ-yı dehşet eylediginden, mu'asker-i zafer-eşer keşret-i emvâl-i gâzâ ile mâl-â-mâl olarak düşmen-i devlete gûş-mâl ile iktifâ ve ve umûr-ı şugûr-ı ma'mûre nizâmına mübâşe-

ret ü i'tinâ ve meştâ-yı Belgrad'da ârâm ve biñ tokuzda Lofça hişârını rubûde-i kabz-i hüsâm ve Kaniye cânibine şarf-ı 'inân-ı licâm idüp, mersûm-ı hâme-i müverrihîn oldığı üzere ol hışn-ı üstüvârı feth ile cünûd-ı düşmeni târumâr ve meştâ-yı Belgrad'ı ihtiyâr itmiş idi.

Biñ on muharreminde mu'tâd üzere otağına vaz'-ı kadem itdiği anda iklîm-i 'ademe tahrîk-i tûğ u 'alem eyledi. Na's-ı mağfîret-nakşı İstanbul'a îşâl ve Şehzâde Câmi'-i Şerîfi haremindedi vedî'a-i rahmet-i Îzîd-i müte'âl kılındı. Müddet-i vezâreti 'ahd-i hilâfet-i Mehmed Hânî'de beş sene mikdârıdır. Şıdk-ı hıdmet ve mazhar-ı envâ'-ı muzafferiyet ü memdûhiyyetle ibkâ-yı nâma muvaffak olan vüzerâ-yı 'izâmîñ eñ güzîdelerinden ma'dûddur.

Ma'den-i lutf u sehâ, mecbûr-ı ülfet-i 'ulemâ, 'iffet ü istikâmetde bî-hemtâ, 'âkıl-i dîvâne-nümâ bir vezîr-i besâlet-intimâ oldığı mazbût-ı cerâyid-i bî-ıtarâfî ile mir'ât-ı vüshûkda cılve-nümâ ve tafşîl-i ahvâlî âgrâzdan mu'arrâ olan kütüb-i tevârîhde zînet-efzâ-yı şahâyif-i imlâ olmağın ikşâr olunmadı. İddihâr-ı emvâle ve ahz-ı rîşâ vü ihtilâs-ı ihsân u hedâyâyâ dâ'ır hırş u âz ile çihre-nümâ olmaması, vakf-ı müberrâta muvaffak olamamasını istilzâm eylemiş ise de 'âlemde aşıl müberrât-ı celîle dinmege şâyân olan 'iffet ü istikâmetle yâd olunmak hayrâtını iktisâb ile ibkâ-yı nâm itmiş oldığı hüveydâdır. Rahmetullâhi 'aleyhi rahmeten vâsi'aten.

Yirmi Üçüncü Şadr-ı A'zam Fıransaviyyü'l-Aşl Mühtedî Cıgala-zâde Sinân Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Müteşâ'id-i Şâhîk-ı İkbâl Olanlarıñ Yirmi Üçüncüsü ve Şadr-ı A'zamlarıñ Otuz Sekizincisi Cıgala-zâde Sinân Paşa'dır. Sene 1005. Müddet-i Eyyâm: 40.

Müşârûn-ileyh Efrenciyü'l-aşldır. Hengâm-ı sinn-i şıgarında guzât-ı islâmdan bir merd-i dilîr-i zî-nâm iğtinâm idüp 'aşr-ı Süleymân Hânî'de sarây-ı hümâyûna takdîm itmiş idi. [43] Kânûn-ı enderûn-ı hümâyûn üzere ta'allûm-i 'ulûm u ma'ârif ile tahşîl-i meleke vü kâbiliyyet itdirildikten soñra tayy-ı mesâfe-i merâtible taşra çıkdıkda, yeñiçeri ağalığıyla rehîn-i il-

tifât ve ba'dehû mîr-i mîrânlıkla elviye-i 'adîdeye vâlî ve müstağrak-ı 'inâyât-ı şehriyârî olarak şark seferlerinde hüdâmât-ı mâdihası vezârete istihkâkını 'arz itmesiyle mazhar-ı lutf-ı pâdişâhî olmuştur.

Birkaç def'a berr ü bahre serdâr ve Egri seferinde rû-nümâ olan feth u zafere sebeb-i şûrî olmak takrîbi ve Hâce Efendi ta'rîfiyle biñ beş rebî'u'l-evvelinde İbrâhim Paşa-yı dilîre câ-nişîn olmuş ise de henüz tekâmîl-i erba'în-i eyyâm itmeden bi'l-infişâl 'avdetle 'uzlet ve biñ altı hudûdında hakkında deryâ-yı eltâf-ı hazret-i pâdişâhî mevc-hîz olarak kapudânî-i deryâ câh-ı vâlâsına nâ'iliyyetle garîk-ı bahr-i meserret ve biñ on ikide teşrîf-i 'unvân-ı serdârî ile cânib-i kişver-i Îrân'a tahrîk-i nehzatla müstağrak-ı bi'hâr-ı mefharet olmuş idi. Şâh-ı Îrân mütevârî-i matmûre-i hafâ olmağın, bir müddet reh-rev-i dest-i şahrâ olup Van şehrine vuşûlünde hilâf-ı resm-i kadîm tedârük-i esbâb-ı şitâya iştiğâl itmesi tefrika-i sipâh ve bâ'is-i cem'iyet-i şâh olmağla vaq'a-i şenî'a-i meşhûre şûret-nümâ-yı 'arşa-i zuhûr olup, egerçi telâfî-i mâ-fât dâ'iyesiyle sene-i âtiyede 'asâkir-i firâvân ile 'âzim-i râh-ı şavaş ve mübâşir-i ceng ü perhâş-ı evbâş olmuş ise de bâdî-i emrde şûret-pezîr olan muqaddemât-ı feth u zafer 'aks-i kazıyye ile encâm-ı kâr hezîmet ü firâra mü'eddî olmağın, meştâ-yı Âmid'de karar itdigi hâlde biñ on dört hudûdında istîlâ-yı refâkat-i endûh u gamla 'azm-i kişver-i 'adem eyledi. Müddet-i vezâret-i kırk gündür.

Cerî vü cesûr, şâlih ü gayûr, zühd ü diyânetle meşhûr, şıdk ile mecbûl vezîr-i şâhib-şu'ûr ise de tünd ü mağrûr ve 'azamet ü ceberût ile meşhûr olması nikâb-ı gül-çihre-i dirâyet ve pûşîş-i ruhsâre-i fazîleti olmuştur. Rahmetullâhi 'aleyh. İstanbul'da iki ve Beşiktaş'da bir mescid ve bir mederese ve bir mektebi vardır. 'İffet ü istikâmetde vasa'u'l-hâl ve besâlet ü tedbîri bâ-kemâl imiş. Rahmetullâhi 'aleyh.

Yirmi Dördüncü Şadr-ı A'zam Hâdım Tavâşî Hasan Paşa

Enderûn-ı Humâyûndan Sâ'id-i Evc-i İkbal Olanların Yirmi Dördüncisi ve Şadr-ı A'zamların Otuz Tokuzuncısı Hâdım Hasan Paşa'dır. Sene 1006. Müddet-i Şehr: 6.

[44] Müşârün-ileyh bâbu's-sa'âde tavâşî gürûhından olarak toküz yüz seksen sekizde hazînedâr-başı iken enderûn-ı hümâyûndan vezâretle vâlî-i vilâyet-i Mısr ve tokşan birde 'azl ve der-sa'âdete 'avdetle Yedi Kulle malî-besinden halâş oldukda eyâlet-i Şîrvân'a revân ve ba'de'l-kufûl vezâret-i râbî'a ile kâm-rân ve Sultân Mehmed Hân hazretleri Egri fethine sevk-i ma-tiyye-i 'inân buyurduklarında makâm-ı hükûmet-i pâ-y-tahtıñ makâlîd-i umûr-ı irâdiyyesi irâde-i seniyyesiyle müşârün-bi'l-benân olmuş idi. Biñ altı rebî'u'l-evvelinde İbrâhîm Paşa yerine mühr-i hümâyûn ile tekrîm olunmuş ise de bâdî-i emrde reh-i nâ-refteye sülûk ile kendüsi dañi hâdım ya'nî ak ağalardan olmak cihetiyle muqademki habsinde medhali olmak zu'mıy-la kapu ağası Ğazanfer Ağa'yı güm-nâm-ı 'adem itmege teşmîr-i sâ'id-i ihtimâm itmegin, sene-i mezkûre ramazânında Câmî-'i Cedîd'e vaz'-ı esâs olındığı gün tîşe-i kahr-ı pâdişâhî ile binâ-yı vücûd-ı karîn-i indirâs olup, Cıgala Oğlu Sarâyı kurbında ders-hâne olmak üzere binâsına muvaffak olduğu fevkânî mescid ü medrese ve çeşme vü sebîli olduğu mahalle defn olunmuştur. Müddet-i vezâreti 'ahd-i Mehmed Hânî'de altı ay mikdâridir. Egerçi vezîr-i şâhib-'aql u şu'ûr ise de gurûr u mükâberesi muhassenâtına fâ'ik olduğu mervîdir. Faqat mülk ü millet ü devlete hiç bir seyyi'e terk itmeme-si, muhassenât-ı müsellemesi erbâb-ı inşâf u nühâyı rûh-ı pür-fütûlû içün du'â-yı hayr ile yâda mecbûr itmiştir. Rahmetullâhi 'aleyh.

Yirmi Beşinci Şadr-ı A'zam Cerrâh Mehmed Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan 'Âric-i Evc-i İkbâl Olanların Yirmi Beşincisi ve Şadr-ı A'zamların Kırkıncısı Cerrâh Mehmed Paşa'dır. Sene: 1006. Müddet-i Şehr: 11.

Müşârün-ileyh enderûn-ı hümâyûnda yoluyla hâne-i hâşşaya alınan havâşş-ı bendegândan olmağın, mübâşeret-i hıdmet-i hitân-ı şehzâde Sultân Mehmed Hân ile müşârün-bi'l-benân ve hıdmeti muqâbili yeñiçeri ağalığıyla bekâm oldukdan soñra vezâret-i râbî'a vü sâlişe vü şâniye ile pâ-nihâde-i mevki'-i dîvân olup, biñ dört hılâlinde Belğrad ordu-yı hümâyûnı zahîresi

iştirâsı hıdmetini hüsn-i itmâm iderek vezâret-i şâniye ile mesned-i kâ'im-makâmîde mekîn ve biñ altı ramazânının yirmi ikinci günü Hâdım Hasan Paşa yerine şadr-ı şâhib-temkîn olmuş ise de baht-ı nâ-pâydarı hayât-ı müste'ârını [45] makâm-ı evveline îşâle ve 'illet-i nikrîse giriftâr olması vesîlesini istihzâr idüp, bi'z-zât temşiyet-i mehâm-ı enâmda ikdâm ile kıyâma 'adem-i liyâkati nümâyân olmağın, biñ yedi cümâde'l-âhiresinde 'ârîza-i maraz-ı 'azl ile pâ-nihâde-i pister-i tekâ'üdî olduğu hâlde biñ on iki şa'bânında reh-rev-i semt-i bekâ olmuşdur. Na's-ı rahmet-naqşı İstanbul'da ismine izâfetle ma'rûf câmi'-i şerîf hatîresindeki türbe-i mahşûşada mütevârî ve müddet-i vezâreti on bir ay mikdâridir. 'Ahd-i hilâfet-i Mehmed Hânî'de murabba'-nişîn-i şadr-ı şadâret olan vüzerâ-yı güzînden leyyinü'l-cânib, zühd ü şalâhı câlib âsaf-ı şâhib-temkîn olup hayrâtından câmi'-i şerîf-i mezkûr ile medrese ve mekteb ve sebîl ve çeşme ve şâdurvân ve ders-hâne ve çift e hâmmâmı ve daha sâ'ir ba'zı âşârı vardır. Rahmetullâhi 'aleyhi rahmeten vâsi' aten.

Yirmi Altıncı Şadr-ı A'zam Boşnak Silâhdâr Yavuz 'Alî Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Kadem-nihâde-i Süllem-i İclâl Olanların Yirmi Altıncısı ve Şadr-ı A'zamların Kırk İkincisi Bosnalı Silâhdâr Yavuz 'Alî Paşa'dır. Sene: 1012. Müddet-i Şehr: 7.

Müşârûn-ileyh Malkoç lakabıyla şehîr, Bosnalı vezîr-i keşîrüt-takşîrdir. Bosna yeñiçeri ağası Şâlih Ağa'nın birâder-zâdesi olmak ser-riştesiyle der-sa'âdete gelerek çerâğ buyurıldığı enderûn-ı hümâyûnda mesned-i silâhdârî olduğdan sonra biñ on muharreminde Mısr-ı Kâhîr'e vâlî olmuş idi. Yemişçi Hasan Paşa'nın 'azlinde ekşer-i a'sârda devlet-i 'aliyyeniñ ara sıra uğradığı kaht-ı ricâl dâhiyesinden olmak üzere dîvân-ı hümâyûnda ber-vefk-i dil-hâh idâre-i umûra lâıyık şadârete müstahhak kimesne bulunmadığından, biñ on dört rebî'u'l-âhîrinde da'vet olunmuş idi. Sultân Ahmed Hân-ı Evvel bu eşnâda tırâzende-i evreng-i cihân-bânî olmağın, sene-i mezbûre recebinde hâ'iz-i şeref-i takbîl-i 'atebe-i devlet olduğda vekâlet-i mutlakada ibkâ buyurmalarıyla müşârûn-ileyh dahî selefi gibi âsitâne-i sa'âdet-

de tarh-efgen-i esâs-ı istikrâr olup, bu mişillü zevât için mûcib-i levmi ü ta'n olan meslek-i ten-perverî ve 'adem-i hamıyyete sâlik ü tâlî olarak şark u garba sevk-i sipâh-ı kîne-hâh itmek recâsıyla baş-ı muqaddemât-ı a'zâra ibtidâr itmiş ise de taraf-ı hazret-i pâdişâhîden rûy-ı müsâ'ade müşâhede ide-mediginden nâ-çâr Cıgala-zâde Sinân Paşa'yı serdâr-ı kişver-i 'Acem ve kendüsi kâ'id-i ketîbe-i âh u zâr ile cânib-i Engürüs'e tahrîk-i tûğ [46] u 'alem eyledi. Tehallûf-i huşûl-i merâm, mûriş-i gumûm u âlâm ve bâ'ış-i şudûr-ı emrâz u eskâm olmağın, mizâcına i'tilâl ve intizâm-ı çâr-erkân-ı 'unşurîsine ihtilâl 'ârızasıyla dârül-cihâd-ı Belgrad'a vaz'-ı kadem itdikde biñ on üç şaferül-hayrınıñ yirmi sekizinci günü rahb-ı inkizâ-yı kişver-i bekâda hayme-zen-i ârâm olmuşdur.

Müddet-i vezâreti yedi ay mikdârıdır. Zabı u rabt-ı ahvâl-i 'âlem vâbeste-i keşret-i irâka-i dem olmak i'tikâdı ile nice bî-günâhı rû-be-râh-ı vâdî-i 'adem itdiği mervîdir. İtlâf u ihdârına âlet olduğu zevât-ı şühedâ içlerinde maşâlih-i devlete lâıyık bir nice Felâtûn-sırışt bulunduğu muhkîdir. Tıynet-i tekebbür ü tecebbürini beyân u ta'dâda bu muhtaşarını taħammülü olmamağla tafşîl-i hâlden 'udûl olundu. Tecâvezallâhu 'an-seyyi'âtihi.

Yirmi Yedinci Şadr-ı A'zam Boşnak Lala Mehmed Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Vâsıl-ı Merkez-i İkbâl Olanların Yirmi Yedincisi ve Şadr-ı A'zamların Kırk Üçüncüsü Bosnalı Lala Mehmed Paşa'dır. Sene 1012. Müddet-i Sene: 1, Şehr: 11.

Müşârün-ileyh Bosna eyâletinde Pâyçe kaşabası eşrâf-zâdelerinden-dir. Muktezâ-yı liyâkat-ı mâder-zâdı sâ'ikasıyla toköz yüz yetmiş ikide enderûn-ı hümâyûna kabûl ve terbiye olunduktan sonra şehzâdegân efendiler hazerâtı lalalıklarıyla rehîn-i iftihar ve devr-i merâtible pîşgîr ağalığından büyük mîr-âhûrluk ile kâm-kâr olup, toköz yüz toksan toközde yeniçeri ağalığını müte'âkib eyâlet-i Anadolu ile kâm-rân olmuş idi. Egri seferinde hıdemât-ı pesendîdesi nümâyân olmağla müddet-i medîde Rûmili eyâletine sâye-bahşâ-yı 'adl ü dâd ve bi-hasebi'l-isti'dâd Yemişçi Hasan Paşa şadâre-

tinde ser-hadd-i Engürüs'de serdâr-ı zafer-mu'tâd ve biñ on üç şafer'ül-hayrında 'Alî Paşa yerine mesned-i şadâretle dil-şâd olduğda, âvâze-i şehâmeti velvele-endâz-ı iştihâr ve şît-i şadâ-yı besâleti tanîn-endâz-ı sâmi'a-i düşmen-i mekkâr olmağın, bedrağa-i baht-ı sa'îd ile Budun cânibine ref'-i livâ-yı nuşret iderek evvel-emirde Vaç ve Peşte ve Hatvân kal'aların teşhîr ve istîlâ-yı düşmen ile müşrif-i harâb olan Uyvar ve Cankurtaran kal'aların ta'mîr ve 'asâkir ü zehâyirin tevfir eyledi. Hışâr-ı üstuvâr-ı Esterğon [47] mahşûr-ı leşker-i zafer-mağrûn olmuş iken zuhûr-ı şiddet-i şitâ te'hîrin iktizâ itmekle sene-i merkûme ramazânında meştâ-yı Belğrad'a imâle-i lîcâm-ı 'azîmet itdikde taraf-ı devlet-i 'aliyyeden da'vet olunmağın, der-hâl 'atebe-i 'aliyyeye rû-mâl ve karîn-i iltifât-ı pâdişâh-ı deryâ-nevâl olarak biñ on dört muharreminde yine cânib-i Engürüs'e sevk-i ma'iyeye-i ikbâl ve Tepedelen ve Polya ve Pesperim ve Yaşğırâd kal'aların ma'a muzâfâtihim vâhiden-ba'de-vâhid nîrû-yı bâzû-yı ictihâd ile dâhil-i i'âde-i kabza-i inkiyâd eylemiştir.

Otuz gün muhâşara ile hışn-ı haşîn-i Esterğon merkez-i a'lâm-ı mücâhidîn-i nuşret-mağrûn olmuştur. Bu feth-i cemîl, bi-luţfillâhi'l-Meliki'l-Celîl envâ-ı hayra delîl olup min-ba'd a'dâ şûret-i niyâzda qar'-ı bâb-ı şulh u şalâha âgâz eylemiştir. Bu hîlâlde Anadolî berhem-zede-i herc ü merc olup nakş-ı dilkeş-i emn ü emânî bî-nâm u nişân olduğundan mâ-'adâ şâh-ı Şî'a'nîñ harekât-ı şenî'ası haberleri te'âkub itmegın, ber-mûcib-i fermân-ı sultânî dergâh-ı felek-bârgâha 'inân-rîz-i ilgâr olup sene-i mezbûre zîl-hiccesinde hâşiye-i bisât-ı devleti sûde-i leb-i tebcîl itdikde desîse-i mekr-i Dervîş Paşa-yı bed-endîş ile sefer-i şarka 'inân-tâb-ı şitâb olmak bâbında hatt-ı hümâyûn şadır olmağın, nâ-çâr taşmîm-i 'azîmet itmiş ise de henüz ol şavba hatve-cünbân-ı nehzat olmadan bağıteten 'ârîza-i marâz-ı felc ile biñ on beş muharreminde hayme-zen-i sâha-i beğâ oldu. Cesed-i lâmi 'u'l-envârı civâr-ı Hazret-i Hâlid radiye 'anhu'l-mehâmidde vâsıl-ı rahmet-i Rabb-i Celîl ve Mehmed Paşa-yı Tavîl türbesinde mütevârî-i mağfîret-i Cenâb-ı Hudâ-yı Bî-meşîldir. Müddet-i vezâreti 'ahd-i hilâfet-i Ahmed Hânî'de iki sene mikdârdır. Ahvâl-i idâredeki tarz u tavrı Mehmed Paşa-yı Tavîl'e şânî ise de zamân-ı şadâreti tagyîr-i tarz-ı devr ü tavr-ı zamâna teşâdüf itdiginden bî-çâre taşmîm ü niyyet eyledigi hıdemât-ı memdûhaya 'adem-i muvaffakiyetle irtihâl-i dâr-ı beğâ eylemiştir. Târîh-i fevteş:

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

'Acem'e me'mûr idi târîh oldu¹⁵

'Ademe gitdi meded hây Mehemmed Pâşâ" (1015)

Mehîb ü edîb, necîb ü lebîb bir müşîr-i dilîr-i şâhib-tedbîr ve istikâmet ü 'iffetle mezkûr ve şalâh u takvâ ile meşhûr, gezdigi mahallerde ba'zî hayrâtı mezkûrdur. Rahmetullâhi 'aleyhi rahmeten vâsi'aten.

Yirmi Sekizinci Şadr-ı A'zam Dâmâd Öküz Mehmed Paşa

[48] Enderûn-ı Hümâyûndan Şu'ûd-ı Zirve-i İkbâl İdenlerin Yirmi Sekizincisi ve Şadr-ı A'zamların Kırk Yedincisi Silahdâr Dâmâd Mehmed Paşa'dır. Sene 1023. Müddet: 3 Sene 4 Şehr.

Müşârûn-ileyh İstanbul'da Karagümrük semtinde bir öküz na'l-bendiniñ ferzend-i sa'âdet-mendi olduğu cihetle Öküz lakabı ile şehîr bir vezîr-i gâzanfer-nazîr ve âsaf-ı sûtûde-zamîr-i Aristû-tedbîrdir. Dest-yârî-i tâlî-i sa'âdet-me'âlî-i tokuz yüz yetmiş beşde enderûn-ı hümâyûna kabûline sebeb olarak tahşîl-i 'ilm ü ma'rifete verzişle muktezâ-yı isti'dâd ve ictihâd-ı kânûn-ı sarây-ı hümâyûn-ı hüner-mu'tâd ile istihşâl-i ma'ârif ü kemâle verziş itdiği eşnâda menâşib-ı dâ'ire-i hümâyûna refte refte irtikâ ve manşib-ı silahdârî ile i'tilâ ve biñ on altıda hükûmet-i Mısr-ı Kâhire ile is'âd u isrâ olunmuş idi.

Mısr 'askeri rıbka-i itâ'atden hürûc ve zirve-i 'işyâna 'urûc iderek Tâbe¹⁶ nâm mazleme ile emvâl-i re'âyâyâ dest-i tetâvülü dirâz itdiklerinden kişver-i Mısr'ı ol bid'atden hâlâs için birkaç biñ neferi katl ü iclâyâ müsâra'atla re'y-i sedîd ve tedbîr-i işâbet-bedîdi iklim-i Mısr'a sebeb-i feth-i cedîd olmağın, miyân-ı Mısrıyânda Çol Kıran Mehmed Paşa lakabıyla mülâkâb u müte'ârif olarak ba'de'l-azl hıdmeti mukâbili kabâ-yı zîbâ-yı i'tibârî-

15. Bu târîh beytinin birinci mısraı metnin orijinalinde eksik yazılmıştır.

16. طاب

na zamîme-i sa'âdet-i musâharet-i şehriyârî şeref-i iştihâr virmekle câh-ı vâlâ-yı kapudânî ile rehîn-i imtiyâz ve biñ yirmi ikide vezâret-i şâniye ile murabba'-nişîn-i çâr-bâliš-i istikrâr olarak biñ yirmi üç ramazânında Naşûh Paşa yerine hıdmet-i celîle-i şadâret-i 'uzmâ ile ser-firâz ve şark seferine serdârlıkla mümtâz olmuş idi. Biñ yirmi dört rebî'ul-âhîrinde rehberî-i tâlî ile şayb-ı maşşûda tahrîk-i kâdime-i ikbâl ve eyyâm-ı şitâ karîb olmağın kudûm-ı behcet-lüzûm-ı rebî'-i bedî'ul-âşâra dek meştâ-yı Haleb'de karar eylemiş idi. Biñ yirmi beş rebî'inde cânib-i Van'a revâne ve cemâziye'l-âhîrinde pîrâmen-i hisârî teşvîk u tedbîr-i 'asâkir-i nuşret-me'âsir ile mahşûrını teşebbûş-i tînâb-ı hıyâm-ı istîmâna bend ü devân eylediği elli beş gün muhâsara vü muhâvere arasında ba'zı mevânî-i hulûliyetle tılsım-ı müşkil-güşâ-yı hisârîñ fethine 'adem-i muvaffakiyetle nâkâm ve meştâ-yı Erzurûm'a me'yûsen 'avdete imâle-i licâma mecbûr olduğda, sû'-i tedbîr ve cünha-i takşîr ile ithâm ve biñ yirmi altı muharreminde zehrâbe-i 'azl-i nâ-be-hengâm ile telh-kâm olmuş idi. Biñ yirmi yedi [49] recebinde 'ahd-i hilâfet-i 'Osmân Hân-ı Şânî'de kâ'im-makâm ve biñ yirmi sekiz şaferû'l-hayrında selefi Halîl Paşa yerine şâniyen mühr-i hümayûn ile bekâm olmuşdur.

Bu def'a muktezâ-yı 'aşra göre şâh-ı İrân ile emr-i muşâlağa tecdîd ve bünyân-ı eyvân-ı döstî temhîd olunmağla me'mûnu'l-gâ ile mesned-efrûz-ı şadâret-temkîn iken biñ yirmi tokuz muharreminde Kapudân 'Alî Paşa teşrîf-i vezâret-i 'uzmâ ile kâm-revâ olduğda beynlerinde muhâsede va mu'âdât olmağın, ba'de'l-müşâdere Haleb'e nefy ü iclâsını müte'âkib istîlâ-yı endûh-ı gam ile mizâcî semt-i i'tidâlden cânib-i inhirâfa 'udûl iderek sene-i mezbûre hilâlinde necm-i hayâtı ufûl ve mağrib-i 'ademe kufûl ile âfitâb-ı vücûd-ı pür-sûdı hâric-i sûr-ı Haleb'de vâkı' Şeyh Bekir Zâviyesi'nde i'dâd eylediği türbesinde mütevârî-i şehâb-ı mağfîret-me'âb olmuşdur.

Müddet-i vezâreti def'a-i ûlâda 'ahd-i hilâfet-i Ahmed Hânî'de iki yıl dört ay ve def'a-i şâniyede devr-i 'Osmân Hânî'de bir sene mikdârındır. Evân-ı şadâretinde bilâ-mûcib kimseyi incitmemiş ve muğâyir-i meslek-i istikâmet bir maşlahata taşaddî itmemiş bir âşaf-ı sûtûde-zamîndir. 'İlm ü irfân ve fazîlet ü şehâ vü şecâ'atden behre-ver, edîb ü vakûr, şâhib-şu'ûr idi. Der-sa'âdetde Karagümrük Mahallesi'nde câmi' ve mekteb ve çeşme ve Ulukışla'da bir câmi'-i münîf ve ittîşâlinde mekteb ve medrese ve çeşme ve

köprisi ve gezdiği mahalleriñ ekşerisinde hayrâtı vardır. Çeşmesine şâ'ir Hañbî'niñ târifidir: "Hayruhû mâ'un ma'în" (1026).

Müşârün-ileyh Mısır'a vuşûlünde mağşûş u muhtell olan sikkeyi 'ayâr-ı kâmile ifrâğ u taşhîh ve mîrî anbârını ıslâh ile bir nizâm-ı mazbûta idhâl iderek Mısır kal'ası derûnında kışlalar binâ ve tavâyif-i 'askeriyeyi topla-yup kal'aya îvâ eylemiştir. Ka'be-i 'ulyânîñ mütevehhin olan mahallerini zer ü sîmden ma'mûl kuşaklar ile tedvîr ü tahkîm ve tecdîd olınan Mîzâb-ı Rahmeti yerine tavşîl ü ta'bîye ve bunlardan mâ-'adâ ol mahall-i mübârek-de birçok hayrât u müberrât îcâd u tesviye iderek ez-cümle mağâm-ı mah-fil-i Hanefî'yi tevsî' u tecdîd ve Mîzâb-ı Mübârek cânibindeki üstüvâneleri tahkîm ve cevî-i Beytullâh'da olan 'amûdları astâr-ı cedîd ile tezyîn itmişlerdir. Mağâf-ı şerîfi bi't-teşviye hañm-i şerîfiñ ferşini ta'mîr ve harem-i muhterem etrafını tañhîr ve Mekke ve 'Arafât şu yollarını termîm ile icrâ idüp Mekke-i Mükerreme ile Mısır beyninde nısf-ı tarîk olan Ezlem¹⁷ men-zilinde huccâcîñ mahall-i mülâkâtındaki [50] İbrâhîm Paşa'nıñ meşhûn olan kuyularını biñ dörtde enderûn-ı hümâyûndan Mısır vâililiyle çerâğ olan Şerîf Paşa bi't-tañhîr li'eclî'l-muhâfaza bir kal'a te'sîs ve müstahfızlar ta'yîn itmiş ise de mu'ahharan hücum-ı seylden ol kal'a münhedim ve âbârî-i 'ur-bân tıdurmağla mu'atıl kalmış olduğından müşârün-ileyh kal'a ve kuyuları ta'mîr ü tañhîr ve müstahfızlar ta'yîn itmiştir.

Mısır ile 'Akabe beyninde Ücrûd¹⁸ nâm mahaldeki birkede Şerîf Paşa'nıñ yaptığı hişâr harâb olduğundan anı dañi mücedded şûretiyle ta'mîr ve tarîk-i hacci tesyîr ile huccâc-ı müslimîni tesrîr itmiştir. Kendüleri tarîkat-ı 'aliyye-i Mevleviyye'ye muhibb ü müntesib olduklarından başka enderûn-ı hümâyûna kisve vü 'imâme vaz'ı cenâb-ı Mevlânâ kudde sırruhu'l-a'lâ merbût u müte'allik olduğından Mısır'da melevî-hâne içün çend-kepenk dekâkîn inşâ ve vakıflar tanzîmiyle ol hânkâh-ı 'ulyâyî ihyâ eylemiştir. Mısır'da Bâbu'z-Zavîl'de¹⁹ Şeyh Ebu'n-Nûr Hazretleri merkadini müceddeden binâ ve üzerine hânkâh inşâ ve vezâ'if ü ta'âmiyye ve her sene kırâ'at-ı mevlid-i şerîfe evkâf ihzâr itmiştir.

17. ازل

18. اجروود

19. باب الذوايل

Mısır kal'asının tûlen kırk, 'arzen altmış arşun mahalli yıkıldığı cihetle raşîn ü metîn olmak üzere müceddeden te'sîs ü ta'mîr ve Mısır ile Şâm-ı şerîf beynindeki 'Arîş kal'ası yıkılıp şuları gâ'ib olmuş olduğundan kemâl-i metânet üzere ta'mîr ve derûnına müte'addid sâkiyeler ihdâsıyla ihyâ eylemiştir.

Harâb olan Yûnus Kal'ası'nı pek güzel ta'mîr ve derûnına muvazzaf 'asker vaz'ıyla bir câmi' ve hammâm ve hucerât inşâ ve Halîlür-Rahmân ile Gazze beynindeki harâb olan Habrîn²⁰ Kal'ası'nı ma'mûr ve derûnına müceddeden bir mescid-i şerîf ve hân ve sâkiyeler ihdâsıyla ahâlisini mesrûr itmiştir.

Ravza-i Halîlür-Rahmân 'aleyhi's-selâmı ve câmi'-i şerîf ile 'imâretini muzâfâtı olan büyütle beraber ta'mîr ü tezyîn ve Şahrattullâh üzerinde cennet-mekân Kânûnî Sultân Süleymân Hân hazretlerinin binâ buyurdukları kubbe-i 'âliyenin ekşer kâşîleri meskûtu mefkûd olduğundan İrân'dan mahşûşen çînî celbiyle mücedded şüretiyle ta'mîr ü tezyîn ve daha bunlar gibi nice âşâr-ı bihîn yâdigârıyla ibkâ-yı nîk-nâm iderek Mısır'da dört sene beş mâhî hükûmetden sonra der-sa'âdetle 'azîmetinde esnâ-yı râhda râst geldiği mahall-i mübârekeyi ta'mîr ü inşâ ve celb-i du'âya i'tinâ vü himmet itmiş ve bu müberrâta [51] şarf-ı mâ-melek huşûşında bunlar eslâfının ekşerisini geçmiştirlerdir. Rahmetullâhi 'aleyhi rahmeten vâsi'aten.

Yirmi Tokuzuncu Şadr-ı A'zam Kayseriyyeli Halîl Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Resîde-i Sâha-i Sa'âdet Olanların Yirmi Tokuzuncısı ve Şadr-ı A'zamların Kırk Sekizincisi Kayseriyyeli Halîl Paşa'dır. Sene 1025. Müddet-i Sene: 3, Şehr: 5.

Müşârûn-ileyh Kayseriyye'de Zeytûn nâm kıyede bâr-âver-i şuhûd olmuştur. Hengâm-ı cüvânîde sarây-ı hümâyûna dâhil olarak şehbâz-ı baht-ı bülend-pervâz ile nice şayd-ı âmâle nâ'il olduğundan sonra çakırcıba-

şılık ile çerâğ ve biñ on altı târîhinde yeñiçeri ağası bulunan Maryol Hüse-yin Ağa'ya hâlef olarak biñ on sekizde Hâfız Paşa üzerine bâ-rûtbe-i mîr-mîrânî kapudân-ı deryâ olduğundan yerine yine enderûndan Durâkî Mehmed Ağa nâm merd-i dilîr yeñiçeri ağası olmuştur. İşbu ibtidâki kapu-dânlığında donanmâ-yı hümâyûn ile deñize çıkup Kıbrıs pîş-gâhında fart-ı cesâretiyle Kara Cehennem nâm u şöretini kazanmış ve cesâret-i fev-ka'l-'âdede Fâtih hazretleri 'aşrındaki Macâr kıralı Jan Hünyadi nâm kah-ramâna mesîl bulunmuş olan düşmen gemileri kapudânıyla iki gün ceng-i 'azîme cür'et iderek 'inâyet-i Hazret-i Mu'în-i Mütevekkilîn ile cümlesini silk-i mülke zabt u rabt ile beş yüzden ziyâde esîr aldığına mükâfâten rût-be-i sâmiye-i vezâretle ikrâm olunmuş idi. İkinci def'aki kapudânlığında Malta cezîresini gâret ü yağmâ iderek diyâr-ı mağribe toğrı 'âzim ve re'îs-i eşkiyâ-yı 'Arab olan Sefer Dayı nâm müteğallibeyi katl itmesiyle yirmi al-tı muharreminde Dâmâd Mehmed Paşa yerine hıl'at-ı fâhire-i şadâret-i 'uz-mâ tırâz-ı bâlâ-yı ikbâli ve menşûr-ı serdârî-i sefer-i Îrân vesîle-i i'tilâ-yı şân u istiklâlî olduğundan, sene-i mezkûre cemâziye'l-âhiresinde 'asâkir-i ehl-i sünnetle tayy-ı deşt ü kûh u hâmûn iderek Dîyârbekr'de 'inân-keş-i ârâm olmuş idi.

Mehâm-ı seferi ba'de'l-itmâm biñ yirmi yedi cemâziye'l-evvelîsinde 'azm-i diyâr-ı Îrân ile hıttâ-i Tebrîz'e vâsıl olduğda, Tâtâr Hân sedd-i râh-ı gürîz olmak için ordu-yı hümâyûndan mukaddem 'inân-rîz-i sitîz olmuş idi. Herâd nâm şahrâda leşker-i Îrâniyâna ducâr olarak nâ'ire-i kâr-zâr-ı şe-rer-bâr olduğda ber-haseb-i irâdet-i bî-'illet şûret-i zafer mir'ât-ı hâl-i düş-mende cilve-ger olmasıyla merdân-ı meydân-ı besâlet olanlar gunûde-i pis-ter-i şehâdet ve biraz cebân-ı za'îfû'l-îmân pey-siper-i râh-ı firâr u hezîmet olduğu [52] peyâm-ı mûrişû'l-âlâmı 'inân-rübâ-yı âsâyış ü ârâm-ı 'asâkir-i islâm olmağla, hayr-endîşân-ı devlet-tedbîri ile siper-i gayreti bâzû-yı him-metine penâh iderek cânib-i Erdebîl'e rû-be-râh olduklarında, eşnâ-yı râh-da taraf-ı şâhdan recâ-yı şulhı mutazammın kâşid vârid olması zuhûr-ı kaht u galâ ve bîm-i kurb-ı şitâ dil-hâh-ı şâha müsâ'adeyi iktizâ itmekle sene-i mezbûre zi'l-ka'desinde hayl-i keşme-keş-i hışâma infişâm virilüp, "ez-za-rûrâtü tûbîhu'l-mahzûrât" müfâdını metâ'ibe bi't-tercîh Erzurûm'a imâle-i licâm itmiş idi. Vâkı'-ı hâl, 'arz-ı huzûr-ı şehriyâr-ı şalâbet-iştîmâl olduğ-da selefi gibi sû'-i tedbîr ve cünha-i takşîr ile bilâ-mûcib ithâm olunup biñ

yirmi sekiz şaferû'l-hayrında 'azl ile dūr-endâhte-i beyâbân-ı hırmân olmağın, üftân ü hîzân âsitâneye vuşûlünde Üsküdârî Hüdâyî 'Azîz Mahmûd Efendi Zâviyesi'nde 'uzlet-güzîn-i gûşe-i ferâgat ve sübha-gerdân-ı seccâde-i 'ibâdet olmuş idi. Biraz müddet soñra câh-ı vâlâ-yı kapudânî ile karîn-i i 'zâz olarak biñ otuz altı rebî'u'l-evvelinde Hâfız Ahmed Paşa yerine şâniyen nâ'il-i mühr-i hümayûn ve 'unvân-ı serdârî ile sefer-i şarka reh-nümün olmuş idi. Hengâm-ı germiyyet-i şitâda şâh-râh-ı merâma pâ-nihâde ve meştâ-yı Âmid'e li-eclil'ârâm dört ay miqdârı ferş-i seccâde itdikden soñra Abaza Paşa'yı giriftâr-ı dâm-ı intikâm itmek için şavb-ı Erzurûm'a tahrîk-i rikâba âmâde olmuş idi. Egerçi umûr-ı kal'a-sitânîde kuşûr itmeyüp iki ay terk-i hâb-ı huzûr ve şarf-ı nakdîne-i maqdûr itmiş ise de nesîm-i 'anber-şemîm-i külâle tîrâz-ı şâhid-i âmâl tarafına vezân olmayup nâ-çâr biñ otuz yedi rebî'u'l-evvelinde bî-huşûl-i me'mûl meştâ-yı Tokad'a kufûl itmiş idi.

Eşnâ-yı râhda istîlâ-yı cünd-i şitâ ile meşhûd-ı enâm olan metâ'ib ü âlâm ki bîrûn-ı havşala-i tafşîl ü i'lâmdır, bu haber-i bârid der-i devlete vârid olduğda sene-i mezbûre şa'bânında tekrâr mübtelâ-yı belâ-yı 'azl ile dergâh-ı merâhim-penâha cân atup geldikde, bakîyyetü's-selef bir pîr-i 'alîl-i kelîl olmağın, mazhar-ı şafh-ı cemîl-i sultân-ı 'adîmü'l-'adîl olup havâşş-ı tekâ'üd ile tebcîl olunmuş idi. Refâh-ı hâl ile varak-şumâr-ı şahâyif-i eyyâm u leyâl iken biñ kırkda devlet-sarây-ı âlem-i bekâya intikâl eyledi. Üsküdâr'da i'dâd itdiği türbede medfûndur. Müddet-i vezâreti def'a-i ûlâda 'aşr-ı bâhirü'n-naşr-ı Ahmed Hânî'de iki sene ve def'a-i şâniyede 'ahd-i hilâfet-i Murâdiyye'de on yedi ay miqdârıdır. 'Âlim ü mütevâzî', dervîş-nihâd âşaf-ı [53] pâk-i'tikâd olduğu mervîdir. Müşârün-ileyhiñ Sultân Mehmed Câmi'i kurbında bir câmi-i şerîfi ve Üsküdâr'da Hazret-i Hüdâyî türbesine civâr olan türbesi tahtında çeşme ve sebîli ve gezdiği mahallerde pek çok eser-i hayrî olduğu mervîdir. Vefâtına "hatm" (1040) târîhi teşâdüf itmiştir. Câmi-iñ tâk-ı dergâhında olan السلام عليكم بما صبرتم فنعم عقبى الدار âyet-i kerîmesi tahtında vaz' olunan raqam-ı "çâr-tekbîr" (1026) 'aded-i târîh-i itmâmıdır. Üsküdâr'da Hazret-i Hüdâyî Hânkâhı kurbında Kapucı Tekyesi demekle ma'rûf birkaç hucerâtı müstemil müstaķil bir zâviyesi vardır. Rahmetullâhi 'aleyhi rahmeten vâsi'aten.

Otuzuncı Şadr-ı A'zam Hırvatiyyü'l-Aşl Şehîd Dilâver Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan İstihşâl-i Âmâl İdenleriñ Otuzuncısı ve Şadr-ı A'zamlarıñ Elli Birincisi Dilâver Paşa'dır. Sene 1030. Şehr: 16.

Müşârün-ileyh Hırvatiyyü'l-aşldır. Enderûn-ı hümâyûnda terbiye olarak çâşnî-gîrbaşılık ile çerâğ olduğdan soñra Kıbrıs ve Bağdâd eyâletlerinde bast-ı simât-ı hükûmet itmiştir. Biñ otuz ramazânında eyâlet-i Diyâr-bekr ile Hotin seferinde mevcûd bulunmağın, Hüseyin Paşa yerine mühr-i şerîf ile teşrîf ve biñ otuz bir recebinde bi-kazâ'illâh-i Ta'âlâ çep-endâzî-i dehr-i bu'l-'aceb ile şûret-yâfte-i âyîne-i zuhûr olan gâ'ile-i hâ'ile-i meşhûrede zümre-i eşkiyâ deste-çûb-ı debbûs-ı kelle-kûb ile eczâ-i vücûdın sûde-i hâven-i hevân itdikleri vâkıf-ı derece-i dirâyet ü kifâyeti olanları esîf itmiştir.

Müddet-i vezâreti 'aşr-ı 'Osmân Hân-ı şânîde on altı ay miqdârıdır. Zamânı yeñiçerileriñ tuğyân u galeyânı vaktine teşâdüf itmegin, zebân-zed-i berâ'a-i tahîr olacak bir hıdmete muvaffakiyetine vakt olmaması nişâb-ı re'y ü tedbîrden bî-vâyeligine imzâda haylûlet-i inşâf ile tevakkuf iktizâ ider zann olunur. Âşâr-ı hayriyyesinden Ruhâ şehrinde bir mükellef hânı ve ol havâlîde daha ba'zı yâdigârı yâd olunur. Rahmetullâhi 'aleyh.

Otuz Birinci Şadr-ı A'zam Boşnak Dâmâd Hâ'in Dâvud Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Hurûc İdenleriñ Otuz Birincisi ve Maķâm-ı Sadârete Getürilenleriñ Elli İkincisi Dâvud Paşa'dır. Sene 1031. Eyyâm: 26.

Boşnak'dır. Enderûn-ı hümâyûnda çuka-dâr olmuş iken 'ahd-i hilâfet-i Mehmed Hân-ı Şâliş'de [54] kapucıbaşılık ile taşra çıkup biñ on üçde vezîr olarak Rûmili eyâletine taslîf ile ahâlîsi dil-gîr ve ba'dehû birkaç gün kapudânlığında dañi tersâne takımını tenfîr itdikden soñra Rûmili eyâletiy-le Hotin seferine dañi gitmiş idi. Cûlûs-ı Muştafâ Hânî'de âsitânede bulunup ihrâz-ı müşâharet itmiş bulunmağın, biñ otuz bir recebinde numû-

ne-nümâ-yı rüstaîz olan rûz-ı dil-sûz-ı hevl-engîzde Dilâver Paşa yerine mesned-i şadâreti telvîş ve hâtıme-i vezîr-i 'Abbâsî râfîzî Mü'eyyedü'd-Dîn-i 'Alkamî'yi nemek-be-harâmlık ve ihânetde merkûmı tevrîş itmişdir. Bu ihânet-i fevka'l-me'mûline binâ'en kethüdâ-yı bevvâbîn Ahmed Ağa mübâşeretıyla Yedi Kulle mahbesine ilkâ ve pâ-dâş-ı 'ameli tûğ-i ser-tîze havâle ile nokta-i vücûd-ı küfr-âlûd-ı bed-bûdınıñ intikâmen ve işâbeten şafha-i şuhûddan izâlesiyle bu makûle haveneye 'ibret-nümâ olmuşdur. Müddet-i vezâreti yirmi altı gündür. Min cihetin 'Alkamî'den de ahvendir. 'Aleyhi mâ-yestaîk.

Otuz İkinci Şadr-ı A'zam Lefkeli Muştafâ Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Hurûc İdenleriñ Otuz İkincisi ve Şadr-ı A'zamlarıñ Elli Üçüncüsü Lefkeli Silahdâr Muştafâ Paşa'dır. Müddet-i Sene: 1031. Şehr: 3.

Müşârûn-ileyh sarây-ı hümâyûnda devr-i merâtib-i merâsim iderek rütbe-i silahdârî ve biñ yirmi altı hılâlinde vilâyet-i Mısr'a vâlî olmuş ise de 'adem-i rüşd ü şu'ûrı sebebiyle bir müddet Yedi Kulle'de habs olunmuş idi. Sultân Muştafâ Hân-ı Evveliñ dâyesi, zevcesi bulunmağın biñ otuz bir şa'bânında vâki' herc ü merc eşnâsında Mere Hüseyin Paşa yerine vezîr-i a'zam olup sene-i mezbûre zi'l-ka'desinde şadme-i hecme-i âşâm ile câh-ı şadâretten üftâde-i ka'r-ı câh-ı âlâm olmuş idi. Enfâs-ı ma'dûdesi tamâm olunca İzmîd ve Kaşamonı sancağlarında güzârende-i eyyâm-ı şuhûr olmuşdur. Müddet-i vezâreti 'ahd-i Muştafâ Hânî'de üç ay mikdâridir.

Otuz Üçüncü Şadr-ı A'zam Tavâşî Hâdım Gürcî Mehmed Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Zuhûr İdenleriñ Otuz Üçüncüsü ve Şadr-ı A'zamlarıñ Elli Dördüncüsü Gürcî Mehmed Paşa'dır. Müddet-i Sene: 1031. Şehr: 5.

Müşârün-ileyh bâbu's-sa'âdede hâş otabaşı iken biñ on üçde vezâret-le Mısr'a vâlî ve ba'dehû Bosna eyâleti ile Belğrad muhâfızı olmuş idi. Biñ on sekizde [55] vezâret-i şâlişe ile kubbe-nişîn ve üç def'a kâ'im-makâm olarak biñ otuz bir zi'l-ka'desinde Lefkeli Muştafâ Paşa'ya halef ve muktezâ-yı vakt u hâl üzere meydân-ı 'adâlet-i ahz-ı intikâmda eslâfına müreccah olarak tesviye-i umûr-ı enâma himmetde yegâne-i 'ilm ve münşî-i Vey-sî-kalem olmağın vâkı'a-i fâkı'a-i meşhûrede dest-i alây-ı hıyânet olan hûn-giriftegânın ekşerîsini nîşter-i intikâm ile ser-nihâde-i visâde-i bister-i himâm ve şehîd-i sa'îd Sultân 'Osmân Hân-ı Sânî'niñ intikâmını ahza himmet ü ihtimâm itmiştir. Biñ otuz iki rebî'ul-âhîrinde sûrâh-ı köhne-kânûn-ı hafâda mütevârî olan Mere Hüseyn Paşa-yı seyyi'ül-hışâliñ tahrîki ile yefîçeri tâ'ifesiniñ nehc-i itâ'atdan rû-gerdân olup girîve-i lecc ü hışâmı meslûk-i aqdâm-ı ikdâm itmegin, 'azl-i nâ-be-hengâm ile nâkâm ve belâ-yı nefy ü iclâ ile giriftâr-ı bend-i âlâm olmuş idi. Biñ on üç recebinde 'aşr-ı bâhirü'n-naşr-ı Murâd Hânî'de tekrâr makâm-ı kâ'im-makâmîye iş'ad ve biñ otuz beş hudûdı gâyetine gelince kâfil-i tesviye-i umûr-ı 'ibâd olmuş idi. Sene-i mezbûre zi'l-ka'desinde Hâ'in Receb Paşa'nın desîse-i gadri ile mañnûken ravza-i dâru's-selâma hırâm ve civâr-ı Hazret-i Ebî Ey-yûb-ı Enşârî'de i'dâd olunan türbe-i maşşûsada vaz'-ı mevķi'-i cennet-meşâm olundu. Müddet-i vezâreti 'ahd-i Muştafâ Hânî'de beş ay mîkdârdır. Hayr-hâh-ı devlet ü dîn vezîr-i şâhib-temkîn olduğında ruvât-ı tevârîh u âşâr müttefikü'l-me'âl ve'l-beyândır. Rahmetullâhi 'aleyhi rahmeten vâsi'aten.

Otuz Dördüncü Şadr-ı A'zam Kemân-keş Kara 'Alî Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Zuhûr İdenleriñ Otuz Dördüncüsü ve Şadr-ı A'zamların Elli Beşincisi Kemân-keş Kara 'Alî Paşa'dır. Sene 1032. Müddet-i Şehr: 7.

Müşârün-ileyh vilâyet-i Hamîd'den demîde ve mâlik-i re'sül-mâl-i ahlâk-ı hamîde olup, enderûn-ı hümâyûndan dest-yârî-i isti'dâd-ı Hudâ-dâd

ile rütbe-i vezârete resîde olmuş idi. Diyâr-bekr ve Bağdâd eyâletleri zîr-i nigîn-i fermânı ve dîvân-ı bülend-eyvân-ı sultânîde vezâret-i râbî'a ile mesned-efrûz-ı şadr-ı kâmrânî olup biñ otuz iki zi'l-ka'desinde Mere Hüseyin Paşa yerine emîn-i hâtem-i yemîn-i mülk-i şehriyârî ve hıdmet-i cülûs-ı hü-mâyûn-ı Murâd Hânî ile necm-i ikbâlî reşk-âver-i neyyir-i âsumânî ve kev-kebe-i câh-ı celâli numûne-nümâ-yı mevkib-i Süleymânî olmuş idi. Lâkin ba'zı takdime kabûliyle ma'tûn olduğundan mâ-'adâ şâh-ı Şî'a'nın harekât-ı şenî'asın ketm ü ihfâ ile huzûr-ı [56] hümâyûnda tağyîre cesâret itdiği ecil-den otuz üç cemâziye'l-âhîresinde dest-i kavî-şast-ı kahr-ı pâdişâhî ile ser-i felâket-zedesi hedef-i tîr-i belâ ve 'Alî Paşa Câmi'i hatîresinde ser-menzil-i fenâ olmuştur. Müddet-i vezâreti yedi ay mîkdârıdır. Vezîr-i vakûr imiş. Tecâvezallâhu 'an-seyyi'âtihî.

Otuz Beşinci Şadr-ı A'zam Silahdâr Çerkes Mehmed Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Ka't-ı Tabakât-ı İkbâl İdenlerin Otuz Beşinci ve Şadr-ı A'zamların Elli Altıncısı Silahdâr Çerkes Mehmed Paşa'dır. Senel 033. Müddet-i Şehr: 10.

Müşârûn-ileyh enderûn-ı hümâyûnda silahdâr olduğdan sonra vâlî-i vilâyet-i Şâm olmuş idi. Ba'dehû ta'yîn-i havâşş-ı dîvân-ı bülen-eyvâna ihtîşâş ile biñ otuz üç cümâde'l-âhîresinde Kemân-keş 'Alî Paşa yerine şadâret-i 'uzmâ ile i'zâz olunmuştur. Ana'tolî'da ref'-i livâ-yı şekâ iden Abaza Paşa'yı kesr içün şahrâ-yı Üsküdâr'a naşb-ı hıyâm ve Kayseriyye kurbında âheng-i ceng-i neberd itdiklerinde ahlâfından Tayyâr Mehmed Paşa-yı dilîr i'ânetiyle cem'iyetlerin perîşân itdikden sonra meştâ-yı Tokad'a bi'l-vürûd i'dâd-ı mehâm-ı sefer-i Îrân'a berzede-dâmân iken biñ otuz dört rebî'u'l-âhîrinde sefer-i âhirete revân olmuştur. Müddet-i vezâreti 'ahd-i hilâfet-i Murâd Hân-ı Râbî'de on ay mîkdârıdır. Selîmü'n-nefs, kerî-mül-hışâl, âşaf-ı şâlih u dîn-dâr, zühd ü 'iffetle şöhr-et-şi'âr, memdû-hu'l-fi'âl bir vezîr-i ma'âlî-fa'âl olduğu mervîdir. Ana'tolî'da ba'zı köprisi vardır. Rahmetullâhi 'aleyh.

Otuz Altıncı Şadr-ı A'zam Filibeli Şehîd Hâfız Ahmed Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Zirve-i İkbâle İş'âd Olunanların Otuz Altıncısı ve Şadr-ı A'zamların Elli Yedincisi Filibeli Hâfız Ahmed Paşa'dır. Sene 1034. Müddet-i Sene: 1, Şehr: 2, Eyyâm: 20.

Müşârün-ileyh Filibe'de bir mü'ezziniñ ferzend-i dil-bendidir. Bül-bül-i nağme-senc-i nevâ-sâz ve tûtî-i nâtîka-pervâz-ı i'câz-tırâz ya'nî hânende-i hoş-âvâz ve şâ'ir-i sühan-sâz olmağın, müsâ'ade-i baht-ı kâr-sâz ile dâ'ire-i hümâyûna kabûl olunurak ser-efrâz olup nedîm-i bezm-i havâş-şu'l-hâşş-ı pâdişâh-ı bende-nüvâz olmuş idi. Devr-i merâtib iderek şâhinci-başılıkla çerâğ olduğdan sonra rütbe-i 'âliye-i vezâretle manşib-ı kapudânîye nâ'il ve ba'dehû eyâlet-i Şâm ile kadri 'âli ve yedi sene kadar Van ve Erzurûm [57] ve Bağdâd eyâletleri medâr-ı dâ'ire-i ikbâlî olarak biñ otuz dört rebî'u'l-âhîrinde fermân-fermâ-yı Diyâr-bekr iken Çerkes Mehmed Paşa yerine hâfız-ı mühr-i vekâlet-i kübrâ olmağın, giriftâr-ı dest-i şâh-ı Îrân olan Bağdâd-ı behîşt-âbâdî nez' u istirdâd için şedd-i niğâk-ı cihâd idüp cünûd-ı zafer-mu'tâd ile rû-be-râh-ı şavb-ı murâd olmuş idi. Nukle-i kalem-i müverrihîn-i şihhat-karîn üzere tokuz mâha karîb girîbân-ı zerrîn-târ-ı bâmdan dâmen-i müşk-bâr-ı şâma deke bî-şâ'ibe-i fûtûr umûr-ı kal'a-sitânîde kuşûr itmeyüp bezl-i nakdîne-i maqdûr itmiş iken muzaffer olamayup istîlâ-yı belâ-yı kaht u galâ ve ta'affûn-i hevâ ve zuhûr-ı za'f-ı rencûr u 'anâ 'ilâve-i esbâb-ı ıztırâb u ibâ olmağın, nâ-çar meştâ-yı Haleb'e rihlet ü karar itmiş idi. Biñ otuz bir rebî'u'l-âhîrinde sekte-i 'azle giriftâr ve hâk-i der-i ikbâle rû-mâl olduğda vezîr-i şânî ve muhriz-i şeref-i müşâharet-i sultânî olup, biñ kırk bir rebî'u'l-âhîrinde Husrev Paşa yerine hıl'at-ı fâhire-i husrevânî ile tırâzende-i şadr-ı kâm-rânî olmuş ise de kâ'im-makâm-ı hâ'in Arnavud Receb Paşa tehallûf-i huşûl-i merâmdan pür-kîn olup bezl-i mâl ile ba'zî eşirrâ-yı sipâhî kendüye pâ-dâş itmegin, zebân-zed-i cumhûr olan şûr-ı meşhûr cilve-perdâz-ı mınaşsa-i zuhûr olup sene-i mezbûre recebinde sâha-i sarây-ı hümâyûnda tertîb-sâz-ı bezm-i küstâhî olan eşrâr-ı eşkiyâ-yı sipâh-ı rû-siyâh-ı bed-tebârîñ dest-i gadrleriyle ser-girân-ı sülâfe-i şehâdet olmuşdur. Müddet-i vezâreti 'aşr-ı Murâd Hân-ı Râbî-i Ğazî'de def'a-i ûlâda on bir ay ve def'a-i şâniyede yüz on gündür. Zûlm ü cevri ü i'tisâfdan berî, 'ule-

mânîñ pey-revi, üdebânîñ midhât-veri, şâ'ir-i pesendîde-makâl, saḥî vü ke-rîm âşaf-ı sûtûde-hîşâl idi. Raḥmetullâhi 'aleyh.

Otuz Yedinci Şadr-ı A'zam Boşnak Silahdâr Mühtedî Husrev Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Vâşıl-ı Evc-i 'Alâ Olanlarıñ Otuz Yedincisi ve Şadr-ı A'zamlarıñ Elli Tokuzuncısı Bosnalı Silahdâr Husrev Paşa'dır. Sene 1037. Müddet-i Sene: 3, Şehr: 8.

Müşârün-ileyh Bosnaviyyü'l-aşldır. Enderûn-ı hümâyûnda şırasıyla kaṭ'-ı derecât u merâtib iderek silahdârlık manşıb-ı celîline neyl ile kâm-rân ve beş sene şoñra yeñiçeri aḡalıḡı ile vâşıl-ı muḡaddime-i âmâl olarak biñ otuz altı recebinde rütbe-i vezâretle maḡbûr ve biñ otuz yedi şa'bânında Ḥalîl Paşa yerine ikinci kûbbe vezâretiyle [58] mesrûr olmuş idi. Hîşâr-ı Erzûrum'da tuḡyân iden Abaza Ḥasan Paşa'yı izâle itmek içün tañtana-i satvet ü celâletle ref'-i a'lâm ve pîrâmen-i dâmen-i Erzûrûm'da naşb-ı hıyâm-ı ârâm ve tertîb-i mehâm-ı iktihâm itdikde, Abaza Paşa kırk gün kadar meydân-ı hîşâmda kıyâm itmiş ise de ḡamle-i Ḥaydarâne-i Ḥayber-endâz-ı Husrevî 'inân-rübâ-yı sâ mân-ı tecellüd ü iştıbârı ve perîşân-sâz-ı esâs-ı teşebbût ü istikrârı olmaḡın, teḡallûf-i kevkeb-i baḡtına câzim ve semt-i selâmet-i istid'â-yı 'afv u emâna 'âzim olup dest-i niyâz ile ḡalka-zen-i bâb-ı istûmân ve penâh-ı perde-i sâye-bân-ı emn ü emân olduḡda manzûr-ı laḡazât-ı iltifât u ikbâl ve redîf-i maṡıyye-i mevkib-i iclâl idüp der-sa'âdete 'avdetle biñ otuz sekiz rebî'u'l-âḡirinde nuşret-i zâhire ve ḡaşmet-i fâḡire ile der-sa'âdete bi'l-vuşûl ḡâk-i pây-ı hümâyûna müsûl olduḡda emşâline müyesser olmayan mertebe eltâf u iḡsâna mazḡar olmuşdur. Sene-i mezbûre şevvâlinde ḡıṡta-i Îrân'ı vîrân ve dârul-mülk-i Baḡdâd'ı i'âde-i inzimâm-ı memâlik-i 'Oşmâniyân itmek üzere 'unvân-ı serdârî ile cânib-i Üsküdâr'a ḡüzâr ve bedreḡa-i devlet-i rûz-efrûz ile ḡeşt-i deşt ü hâmûn ve isâle-i ḡûn-ı nehr-i Ceyḡûn iderek biñ otuz tokuz recebinde şahrâ-yı Şehr-i Zûr'ı maḡarr-ı cüyûş-ı zafer-ḡurûş eyledikde dest-i istîlâ-yı şâh-ı nâ-sipâs ile müşrif-i indirâs

olan hışârı bezl-i nağdîne-i ictihâd ile ma'mûr u müstahkemü'l-esâs itdikden soñra gürûh-ı enbûh-ı fitne-engîz ile kadh-ı zenâd u sitîz iden Zeynel Hân'ı sevķ-i sipâh-ı kîne-hâh-ı âşûb-hîz ile mecbûr-ı pey-siper-ı râh-ı gürîz iderek bilâd-ı ma'mûre-i Îrân'ı hâne-i baht-ı a'dâ-yı bed-peymân gibi vîrân ve Mihribân ve Hemedân ve Dergezîn'i²¹ sûhte-i âteş-i kahr ile sûzân ve cûnûd-ı ehl-i sünnete şahrâ-yı Bağdâd maķarr olmak üzere fermân itmiş idi.

Kať-ı menâzil-i şevâhiķ-i cibâl iderek havâlî-i Bağdâd maķatt-ı rah-ı 'adl ü dâd-ı ikbâl olduķda kırķ gün 'ale't-tevâlî sîmurg-ı zerrîn-bâl-i âfitâb 'azm-i âşiyâne-i iğtirâb ile envâr-ı nehârı rehîn-i zâlâm-ı ıztırâb idince 'uķâb-ı cân-şıkâr-ı tîğ-ı hûn-bâr mânend-i bârân-ı belâ hevâ-yı veğâda iktitâr-ı ru'ûs-ı düşmen-i bed-kirdâr ile ta'na-zen-i çarh-ı sitîze-kâr olup, 'arşa-i ceng ü cidâl hûn-ı a'dâ ile numûne-nümâ-yı naķş-ı Mânî vü Erjeng olmak mertebesindeki gayret münker degilse de meşşâta-i hurde-kârî-i 'avn-i Sübhânî şâne-zen-i tûrra-i şâhid-i emânî olmayup bî-huşûl-ı me'mûl meştâ-yı Mardîn'e kûfûl itmiş idi.

[59] Biñ kırķ şaferü'l-hayrında şahrâ-yı Mardîn merkez-i mucâhidîn olduķda, gâh mühim-sâzî-i muhâşara-i hışâr ve gâh kudûm-ı 'asker-i Tâtâr'a intizâr ve gâh ârâ-yı sâde-dilâna i'timâd-ı efkâr ile beş altı ay bîhûde evķât-güzâr olduķdan soñra sefer-i Bağdâd zamânı fevt olmuşdur deyü hücum-ı 'askeriyânı bahâne idüp cânib-i Diyâr-Bekr'e revân olmağla sene-i mezbûre rebî'u'l-evveli selhinde şerbet-i hançal-tabî'at-ı 'azl ile telh-kâm ve beliyye-i sû-i karîn ile bîhûde rubûde-i pençe-i âlâm olarak bîm-i şahne-i siyâset ile dârul-emân-ı mekârim-penâha cân atarak Toķad'a kadar geldikde endûh-ı enbûh u ıztırâb ve te'sîr-i teb ü tâb-ı inkılâb ile ser-nihâde-i visâde-i bîmârî olmuş idi. Sene-i mezbûre şa'bânında hükûmet-i Diyâr-bekr'e rû-be-râh-ı 'azîmet olan Murtaẓâ Paşa-yı dilîr ile lede'l-mülâkât ber-mûcib-i mişâl-i bî-mişâl-i sultânî karâbe-i kırâb-ı tîğ-ı âteş-tâb ile zehrâb-ı mergi işrâb idüp selb-i hayât ve telâfî-i mâ-fât eyledi. Müddet-i vezâreti 'aşr-ı Murâd Hânî'de üç sene sekiz ay mîkdâridir. Egerçi 'ilm ü kemâlî müselleme ve 'iffet ü istikâmeti emr-i gayr-i mübhem, şâdık u cesûr, dekâyık-ı umûra vâķıf, esrâr-ı merâsim-i siyâset ü hükûmeti 'ârif bir vezîr-i di-

lîr-i bahâdır idi. Ammâ muktezâ-yı mizâc-ı hâk ü vâtanla katl-i nüfûs ve hetk-i perde-i nâmûsa bi't-tab' mâ'il olmağla ifrât-ı cevri ü sitem ve irâka-i dem, sebeb-i nizâm-ı 'âlem olmak zu'mıyla nice bî-günâhı tu'me-i şîr-i şemşîr-i âteş-bâr eylemiştir. Tecâvezallâhu 'an-seyyi'âtihî.

Otuz Sekizinci Şadr-ı A'zam Sultân-zâde Mehmed Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Evc-gîr-i Baht-ı Sa'âdet Olanlarıñ Otuz Sekizincisi ve Şadr-ı A'zamlarıñ Altmış Beşincisi Sultân-zâde Mehmed Paşa'dır. Sene 1053. Müddet-i Sene: 1, Şehr: 11.

Müşârûn-ileyhiñ silsile-i nesebi Rüstem Paşa ve Cıgala-zâde Sinân Paşa'ya muntelhîdir. Sultân-zâde olmağla hâl-i şıgarında sarây-ı hümâyûnda perverde olup biñ otuz târîhinde Sultân 'Osman Hân Hotin seferine teveccüh ü 'azîmet buyurduklarında kapucıbaşılık ile taşra çıkup nevres-nihâl-i gülşen-sarây-ı hüsn ü cemâl olmağın "Cüvân Kapucıbaşı" 'unvânı şeh-beyt-i kaşîde-i vaş u şânı olmuş idi. İstî'dâd-ı Hudâ-dâd ve 'ilâve-i aşâlet-i zât u ziyâd ve muktezâ-yı şeref-i neseb ü hasebe istinâd ile giderek vezîr-i kubbe-nişîn ve biñ kırk yedi târîhinde eyâlet-i [60] Mısır ile kâm-bîn olarak üç sene mikdârı eslâfından a'lâ kemâl-i şıdk u istikâmetle aqtâr-ı Kâhire'de fermân-fermâ olduğdan sonra âsitâne-i sa'âdete şeref-bağş-ı kudûm ile mürvârîd-i vücûd-ı necâbet-mes'ûdı encümen-i vüzerâ-yı kubbe-nişîni tezyîn ü tes'îd eylemiştir.

Biñ elli bir zi'l-ka'desinde teşrîf-i 'unvân-ı serdârî ile Azak istihlâşına me'mûr olup düşmen galebe-i bîm ü hirâs ile kal'âyı tahliye ve firâr itmiş bulunmağın, bî-derd-i ser-i tîr ü teber ve bî-zahmet-i şemşîr-i tîz-eşer kal'a-i merkûme hüsn-i tedbîr ile musahhar olduğunu vezîr-i a'zam Kara Mustafâ Paşa istiş'âr u istihbâr itmegin müşârûn-ileyhi istirkâb eylediği cihetle def'-i mahzûr-ı rakîb içün Özi'de tevķîfini fermân itmiş idi. Biñ elli üç şa'bânında me'zûnen nâ'il-i şeref-i dâmen-bûs-ı hümâyûn olduğda eyâlet-i Şâm ile şûret-i ikrâmıda teb'îd ve makarr-ı hükûmetine bi'l-vuşûl makâmında henüz celse-i istirâhat itmeden müşârûn-ileyh Mustafâ Paşa mazhar-ı

ķahr-ı ħazret-i pâdişâhî olduķda mŭhr-i ħumâyŭn ile tes'îd olunarak biñ el-
li dŏrt muħarreminde İstanbul'a bi'l-vürŭd pâ-nihâde-i mesned-i âşafî olmuş
idi.

Egerķi muktezâ-yi ħaşâ'il-i celîle-i istikâmet ü 'iffet ve rüşd ü sedâd
ve ķâbiliyyet-i mâder-zâd ile ħall-i 'aķd-i umŭra taşaddî eylemiş ise de "be-
lâ-yı derd-mendân ez-der-i dîvâr mî-âyed" mefhûmınca meşhŭr Cinci Ĥâ-
ce'niñ evâ'il-i zuhŭr-ı istidrâcı olup desîse-i mekr ü efsŭnı Ķara Muştafâ Pa-
şa gibi bir vezîr-i sŭtŭde-zamîriñ i'dâmı meşhŭd-ı dîde-i îķânı olmağın is-
tihlâş-ı naķd-i ħayât içŭn ħâr ü nâ-ħâr şemt-i müdârâya sŭlŭk iderek mukte-
zâ-yı vaķte göre ħarekât-ı nâ-hencâra görinen zarŭret ü lüzŭm ile me'mŭle
muvâfıķ ħidemâta muvaffaķ olamayup ancak o eşnâda Girîd muħâşarasın-
da olan 'asâķire irsâl-i levâzım ile i'ânet ü imdâd iderek Ĥanya fethi za-
mân-ı şadâretinde vuķŭ' bulmak vesîlesiyle nev'an meşķŭru'l-mesâ'î olmuş
idi. Ammâ her 'âķil ü ħakîmi muħafaẓa-i ħayât-ı müste'âra mecbŭr iden
ķuvve-i ħiss ü ħayâl, idâresinde bîm-i cân ile bâzŭ-yı iķtidârına tabî'î vŭ
'ârîzî celb-i fŭtŭr ve ol zamânlar ħŭkmince manşıbdan isti'fâ itmiş olsa bi-
le ġazaba uğramak ihtimâli ba'zı emsâliyle izâle-i rüşd ü şu'ŭr eylediginden
muħafaẓa-i cân-ı ħayât, her bir emre mŭmâşâta mecbŭr iderek "ħalîfe-i
rŭy-ı zemîn sâye-i Rabbŭ'l-'âlemîndir, ef'âlleri ħikmetê mebnî ilhâm-ı Rab-
bânîdir" maķâlîyle iltizâm itdigi müdârâ-yı mŭnticŭ'l-mehâlik tab'-ı [61]
ħumâyŭnuñ tervîh-i televvŭnine bâ'îş olup,

(Fâ'ilâtŭn Fâ'ilâtŭn Fâ'ilŭn)

Uğradı ħavf itdigine 'âķıbet

Yolsuz işiñ devletidir 'âriyet

intibâhıyla biñ elli beş şevvâlinde defter-dâr Şâlih Paşa si'âyetiyle 'azl ve
serdârlık nâmı ile Girîd'e sevk olunmuş idi.

Nâzŭk ve ķelebî-meşreb olmağla menfŭrî olan sefer-i deryâdan mü-
te'eşşiren Girîd'e vŭrŭdını müte'âķıb ħummâ-yı muħriķaya mübtelâ ve biñ
elli altı cemâziye'l-âĥiresinde 'âlem-i beķâya resâ olmuşdur. Na'ş-ı rah-
met-naķşı İstanbul'a naķl ve Ŭskŭdâr'da vâķi' Ĥüdâyî 'Azîz Maĥmŭd Efen-
di türbesi civârında i'dâd itdigi merķade defn olunmuşdur. Müddet-i vezâ-

reti yirmi iki ay miqdâridir. Sinni henüz erba'îne resîde olmuş idi. Rahmetullâhi 'aleyh.

Otuz Tokuzuncu Şadr-ı A'zam Abaza Silahdâr Melek Ahmed Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Şu'ûd-ı Süllem-i İkbâl İdenleriñ Otuz Tokuzuncısı ve Şadr-ı A'zamların Yetmişincisi Abaza Silahdâr Melek Ahmed Paşa'dır. Sene 1060. Müddet-i Şehr: 2.

Müşârün-ileyh Abaza memleketinden bi'l-vürûd enderûn-ı hümâyûnda yâverî-i baht-ı Hudâ-dâd ile silahdâr-ı şehriyârî olarak biñ kırk sekizde eyâlet-i Diyâr-bekr'e vâlî ve ba'dehû Erzurûm eyâletiyle kadri 'âlî olmuş idi. Biñ elli dörtde Sultân Murâd merhûmuñ duhter-i sa'd-ahteri Kaya Sultân izdivâcî ile ber-murâd ve beş altı sene Şâm ve Haleb eyâletleriyle is'âd olundukdan soñra altmış şa'bânında âsitâneye vuşûlinde Bağdâd eyâleti tevcih olundığınıñ irtesi günü vezîr-i a'zam olmuşdur. Hazîneniñ kıletî ve mîrîniñ zarûreti kemâlde olmağla medâr-ı îrâd olmak mülâhazasıyla menâşıbdan alınan cevâ'iziñ mîrîye îrâd kaydı bid'atini ihdâş itmesi evvel-emirde 'iffet ü nezâhetine haml olunmuş ise de vahâmet-i 'âkıbeti müşâhede olundukda belâhatine imzâ olunmuşdur. Anañtolı muķâta'âtından vazîfe-hâr olan yüz biñ kadar fukarânıñ senevî yüz yetmiş yük akçe vezâ'ifini zarûret-i mîrî bahânesiyle hazîne-mânde itmesi siper-i ta'n u düşnâm olmasını müstelzim olmuş ve bu eşnâda donanmâ-yı hümâyûna imdâd içün bir 'azîm kalyon yapıdırup mu'tâd üzere şuya indirirken ğark olmağla şe'âmet, kaķ'-ı erzâķ ve kesr-i kûlûbdan neş'et itmiş olduğına imzâ olunmuşdur.

[62] Hattâ zurefâ-yı 'aşr,

(Fe'ilâtûn Fe'ilâtûn Fe'ilâtûn Fe'ilûn)

"Âh ile batdı vezîriñ gemisi deryâyâ"

mişra'ıyla mezâlimine ta'rîz itmişlerdir. Ocak ağalarının âteş-i istîlâları gitdikçe 'alev-gîr olarak,

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

"Âl-ı 'Osmân devleti düşmüş ocağa yanıyor
Eşkıyâ başıların kazgana şokmuş kaynıyor"

şikâ-yât u nevhalarıyla herkes sûhte-i lehîb-i miñnet olmağın, nâ'ire-i fesâdı itfâya 'adem-i kudreti tahtâb-ı ıztırâb ile evkât-güzâr olmasını muntic olduğundan, tevârîhde tafsîl olundığı üzere ehl-i sûk, te'âkub-ı tekâlîf-i 'anîfe-den zâr u zebûn olup nâ-çâr biñ altmış bir ramazânında tecemmu' u tehaşşud iden dâd-hâhân, dergâh-ı merâhim-penâh-ı pâdişâhîde feryâd itmegin 'azl ve Silistre eyâletiyle ib'âd ve hıdmet-i şadâretle Siyâvuş Paşa is'âd olunmuş idi.

Biñ altmış dört zi'l-hiccesinde mühr-i hümâyûn Haleb vâlîsi İbşîr Muştâfâ Paşa'ya irsâl olundukda müşârün-ileyh Melek Ahmed Paşa kâ'im-makâm-ı şadâret-i 'uzmâ olup şart-ı edeb, ancak temsiyyet-i mehâm-ı meşâlih-i 'ibâdullâh ile iktifâ itmek iken etbâ'ına mağlûb olmağla mu'azza-mât-ı umûra müdâhale ve erkân-ı devlet ile râyiha-i şadâret istişmâm olunacak mu'âmele itdigi ecilden İbşîr Paşa dil-gîr olup İstanbul'a geldikde evvel-emirde Van eyâletini tevcîh ile tağrîb itmiş iken Ma'lûkara'ya nefy ü iclâ ile te'dîb itmiştir.

Ba'de'l-afv yedi sekiz sene ba'zı eyâletlere vâlî olup yetmiş üç senesinde ma'ûnen rihlet itmiştir. Müddet-i şadâreti iki ay miqdâridir. Sinni altmışa qarîb, selefine nisbetle hayli edîb imiş. Müverrih 'Abdî Paşa kemâl-i edebin beyân-ı zeylde nakl ider ki vezîr-i a'zamlar 'arz günleri huzûr-ı hümâyûna girdiklerinde pîş-gâh-ı pâdişâhîde kağıfe mak'ad pûşîdeli şuffe kenârında bir miqdâr celse-iistirâhat kânûn-ı kadîm iken hûsn-i edebine binâ'en ol kânûna mürâ'atı terk itmiş idi. Câ-nişînânı dañı bu bâbda işrine iktifâ iderek o kâ'ide bi'l-küllîye terk olundu. Şalâh-ı hâl ve istikâmet ü kemâl ile ma'rûfdur. Rahmetullâhi 'aleyh.

Kırkıncı Şadr-ı A'zam Abaza Silahdâr Siyâvuş Paşa

Enderûn-ı hümayûndan Terfî'-i Rütbe İdenlerden Kırkıncısı ve Şadr-ı A'zamların Yetmiş Birincisi Abaza Silahdâr Siyâvuş Paşa'dır. Sene 1061. Müddet-i Şehr: 3.

Müşârûn-ileyh Abaza cinsinden meşhûr celâlî Abaza Paşa'nın kölelerinden olmağın, sarây-ı [63] hümayûna alınarak ba'de't-terbiye hasbe'l-isti'dâd silsile-i tarîka teba'iyetle giderek silahdâr-ı şehriyârî ve biñ elli cemâziye'l-evvelisinde câh-ı vâlâ-yı kapudânî ile çerâğ olarak giriftâr-ı eyâdî-i düşmen olan Azak istihlâşına me'mûr olmuş idi. Bî-destmâye-i zafer 'avdet itmegin töhmet-i takşîr ile 'azl olunup elli üçde Erzurûm eyâletiyle kâm-bîn ve elli beşde vezîr-i kubbe-nişîn olmuş iken haftasında Silistre eyâletiyle tard ve altmış bir ramazânında Melek Ahmed Paşa yerine şadâret-i 'uzmâ ile ser-bülend olmuş idi. İbtidâ-yı cülûs-ı hümayûndan berü umûr-ı devlet-i 'aliyyeye bast-ı yed-i istîlâ iden ocağ ağalarını dest-yârî-i ikbâl ile istîşâl ve Anadolî'da i'lâ-yı livâ-yı 'işyân iden Abaza Hasan'ı tat'yîb ile def'-i dağdağ-ı kıl ü kâl iderek mesned-ârâ-yı şadr-ı istiklâl olmağa kesb-i isti'dâd itmiş iken,

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün)

Biri gider biñi gelür oldu belâların

Te'sîri var mı 'illet-i dehre devâların

terkîbince bu def'a söz içerüye intikâl ve zümre-i tavâşî fûrce-yâb-ı ikbâl olmağın, ez-cümle dârû's-sa'ade ağası Uzun Süleymân Ağa'nın cemî'-i umûra müdâhale vü mu'ârazası beynlerinde mu'âdât peydâsını netîce virmesiyle paşa-yı müşârûn-ileyhi sene-i mezbûre zi'l-ka'desinde hâh u nâ-hâh 'azl ü habs ve müşâdere ile Ma'lkara'ya nefy itdirdi. Ba'de't-tahlîş Bosna ve Rûmili eyâletlerine mutaşarrîf ve altmış cemâziye'l-âhiresinde Silistre begler-begisi iken taraf-ı pâdişâhîden da'vetle dört şâ'at miqdârı ihrâz-ı rütbe-i şadâret ile dâhil-i 'idâd-ı şudûr-ı kirâm olan Zûrnâ-zen Muştâfâ Paşa yerine şâniyen vekâlet-i 'uzmâ ile müşerref olmuş ise de 'ârîza-i maraz-ı hummâ ile zâr u zebûn olmağla ancak bir kerre dîvân-ı hümayûna varup, sene-i mezbûre recebinde irtihâl eylemiştir.

Müddet-i vezâreti iki def'ada üç mâh mikdârıdır. Sinni hamsîni müte-câviz, cesûr u dilîr vezîr-i besâlet-semîr idi. Ancak 'ilm ü ma'ârifden bî-behre olduğu cihetle seyyi'âtı hasenâtına gâlibdir. Temyîz-i mekâdir-i er-bâb u zât ve şunûf-ı 'ulemâya cendân iltifât itmeyüp müddet-i dü-mâhda 'ulemâdan ba'zılarını nefy ü iclâ itmiş idi. Huşûşâ def'a-i şâniyede def-ter-dâr Mehmed Paşa gibi ma'rifet ü kemâl şâhibi bir vezîr-i bî-nazîri bî-cürm ü günâhkatlı itdiği gibi kendi daîhi pençe-i işkence-i ecele [64] girif-târ olup kâtil ü maqtûluñ seng-i muşallâda ictimâ'ları garâyib-i sür'at-i mü-câzâtıdan ma'dûddur.

(Fe'îlâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

Müntakım'dir bir adı Mevlâ'nın

'Âmdır lutfı Hak Ta'âlâ'nın

Kırk Birinci Şadr-ı A'zam Arnavudluk'dan Mâtlı Tarhuncı
Kethudâ Ahmed Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Müfîz Olanların Kırk Birincisi ve Şadr-ı A'zamların Yetmiş Üçüncüsü Tarhuncı Kethudâ Ahmed Paşa'dır. Sene 1062. Müddet-i Şehr: 9.

Müşârûn-ileyh Arnavud diyârından Mât karyesinden ser-zede-i bûs-tân-ı şuhûd olup İstanbul'a geldikde sarây-ı hümâyûna dâhil olmuş idi. Si-lahdâr-ı şehriyârî Mûsâ Ağa eyâlet-i Mısır ile taşra çıkdıkda bu daîhi sipâhî-likle berâber çıkup kethudâlığı şerefin ihrâz ve biñ elli sekizde vezîr-i a'zam Hezâr-pâre Ahmed Paşa kethudâlığı ile kesb-i imtiyâz itmiş idi. Vezîr-i mü-şârûn-ileyh şehîd olduğda bunların daîhi teşrîki mutaşavver iken şeyhu'l-is-lâm 'Abdu'r-Rahîm Efendi himâyesiyle rehâ-yâb ve eyâlet-i Diyâr-bekr ile kâm-yâb olarak tedârük-i mehâm-ı tarîk bahânesiyle iki ay kadar eşnâ-yı mekşinde eyâlet-i Mısır'ı tahşil iderek biñ elli toktuz muharreminde Mısır'a gitmiş idi.

Ba'de'l-'azl halefi 'Abdu'r-Rahmân Paşa muhâsebesinde tedkîk ve tekmîl-i hazîne için habs u tazyîk itmiş iken İstanbul'a geldikte kâmet-i isti'dâd-ı Hudâ-dâdının hıl'at-ı vezârete çesbân olması vezîr- a'zam bulunan Gürcî Mehmed Paşa'nın istirkâbını da'vet itmesiyle bahâne-cûy-ı tezlîl ve icrâ-yı merâsim-i ihânetde menvî-i zamîrini tekmîl ile bi'd-defe'ât Yedi Kulle'de habs u iz'âc ve Selânîk sancağı ile der-i devletden tîrd u ihrâc itmegin, ol beldede beyne'l-havf ve'r-recâ muntazır-ı hükm-i kazâ iken kâ-dî-'asker Hâce-zâde Mes'ûd Efendi sevkiyle altmış iki recebinde İstanbul'a da'vet ve Gürcî Mehmed Paşa yerine müttekâ-pîrâ-yı vekâlet olmuş idi. Ratk u fetka kâdir, rüşd ü sedâdî zâhir olmağla merâsim-i terhîb ü tergîb ve ta'nîf ü tatyîbe mürâ'ât ve îrâd u maşârifi zabt ve ser-keşân-ı devleti târ-i bend-i inkıyâda rabt ile telâfî-i mâ-fât itmek sevdâsına düşdiğinden "el-muhallîşûn 'alâ hatârin 'azîm" nüktesinden gaflet ü zuhûline binâ'en enderûn [65] u bîrûnda olan nüfûz-ı kelime aşhâbının dil-hâhlarına müsâ'ade itmedikleri için kendüsinden rû-gerdân olan bed-hâhân-ı mülk ü millet izâle-i vücûdına teşmîr-i sâk-ı ittifâk-ı ikdâm u gayretle huzûr-ı hazret-i pâdishâhiye gamz u nifâk ve 'âkıbet bîñ altmış üç rebî'u'l-âhîriniñ yirmi üçüncü nevrûz-ı sultânî günü pîş-keşleri ma'rûz-ı pîş-gâh-ı şevket-mağrûn ve muraşşâ' hançer ile mazhar-ı iltifât-ı humâyûn olduğdan sonra tersâne-i 'âmirede kapudân Dervîş Mehmed Paşa ile donanmâ-yı humâyûn mühimmâtı tedârûkine meşgûl iken içerüye da'vet ve bağçe içine vuşûlinde dârû's-sa'âde ağası istikbâl ve mühr-i humâyûnı ahz ve kendüyi bostancılara teslîme müsâra'atla ber-mûcib-i fermân-ı kat'ıyyü'l-müfâd katl ve Üsküdâr'a defn ile kayd-ı hayâtıdan ıtlâk itdikleri ta'na-zen-i ittifâk-ı şad-dâkdir.

Müddet-i vezâreti tokuz buçuk ay mikdâridir. Sinni sittîni mütecâviz ve 'aql u rüşd ü hüsn-i hulk ile memdûh u mütemâyiz olup ba'zı aqvâl-i ruvâta göre buhl u hissetle meşhûr ise de zamânında devlet-i 'aliyyeye hüsn-i hıdmet ve 'iffet ü istikâmetinden başka bir kâr-ı nâ-hencâr güzârende-i ef'âli olmamış ve bir seyyi'e-i istihlâf itmemiştir. Zihî muvaffakiyet-i bî-hemâl ve zihî hüsn-i hisâl-i sa'âdet-iştîmâl. Rahmetullâhî Ta'âlâ 'aleyhi rahmeten vâsi'aten.

Kırk İkinci Şadr-ı A'zam Abaza Silahdâr Dâmâd İbşîr Muştâfâ Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Çıkmalarıñ Kırk İkincisi ve Şadr-ı A'zamla-
rıñ Yetmiş Beşincisi Silahdâr İbşîr Muştâfâ Paşa'dır. Sene 1064. Müddet-i
Şehr: 2.

Müşârûn-ileyh celâlî Abaza Paşa akrabâsından olmağla enderûn-ı hü-
mâyûna dâhil ve silahdârlıktan mîr-âhûrluk rütbe-i refî'asıyla çerâğ olduk-
dan soñra vezâretle Budin eyâletiyle bekâm ve biñ elli altı târîhinde vâlî-i
vilâyet-i Şâm olup, 'alem-efrâz-ı 'arşa-i fesâd olan Dürzî tâ'ifesi terbiyesi-
ni murâd idüp ahâlî-i Şâm'ıñ nîreng ü ihtiyâli bâ'ış-ı inhizâmı olmağın,
ahz-ı intikâm için tedârük-i mehâm-ı iktihâma ihtimâm üzere iken Haleb'e
nakl olunmuş idi. Beş sene miqdârı pey-der-pey Sîvâs ve Anadolî eyâletle-
rin fersûde-i matâyâ-yı hükûmet ve şûret-i itâ'atda celâliyâna hareket ve
neşr-i livâ-yı 'işyân iden Abaza Hasan Ağa'ya i'ânet ile hasârete cesâret
iderek tekrâr Haleb'e nakl-i zâmile-i sıklet itmiş idi. Biñ altmış [66] dört
zi'l-hiccesinde mühr-i şadâret irsâliyle âsitâne-i sa'âdete da'vet olunmuş
idi. Taraf-ı devlet-i 'aliyyeden desîse-i tedbîr istiş'ârı hasebiyle âheste
hırâm ve cem'-i eşkiyâ-yı 'avâm ve üç dört ay ta'zi'-i eyyâm iderek altmış
beş rebî'u'l-âhîrinde Üsküdâr'a vâsıl ve ikinci günü mişli nâ-dîde alây-ı 'ib-
ret-nümâ ile İstanbul'a dâhil ve şeref-i rû-mâlî-i hu'zûr-ı hümâyûn ve nâ'il-i
dâmen-bûs-ı şehriyârî ile fâ'iz-i 'izz ü ibtihâc ve 'Âyişe Sultân izdivâciyla
pâzâr-ı i'tibârî şûret-yâb-ı revâc olmuş ise de istişhâb itdiği eşkiyânıñ mü-
sâ'afa-i merâmı hayyiz-i imkânda olmadığı ecilden zarûrî müsâmağa ikti-
zâ itmegin zümre-i mezbûreden Kürd Mehmed nâm şahıs kapudân-ı deryâ
Murâd Paşa ile 'akd-peyvend-i mîşâk ve mutaraşsıd-ı hengâm-ı fırsat-ı ni-
fâk olan yeniçeriyân ile ittifâk idüp sene-i mezbûre recebinde sarâyı yağmâ
vü gâret ve bâb-ı hümâyûna hecme-i küstâhîye cesâret ve hâh u nâ-hâh fer-
mân-ı pâdişâhî ile ser-girân-ı şahbâ-yı şehâdet eylemişlerdir. Kelle-i
bî-devleti dest-hôş-ı eşkiyâ-yı sipâh ve cesedi İrgâd Pâzârı'nda Kara Muş-
tafâ Paşa Türbesi civârındaki dört yol ağzında mütevârî-i hâk-ı siyâh ol-
muşdur.

(Mef'ûlü Mefâ'ilün Fa'ûlün)

Hep sa'y-i taleb gider yabâna

Âhır didigin ider zamâne

İnsâna eñ elzem intibâhdır

Zîrâ emeliñ soñı tebâhdır

Müddet-i vezâreti âsitânede iki ay miqdâridir. Sinni hudûd-ı hamsîne dâhil idi. Hâl-i tufûliyyetde celâlî terbiyesinden neş'et itmekle etvâr-ı celâliyâne kendüye tabî'at-ı şâniye olmuş idi. 'Avâkıb-ı umûrdan gâfil ve sâde-dil ü ümmî olmağla hayr u şerri fark itmez ve edeb ü vakâr olmak üzere diz çökmekden başka tavırda oturmaz imiş. Çîn-i cebîn-i nahveti lâzime-i vezâret zann ider, kaşîrû'l-kâme, şağîrû'l-cüşşe, libâsı Çerkesî, destârı cündiyâne, meşrebi levendâne, bahtı kavî, tab'ı gâbî bir garîb âdem olduğu mervîdir. Tecâvezallâhu 'an-seyyi'âtihi.

Kırk Üçüncü Şadr-ı A'zam Malatyalı Silahdâr Dâmâd Süleymân Paşa

Muktezâ-yı Ser-nüvişt İle Enderûn-ı Hümâyûndan irtikâ İdenleriñ Kırk Üçüncisi ve Şadr-ı A'zamlarıñ Yetmiş Yedincisi Malatyalı Silahdâr Süleymân Paşa'dır. Sene 1065. Müdet-i Şehr 6, Yevm: 11.

Müşârûn-ileyh Malatyalıdır. Akribâsından kapu ağası İsmâ'il Ağa münâsebetiyle Sultân [67] Murâd Hân-ı Râbî' hazretleri 'aşr-ı 'âlîsinde hâne-i hâşşa ağaları gürûhına dâhil ve yolu ile dülbend ağalığı rütbesine nâ'il olmuş idi. 'Aşr-ı İbrâhîm Hânî'de ihrâz-ı rütbe-i silahdârî ile kâm-bîn ve vezâret ile altı ay kadar kubbe-nişîn olduğdan soñra Erzurûm ve Sîvâs eyâletlerinde hükûmet ve Girîd cezâresine me'mûriyetinde edâ-yı hıdmetle İstanbul'a geldikde tekrâr kubbe-nişîn ve İbşîr Muştafâ Paşa muhallefesi 'Âyişe Sultân'ı tezvîc ile beş mâh âsûde-i firâş-ı temkîn olmuş idi. Altmış bir şevvâlinde Murâd Paşa'nıñ def'a-i şâniye 'azlinde vezîr-i a'zam olup devletiñ zamân-ı ihtilâl u hayreti ve hazîneniñ kemâl-i müzâyâka vü kıletî vaktime

teşâdüf iderek her ne hâl ise müşâderât ü müdâyenât ile mevâcibi tedârük ve tevzî' itmiş iken şadr-ı şadârete 'adem-i liyâkat ile ithâm ve biñ altmış altı cümâde'l-evvelîsinde 'azl ve Silistre eyâletiyle tîrd olunarak altmış tokuzda İstanbul'a kâ'im-makâm naşb olundukda harîk-i kebîr zuhûr itmekle töhmet-i takşîr ile makâmından ref' u tenzîl ve yine Silistre'ye nakl u tahvîl olunmuş idi. Köprili-zâde Fâzıl Ahmed Paşa zamânında yine İstanbul kâ'im-makâmı olmuş ise de bu def'a 'adem-i tekayyüd ile tağyîr ve müddet-i yesîrede 'azl ve Kangırı sancağıyla tahkîr olunmuş iken ihtiyârlığına merhameten hânesinde mekş ü ârâma ruhşat virilmiş idi. Bu eşnâda Vâlîde Sultân Edirne'ye da'vet olundukda konakçılık ile me'mûr ve mukâbelesinde yine Erzurûm eyâletiyle mecbûr olmuş idi. Ba'de'l-'azl yine Kangırı sancağını ber-vech-i arpalık taşarruf ve üç sene miqdârı tarafından mütesellimi zabt ve kendü hânesinde ârâm üzere iken ba'zî mülâhaza-ı vâhiye ile me'mûren livâ-i mezbûra 'âzim ve bir sene mürûrunda mazhar-ı merâhim olup kayd-ı 'azl ü naşbdan ıtlâk ve miqdâr-ı kifâye havâşş ile zümre-i mattekâ'idîne ilhâk olunmuş idi. On beş sene Üsküdâr'daki menzilinde ârâm ve 'aâyâ-yı şudûr-ı kirâm ile güzârende-i eyyâm iken enfâs-ı ma'dûdesi tamâm ve tûmâr-ı 'ömri tay-kerde-i dest-i himâm olarak sinni sekseni mütecâviz olduğu hâlde irtihâl itmiştir. Müddet-i vezâreti isminiñ 'aded-i hurûfı hisâbınca yüz toksan bir gündür. Şehâfet-i re'y ü tedbîr ve 'adem-i şu'ûr u vüfûr-ı takşîr ile müttehem ü şehîr bir pîr-i zâhid olduğu mervîdir.

Kırk Dördüncü Şadr-ı A'zam Arnavud Köprili Mehmed Paşa

[68] Hasbe'l-İstihâl Enderûn-ı Hümâyûndan Nâ'il-i Âmâl Olanlarıñ Kırk Dördüncüsü ve Şadr-ı A'zamlarıñ Seksen Birincisi Arnabûd Köprili Mehmed Paşa'dır. Sene 1066. Müddet-i Sene 5, Şehr: 3, Eyyâm: 10.

Müşârûn-ileyh Arnavudıyyü'l-aşl iken şıgar-ı sinninde akrabâsından birisiyle Amasya sancağında kâ'in Kedağra nâm-ı dîger Vezîr Köprisi'ne giderek orada tavattun eylediği hâlde sevķ-i sâ'ik-i takdîr ile ederûn-ı hümâyûn matbahlarıñın birisinde olan hem-şehrisiyle lede'l-mülâkât müşârûn-ileyhi halvâ-hâne ocagına yazdırdığından orada zâ'ika-i güvârende-i

ta'ayyüş iken Hâdîkatü'l-Vüzerâ'da beyân olındığına göre taşra çıkup Husrev Paşa'ya intisâb ve hazine-dârîlik şerefini iktisâb iderek Kara Mustafa Paşa şadâretinde bi-hasebi'l-mücânese rikâb-ı hümâyûn kâ'im-makâmılığına irtikâ ile merâtib-i ikbâle vaz'-ı kadem-i ibtidâr itdigi mestûr ise de müverrih Râşid Efendi rivâyeti ve ba'zî erbâb-ı ma'lûmâtın birbirini mü'eyyid hikâyeleri mucibince halvâ-hânedan enderûn-ı hümâyûna çerâğ ve yoluyla hâne-i hâşşaya dâhil ve bir müddet sonra Mustafa Paşa şadâretinde mîr-âhûrluk rütbesiyle çerâğ ve mîr-i mîrânlıkla Şâm ve Kudûs ve Trablûs-ı Şâm eyâletlerine vâlî ve altmış bir zîl-hiccesinde havâşş-ı vezâretle kubbe-nişîn olarak kadri 'âlî olmuş iken vezîr-i a'zam Gürcî Mehmed Paşa gadriyle bir hafta mürûrunda vezâreti ref' ve Köstendil sancığıyla der-i devletden def' olunmuş idi. Ba'de'l-'azl üftân u hîzân mesken-i me'lûfî olan Vezîr Köprisi'ne revân olup, İbşîr Paşa vezâret ile Haleb'den gelür iken eş-nâ-yı râhda istikbâl veistirhâm itdikde yine Trablûs eyâletiyle mukzîyyü'l-âmâl ve henüz mansıbına pâ-nihâde-i vuşûl olmaksızın İbşîr Paşa'nın devleti bergeşte ve bu daği 'azl-i nâ-be-hengâm ile sergeşte olarak haybet ü hüsrân ile yine Köpri'ye 'atf-ı 'inân-ı 'avdetle temâdî-i eyyâm-ı 'azl ü 'uzlet ve terâküm-i esbâb-ı züll ü nekebât ile "fakîr-i kîse tehî müflis-i kühencâme" mışrâ'ı şîfat-ı kâşîfe-i hâl-i idbârı olmuş idi. Altmış altı evâsıtında Boynı Egri Mehmed Paşa şadâret ile Şâm'dan gelür iken redîf-i matîyye-i ikbâl olarak İstanbul'a vuşûlünde yine Trablûs eyâleti tevcih ve 'ucâlet-i kâdime-cünbân-ı 'azîmet olmak üzere tenbîh olunmağın, [69] tedârük-i harc-ı râh içün sû-be-sû tek ü pûda iken hayr-hâhân-ı devlet-i 'aliyyenin sevķ u ta'rîfleriyle sene-i mezbûre zîl-ka'desinin yirmi beşinci günü mesned-i şadâret-i 'uzmâ ile kam-bîn olmuşdur.

Bâdî-i emrde bâ'îş-i herc ü merc olan eşķiyâ-yı nekbet-me'âli tenkîl ve hazine-i beytül-mâlî eyâdî-i hasâret-kârândan tahlîş itdikden sonra miyân-beste-i hîdmet ü himmet olarak altmış yedi târîhinde Bozcağa ve Limni cezîrelerini dest-i düşmenden nez' ile altmış sekizde gerdan-pîç-i tavķ-ı itâ'at olan Erdel 'uşâtını kahr u tedmîr ve medâr-ı cem'îyyet ve makarr-ı hükûmetleri olan Nîve²² kal'asını bend-i kemend-i teshîr ve biñ yetmişde Köse 'Alî Paşa ser-kârlığı ile Varad kal'ası fethini teysîr ile yetmiş iki muhar-

reminde 'ârıza-i marâz-ı pîrî ile ser-nihâde-i visâde-i bîmârî ve rebî'ul-ev-velîñ ikinci günü reh-neverd-i dâr-ı mağfiret ve na's-ı rahmet-nağş-ı İstanbul'da Dîvân Yolu'ndaki Dikili Taş'a muhâzî olan Vâlîde Hammâmı kurbındaki câmi'-i şerîf ve kütüp-hânesi ittisâlinde i'dâd itdigi türbesine nakl ile vedî'a-i 'afv-ı 'inâyet-i Hâzret-i Rabbu'l-'izzet olmuştur.

Sinni sekseni mütecâviz vezîr-i pîr-i şâ'ib-tedbîr ve müşîr-i şâhib-şem-şîr-i dilîr olup faķat indifâ'-ı vücûd-ı ruķabâ 'âdeti olmağla Girîd serdârı Deli Hüseyn Paşa gibi bir kâhramân-ı şâhib-i nâm u şân ve bir gâzî-i besâlet-nişân-ı şadâķat-'unvânı ve Seydî Paşa gibi kâhramân-ı zamân ve 'arşa-i gîrûdâr-ı Rüstem-derbânı ve bunlar gibi birkaç bî-cürm ü günâh şâhib-vücûd-ı gâzanfer-tüvânı kanţara-i seyf-i hayfdan imrâr ve nice hânedânı bilâ-îcâb u mûcib rütbe-i şehâdetle bu 'âlem-i bî-karârdan güzâr itdirmişdir, deyü Hadîķatü'l-Vüzerâ ta'n-endâz olmuş ise de müşârün-ileyhiñ mesned-i şadârete şu'ûdî zamânında devlet-i 'aliyyeniñ bulunduğ-ı lâl-i ģatar-nâķi tefekkür ve cerâyid-i târîhi tettebbu' u te'emmül idenleriñ müşârün-ileyhi rahmetle yâd u şenâ ve rü'yet itdigi mesâlik-i nâziķeyi ta'dâd ile lûsn-i zikrine i'tinâdan başķa lisân-ı ma'tan olamıyor. Çünkü insân kuşursuz olmamağla vâķi'â Deli Hüseyn Paşa ile Seydî Paşa gibi müstakîm ve şâhib-i eşer ü şadâķat zevât-ı memdûhu's-şifâtıñ i'dâmlarına âlet olmasınıñ gaddârlıķdan başķa ma'nâsı yoğ ise de mesned-i mezkûrî ihrâz idüp de yalnız tayyârât ve temettu'ât ile ģâr-bâliş-i istirâķat u ģuzûr olarak istîfâ-yı ģazz-ı nefsdan ģayrı ģayra yaramayan emşâl-i keşîresine ve müddet-i [70] şadâretinde ibrâz itdigi ģıdemât-ı 'azîme ve Fâzıl Ahmed Paşa gibi ģayru'l-ģalef evlâd yetiştirmesine bakılınca bu kâdarcık kuşûr için keff-i lisân-ı düşünâm ile bu muhâķemeniñ rûz-ı ģaşrda rü'yet-i tabî'ıyyesiyle mütesellî olmak evlâdır, zann olunur.

Eğerçi aģvâl-i meşhûdeniñ ekşerîsine i'tirâz mümkün ise de vehle-i ûlâda her umûruñ şûret-i şudûr u zuhûrını taşavvur ve muhâķeme-i munşîfâne ile tefekkür itdikden soñra ta'arruz itmek muvâfiķ-ı 'aķl u ģikmet olabiliyor. Yoģsa yalnız heyûlâsı nazarıyla kâdģa yürimegi 'aķl-ı selîm kabûl idemez. Zîrâ bu maķûle aģvâl-i sâbıkaya 'itirâz, 'inde'l-'uķalâ ģayr-i mücâzıdır. Çünkü mu'terizâne muhâķemeye kıyâm olunacak vuķû'âtıñ zamân-ı müdrik olmak elzemdir. Şartına ve aģvâl-i mâziyenin sebebi şudûr u zuhûrına etrâfiyla mu'ttali' olmak emr-i muhâl olduğundan bu sebeble serd olunan i'tirâz ģükümsüz ve ma'nâsız kalabilür. İ'tirâzıñ îrâd-ı delâ'il-i vâşķa

rûhı ve nâ-meşhûd olan zamânlardaki vukû'âtın 'adem-i idrâki cihetiyle bu rûhuñ vücdı ma'dûm idügi emr-i bedfîhdir.

Müşârün-ileyhinñ seksen yaşını tecâvüz iderek bu ihtiyârlığında ihtiyâr-ı seferle tağlar başlarında, at şirtında, bedeviyet hâlinde şöñ nefese kadar evâmîr-i şerî'at-ı şerîfe der-dest ve kânûn-perest ve seyf-be-dest olarak çalışup bî-huzûr u ârâm oldığı hâlde geçirdiği 'ömr-i 'azîzini tasavvur itmeyüp de teslîm-i rûh itdikden şöñra ta'n u takbîhe kıyâm etmek nâ-revâdir, zann olunur. Huşûşiyle kendüsinden şöñra hayru'l-halef olarak bıraktığı Fâzıl Ahmed Paşa'nın on beş buçuk sene müddet şadâretinde 'arz u ibrâz ve icrâ eylediği nehr-i murâd-ı hîdemât-ı maqbûle koca Köprili'nin bi-ğayr-i hak dökdüğü rivâyet olunan sereyân-ı ahmer-i beşeriyeyi şüst ü şû ile küliyen mahv idemez ise de siyâk-ı zıkr ü hikâyesi eslâfından ba'zıları gibi pâ-yı icrâ'âtını yalnız mezlağa-i gadîre-i gadrden vüşûba çalışarak şûre-zâr-ı levn ü düşnâm ile bırakmaz, zann olunur.

Müşârün-ileyh zıkr olunan Amasya sancagındaki Köpri kaşabasında mescid ü medrese ve çift e hâmmâm ve çeşme ve İstanbul'da Sultân Mahmûd Hân-ı Şânî efendimiz hazretlerinin türbeleri karşısındaki kitâb-hâne ve ders-hâne olmak üzere câmi' ve medrese ve çeşme ve sebîli ve kendüsi içün türbe te'sîs iderek birçok kütüb-i nefîse vakfına muvaffak olmuştur. Türbe-i mezkûreye Yesârî'nin söylediği târîhdir:

[71] (Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Didi tahsîn ile gördükde Yesârî târîh

"Türbe-i bî-bedel ü câ-yı Mehmed Pâşâ" (1072)

Vefâtına türbesinde mestûr 'Ahdî'nin târîhidir:

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Devlet-i Hân Mehmed'de Mehmed Pâşâ

Beş sene on gün üç ay oldu vezîr-i a'zam

'Ahdîyâ oldu vefâtına bu mışra' târîh

"Köprili mülk-i 'adem köprisine başdı kadem" (1072)

Bu daği vefâtına târîhdir:

(Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün)

Feyz-i rahmet ile ta‘mîr ide kabriñ Mevlâ

"Yıkıldı cısr-i emelin seyl-i fenâ Köprili'niñ" (1072)

On beş buçuk sene bilâ-fâsıla şadâret itmiş Fâzıl Ahmed Paşa gibi hayru'l-halef ve Muştafâ Paşa ve Nu‘mân Paşa ve ‘Abdullâh Paşa ve daha sâ‘ir birçok ahlâf-ı kirâm istihlâf itmiş ve ‘inân-ı idâre-i devletiñ yed-i dirâ-yetine teslîm olındığı zamân ise gâyet teng bir vakit olduğu hâlde devletiñ i‘âde-i ikbâline itdiği hıdmet daği toğrısı tahsîn ü şâpâşa şâyân iken Mah-mûd Paşa ve Pîr Mehmed Paşa ve Şoğullı Mehmed Paşa ve Öküz Mehmed Paşa ve Çorlılı ‘Alî Paşa ve Râgıb Paşa ve Reşîd Paşa'ya ‘adîl olan böyle bir zâtıñ lisân-ı inşâf-ittişâf-ı rahmetle yâdından ve hâme-i istikâmet-câme, hüsn-i zikrinden başka ta‘bîrât ile şakḳ-ı şukḳa idemez. Rahmetullâhi ‘aley-him rahmeten vâsî‘ aten. Tecâvezallâhu ‘an-seyyi’âtihi.

Dîvân-ı ahkâm-ı ‘adliye a‘zâsından sa‘âdetlü Vaşfî Efendi'niñ Yûsuf u Zelîha manzûmesiniñ nâzımı Hamdî Efendi merhûmuñ ba‘zı âşâr-ı kale-miyyesinden istinbât eyledigine göre müşârün-ileyhiñ pederi Vezîr Köprisi nâm maḥal vücûhından olup hâl-i şıgarında gâyet terbiyesizlik gösterir bir hâlde büyümüş ve yevmen-mine'l-eyyâm hânelerine evliyâ-i kirâmdan bir zât müsâfir olduğu eşnâda Mehmed Paşa ibrâz-ı hâl-i me‘lûf itmiş olmağla pederi şerm-sâr olarak inkisâr eyledigini müsâfir-i kerâmet-mazâhir işide-rek "kader ne der, peder ne der" kelâmını yâd eylemiş, pederiniñ istîzâh-ı ma‘nâ-yı kelâma mecbûriyyetini celb eylemiş olmasıyla müsâfir-i müşâr-rün-ileyh, "sen bu çocuğñ mevtine du‘â idersin, hâlbuki kaderi şadr-ı a‘zam olacağını tebşîr eyler, sen bu hâline bakma, millete bunun yüzünden çok hayır gelecekdir", dimiş olduğu mervîdir.

Kırk Beşinci Şadr-ı A‘zam Ayaşlı Nişânî İsmâ‘îl Paşa

[72] İlcâ-yı Sevḳ-i Kaderle Enderûn-ı Hümâyûndan Tefeyyüz İden-

leriñ Kırk Beşincisi ve Şadr-ı A'zamlarıñ Seksen Yedincisi Ayaşlı Nişânî İsmâ'îl Paşa'dır. Sene 1099. Müddet-i Şehr: 3, Yevm: 9.

Müşârün-ileyh Anکارa sancağına tâbi' Ayaş kaşabasındandır. Sarây-ı hümâyûnda hâne-i hâşşanıñ sırasıyla hâsıl olup nihâyet-i tarîk olan çukadâr ağıalık mansıbını ihrâz itdikden soñra Rûmili begler-begili pâyesiyile müte-kâ'id olmuş iken seksen toközda bi-hasebi'l-isti'dâd hıdmet-i tuğrâ-yı garrâ ile kesb-i nâm u şân ve toқsan sekizde zorbalar zuhûrı muқaddemâtında bi'l-îcâb vezâret ile şâdân ve Köprili-zâde Muştafâ Paşa'nıñ vukû'-ı şadâretinde bulunduğı Seddü'l-Bahir'den gelinceye degin bir ay miқdâr-ı rikâb-ı hümâyûn kâ'im-makâmılığıyle ferhân olmuş idi. Toқsan toқuz rebî'u'l-ev-velinde vezîr-i a'zam Siyâvuş Paşa dest-i gadr-i eşkiyâdan tecerru'-ı zehrâbe-i hâtıme-i hayât itdikde livâ-yı fevz-iltivâ-yı Hazret-i Seyyidü'l-Enbiyâ 'aleyhi efdâlü't-tahâyâ bâlâ-yı bâb-ı hümâyûna naşb ve şadme-i tîğ-ı kahr-ı pâdişâhî ile kuvvetü'z-zahr-ı eşkiyâ kesr olundukda mesned-i şadâret-i 'uz-mâ ile mübâhî ve müteşaddî-i umûr-ı şûrî vü ma'nevî olup atabeg-i devlet makâmında kıyâm ve icrâ-yı merâsim-i terhîb ü tahvîf ve tenfîz-i ahkâm eylemiş idi.

Evâ'il-i hâlinde bir ehl-i meskenet şûfî-meşreb iken zamân-ı şadâretinde ejder-i heft-ser-i âteş-dem gibi nice bî-günâhı habs u tecrîm ile giriftâr-ı zencîr-i sitem iderek mücerred seferden tahlîş-i girîbân içün nizâm-ı devleti bahâne ile bî-esâs ve nâ-münâsib tedbîri Yegen 'Oşmân Paşa gibi bir bî-vâye-i kem-mâye cebânıñ serdâr olmasına sebeb-i müstaқill olmağla birçok fenâliğa bâ'ış ü 'illet ve bî-îcâb u mücib şiddet ü hıddeti sebeb-i nefret-i kulûb-ı devlet olmağın, gurre-i recebde 'azl ve Kavalâ kal'asında habs ile cezâ ve ba'dehû Rodos'a nefy ü iclâ olunarak vakt-i şadâretinde bî-cürm ü günâh küşte-i şemşîr-i gadri olan Zeynel Paşa vereşesi vezîr-i a'zam Köprili-zâde Muştafâ Paşa'ya ref'-i ruk'-a-i şikâyet itmegin biñ yüz bir recebinde kışâşen cezâ-yı 'amelin istîfâ eylemişdir. Müddet-i vezâreti toқsan toқuz gündür. Sinni yetmişden mütecâviz, hayırdan mütecânib, hırş u gâzabı gâlib bir şahş-ı garîb-i keşîrül-meşâlib olduğı mervîdir.

Kırk Altıncı Şadr-ı A'zam Bozoklı Silahdâr Bıyıklı Muştafâ Paşa

[73] İ'âne-i Tâli'le Enderûndan Feyz-yâb Olanlarıñ Kırk Altıncısı ve Şadr-ı A'zamlarıñ Toksan İkincisi Bozoklı Silahdâr Bıyıklı Muştafâ Paşa'dır. Sene 1104. Müddet-i Sene: 1.

Müşârün-ileyh Bozok sancagı ahâlîsinden olup ber-takrîb sarây-ı hü-mâyûna dâhil ve devr-i merâtib ile silahdârlık rütbe-i refî'asına nâ'il ve câlı-ı vâlâ-yı kapudânî ile emeli hâsıl olarak Baba Tağı'ndaki ordu-yı hü-mâyûna serdâr ve yüz birde Şâm-ı şerîf ve yüz ikide Trablûs-ı Şâm eyâleti ve yüz üç şa'bânında rikâb-ı hü-mâyûn kâ'im-makâmı ve yüz dört recebinde şadâret-i 'uzmâ ile rehîn-i mesâr olmuş idi. Nişf-ı şa'bânda alây-ı 'azîm ile hareket ve zi'l-ka'deniñ ikinci günü Erdel tarafına tevcîh-i veche-i 'azîmet itmiş iken düşmen Belgrâd'ı muhâşara itmegin zarûrî ol semte ric'at iderek yüz beş muharremiñ on beşinci günü Belgrâd'a kadem-nihâde-i vuşûl ve harâb olan mevâzi'ı ta'mîr ü tahkîm itdikden şofra 'avdetle rebî'u'l-âhiriñ ikinci günü rekz-i râyet-i selâmete muvaffak olup recebiñ on altıncı günü de-sîse-i mekr-i a'dâ ile dâhiye-i 'azle mübtelâ ve yine Trablûs eyâletine isrâ olunmuş iken tekrâr ihzâr ve habs ile iki yüz kîse nukûd ve biraz eşyâsı mî-rîye zabt olundukdan şofra manşıbına i'zâm olunarak yüz tokuz zi'l-ka'de-siniñ beşinci günü tekrâr rikâb-ı hü-mâyûnda kâ'im-makâm ve yüz on cemâziye'l-âhiresinde cânib-i âhirete hırâm eylemiştir. Edrine'de Üç Şerefeli Câ-mi'-i şerîf hatîresinde medfûndur.

Müddet-i vezâreti bir sene mîkdâridir. Sinni sittîne bâliğ, fârisü'l-hayl, tâhirü'z-zeyl, şayd u şikâra mâ'il bir vezîr-i sâde-dil ve umûr-ı şadâretde râ-cil olduğu Hadîka'da ve ba'zı resâ'ilde mestûrdur. Müşârün-ileyh her ne ka-dar 'ukûl-i basîte aşhâbından bir sâde-dil olmak üzere mervî ise de hûkûk-ı saltanat-ı seniyyeniñ izâ'asını mûcib zerre-mâ bir kâra âlet olmadığı ve za-mânında vücûd-ı devlete yâre açmadığı cihetle bu da bir nev' memdûhiyye-ti ve vesîle-i hüsn-i zikri olmuştur. Rahmetullâhi 'aleyhi rahmeten vâ-si'aten.

Kırk Yedinci Şadr-ı A'zam Rûsiyyü'l-Aşl Mühtedî Kavanos Silahdâr Ahmed Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Feyz-yâb Olanlarıñ Kırk Yedincisi ve Şadr-ı A'zamların Toksan Sekizincisi Kavanos Ahmed Paşa'dır. Sene 1115. Müddet-i Şehr: 3.

Veziir-i müşârün-ileyh Hüseyin Paşa'nın 'utekâsından Rûsiyyü'l-aşldır. Bidâyet-i [74] hâlinde enderûn-ı hümâyûna kabûl ile tayy-ı zamân u mekân iderek hazîne kethudâlığıyla şeref-yâb ve 'ahd-i Muştafâ hânî'de bi'l-vezâre Şayda eyâletiyile kâm-yâb olarak 'Amuca-zâde Hüseyin Paşa ile 'akd-i peyvend-i müşâheret ve Muşul ve Diyâr-bakr ve Hanya menâşib-ı celîlesine neşr-i livâ-yı hükûmet eylemiş iken Elmâs Mehmed Paşa şadâretinde mütekâ'iden Üsküdâr muzâfâtundan Kâdî Köyi nâm maâlde gûşe-nişîn-i hamûl-i 'uzlet olmuş idi. Yüz tokuz şaferinde müşârün-ileyh Hüseyin Paşa nâ'il-i şadâret-i 'uzmâ olmağın şâniyen Hanya muhâfazasıyla mazhar-ı 'inâyet-i husrevânî ve yüz on senesi hilâlinde mevki'-i dîvân-ı sultânî ve on dört cemâziye'l-evvelîsinde tekallübât-ı kevnîyye muktezâsınca mütekâ'iden âsitâne-i sa'âdetdeki sâhil-hânesinde müterakkıb-ı zuhûr-ı kerem-i Hazret-i Sübhânî olduğu hâlde on beş senesi Edirne vak'asında mesned-i şadâretde bulunan Râmî Mehmed Paşa vahâmet-i encâm-ı kârı derk ve rütbe vü câhı terk iderek nâ-çar 'âr u firâr u ihtifâyı ihtiyâr eyledikde âsitâne-i sa'âdetde olan eşirrâ-yı nekbet-şî'âr menâşib-ı âliye ve merâtib-i sâmiyeyi diledikleri gibi hevâ-dâr-ı bed-kirdârlarına tevzî' u tahşîş eyledikleri eşnâda hâh u nâ-hâh müşârün-ileyhi dahî cebren ma'îyyet ü refâkatlarına isticlâb u istişhâb ile 'umûmen hareket ve Edirne cânibine tahrîk-i a'lâm-ı mefsedet eylediklerinde menzil-i mezbûra vaz'-ı kadem-i şekâvet ve selefine halef eyledikleri mütevâtir ü meşhûr ve şûrâ-yı devlet a'zâ-yı kirâmından müsteşâr-ı esbak Mahmûd Begefendi'nin Şefîk-nâme tercümesinde dahî muharrer ü mestûrdur. Ancak,

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

Fesâd olsa esâsında binânın pây-dâr olmaz

Nice mismâr-ı himmet şarf olursa üstüvâr olmaz

medlûli üzere umûr-ı mevkûlesinde muvaffak olamayup az vakitte neyyir-i ikbâl-i istidrâcî şehâb-ı şeb-reng-i zulmete dûçar olmağla sene-i merķûme recebinde rûtbe-i şadâretten tenzîl ve Sakız cezîresine nefy ile ta'zîb ü tenkîl ve andan İnebahtı muhâfazasıyla tebcîl olundukdan sonra hulûl-i ecel-i mev'ûd ile dâr-ı 'uqbâya rahîl olmuştur. Müddet-i vezâreti üç aya yakın ve sinîn-i 'ömri mütecâviz-i hamsîn, kaşîr ü semîn bir şahş-ı bihîn imiş. Raḥmetullâhi 'aleyh.

Kırk Sekizinci Şadr-ı A'zam Moralı Dâmâd Silâhdâr Hüseyin Paşa

[75] Enderûn-ı Hümâyûndan Nâ'il-i İstihkâk Olanlarıñ Kırk Sekizincisi ve Şadr-ı A'zamlarıñ Toksan Tokuzuncısı Moralı Dâmâd Hüseyin Paşa'dır. Sene 1115. Müddet-i Şehr: 11.

Muşârûn-ileyh Moralıdır. Enderûn-ı hümâyûna kabûl ile devr-i merâtib-i 'âliye iderek hilâfet-i Sultân Mehmed Hân-ı Râbi'de rûtbe-i refî'a-i silâhdârî ile bekâm ve biñ toksan toktuz senesi cülûs-ı Süleymân Hân-ı Şânî-de ihrâz-ı rûtbe-i vâlâ-yı vezâret ve Mısır eyâletine nâ'iliyyetle bekâm ve çok geçmeden hudâvendigâr-ı sâbık Avcı Sultân Mehmed Hân-ı Râbi' hâzretlerinin şeref-i muşâheretleri için der-sa'âdete da'vetle şad-kâm olmuş idi. Ol eşnâda donanmâ-yı düşmeniñ keşret ü vefretinden nâşî Sakız cezîresi muhâfazadan tehîl kalmamak için emr-i muhâreseye ta'yîn olundukda henüz nizâm u intizâm ile meşgûl iken 'ale'l-gâfle istîlâ vâkı' olmağın âlât u 'askerde müdâfa'aya istiîfâ'at nâ-mevcûd olduğundan nâ-çar şûret-i istîmân-da tahliye-i cezîreyi ihtiyâr eyledigine binâ'en Edirne'ye bi'l-ihzâr Kapu Arası ta'bîr olunan mahall-i muzîkde habs ile tazâyîk ü ta'zîr ve birkaç gün mürûrında Azak muhâfazasıyla tatrîd ü tat'yîb olundukdan sonra cülûs-ı Sultân Muştâfâ Hân-ı Şânî-de rikâb-ı hümâyûn kâ'im-makâmılgı ile mazhar-ı ikrâm ve ba'de'l-eyyâm şûret-i müdâfa'ada Haleb mansıbına tenzîl ü i'zâm irâdesiyle rehîn-i âlâm olduğunu müte'âkıb me'mûriyyeti âsitâne kâ'im-makâmılgına tahvîl olunmuş iken kable'l-hareke tekrâr rikâb-ı

kâm-yâb kâ'im-makâmılgında ibkâ vü takrîr ile tesrîr ve 'Amuca-zâde Hüseyin Paşa ma'ıyyetiyle Nemçe müsâlemesine ve hıdemât-ı sâ'ireye tesyîr ve on beş recebinde evâ'il-i saltanat-ı Ahmed Hânî'de mühr-i vekâlet-i kübrâ ile tebşîr i tahtbîr kılınmıştır. 'Âkıl ü kâmil düstûr-ı bî-mu'âdil olmağla def'-i vak'a-i gavâ'il-i eşrâra ibtidâr ile hıdmet-güzâr ve nice muhassenâtı zâhir ü bedîdâr olmuş idi.

On bir mâh mîkdârı mesned-i şadâretde îfâ-yı vazîfe-i nazîfe-i me'mûriyyet eyledikten sonra on altı cümâde'l-evvelîsiniñ yirmi sekizinci günü 'azl ve hâş tekâ'üd ihsân ve halîle-i muhteremeleri Hadîce Sultân ile ma'an İzmîd'e ikâmetleri fermân olunmuş ise de ba'dehû müşârün-ileyh âsitâne-i sa'âdetde vâkı' sâhil-hânelerine da'vet olunup kendüleri on toktuz cemâziye'l-âhiresiniñ on yedinci günü eyâlet-i Mısr ile mazhar-ı 'inâyet ü âtıfet ve ba'dehû Trablûs-ı Şâm ve Kûtâhya [76] ve daha sonra Rakka eyâletleriyle muğtenem iken yüz yirmi beş rebî'u'l-âhîrinde âhîr manşıbı olan Rakka'da rişte-i hayâtı girifte-i ser-pençe-i memât olmuştur. A'dâd-ı sinîn-i 'ömri mütekarîb-i sittîn bir merd-i şâhib-temkîn olup haşâ'il-i celîlesi 'adl ü dâda mâ'il ve sehâ vü keremle memdûhu's-şemâ'il ve 'ilm ü ina'rifeti müsellem-i erbâb-ı fezâ'il, şâlih u mütedeyyin, cerî vü cesûr bir vezîr-i dilîr-i şâhib-şu'ûr olduğı kütüb-i tevârîhde mestûrdur. Rahmetullâhi 'aleyh.

Kırk Tokuzuncı Şadr-ı A'zam Çorlılı Silahdâr Dâmâd Şehîd 'Alî Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Nâ'il-i İltifât Olanlarıñ Kırk Tokuzuncısı ve Şadr-ı A'zamlarıñ Yüz İkincisi Silahdâr Çorlılı 'Alî Paşa'dır. Sene 1118. Müddet-i Sene: 4, Şehr: 2, Yevm: 24.

Müşârün-ileyh rahmetullâhi 'aleyhiñ nev-bâve-i devha-i ikbâl olan zât-ı melekiyyü'l-hisâlleri Çorlı kaşabasında resîde-i bâr-âver-i kemâl oldukça, cebîn-i fetânet-rehîninde leme'ân iden envâr-ı rüşd ü sedâd ve isti'dâd-ı Hudâ-dâd ile ricâl-i devlet-i 'aliyyeden Kara Bayram Ağa himme-tiyle enderûn-ı hümâyûnda seferli koğuşına çerâğ olup kevkeb-i ikbâl-i

sa'âdet-iştimâli ziyâ-sâz-ı i'zâz olarak 'ahd-i Muştafâ Hân-ı Şânî'de merkez-i dâ'ire-i silahdârîde cılve-perdâz ve on beş rebî'u'l-evvelinde Edirne vak'asından mu'kaddemce ya'nî hemân o eşnâda şeyhu'l-islâm-ı şehîd Feyz-ullâh Efendi istirkâbıyla enderûn-ı hümâyûndan li-eclî'l-müdâfa'a rütbe-i vâlâ-yı vezâret ile mükerrerem ü mümtâz olduklarını müte'âkib cülûs-ı Ahmed Hân vukû'ıyla Edirne'den âsitâne-i sâ'âdete vukû'-ı teşrîf-i hümâyûn hengâmında bunlar Edirne'de kâ'im-makâm nâmıyla ba'zı umûr-ı cesîme-niñ rû'yet ü temşiyetine me'mûren bi't-tevakkuf, ba'de hıtâmî'l-ıhdme sene-i mezbûre cümâde'l-âhiresinde Haleb manşıbı zımnında der-i devlete da'vetle sene-i merkûme recebinde Dâmâd Hasan Paşa yerine rikâb-ı hümâyûn kâ'im-makâmılığıyla dil-şâd ve on altı cemâziye'l-âhiresinde bâb-ı murâddan ıtrâd ve Trablûs eyâletiyile def' u ib'âd kılındıkdan soñra sene-i mezkûre şa'bânında yine dâhil-i 'idâd-ı vüzerâ-yı kûbbe-nişîn olmak üzere celb ile biñ yüz on yedi muharreminde şâniyen kâ'im-makâm-ı rikâb ve on sekiz muharreminde şadr-ı a'zam Baltacı Mehmed Paşa'nıñ mesnediyle kâm-yâb ve Sultân Muştafâ Hân-ı Şânî kerîmesi Emîne Sultân'ın şeref-i izdivâcına nâ'iliyyet-i devlet-i muşâheretiyile şeref-yâb olarak öteden berü 'âkil ü kâmil ve müdebbir ü 'âdil, [77] idâre-i umûr-ı küllîye ve cüz'îye rû'yet ve idâre vü tesviyesinde bî-mu'âdil-i tanzîm-i umûr-ı devlet ve tensîk-i meşâlih-i millet ve terfîh-i ahvâl-i fu'karâ vü ra'ıyyete sâ'î olarak umûr-ı mâliye-i devleti şûret-i nizâma ifrâğ ve îrâd u maşârif-i mîriyyeyi hüsni intizâma iblâğ ve şûret-i ihtiyâcât-ı hâzîne de taşarrufât-ı lâzimeyi iltizâma i'tinâ sâyesinde müdahharât-ı hâzîneyi tevfir ü teksîre muvaffak olmuş iken mekr-i a'dâ-yı nifâk-peymâ ile yirmi iki rebî'u'l-âhîriniñ on yedinci günü bilâ-mûcib Kefe eyâleti tevcîhiyle istişkâl ve kapısı halkıyla 'azîmeti isti'câl olundukda hilâf-dârânı olan aşhâb-ı agrâz mekr ü gadrleriyle eşnâ-yı râhda Midillü cezîresine tahvîl ü irsâl ve yirmi üç zil'ka'desinde si'âyet-i süfehâ-yı bed-ıynetân ikdâmlarıyla hayf-şad-hayf ki ol vücûd-ı mes'ûd mazlûmen ve mağdûren, şehîden dâr-ı na'îme îşâl olunmuşdur.

Meşreb-i şerîf ve tab'-ı 'afîf ü latîfleri hayrât u hasenâta mâ'il ve âşâr-ı mu'azzamâtı şâmil olmağın, silahdârlığa me'mûriyyeti olan on üç târîhinde enderûn-ı hümâyûn koğuşlarına nizâm virüp kâffe-i menâşıbı i'tirâzdan selâmet hâlinde tertîb ü ta'dîl iderek yirmi bir târîhinde Halebü's-Şehbâ'da vâkı' câmi'-i kebîr dâhilinde Hâzret-i Zekerıyyâ şalavâtullâhi 'alâ ne-

biyyinâ ve 'aleyhi efdalü't-tahâyâ efendimiz hazretlerinin ba'zı eczâ-i vücûd-ı 'âlîleriniñ mahfûz u meknûz olduğu Câmi'-i Kebîr-i Gavrî derûnında ki makâm-ı 'âlî ve muhât-ı füyûzât-ı İzid-i müte'âlîde müceddeden türbe-i celîle bünyâdiyla hıdmet-kâr olmaları kemâl-i hulûşların iş'âr itmegin Nâbî-i fâzıl bu vechile kaşîde vü târîh inşâdiyla istid'â-yı du'âyâ himmet itmişdir:

Târîh

(Mef'ûlû Mefâ'ilû Mefâ'ilû Fa'ûlûn)

- 1 Eyyâm-ı şerîfinde şehen-şâh-ı zamânîñ
Sultân-ı selâtin-i zamân dâver-i yektâ
- 2 Hâkân-ı felek-mertebe Hân Ahmed-i 'âdil
Kim zât-ı humâyûnıdır ârâyış-i dünyâ
- 3 Ol pâdişeh-i memleket-ârâ ki virilmiş
İkbâl-i Süleymân nefes-i Hızr u Mesîhâ
- 4 Çün hikmet ile oldu şadâretde vekîli
[78] Bir zât-ı hîred-mend vezîr-i hüner-ârâ
- 5 Düstûr-ı kerem-güster-i dâdâr-ı melek-fer
Şadru'l-vüzerâ âşaf-ı a'zam 'Alî Paşa
- 6 Hayr olmağ ile niyyeti ol âşaf-ı 'aşrîñ
Temkîn virüp emrinde Hudâvend-i Ta'âlâ
- 7 Oldı nice hayrât u müberrâta muvaffak
Çün beldede âşâr-ı cezîl eyledi peydâ
- 8 Ez-cümle makâm-ı Zekerîyyâ-yı Nebî kim
Kadr ile budur levha-i mecmû'a-i Şehbâ

- 9 Şehr-i Haleb'in câmi'-i ma'rûf-ı kebîri
Olmuş harem-i hâmis ile şöhet-i dünyâ
- 10 Dîdâre-i kıblîdeki bir zâviye içre
İtmiş taraf-ı şarkî-i mihrâbda me'vâ
- 11 Makşûre-i tâkında o şebbâk-i münevver
Ol tûtî-i vahye kafes-zâr idi gûyâ
- 12 Bu kabir-i muqaddes ki olur pertev-i hâki
Revnağ-şiken-i mertebe-i sürme-i havrâ
- 13 Bu mağca'-ı eşref ki füyûzât-ı İlâhî
Mihmânı içün mâ-hazar itmekde müheyyâ
- 14 Bu merkad-ı ather ki olur zâ'ir-i hâki
Müstagrağ-ı emvâc-ı yem-i Hazret-i Mevlâ
- 15 Cârûb-keş olmağ ile mişkât-ı melâ'ik
Da'vâ-yı tesâbuğla sezâ itmege gavğâ
- 16 Teng idi dil-i halvetiyân gibi binâsı
Muhtâc idi tevsî'a bu erkân-ı mu'allâ
- 17 Tevfîk-i İlâhiyle idüp niyyet-i tecdîd
İtdi Halebi'n kâr-güzârânına îmâ
- 18 Bu hıdmeti 'add eylediler cânlara minnet
Hükâm-ı bihîn-niyyet-i maħrûse-i Şehbâ
- [79] 19 Cân u dil ile eyledi bu hıdmete himmet
Şehbâ'ya muhâfız bulunan âşaf-ı yektâ
- 20 Düstûr-ı mükerrerem güher-i kân-ı hamiiyet
Deryâ-yı sehâ 'Abdî Paşa-yı şaf-ı ârâ

- 21 Bel bağladı ihlâş ile bu şügl-i hatîre
Ta'zîm ile tekrîm ile ol dâver-i yektâ
- 22 Monlâ-yı Haleb fâzıl-ı 'aşr İbni Kebîrî
Me'mûr idi bu hıdmete mahşûş u müvellâ
- 23 Tedkîk u taharrî vü te'eddüble şebân-rûz
Maqdûrî olan himmetini eyledi icrâ
- 24 Bu hıdmet-i marziyyeye sa'y itdi muhaşşal
A'yân u ahâlî-i Haleb cümle ser-â-pâ
- 25 Tevsî' içün etrâfını ol merkad-i pâkiñ
Zamm eylediler mümkün olan mertebede câ
- 26 Dîvârını hedm eyler iken köhne binânıñ
Nâ-gâh zuhûr eyledi bir özge temâşâ
- 27 Oldı o kirâmî güheriñ re's-i şerîfi
Şandûka-i ser-best-i ruhâm içre hüveydâ
- 28 Bu hâkde medfûn idügi cism-i şerîfi
Olunmuş idi bir nice târîhde îmâ
- 29 Ammâ ki dañı çıkmamağın perde-i şekden
Huccet yoğ idi itmege tahkîkîni imzâ
- 30 Hükme eylemezdi buña bir kimse yakînen
Bir kimseye meftûh degildi bu mu'ammâ
- 31 Mânende-i hurşîd olıcağ böyle dıraşşân
Ber-tıbk-ı tevârîh bilâ-şübhe bu ma'nâ
- 32 Hâzır bulunan cümle varup secde-i şükre
Hep eylediler hamd-i Hudâ Celle Ta'âlâ

- [80] 33 Andan çıkarup itdiler ol zarf-ı ‘azîzi
Bir hücre-i pâkîze-i mahfûzda ihfâ
- 34 Etrâfın alup eylediler hıfz u hirâset
Oluncaya dek mevzî‘-i ahlîsi müheyyâ
- 35 Her şeb pür olup şubha degin sâha-i câmi‘
Kandîl ile zeyn eylediler sakfı ser-â-pâ
- 36 On yerde yakup micmere-i ‘anber ü ‘ûdı
Pür oldu meşâm-ı meh ü bînî-i şüreyyâ
- 37 On hatm olup niyyet-i bânîsine her şeb
Çil hâfız-ı Kur‘ân giceyi eyledi ilhâ
- 38 Bu hıdmete nâs eyledi bir mertebe ta‘zîm
Kim çarh-ı çehârümde pesend itdi Mesîhâ
- 39 Bir hafta binâ hadd-i tamâma irişince
‘Azm itmediler meskene Pâşâ ile Mollâ
- 40 Şa‘bân ayınıñ on yedi kim seyyidül‘-eyyâm
Cum‘a gününüñ ‘aşrı idi vâkt-i müveffâ
- 41 Ol gevheri vaz‘ eyleyicek sîne-i merkad
Âgûş-ı ümîdin açup olmakla müheyyâ
- 42 Nâs eyledi mahşer gibi bir gûne tezâhüm
Kim naķş-ı haşîr olmuş idi dîde-i bînâ
- 43 Rû-mâle eli irmeyeniñ dest-i nigâhı
Yümn-i eşerin dûrdan eylerdi temennâ
- 44 Tekbîr ile tehlîl ile ta‘zîm ile yek-ser
Hem-dest olup eşrâf ile Mollâ ile Pâşâ

- 45 Şandûk ile ihrâc idüp ol re's-i şerîfi
Şandûk-ı ruḥâm-ı digere itdiler îvâ
- 46 Ağzın ḳapadup üsrüb ile eyleyüp ihkâm
Şadru's-şeref-i merḳadine itdiler ilkâ
- 47 Âlûde idüp misk ü gülâb ile türâbın
Lâzım gelen ârâyışını itdiler icrâ
- [81] 48 İtmâm-ı binâ ḥadd-i tamâma irişince
Bir ḥatme-i Ḳur'ân'ı tamâm eyledi ḳurrâ
- 49 Şâhen-şeh-i devrân ile bânîsi vezîre
Pür oldu du'â ile gören günbed-i ḥaḍrâ
- 50 Ḥamd itse sezâdır buña şâhen-şeh-i 'âlem
Kim 'aşr-ı şerîfinde zuḥûr itdi bu ma'nâ
- 51 Bir pâdişeh-i 'âleme olmadı müyesser
Bu menḳabet-i a'zam u bu ni'met-i kübrâ
- 52 Allâh medîd eyleye eyyâm-ı hayâtın
İḳbâlini efzûn ide erkânını ber-câ
- 53 Nâbî-i du'â-gûy-ı ḳadîm-i der-i devlet
Ḥâlince bu ḥidmetde olup ol daḥi pûyâ
- 54 Rîzân iderek âb-ı dü-çeşmi didi târîḥ
"Makbûl ola tecdîd-i mezâr-ı Zekerîyyâ" (1127)

Eski 'Alî Paşa Câmi'i civârındaki maḥall-i maḥşûşında olan Hırḳa-ı Şerîf-i Nebeviyye 'aleyhi efḍalü's-şalât ve ekmelût-taḥiyyeyi muḥârese içün kâr-gîr ḥucerât ve 'imâreti ve yine ol havâlîde çeşme-sâr ve İrgâd Pâ-zân'na ḳarîb olan sîmkeş-ḥâneniñ yerine Ḳosḳa şeh-râhında mevcûd olan

sîmkeş-hâneyi başkadın efendi binâ itmekle yeri hâlî kaldığından maḥal-line bir câmi'-i şerîf ve dâru'l-ḥadîş ve kütüb-hâne ve 'imâret ve tekye binâsına muvaffak olup Ka'be-i Mükerreme'niñ dîvâr-ı lâmi'u'l-envârından li-eclî't-teberrük yedlerine geçmiş olan bir kıt'a hâcer-i cennet-eşeri câmi'-i şerîfleriniñ mihrâbı tâkına berây-ı ziyâret vaz' buyurduklarında üzerine Bosnalı meşhûr Şâbit Efendi merḥûmuñ işbu beyti altun ḥaîl ile yazılmışdır:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Bu seng-i la'l-kıymet rûkn-i pâk-i Ka'be'dir tahkîk
"Teberrük vechi üzre zîb-i mihrâb eyledi Pâşâ" (1119)

[82] Ve tâk-ı bâbına Mehmed Kâmî Efendi işbu 'Arabî târîhi inşâd buyurmuşlardır:

قد قيل فى تاريخ اتمامه
اسس هذا المعبد الجامع

(1119)

Yine Şâbit Efendi merḥûmuñ işbu târîhi mürekkamdır:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Kapusın beklesün ecr isteyen târîh-veş Şâbit
"Yapıldı ehl-i 'aşka câmi'-i pâk-i 'Alî Pâşâ" (1119)

Ve mukâbilinde Kapudân Büyük Piyâle Hasan Paşa'nıñ binâ eylediği 'âlî bir çeşmeye müderris Tevfîk Efendi'niñ târîhidir:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Gelince âbı 'atşâna didi târîhini Tevfîk
"Bu 'aynı kıldı icrâ fî sebîlillâh Hasan Paşa" (1119)

Ve câmi'-i mezkûr derûnındaki tekye hucerâtına Dürri Efendi'niñ söylediği târîhdir:

(Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

"Zikr idin lâ ilâhe illallâh" (1120)

Ve ittisâlindeki dâru'l-hadîse yine mûmâ-ileyhiñ işbu târîhi pek münâsib teşâdüf itmiştir:

"Men 'allemenî harfen fe-kad sayyerenî 'abden" (1120)

Bu câmi'in mahfili kubbeden aşmadır ve kütüb-hânesi vardır. Ve hırka-i şerîf ve tersâne gibi ba'zı mahallerde hayrı ve müte'addid çeşmeleri vardır. Ve kendi Midillü'de katl olunup ser-i maqtû'ı bâb-ı hümayûnda ref' olundukda câmi'-i şerîfin kurbındaki maqbereye defn olunup rekz olunan kallâvîli seng-i mezârı üzerine Dürri Efendi'niñ işbu târîhi hak olunmuştur:

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

- 1 Müşîr-i muhterem düstûr-ı ekrem âşaf-ı efham
'Alî Pâşâ vezîr-i a'zam-ı Hân Ahmed-i yektâ
- 2 Olup dört sâl üç ay şadr-ı vâlâ-yı vezâretde
Güzel hizmetler itdi işbu dîn ü devlete hakķâ
- 3 Velî ber-muktezâ-yı hükm-i taķdîr-i Hudâvendî
Ne çâre eyledi 'azm-i sa'âdet-hâne-i 'ukbâ

[83] 4 Hemîşe kârı çün hayrât idi bu dâr-ı dünyâda
Budur ümmîd-i ferdâ ecrini ihsân ide Mevlâ

- 5 Olanlar zâ'ir-i kabri disünler Dürriyâ târîh
"Kıla me'vâ sarây-ı 'adn-i a'lâyı 'Alî Pâşâ" (1123)

Merhûm-ı müşârûn-ileyhiñ tersânede kıyonlar verâsında mâ'a-mağ-fil-i hümâyûn kâr-gîr bir câmi'-i refî'u'l-bünyân ve hammâm ve şâdurvânı ve üç 'aded çeşme-i bî-'adîli ve maskat-ı re's-i sa'âti olan Çorlı kaşabasında çeşme ve mekteb ve daha ba'zı müberrâtı ve gezdikleri mahllerin ekserisinde köprü ve âbâr ve sâ'ir sebeb-i zıkr-i cemîli olur yâdigâr-ı zuhr-ı âhîreti ve nice eşer-i cemîli olduğundan kaç'-ı nazar tertîb-i mühiimmât-ı harbiyye ve tensîk-i edevât-ı seferiyye ve techîz-i donanmâ-yı deryâ ve sâ'ir umûr-ı şettâda dikkat-i tâm ihtimâm-ı mâ-lâ-kelâmı olup, hattâ ihtiyâten i'dâd u ilzâr eyledigi âlât-ı kâr-zârın mertebe-i lüzûmı Moskov seferine şarf ve i'mâl olunduktan sonra baqiyyesi bir iki sefere vâfî olduğu defâtir-i aklâma kayd düşürülmüş idi. Müddet-i şadâretleri dört sene seksen sekiz gün olup 'ömr-i 'azîzi mütecâviz-i erba'în, zekî vü faîn, reşîd ü 'âkıbet-bîn, metîn ü şâhib-temkîn, vakûr u cesûr, müdebbir-i umûr, şâlih u müttakî, 'ulemâ vü fuзалâya ri'âyeti bedîhî, sahî vü edîb bir düstûr-ı zî-şu'ûr-ı müstakîm olduğu mervîdir. Ne çâre,

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Kazâ-yı mübremin tedbîr ile tağyîr mümkün mi

O tîrin def'i kâbil mi ki râmîdir kaza kavsi

me'âlini der-pîş ile sükût ve rûh-ı şerîfi için du'âya mübâderet evlâ bî-ıtarîkî'l-istiknâhdır. Rahmetullâhi 'aleyhi rahmeten vâsi'aten.

Ellinci Şadr-ı A'zam Abaza Silâhdâr Süleymân Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Bekâm Olanların Ellincisi ve Şadr-ı A'zamların Yüz Altıncısı Abaza Silâhdâr Süleymân Paşa'dır. Sene 1124. Müddet-i Şehr: 4. Yevm: 28.

Müşârûn-ileyh memlûk gürûhından ve Abaza cinsindendir. Dârü's-sa'âdetü's-şerîfe ağası Yûsuf Ağa 'utekâsından olduğu hâlde ağasının himmetiyle hengâm-ı tufûliyyetinde enderûn-ı [84] hümâyûna çerâğ ve

ka'ı-ı tarîk ile yoluyla hâne-i hâşşaya nakl olunarak 'aşr-ı 'âlî-i Sultân Ahmed Hân-ı, Sâlis'de makâm-ı silahdârîye vâsıl ve on altı ramazânında bâ-rût-be-i vâlâ-yı vezâret ibtidâ Haleb ve şâniyen Ağrıboz manşibıyla murâdî hâşıl olmuş iken on sekizde mütekâ'id ve ba'dehû Kıbrıs eyâletine müteşâ'id olmuş idi. Ba'de-zamânın der-sa'âdetde kubbe-nişîn ve yirmi bir recebinde mesned-i tevkî'e karîn olmağla Nu'mân Paşa 'azlinde vezîr-i cedîdîñ kudûmına degin kâ'im-makâmlik hıdmetini edâ ve itmâmdan soñra makâm-ı evvelinde kıyâm ve mürûr-ı eyyâm ile nevbet-i Sadâret Yûsuf Paşa'ya nakl ve çok geçmeden ol dañi 'azl olundukda rikâb-ı şevket-nişâb-ı cihân-dârîde perveriş-yâb ve meşreb-i şehriyârî ile ülfeti bî-irtiyâb olmak cihetiyle in-tihâb olunmağın yirmi dört şevvâliniñ on ikinci günü mühr-i humâyûn ile istihşâl-i merâm eylemiş idi. Ancak umûr-ı hâriciyyede kâfîlül'-bizâ'a ve idâre-i mehâm-ı devletde 'adîmü'l-istitâ'a olmağdan nâşî yirmi beş rebî'u'l-evveliniñ onuncu günü deryâ kapudânlığına nakl olundukda biraz zamân mü-sâ'ade-i eyyâm-ı emn ü emân ile seffîne-i ikbâli deryâ-yı şâdmânîde revân iken rûzgâr bâd-bân-ı intizâmın târumâr itmegin, sene-i mezbûre şevvâliniñ on sekizinci günü İstanköy cezâiresine teb'îd ve yirmi yedide Rodos cezâiresine nakl ile tekdîr olundukdan soñra sene-i mezbûre şevvâlinde keştî-i hayâtı rîsmân-ı kazâ ile merbût-ı sâhil-i memât kılınmışdır. Müddet-i vezâreti dört ay yirmi sekiz gün ve sinni hudûd-ı sittîne makrûn bir vezîr-i şâhib-şalâh u temkîn oldığı mervîdir. Âşârından Dîvân Yolı'nda bir mu'alim-hâne ile bir hânı vardır. Sebeb-i i'dâm u ifnâsı olan huşûş her ne ise târîhler ta'arruz itmediginden tahkîk olunamadı. Rahmetullâhi Ta'âlâ 'aleyhi rahmeten vâsi'aten.

Elli Birinci Şadr-ı A'zam Silahdâr Şehîd Dâmâd 'Alî Paşa-yı Ğâzî

Bu Gürûhuñ Elli Birincisi, Gülşen-sarây-ı Enderûn-ı Humâyûnuñ Gül-rûy-ı Sepedi, Gülzâr-ı Debistân-ı Ma'ârifîñ Bir Demed Ser-âmedi Din-mege Şâyân Olan Yüz Yedinci Şadr-ı A'zam Silahdâr Şehîd 'Alî Paşa-yı Ğâzî'dir. Sene 1125. Müddet-i Sene: 3, Şehr: 4, Eyyâm: 15.

Âşaf-ı Aristû-hışâl müşârün-ileyh hazretleri Pâzâr Köyi kurbında İz-nîk Göli kenârında Deslöz²³ karyesi sükkânından ba'zı paşalar kethudâ-lığından mütekâ'id el-hâc [85] Hüseyin Ağa nâm merd-i sa'âdet-encâmîñ hûlâşa-i vücûdî ya'nî ferzend-i mes'ûd-ı mahmûdî olup nihâl-i zât-ı bî-he-mâli resîde-i kemâl-i maqdûr olduğdan soñra evâhir-i 'aşr-ı saltanat-ı Aḥ-med Ḥân-ı Şânî'de âsitâne-i sa'âdete 'azîmet ve enderûn-ı hümâyûnda ḥâne-i kîlârî ḥidmetine mülâzemet ve nice müddet ol debistân-ı hüner ü ke-mâlde taḥşîl-i dest-mâye-i 'ilm ü ma'rifet ve istikmâl-i ḥüsn-ı ḥaṭṭ u kitâbe-te bezl-i kudret ü himmet ve ism-i şerîflerine bi-ḥaḥḳın ḥalîfe laḳabı izâfe-siyle iktisâb-ı şân u şöhret itmekle hilâfet-i Sultân Muṣṭafâ Ḥân-ı Şânî'de nazar-ı iksîr-eşer-i mülûkâneye ihtîşâşı ile iktisâb-ı i'tibâr itmegin, az vakit-de ser-kitâbet ile mükerrerem ü mültefet ve cülûs-ı Aḥmed Ḥân-ı Şâliş'den soñra 'ale't-tertib rikâbdâr ve çukadâr ağalıklarıyla evvelîn-pâye-i merâtib-i 'âliyeye irtikâ ile nâ'il-i rif'at ve biñ yüz on altı târifinde silahdârlık mes-ned-i celîline vaz'-ı kadem-i ehliyetle mazhar-ı meserret olduklarını tebrî-ken 'aşr-ı 'ulemâsı ser-âmedânından Rûmîlî kâdî-'askeri 'Ârif 'Abdül-Bâkî Efendi'niñ inşâd eylediği kaşîde vü târifleri teberrüken 'ilâve olundu:

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

- 1 Silah-dâr oldu bir kân-ı kerem şad-ḥamd Mevlâ'ya
Şunuldu destine tîğ-ı mücevher Ḥân Aḥmed'den
- 2 Semîyy-i şîr-i Yezdân şâhib-i tîğ-ı velâyet kim
Degildir vaşfı kâbil ḥüsn-i ahlâḳı füzûn ḥadden
- 3 Çü isti'dâd-ı kâmil var idi zât-ı şerîfinde
Alup behre sa'âdet buldı dergâh-ı muḥalleden
- 4 Der-i devletde 'ömr ü câh u iḳbâli füzûn olsun
Görüp ikrâm Sultân Aḥmed ibni Ḥân Meḥammed'den

- 5 Bu 'âlî rütbeye 'Ârif didi biñ şerm ile târîh
"Silâh-dâr oldu kudretle 'Alî seyf aldı Ahmed'den" (1116)

Dört sene 'ale't-tevâlî kemâl-i ikbâl ve 'adl ü i'tidâl ile hıdmet-i mezkûreyi îfâya muvaffakiyetini pâdişâh-ı kâdr-dân hazretleri nazar-ı takdîre aldıklarından, biñ yüz yirmide kerîme-i muhteremeleri Fâtîma Sultân izdivâcıyla nâ'il-i mefhâret ve devlet-i müşâharetleriyle müstağrak-ı bahır-ı mekrûmet eyledikleri hâlde rikâb-ı humâyûn kâ'im-makâmılgında dört sene şadâret-i ma'nevîde bi'l-kuvve vekâlet ve istihşâl-i nüfûz u istiklâl ile kesb-i [86] şöhet eylemiştir. Yirmi beş rebî'u'l-âhîri guresinde İbrâhîm Hâce Paşa'dan soñra nâm-zed-i aslî ve takdîr-i ezelîsi olan mühr-i humâyîn ilhâsıyla bi't-taltîf Teberdâr Melîmed Paşa ve Yûsuf Paşa mübâşeretleriyle muqaddemât-ı şurûtı tertîb olunan Moskov ve Leh müşâlahaları tedbîr-i işâbet-pezîrleriyle netîce-bağış-ı teysîr olması haklarında "kad vaşale'l-hakku ilâ ehlihî" 'ibâresiniñ elsine-i enâmda tekrâr u tezkîriyle menâşîr-i mesned-i şadâretî olmasını te'kîd ü takdîr eylemiş idi. Müşârün-ileyhiñ şadâretine Arpa Emîni 'Osmân Efendi-zâde Vak'a-nüvîs Sâmi Begefendi merhûmuñ söyledikleri târîhtir:

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

- 1 Eyleyüp Sâmi-i nâ-dîde-murâd
Fikr-i târîhine bezl-i imkân
- 2 Didi târîhini dil müjde-künân
"Mühre geldi 'Alî Pâşâ ile şân" (1125)

Şu'arâ-yı 'aşrından Şehdî Efendi merhûmuñ târîh-i garrâsıdır:

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

Didim intâk-ı Hakk ile aña târîh ey Şehdî
"Bu dem mühr ile oldu 'âleme âşaf 'Alî Pâşâ" (1125)

Yirmi yedi sene müddet şarf-ı himmetle itmâm-ı fetih müyesser olmayan Mora teşhîrine biñ yüz yirmi yedi senesinde tertîb ü techîz eylediği ‘asâkir-i ‘adû-şikâr ile tahrîk-i a‘lâm-ı celâdet ve ol memleketleri pâ-zede-i kahr u mezellet ve berr ü baħrden muhâşara-i kılâ‘-ı ‘adîdeye himmet buyurduklarında, bâ-‘avn u ‘inâyet-i Bârf müddet-i çendinden berü pes-mân-de-i esyâf-ı fâtihatü'l-eknâf-ı eslâf olan bunca kılâ‘ u ribâ‘ ve bıķâ‘ u zıyâ‘-ı mu‘tenâ-bahânîñ kimisi hamle-i Haydârâne ve kimi cünbiş-i Kerrârâne ile yirmi iki günde ne şûretde fetih u tahlîş ve memâlik-i mahrûsetü'l-mesâlik-i ‘Oşmâniyye’ye ne güne i‘âde vü zamm u tanşîş olındığın ve bu sefer-i nuş-ret-eşerde mütehammil oldukları a‘bâ-i temşiyet-i vezârete ne vechile mazhar-ı tevfiķ-i ni‘me'r-refiķ olduklarının tafşîli eşer-i hâme-i ğayret-çekân-ı vekâyî‘-nûvîsân ile şebt-i şahâyif-i beyân kılınmış bulunmağın, ol sâha-i zafer-mesâhada Şebdîz-i kîlk-i cîlve-engîze ruşsat-ı tehzîz ü tekrîr ile it‘âb-ı ‘uyûn-ı târîh-şinâsân u ķârî’îne mübâderet olunmadı.

Emâre-i zuhûr-ı zafer olarak Gördüs ķal‘ası muhâşarası muķaddimesinde vezîr-i müşârûn-ileyh Dîvân-ı Hâfız-ı Şîrâzî’den tefe’’ül buyurduklarında fütûhât-ı celîleyi mübeşşir [87] zuhûr iden ebyât-ı nikât-âmîzden ‘Abdullâh Paşa-zâde Haleb vâlîsi silahdâr vezîr İbrâhîm Paşa mektûbîliginden tefeyyüz idüp öteden berü manzûr u müstaşhab ve maķbûl ü muntaħabları, ma‘den-i ‘ilm ü ma‘rifet, nüsha-i fenn-i hâķîķat, ‘ârîf-i mecmû‘a-i ma‘rifet, valhîdü’z-zamân, ferîdü’d-devrân, ‘adîmü’l-akrân, ‘âlim ü ‘âmil ve fâzıl u kâmil, tezkire-i evvel, Hassân-ı Rûm, ser-efrâz-ı münşiyân-ı ‘umûm Habeşî-zâde ‘Abdu’r-Rahîm Begefendi merhûmuñ istinbât eylediği târîh-i kerâmet-menâtidır. Ebyât-ı Hâfız rahimehullâh:

(Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün)

فلك جنيبه كش شاه نصرت الدين است
بيا ببين ملكش دست در ركاب زده

خردكه ملهم غيبست بهر كسب شرف
زبام عرش ترا بوسه برجناب زده

Târîh-i mevlânâ-yı mûmâ-ileyh rahmetullâhi Ta'âlâ 'aleyh:

(Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

ای وزیر خجسته فال و سعید
یاورست عون حق ترا بی ریب
ترجمان لسان غیب بگفت
شده تاریخ فتح ملهم غیب

Ba'dehû fütûhât-ı külliye zımnında her mışra'-ı dilârâsı bir târîh-i garrâ olmak üzere yine müşârün-ileyh Rahîmî Begefendi merhûmuñ şadef-i tab'-ı güher-bârlarında enâmîl-i hâme-i mu'ciz-nigârlarıyla dür-efşân-ı nazm u inşâ ve rişte-tırâz-ı silk-i imlâ oldukları cevher-i manzûme-i bî-hemtâlarıdır:

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

- 1 Mora'yı fethe ki meyl eyledi Sultân Ahmed
Haq mu'în oldu o dem eyledi fermân-fermâ
- 2 Hîç kılmaz mı o iklîmi rehâ düşmenden
Böyle bir pâdişeh-i kâm-fezâ mülk-guşâ
- 3 Eylesün vaşfını 'âlem o şeh-i devrânîñ
Dil ü câmıyla olup hayr-du'âyı gûyâ
- 4 'Uhde-i himmetine aldı umûrı yürüdi
Şadr-ı devlet o cihân içün olup reh-peymâ
- [88] 5 Nice şadr-ı a'del ü ekmel himem-i dîn-perver
Nice şadr âşaf-ı vâlâ-kerem-i bahr-ı 'atâ
- 6 Hüsn-i tedbîri pesendîde-i aşhâb-ı 'ulûm
'İlm ü 'irfânı hâsed-kerde-i rây-ı nücebâ

- 7 Añladı 'âlemiyân şânını Kerrâr didi
Şeh-i 'âdil aña çün eyledi teslîm-i livâ
- 8 Hırz idüp ismini itsün bedel-i "nâde 'Alî"
Dergeh-i Hâk'dan o kimse ki ide istid'â
- 9 Eyledi aña güşâde der-i fethi Vehhâb
Keşf-i ikbâline hep kufline kılmış i'tâ
- 10 Düşmeniñ eyleyicek zehresini şad-pâre
Esedullâh şecâ'atde 'alem oldu aña
- 11 Ol şehen-şeh ile ol âşaf-ı şâhib-himemiñ
İtmede 'âlemiyân vaşfını hep şubh u mesâ
- 12 Evvelâ feth-i cedîdi Aşa-i İstândîl
Berren ü bahren olup bunca fütûh-ı a'lâ
- 13 'Avn-i Hâk ile kavî Gördüs'i beş günde alup
Âh u hasretle gelûyü ele virdi a'dâ
- 14 Palamut kal'aları fethi olinca tâ ki
Anabolı da o ân içre alınmışdı şehâ
- 15 Mânde bir câmi'-i 'âlî dem-i istîlâdan
Ki anıñ nâmı hilâle olup engüşt-nümâ
- 16 Gâzîler anda namâzını idince îfâ
İsm aña Câmi'-i Hân Ahmed olundu i'tâ
- 17 Dîdeden kılmış idi dîn gibi şadrında nihân
Oldı fethinde de mihrâbı bize kıble-nümâ
- 18 Vardı ez-cümle namâza rü'esâ-yı devlet
Eyledi cümle makâm içre şalâtını edâ

- 19 Mora'dan kalmadı bir karye dilâ a'dâda
[89] Koymadı aldı bu yek mâhda hep şehîr ü kurâ
- 20 Avarin içre olanlar vatan-âvâre olup
Başına geldi belâ virdi Karon'ı a'dâ
- 21 Kalmadı kal'a-i Kâstel yed-i a'dâda meded
Şavb-ı islâma naşîb oldu mütûn hışnı dilâ
- 22 İnebahtı'yla Benefşe Çuka İşperlonka²⁴
Ayomora Sude birkaç atalar bî-hemtâ
- 23 Hamd bu cümlesiniñ oldu müyesser fethi
Bir 'azîmetle cihân mülki alındı hakıkâ
- 24 Şâh-ı devrân ile ol âşaf-ı ekrem ey dil
Birisi ebr-i keremdir birisi kân-ı 'atâ
- 25 Hem daği şadr-ı hümâ-sâye-i vâlâ-câha
Dâ'imî nuşret idüp ola mu'îni Mevlâ
- 26 Sâyesinde o şehen-şâh-ı hümâyûn-lakabıñ
Oldı bu cümle Rahîmî hele ilhâm-ı Hudâ
- 27 Hîç pür-gû deyü dahl eyleyemez ehl olan
Bunca nuşret ile âdem niçün olmaz gûyâ
- 28 Çıka bî-şübhe bu mısra'da Rahîmî târîh
Cümle mısra'ları 'addi ile bî-çûn u çerâ
- 29 Himem-i cûd-ı cihân-darî-i Hân Ahmed'le
"Alî Pâşâ Mora'yı aldı 'adûdan ser-pâ" (1127)

İşbu Mora fethinde şâ'ir-i mâhir-i Mütenebbî-me'âşır mûmâ-ileyh
Muştafâ Sâmî Begefendi merhûmuñ ma'a-kaşîde târîhidir:

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Hâzret-i Hân Alîmed-i gâzî vezîr-i a'zamıñ
Eyleyüp serdâr taht-ı mülket-i ma'mûreden
- 2 Mora'nıñ fethin murâd idüp o sulţân-ı gayûr
Düşmene bildirdi haddin şavlet-i mevfûreden
- 3 Muşhaf-ı pâki ser-i kabır-i Ebî Eyyûb'da
[90] Çün tefe''ül eylemişdi feth içün bir sûreden
- 4 Bu kerâmât-ı şehen-şâh-ı velâyet-pîşedir
Zâhir oldı şimdi feth-i kal'a-i maşşûreden
- 5 Olıcak gâltîde-ser a'dâ didim târîhini
"Gördüs'i aldı 'Alî Pâşâ eñ evvel Mora'dan" (1127)

Mîr-i mûmâ-ileyhiñ Mora hakkındaki kaşîde vü târîhidir:

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Âferîn-şad-âferîn ey kahramân-ı rûzgâr
Bârekallâh bârekallâh ey vezîr-i kâm-kâr
- 2 Hâyır-mağdem ey yegâne şaf-der-i kişver-güşâ
Şâne'allâh ey hudâvend-i Aristû-iştihâr
- 3 Şâhib-i tîg u kalem serdâr-ı İskender-'alem
Âşaf-ı 'âlî-himem pîrâye-i şadr-ı vakâr
- 4 Nerre-şîr-i bîşe-i heycâ vekîl-i saltanat
Pençe-tâb-ı gerden-efrâzân-ı her mülk ü diyâr

- 5 Yek-dü mâha müddet içre bu kerâmetdir hele
Müstakıl bir mülk ile feth olına bunca hışâr
- 6 Yazdı evşâfînda kilkim mısra'-ı bercesteyi
"Lâ-fetâ illâ 'Alî lâ-seyfe illâ Zü'l-fekâr"
- 7 Bir mu'ammâ-yı benâm idi Mora feth eylediñ
Nâm-ı pâkiñ olsa lâyıķ her taraf levh-iştihâr
- 8 Sâmiyâ bu feth-i 'âlîniñ didim târîhini
"Sa'y ile aldı Mora mülkin vezîr-i kâm-kâr" (1127)

Dâmâd İbrâhîm Paşa-zâde Kâ'im-makâm 'İzzet 'Alî Paşa'nıñ Mora fethine târîhidir:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

- 1 'Alî Pâşâ-yı 'âdil şadr-ı kâmil âşaf-ı fâzil
Ki oldur muhterem dâmâd-ı şâh-ı ma'delet-pîrâ
- [91] 2 Nerîmân-şavlet ü Rüstern-şecâ'at Kâhramân-kuvvet
Aristâlîs-'aql u Bû-'Alî-hayşiyet Âşaf-râ
- 3 Sipehsâlâr-ı ekrem şadr-ı a'zam dâver-i eñham
Ki zât-ı pâkidir sermâye-i âsâyîş-i dünyâ
- 4 Hübûb-ı tünd-bâd-ı tîğ-ı kahr-ı bî-dirîğından
Esîr-i lerziş-i teb-lerzedir çün berg-i bîd a'dâ
- 5 Girince 'arşa-i peygâra rahş-ı âsumân-seyri
Şerâr-ı mîh-ı na'li berķ-i 'âlem-sûzdur gûyâ
- 6 Nice tâb-âver olsun düşmen-i rûbeh-şîfat hergiz
Künâmından çıkınca nerre-şîr-i gâbe-i heycâ

- 7 Göz açdırmaz hele ceng-âverân-ı dîn-i a'dâya
'Aceb mi çeşmine târîk olursa sâha-i ğabrâ
- 8 Dem-i şemşîr-i gerden-keşliginden kesdi a'dâyı
Maḥaldır olsa ger âvîze-i tâk-ı semâ ḥakkâ
- 9 Kemâl-i kuvvet-i te'sîr-i ḥüsn-i re'y ü tedbîri
Heme cem'iyet-i a'dâya oldu tefrika-fermâ
- 10 Ne yaña 'azm iderseñ feth u nuşret der-rikâb olsun
Gezend-i çeşm-i bedden şaklasun dâ'im seni Mevlâ
- 11 Bu feth-i nuşrete târîḥ fıkır eyler iken 'İzzet
Hısâb-ı beyyineyle yazdı anı kıl-k-i ḥikmet-zâ
- 12 Bu târîḥ ile hep nazm-âverânı eyledik sebkat
İdüp remz ü mezâyâda yine tarz-ı nevîn icrâ
- 13 Hezâr erbâbı görse ser fedâ eyler bu târîḥe
"Mora'yı ceng ile aldı 'Alî Pâşâ-yı bî-hemtâ" (1127)

Müverriḥ-i meşhûr müderris 'Oşmân-zâde Tâ'ib Efendi merḥûmũ
Mora fethine kaşîde vü târîḥidir:

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- [92] 1 Muşḥaf-ı râyât-ı iḳbâlîndir ey şadr-ı güzîn
Vefk-i gerdûn-zîb-i devlet heykel-i bâzû-yı dîn
- 2 Sende kim vardır bu iḳbâl-i zafer olmaz ba'îd
Olsa ḥükmũ yeg kalem-rev sâz-ı Hindistân u Çîn
- 3 Sen o sâlâr-ı muzaffersin ki şâyândır eger
Mâh-ı nev olsa semend-i 'azmiñe sîmîn-zemîn

- 4 Kulle-i eflâke naşb itdiñ direfş-i nuşreti
Bârekallâh ey ser-efrâz-ı ğuzât-ı müslimîn
- 5 Görmemiştir bir ahad tâ feth-i Hayber'den berü
Böyle perhâş-ı zafer-pîrâye-i nuşret-rehîn
- 6 Öyle settârî kılıç çaldıñ 'adûya Hayderâ
Haşre dek ehl-i ğazâ şemşîriñe eyler yemîn
- 7 Bir ğazâ itdiñ ki firdevs içre şehr-âyîn için
'Âlem-i ervâha oldu müjde-res Rûhu'l-emîn
- 8 Bir ğazâ itdiñ ki bîm-i tîğ-i kahrından seniñ
Ğurre şanma mâder-i dehr itdi ilķâ-yı cenîn
- 9 Bir ğazâ itdiñ ki koyduñ şafha-i 'âlemde nâm
Kâ'alar feth eylediñ kim her biri faşş-ı nigîn
- 10 Evvelâ teşhîrini Gördüs ki istihkâm ile
Olmuş idi ğibta-fermâ-yı sipihr-i heftümîn
- 11 Bâ-ħuşûş Anabolı gibi hîşâr-ı üstüvâr
Feth ola bir hafta ceng ile zihî re'y-i rezîn
- 12 Oldı mıkñâfîs-i nuşret var ise tîğîñ seniñ
Müncezib oldu saña böyle kılâ'-ı âhenîn
- 13 Bîm-i cân ile 'aceb midir 'adûnuñ başına
Teng olursa sâha-i pehnâ-ver-i çarh-ı berîn
- 14 Çend-rûz içre musahhar oldu bunca memleket
Olmuş iken her biriniñ fethi mavķûf-ı sinîn
- 15 Rûz-ı mahşerden nümûdâr idi bu ceng-i sitîz
Gördi düşmen rustahîz âşârını 'ayne'l-yakîn

- 16 Tâbiş-i şemşîrden gömgök ter oldu âsumân
Döndi hûn-ı sürh ile kân-ı Bedaḥşân'a zemîn
- 17 Sîne-i eṣrâr-ı bed-kâr oldu ince sûzenî
Dest-i peykân işledi ol deñlû naḳş-ı dil-nişîn
- 18 Görinen şanmañ duḡân-ı tûp-ı kişver-sûzdur
Küştelerden çıkmada enfâs-ı âh-ı vâpesîn
- 19 Zûr-ı dest ile ne mümkün böyle rezm-i Ḥaydarî
Niyyetiñ ḡayr itdi tevfiḳ itdi Rabbu'l-'âlemîn
- 20 Didiler gül bâḡ-ı istiḥsân ile kerrûbiyân
Ey vekîl-i Şîr-i Yezdân âferîn-şad-âferîn
- 21 Ola dâ'im cünd-i ervâḡ-ı kirâm-ı evliyâ
Sâye-i iḳbâlîñe her ân-ı âsâyiş ḡarîn
- 22 Eyleyüp böyle fütûḡât ile peyveste bekâm
Zât-ı pâkiñ eyleye Bârî ḡaṭâlardan emîn
- 23 Baḡt-ı firûz-ı şehen-şâḡ-ı mu'azzamdır bu kim
Oldı eyyâm-ı hümâyûnuñda bu fetḡ-ı mübîn
- 24 Şehriyâr-ı baḡr u ber ḡâḡân-ı İskender-zafer
Ḳahramân-ı nâm-ver şâḡib-ḡırân-ı kâm-bîn
- 25 Ḥazret-i Ḥân Aḡmed-i ḡâzî ki olmuşdur anıñ
'Aḡdi revnaḡ-baḡş-ı şer'-i pâk-i Faḡru'l-mürselîn
- 26 Şarşar-ı ḡahr ü nehîb-i saṭvetindendir anıñ
Ra'ş-e endâm-ı deryâ lerze-i pây-ı zemîn
- 27 Öyledir te'sîr-i ḡukmi kim ider emr eylese
Yerlerin pervâneler mıḡrâz-ı şem'-i âteşîn

- 28 Olsa re'yi muntazam-sâz-ı umûr-ı kâ'inât
Riște-i bârân olurdu sübhâ-i dürr-i şemîn
- 29 Devr-i 'adlinde mükedder kimse yok dirdim eger
[94] Rûzgâra cûylar göstermese çîn-i cebîn
- 30 Oldı yümn-i himmeti nîrû-yı bâzû-yı cihâd
İtdi 'adl ü re'feti âşûbdan dehri emîn
- 31 Mâ-verâ-yı deşt-i idbâr oldı a'dânîñ yeri
Kıldı şît-i şevketi tās-ı sipihri pür-tanîn
- 32 Vaktidir şimden-girü itsün du'â-yı hayr ile
Tehniye-âyîn-i îfâ hâme-i nuṭṭ-âferîn
- 33 Tâ ki her şubḥ ide şâh-ı neyyir-i 'âlem fûrûḡ
Kişver-i maḡrib-zemîni dâhîl-i mülk-i yemîn
- 34 Mülk-i a'dâ ola pâ-mâl-i kemîn-i nuşreti
Şark u garbı ide dest-i himmeti zîr-i nigîn
- 35 Şadr-ı ma'nâ-himmetâ ma'nâ-yı lafz-ı re'fetâ
Vaşfına kâdir degildir ṭab'-ı pür-sûz u ḥazîn
- 36 Râh-ı dilden ḥâste-kerd-i sipâh-ı âh iken
Sürmedân oldı dehân-ı Ṭâ'ib-i endûh-gîn
- 37 Neylesün ağzında mû bitdi fiḡân u nâleden
Yohsa vaşfîñ böyle mi eylerdi kilḱ-i 'anberîn
- 38 Bir ṭarafdan sûz-ı hîrmân-ı meşûbât-ı ḡazâ
İtdi kânûn-ı dehânım vakf-ı âh-ı âteşîn
- 39 Bir ṭarafdan ḥânumân-sûz-ı cihân olan ḥarîḱ
Kim daḡi dünyâda iken eyledi dûzaḡ-nişîn

- 40 Püşt-i deşt-i hayreti sedd-i reh-i nuţk eyleyüp
Kûçe-i ta'bîre gelmez oldu efkâr-ı rezîn
- 41 Hakk-ı ta'bîr-i şenâ mümkün midir bu fethe kim
Menkabet-hânı ola sükkân-ı eflâk ü zemîn
- 42 Olsa da imkânı bend-i leb olup şerm ü edeb
Var iken Râşid gibi bir şâ'ir-i sihr-âferîn
- 43 Geçse gırbâl-i nazardan itdigim fikr-i dakîk
Belki ta'bîr eyleye Dürrî gibi bir hurde-bîn
- [95] 44 Lîk mağrûrî-i lütfuñ eyleyüp tab'ım fuzûl
Gevher-i endîşemi 'arz eyleyüp gâşş u şemîn
- 45 Eyledim bu beyte iki mısra'-ı târîh derc
K'ola destâvîz-i nâçîzâne-i 'abd-i kemîn
- 46 "Yine ikbâl ile bi'l-cümle kılâ'ın feth idüp" (1127)
"Mora'yı kıldı 'Alî Pâşâ bilâdu'l-müslimîn" (1127)

Müşârün-ileyhiñ kemâl-i ehl-perverliginden biñ yüz yirmi yedide müverrih-i müderris Râşid Efendi'ye nişâncılık manşıbı tevcîhiyle çerâğ ideceğini taşmîn ü tebşîr eylemiş ise de nehâfet-i vücûdında bahişle vâkı' olan i'tizârını lütf ile bi'l-kabûl, ol manşıb-ı celîle erbâb-ı fazl u kemâlden bir zât-ı ma'ârif-simât taharrîsinde iken şeyhu'l-islâm-ı şehîd Seyyid Feyzullâh Efendi merhûmuñ mektûbçılık hıdmetinde iken müşârün-ileyhiñ şehâdetinden sonra Edirne vak'asında müşıla-i Süleymâniye ile Vefâ müderrisi bulunan Selîm Efendi gibi bir fâzıl-ı bî-mişl ü zamânîñ gâdren medresesi ref' olunmağla tekdîr ve birkaç sene sonra müşıla-i şahñ rütbesine ba'de't-tenzîl, ba'zı zevât-ı ehl-nüvâzîñ himmet-i bî-hemtâlarıyla yine vech-i mu'tâd üzere hareket itdirilerek ikinci altmışlı ile Siyâvuş Paşa Sultânî Medrese'sine terfî olunmuş ise de fâzıl-ı müşârün-ileyhiñ bi-gayr-i hakkın gördüğü mü'âmele-i hakâret, ye's ü nefretini da'vet itdigidinden ihtiyâr-ı terk-i diyâr itmesiyle ken-

dü talebiyle Burûsa medârisinden Murâdiye Medresesi'ne nakl u tahvîl ve öyle bir fuhûl-i bî-mişl ü 'adıldan iktisâb-ı kemâl ü dâniş iden talebe-i 'ulûm ta'ûl olunmuş idi. Mevlânâ-yı müşârün-ileyhiñ mütebahhirîn-i fuhûl-i kirâmdan olduğu şadr-ı müşârün-ileyhiñ teşnîf-i şimâh-ı inşâfları oldukda, İstanbul'a celbe ve huzûr-ı ma'ârif-nüşûrlarına da'vetle külfet-i ülfeti selb ve mertebe-i refî'a-i fazl u kemâline bi'z-zât yakîn hâşıl iderek tatyîb-i hâtırına himmet buyurduktan soñra şadr-ı müşârün-ileyh hazretleri, "siziñ hakkıñızda ba'zı hâlet mülâhaza ideriz, bilmem rızâ virir misiz" deyü kemâl-i nezâket ü rezânetle istimzâc buyurduklarına cevâben mevlânâ-yı müşârün-ileyh, "bizim için bir matlûb-ı mahşûş kalmadı, şîve-i takdîre teslîmiyyet üzere bir du'âcınızız, siz a'lemsiz" teslîmiyyetini [96] 'arz eyledikten birkaç gün soñra ol nihrîr-i bî-naẓîrîñ 'uhde-i istihâlîne dîvân-ı humâyûn hâceligiyle nişâncılık mansıbını bi't-tevcîh dûş-ı ma'ârif-pûşını pûşış-i hıl'at-ı ferve-i semmûr ile cebr-i hâtır-ı meksûrına himmet buyurmuşlar idi. Biñ yüz on beş sene-i hicriyyesinde zuhûr iden şeyhu'l-islâm-ı şehîd Feyzullâh Efendi vaķ'a-i mü'ellimesine dâ'ır açdığı minhâc-ı ma'ârifte tevfiķan rakîm itdiği Şefîķ-nâme nâm târîhiñ şâhibi şehri Şefîķ Efendi dîvân-ı humâyûn kalemi hulefâsından iken hâ'iz-i 'ilm ü kemâlât ile nâdire-i münşiyân-ı belâgat-simâtdan olduğunu şadr-ı müşârün-ileyh istihbâr buyurduklarında ihzâr ve istîzâh-ı hüsn-i selîķa vü âşâr ile tevşîķ-i ma'lûmât iderek efendî-i mûmâ-ileyhi der-hâl vaķ'a-nüvîslik ve küçük evķâf muhâsebeciligine sevk-i işbât-ı kâdr-dânî vü liyâķat ile merkez-i refâha îşâl buyurmuşlardır.

Müşârün-ileyh hazretlerinin yalnız bunlar değil ezmine-i kalîleye mahşûr olan müddet-i ikbâl-i 'âlîlerinde pek çok zevât-ı ma'ârif-simât yetiştirmiş ve bu vesâ'il ile ahlâfa ve hey'et-i mu'azzama-i devlete katı vâfir hîdmet ü himmet ibrâz buyurmuşlardır. Cümle-i hîdemât-ı gayr-i mümkinü't-ta'dâdlarından biri ve devletçe olan mühimmiñ eñ ehemmi olan emr-i istiṭâ'ata kemâl-i dikkatleridir ki ez-cümle zamânında terk-i külfet-i melbûsât u me'kûlât ve sefâhat u isrâfât ile mühimmât-ı harbiyye-i berriyye vü bahriyyeyi ol vaktler işine yarar edevât-ı kifâha tevfiķan mikdâr-ı lüzûm u ihtiyâtiyyesinden ziyâde tedârük ü tehiyye iderek bi'z-zât virdiği seferlerde edevât-ı nâriye ve hışt u hançer ve rimâh u tîr ü teber ve şemşîr gibi ihzâr eyledikleri her nev' esliha birkaç orduyî idâreye kifâyetle mevcûd olup otuz seneye yakın esfâr-ı müte'addidede isti'mâl olunmuşdur.

Düvel-i ecnebiyye ile gâlibâne ve muzafferâne 'a'kd itdigi mu'âhedât semeresiyle devlet-i 'aliyye birçok vakitler gavâ'il-i harbiyyeden müsterî-hu'l-hâl ve me'mûnû'l-a'vâl ta'arruz-ı düşmenden vâreste ve müdâhale-i ecnebiyyeden âzâde kalarak halkı du'âsına mecbûr itmiştir.

Biñ yüz yirmi yedi senesinden bed' ile yirmi sekiz senesi hılâlinde Varadin seferine 'azîmet ve evâsıt-ı şa'bânda mübârezeye mübâderet eylediklerinde, ruhsâre-i şâhid-i gâlibiyyet burka'-ber-endâz-ı fevz ü nuşret olmuş iken farı-ı hıssat ü denâ'etle meşhûr olan vezîr ket'udâsı İbrâhîm Aga'nıñ kemâliyle iltizâm eyledigi taşarrufunuñ tevlîd itdigi sû'-i tedbîri beliyeye vü seyyi'esiyle mir'ât-ı mu'kadderât-ı İlâhiyye'de görünen şuver-i [97] te'hîr-i gâlibiyyet cihetiyle kemâl-i besâletlerinden bi'z-zât meslûl-i seyf-i gazâ vü celâdet oldukları hâlde eşnâ-yı hamle-i Haydarânelerinde,

بهذا قضت الايام ما بين اهله
مصائب قوم عند قوم فوائد

me'âlince bi-kazâ'illâhi'l-Meliki'l-Mennân zîr-i livâ-yı mağfiret-nişânda dâne-i tûfeng ile nâ'il-i rütbe-i şehâdet ve vâsıl-ı ser-menzil-i cennet olmağın, na's-ı rahmet-naqşı Belgrâd-ı dâru'l-cihâda nakl ile derûn-ı kal'ada Sultân Süleymân Hân Câmi'-ı Şerîfi hatîresinde defîn-i hâk-i 'ıtr-nâk olmuşdur.

Müşârûn-ileyh Habeşî-zâde Raḥîmî Begefendi'niñ nihâyet-i güftâr u eş'ârları olarak ḥaḳḳ-ı müşârûn-ileyhde söyledikleri mersiyedir:

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

- 1 Vâsıl-ı rahmet-i Raḥmân oldu
Nâ'il-i ni'met-i gufrân oldu
- 2 Âşaf-ı dehr idi ol şimdi
Şühedâ zümresine ḥân oldu
- 3 Mâ'il-i 'adl idi ṭab'-ı pâki
Bir zamân şâhib-i fermân oldu

- 4 Dâne-i dârb-ı tûfeng itdi şehîd
Dâhil-i ravza-i rıdvân oldu
- 5 Hükûm-i takdîre olur mı çâre
Kim kazâ böyle şitâbân oldu
- 6 Gitdi mecmû'a-i tanzîm elden
Nazm-ı evrâk-ı perîşân oldu
- 7 Raḥmetullâhi 'aleyh ol dâver
Ceng idüp koç gibi kurbân oldu

Sinn-i şerîfleri pencâha mütekârib, maşûn 'anî'l-me'ârib, mu'în-i eb-râr, mühîn-i eşrâr, kâtib-i esrâr, kâtım-i güftâr, şâdık'u'l-ıkrâr, mâ'il-i 'adl ü dâd, şâhib-i rüşd ü sedâd, vâkıf-ı hâl-i rûzgâr, Bu-'Alî-fıtrat, Felâtûn-fikret, Lokmân-hikmet, Aristû-rü'yet, Kerrâr-ıtabî'at, sûtûde-menkabet, Bermekî-ḥaşlet, ḥâkim-i ḥâsim, müstecmi'u'l-mekârim, faşîḥ u kâmil, 'âkıl ü 'âmil, edîb ü fâzıl, memdûhu's-şemâ'il, belîḡu'l-lisân, bedî'u'l-beyân, 'adî-mü'l-âkrân, vaḡûr-ı nûkte-dân, mezâlimden müctenib, 'adâlete mükibb, 'aḫf ü perhîz-kâr, Bermekiyyü'l-ḥuşâl bir vezîr-i nâdire-i devrân ve bir merd-i 'uluvvü's-şân olmaḡla, üç buçuk sene mikdârı serîr-i şadr-ı mu'allâda naḡd ü vaktin hevâ vü hevese şarf u isrâf ve tarîk-i 'adâlet ü şâh-râh-ı ḥaḡḡâniyet-den ser-i mû semt-i ḫilâfa 'udûl ü inḫirâf itmeyüp fâtîha-i devletlerinden ḫâtime-i şadâretlerine gelince tanzîm ü tensîk-ı umûr-ı saltanat ve te'mîn ü taṭmîn-i fukarâ vü ra'ıyyet ve ta'dîl ü tesviye-i aḫvâl-i mülk ü milletde bezl-i cell-i miknet itmekle kâffe-i umûr u ḫuşûşda mü'eyyed [98] min-'indil-lâh bir zât-ı pür-intibâh olup Mehmed Paşa-yı Tavîl'e şânî ve belki zamân-ı zuḫûrlarını fâşıl olan yüz elli senede bi'l-vücûh tegayyür iden evzâ'-ı aḫvâl-i 'âlem ve rûzgâra muḡâvemet cihetiyle icrâ-yı 'adâlet-i kâr-güzârîde anlar bunlara tâlî, ḫâtemü'l-vüzerâ dinmeḡe şâyân, Bû-Bekr-emânet, Fârûḡ-'adâlet, Zi'n-nûreyn-hayâ, Ḥaydar-nühâ bir müşîr-i bî-'adîl-i câmi'u'l-kemâlât olup ḫayrât u ḫasenâtından Şehzâde Câmi'-i Şerîfi kurbındaki kütüb-ḫâne ve maskât-ı re'si olan kârye-i sâlifü'l-beyânda câmi'-i latîfi ve Sultân Aḫ-med Ḥân-ı Sâlis ḫazretlerini ihtâra himmetle yeñi sarây-ı ḫümâyûndaki 'arz

oçasını ve pîş-gâhına kütüb-hâneyi binâ itmişdir. Bu kütüb-hâneye şâ'ir-i mâhir Sâmî Beg'in târîhidir:

(Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

- 1 Tamâm olunca kütüb-hâne Sâmî-i bende
Ser-i tefekkürine çekdi çün girîbânı
- 2 Du'â tarîki ile râst düşdi bir târîh
"Mübârek ola bu dârü'l-kitâb-ı sultânî"

Ve Ayvansârây kurbında Çenârlı Çeşme Mescidi'ne karîb medfûn-ı hâk-i 'ıtr-nâk olan Ebû Zer-i Ğîfârî radıyallâhu 'anhü'l-Bârî hazretleri ta'mîr ü tecdîd-i kabri-enverlerini 'âlem-i menâmda müşârün-ileyh hazretlerine emr buyurmağla imtişâlen der-hâl fevkanî bir mescid-i şerîf ile hatîre-i müşârün-ileyh üzerine sakfı güşâde bir türbe binâ itmişdir ki bu binâya mübâşeretî müt'e'âkıb Varadin seferine 'azîmet içün Dâvud Paşa Sarâyı'na çıktığı gice Yatağân Mahallesi imâmı Vâşık İbrâhim Efendi rü'yâsında mışra'-ı âtiyü'l-beyânı söylemiş ve bîdâr olup hisâb eylediginde sene-i âtiyeye târîh vâkı' olmağla zuhûrât-ı İlâhiyye'ye muntazır bulunmuş olduğu hâlde birkaç mâh mürûrında sene-i cedîde duhûl iderek şadr-ı müşârün-ileyhiñ şehâdeti zuhûr ve bu vukû'âtın ittifâkât-ı garîbeden olmak üzere şudûr eylemiş olması hasebiyle kaşîdesini daği mu'ahharan biñ yüz elli sekizde 'aşr-ı 'âlî-i Mahmûd Hân-ı Evvel'de şeyhu'l-islâm olan Mukaddime-i İbni Haldûn mütercimi imâm-ı sultânî Pîrî-zâde Mehmed Şâ'ib Efendi tanzîm ü tenmîk iderek mescid-i mezkûra ta'lîk eylemişdir ki mşrâ'-ı târîh budur: "Bu kabri eyledi ihyâ Şehîd 'Alî Pâşâ" (1127).

Bunlardan başka sâ'ir mahallerde daği ba'zı âşâr-ı celîleleri olduğu emr-i celîdir. [99] Ğalaşa Sarâyı def'a-i şâlişede i'tibârdan sukût ile medrese olmuş iken müşârün-ileyh hazretleri Sultân Ahmed Hân-ı Şâliş hazretlerini bi't-teşvîk müceddeden binâ ve nizâmât-ı sâbıkasını i'âde itdirmişlerdir.

Bulundığı 'aşr hûkmince siyâsetsiz idârede 'adem-i imkân i'tikâdıyla kışâşda 'adem-i te'hîr pîşesi ve indifâ'-ı zarar-ı küllîye ihtiyâr-ı şer mûcib-i

sipâs-ı endîşesi olmak şâyi'asıyla zamânında cânib-i ecnâd-ı mütenevvi'adan umûr-ı devlete ta'arruz şöyle tursun, bunlardan huzûrına ruḥşat-yâb-ı müşûl olan nice gâzanfer-tüvân-ı zırgâmîñ kemâl-i edeb ü teḥâşî ile duḥûl ü kufûl eyledikleri mervîdir. İḳâ'-ı tehdîde dâ'ir, emr ü nehye kâdir, ehl-i baṣîret ü bî-fütûr bir düstûr-ı rezânet-şu'ûr-ı 'adîmül'-kuşûr olmakdan nâşî zamân-ı es'ad-iktirânlarında bâb-ı irtişâ degil belki revzene-i hedâyâ-yı mu'tâde gül-mîh-i 'iffetiyle mesdûd ve gürûh-ı mürtekîbîn va'îdât-ı şarîha-i şaḥîlha ile dest-keş-i nukûd u vürûd olarak mefkûd ve bu vesîle ile ḥademe-i devleti silk-i istikâmete teslîk ve terbiyeye muvaffak ve yalnız bu meslek-i mes'ûde-i memdûhası cihân kadar müberrâta mu'âdil bir eşer-i 'âdil-i 'iffet-şemâ'il oldığı muşaddak olmağın, bu cihetle 'aşrında ḥafî vü celî aḥz u i'tâyâ müte'allık beyne'l-enâm faḳaṭ sâdece bir selâm kalmış idi. Müşârûn-ileyh ibtidâ-yı nümüvv ü neş'etinden berü vâridât ve maşârifât-ı yevmiyyesini me'mûr olan ḥademesinden ba'de'l-mesâ istiḥbâr ve rû'yet-i muḥâsebe-i rûz-merresini mübeyyin olan yevmiyye puşulalarını taḥrîr ve her ay başlarında mâhiyye defterine terḳîm ve sene muḥâsebesini tezbîr ile muktezâ-yı 'aḳl-ı selîm ve şer'-i ḳavîm üzere bî-kem ü kâst râst olarak taṣḥîḥ u temhîre devâm eylediginden yirmi otuz yıllık ḥisâbı bir günde rû'yet olunurcasına muḥâsebe defterleri i'tirâzdan selâmet şüretiyle gâyet mazbûṭ ve kâffesi rakamlı hafta tobralarında mevzû' u mevcûd olduğu ḥîn-i şehâdetinde defterdâr El-hâc Mehmed Efendi'niñ manzûrı olduğda kemâl-i ta'accüb ü taḥsîn ile bu maḳûle umûrlarına me'mûr olan ḥazînedâr ve vekîl-i ḥarc ve sâ'iresi ol vakitler ḥükmince bu bâbda ṭabî'î olmak iḳtizâiden su'âl ü cevâbdan taḥlîş-i girîbân eylemişlerdir.

Mûmâ-ileyh Rahîmî Begefendi ile mektûbî tevḳî'î Selîm Efendi ve mektûbî-i şadr-ı 'âlî 'Ârifî Aḥmed Efendi ve re'îsül-küttâb El-hâc Muştâfâ Efendi ve mektûbî Dürrî Efendi ve defterdâr El-hâc Mehmed Efendi ve ibtidâ-yı iḳbâllerinden bed' ile müşârûn-ileyhe [100] taḳdîm olunan 'Arabî ve Fârisî ve Türkî menşûr u manzûm ma'rûzât ve ḳaṣâ'id ü tevârîḥi 'ale't-tertib münşe'ât-ı Veysî ve Nergisî'ye fâ'ik bir muḳaddime-i belîga inşâsıyla mânend-i seffîne bir mecmû'a-i nefîse tertûbine muvaffak olan mûmâ-ileyh Muştâfâ Sâmi Begefendi gibi mecma'-ı kemâlât olan zevât-ı nih-rîrî-simâtı encûmen-i nüvâziş ü ülfetine celb ile bezm-i irem-naẓîrinde bütün gün bunlarla meşâlih-i devlet ve fazîlet-i ma'ârife dâ'ir müzâkereye

ri'âyet ü ragbetle kendüsine celb ü ta'aşşuk itdirdigine, şehâdetinden sonra mûmâ-ileyh Rahîmî Begfendi merhûmuñ kederinden haste ve defîne-i Îlâhî olan karîha-i vesî'asınıñ teng ü beste olması ve mûmâ-ileyh Sâmi Beg'iñ dañi leng ü lûk üç sene tek ü pûdan sonra kuvve-i 'âkilesi dûcâr-ı za'f-ı kelâl u melâl ve tûmâr-hâneye kadar muhtâc-ı 'ilâc olması dâl ve âzâde-i kayd-ı eşkâldir.

Mûmâ-ileyh Sâmi Beg'iñ li-ecli'l-istifsâr tûmâr-hâneye giden ahıbbâsınıñ su'âl-i hâtırlarına cevâben,

(Mef'ûlû Mefâ'ilû Mefâ'ilû Fa'ûlûn)

Zencîr-i cünûn oldu benim tavkıma mu'tâd

Meczûb-ı Îlâhî'niñ olur sübhâsı fûlâd

nazm-ı hikmet-cezmini îrâd itdiği mervîdir. Müşârûn-ileyh hazretleriniñ ma'lûm olan hüsn-i selîka-i inşâsından mâ-'adâ sarây-ı hümayûna mensûb olan şu'arâ şirasında yazılan gâzel-gûne hasb-i hâl-nâme-i manzûmesi dañi fazl u kemâlini işbât ider. Müşârûn-ileyh hazretleriniñ dîvânçe olacak kadar eş'ârları olduğu mervî ise de şi'ri mühimsemediklerinden vaktiyle kayd u zabt olunmayup faķat mezkûr gâzelden mâ-'adâ bir mecmû'ada görilen işbu müfredi berây-ı numûne tahrîr olundu.

(Mefâ'ilûn Mefâ'ilûn Mefâ'ilûn Mefâ'ilûn)

Olur iseñ ger isti'dâd ile sen lâyık-ı hıl'at

Saña hayyât-ı gerdûn atlas-ı çarhı libâs eyler

Mazmûn-ı hikmet-nümûnına nazaran eş'ârları da nuş-âmîz ve hakîmâne vâķi' olmak gerekdir. Rahmetullâhi Ta'âlâ 'aleyhim ecma'in rahmeten vâsi'aten.

(Fe'ilâtûn Fe'ilâtûn Fe'ilâtûn Fe'ilûn)

Görmedi çeşm-i felek böyle dirâyet kânı

Görse el sînede eyvâh iderdi ânı

Elli İkinci Şadr-ı A'zam Şehrî Silahdâr Dâmâd Mehmed Paşa

[101] Enderûn-ı Hümâyûndan Tehayyüz İdenleriñ Elli İkincisi ve Şadr-ı A'zamlarıñ Yüz On Birincisi Silahdâr Mehmed Paşa'dır. Sene 1143. Müddet-i Şehr: 3, Yevm: 10.

Müşârûn-ileyh "ferzend-i Sitanbûlum ferzend-i Sitanbûl" mışra'ını zîver-i zebân-ı iftihâr iden şehriîlerdendir. Der-sa'âdetde Hanzal Haffâf nâm kimesneniñ oğlu olup evân-ı şabâvetinde i'âne-i baht u tâlî ile sarây-ı hümâyûnda kîlâr-ı hâşşa oçasına çerâğ olup hüsn-i şadâ vü tabî'atı cihetiyle 'ilm-i mûsikî tahşîl iderek hânende çavuşluk ile evkât-güzâr iken yoluyla hâne-i hâşşaya dâhil ve ba'dehû kîlâr kethudâlığı manşıbına vâsıl olmuş idi. Yüz otuz yedi târîhinde devr-i Sultân Ahmed Hân-ı Sâliş'de silahdâr-ı şehriyârî Boşnak Mehmed Paşa'ya vezâretle Anadolî eyâleti tevcîh olundukda silahdârlık mesnediyle kâm-rân ve yüz kırk senesi şevvâliniñ on ikinci cum'a günü gevher-i şâh-vâr-ı şevket olan 'Âyişe Sultân'a 'akd ü tezvîc ve rûtbe-i vâlâ-yı vezâretle tesrîr ü tebhîc olunmuş idi. Kırk bir muharremiñ gürresinde vezîr-i kubbe-nişîn olduğundan Erzurûm eyâleti arpalık ta'yîn olunup kırk üç târîhinde ittîfâk-ı eşkiyâ ile Dâmâd İbrâhîm Paşa'nıñ muktezâ-yı ser-nüvişti ile ma'dûm olması müşârûn-ileyhiñ mesned-i celîl-i şadâret-i 'uzmâ ile kâm-rân olmasını netîce virmesiyle selh-i eyyâm-ı 'ahd-i Ahmed Hânî'de ol makâm-ı vâlâya zîb-ârâ ve takrîben sâ'at-ı nücûmî mürûrında taht-gâh-ı 'Osmânî cülûs-ı hazret-i Mahmûd Hânî ile serîre-dân oldukda makâmında ibkâ ve sene-i mezbûre recebiniñ on üçüncü işneyn günü Halebûş-Şehbâ eyâleti tevcîhiyle tard u isrâ ve mesned-i vekâlet-i kübrânîñ Kâbakulak İbrâhîm Paşa gibi sekiz mâh telvîş-i mesned-i şadâret iden bir garaż-kâr-ı seyyi'ü'l-etvâra tevcîhi hayret-fezâ olmağla müşârûn-ileyh Mehmed Paşa meftûr olduğu far-ı dirâyet-i edeb ü 'iffetle beyne'l-ahâlî ve'l-e'âlî elsine-i nâsda tekrâr-be-tekrâr sitâyîş ü şenâ olunmuş idi. Ba'de-zâlik Bağdâd-ı behîşt-âbâda baş-ı bîsât-ı hükûmet ve şâniyen serîr-i dîvân-ı vilâyet-i Halebûş-Şehbâ'ya vaz'-ı visâde-i 'adâlet itmekde iken dâr-ı bekâya rihlet itmîşdir. Yüz gün mîkdârı şadr-ı a'zam olup re'y-i sedîd ü rezîn ve tıynet ü haşleti müstakîm ü 'affî, şâlih u müttakî bir şadr-ı memdûh u faîn olduğu tevârîhde mestûrdur. Öyle [102] evân-ı herc ü mercede siy-

yemâ Muşlî, Paţrona gibi erbâb-ı pîş-rev-i fitne ve fesâdın katl u kâmları huşûşlarında devlet-i 'aliyyeye vücûda getürdigi hıdemât-ı şâdıkâne ve ce-sâret-i fevka'l-'âde cümleten mersûm-ı şahâyif-i vakâyî'-nüvîsân olmağla tafşîlinden keff-i lisân-ı hâme tensîb olundu. Ba'zı âşâr-ı hayrî ve ittikâsı ve 'ilm ü fazl u kemâlî mervîdir. Rahmetullâhî 'aleyhi rahmeten vâsî'aten.

Elli Üçüncü Şadr-ı A'zam Dimetokalı Silahdâr Seyyid Mehmed Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Feyz-yâb Olanların Elli Üçüncüsü ve Şadr-ı A'zamların Yüz On Altıncısı Silahdâr Seyyid Mehmed Paşa'dır. Sene 1148. Müddet-i Sene: 1, Şehr: 8.

Müşârûn-ileyh Dimetoka'da neşv ü nemâ ile der-sa'âdete bi'l-vürûd ba'zı âşînâsı delâlet ü şefâ'atiyle devr-i Sultân Muştafâ Hân-ı Sâni'de sarây-ı hümâyûnda hazîne koğuşına dâhil ve yoliyla kat'-ı menâzil ve pîşgîr ve anahdâr ve dülbend ve rikâbdâr ve çukâdâr ağalıkları mansıblarını yoliyla devr iderek yüz kırk altı senesi selefi Ya'kûb Ağa vezâretle Edirne vâlisî oldukda, silahdârlık mesnediyle kâm-yâb olmuş idi. Müddet-i medîde sarây-ı hümâyûnda tahşîl-i kemâl ü âdâb ile perveriş-yâb olduğundan esfâr-ı şark hılâlinde taraf-ı hümâyûndan ba'zı esrâra ittîlâ' içün vakit vakit cânib-i İrân üzerinde olan ordu-yı hümâyûna irsâl olundukda vâkıf olabildiği huşûsâtın toğrica 'arzıyla fevka'l-me'mûl hıdemâta muvaffak olması kendüye sermâye-i ikbâl olmağla İsmâ'îl Paşa şadr-ı vekâletden teb'îd olındığı gün evvelâ vezâretle mesned-i kâ'im-makâmîye taş'îd ve on altı gün mürûrında ki şa'bânın yirmi beşinci günü mühr-i vekâletle tes'îd olındığına mu'ahharan biñ yüz altmış tokuz muharreminin on tokuzuncu günü şadr-ı a'zam olan Yirmi Sekiz Çelebi-zâde Mehmed Sa'îd Paşa'nın söyledikleri târîhtir:

(Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilun)

Söyledim mışra'-ı vâhidle Sa'idâ târîh

"Müjde kim mühr ile şadr oldu Mehmed Pâşâ" (1146)

Rusya imparatorunun fesh-i 'ahdinde müşârün-ileyh ser-'asker naşb olunarak kırk tokuz muharreminde livâ-i şerîf ile ordu-yı hümâyûnı bi'l-istîşâb muhârebeye 'azîmet [103] itmiş ise de Rusyalı ol vakte kadar Azak, Özi ve Bender'i rubûde ve ülke-i Kırım'ı kırk elli yıl sa'y u devâm ile ma'mûr olmayacak bir hâl-i hayret-iştîmâlde tahrîb itmiş idi. Şadr-ı müşârün-ileyhi bu fende câhil bir alay sâde-dil igfâl itmekle hulûl-i vaqt-i şitâya degin Baba Tağ'ında ikâmetle ne bir tarafa imdâd ve irsâl-i 'asker ve ne dîn ü devlete sezâ bir hîdmet vücûda getürmege himmet idemediginden ma'iyetinde mevcûd 'asker-i bî-pâyân bilâ-sebebe izâ'a-i eyyâm eylediklerine hayret-i istî'âb itdigi eşnâda sû'-i karîne dûcâr olmak beliyyesiyle kül-lü-yevm bir gûne keder zühûr itmekle ahbâr-ı mûhişe-i ta'accüb-fezâ ve ke-limât-ı mütenevvi'a-i dehşet-nümâ, kurtâ-i mesâmi'-i 'âlemi elîm ve agraâza vesîle peydâ itmekle hudûs-ı fitne emâreleri zühûre gelmek evânı karîb oldığı hılâlde biñ yüz elli rebî'u'l-âhirinde şadâretten 'azl ve Ağrıboz'a def' ve bu hâdişeye bâdî olanlar tard u katl ve bender-i ser-'askerî Muhsin-zâde 'Abdullâh Paşa mesned-i vekâlete nakl olunup ordu-yı hümâyûnla bir sâ'at muqaddem âsitâneye 'avdeti bâbında hatt-ı hümâyûn şâdir olmuş idi.

Mütercem-i mûmâ-ileyh müddet-i medîde Ağrıboz'da ikâmetle elli sekiz şa'bânı evâ'ilinde Özi eyâleti ba'dehû Hanya ve elli tokuz ramazânı guresinde yine Özi'ye nakl olunarak altmış muharremi nişında Kırım hânı Selîm Girây şefâ'atiyle Özi eyâleti, Bağdâd muhâfızı Nu'mân Paşa'ya tevcîh olunmağa Belgrad, Alaca Hisâr ve Semendire inzimâmıyyla müşârün-ileyhe ihsân olunmuş idi. Bir müddet mürûrında 'askeri beyninde fetrèt zühûr itmekle İnebahtı muhâfızı Şerîf Halîl Paşa ile mansıbları tebdîl olındığından ol havâlîde vâkı' elviye vü eyâletde güzârende-i eyyâm olup altmış târîhinde Cidde mansıbı bi't-tevcîh, ziyâret-i Beyt-i Şerîf ile bekâm ve yetmiş senesi zi'l-hiccesi evâhirinde Ka'be-i 'ukbâ ile ikrâm olunmuşdur.

Müddet-i şadâretleri 'ahd-i Mahmûd Hânî'de yirmi ay miqdârıdır. Şalâh u hilm ile ma'rûf ve vâlî oldukları memâlike i'tidâl ü inşâf ile mevsûf bir vezîr-i müstakîm ve şalîh u rûşen-zamîr imiş. Üskûdâr'da Nûh Kapısı civârında Akyapu ta'bîr olunur mahalde 'Arakıyyeci Hacı Mehmed Ca'fer Çelebi mescidini mücedded şûretiyle ta'mîr ve minber vaz' iderek ba'zı müsakkafat ile evkâfını tekmîl ve sâ'ir mahallerde daği ba'zı müberrât ile

zâd-ı âhiretini teksîr itmişdir. Müşârûn-ileyhiñ irtihâlinde iki yaşında Hadîce Şerîfe Hânım nâmında kalan bir kerîmesi [104] qarâbet münâsebetiyle pederimiñ hânesine gönderilmiş ve yetmiş beş yaşına kadar yaşayup şalâh u ‘iffetle reh-neverd-i dâr-ı âhiret olmuştur. Rahmetullâhi ‘aleyhim rahmeten vâsi‘aten.

Elli Dördüncü Şadr-ı A‘zam Şehrî Silâhdâr ‘Alî Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Çerâğ Olanlarıñ Elli Dördüncüsü ve Şadr-ı A‘zamlarıñ Yüz Yirmi Sekizincisi ‘Alî Paşa’dır. Sene 1168. Müddet-i Şehr: 2, Eyyâm: 3.

Müşârûn-ileyhiñ nihâl-i vacûdı hâk-i İstanbul’da perveriş-yâb olup Ayaşofya-i Kebîr’de evkâf kâtibi Mehmed Efendi’ye intisâb ve hûb-şadâ olmağla dârü’s-sa‘âde ağası Hacı Beşîr Ağa kendüye mü‘ezzin iderek Mahmûd Hân-ı Evvel hazretlerine sevk u ta‘rîf ile hilâf-ı ‘âde toğrıdan toğrıya hâne-i hâşşaya çerâğ idilerek anahtar ve dülband ve rikâbdâr ve çukadâr ağılık mansıb-ı celîlesini ihrâz ile hüsni-tâlî’i kendüsini kâm-yâb itdikden soñra yüz altmış dört târîhinde silâhdâr-ı şehriyârî ‘Alî Ağa’nıñ tekâ‘üdliginde mesnediyle tebcîl olundukları sırada Hacı Beşîr Ağa etbâ’ u müte‘alîkâtıyla altmış beş sa‘bânı evâsıtında tu‘me-i şemşîr olduğda mercî’-i küll olarak cülûs-ı Sultân ‘Osmân Hân-ı Şâliş’de atabeg-i devlet makâmında kıyâm idüp Muştafâ Paşa ve ‘Alî Paşa’yı ‘azl itdirmiş ve Hekîm-zâde ‘Alî Paşa hazretleri def‘a-i şâlişede ma‘zûl olduklarında egerçi mühr-i vekâlet bunlara virilmek taşavvur buyurulmuş ise de şî‘âr-ı lihyeden ‘ârî ve umûr-ı şadâreti idâreye tecrübesi gayr-i kâfî olduğundan bir müddet mu‘dilât-ı umûra vukûf için mühr-i hümâyûn Nâ‘ilî ‘Abdullâh Paşa’ya ihsân ve bunlar rütbe-i vezâretle tevķî-i dîvân ve üç buçuk ay mürûrında Nâ‘ilî Paşa’ya halef olmuşlardır. "‘Alî Paşa’ya Hâk mühri hümâyûn eylesün âmîn" (1168), târîh-i şadâretleridir. Lisân-ı hümâyûndan işiden ahâlî-i enderûndan ba‘zılarının nakl u tahkîkleri üzere dürûğ u irtişâ mişillü ba‘zı mesâvîsi menkûl olup bu hilye-i seyyi’eniñ ‘adem-i tahvîl ü tehzîb ve terbiyesi ise zikr olun-

dığı üzere müşârün-ileyhiñ evvel-emirde uşûlen ve kâ'ideten mekteb-i terbiye vü edeb ve tehzîb-i ahlâk u meşrebe sebep ü vesîle-i taşfiye-i tîre-gûn-ı haşlet-i beşeriyye vü meşreb olan aşağı [105] koğuşlarda bulunup da tahşîl ü 'ilm ü ma'rifete muvaffak olamayarak öyle vehle-i ûlâda hılâf-ı 'âde vü nizâm hemân hâricden gibi def'aten hâş oțaya kabûl buyurulması 'ilm ü ma'rifetden bî-vâye kalmasını bâ'ış olmağla bu mâyesizlik ve bu maķûle menâsib-ı 'âliyye ilzâm olan sermâyesizlik ve âdâb u kânûn-ı umûrdan behresizlik cihetiyle eslâfını si'âyete taşaddîsi min-țarafillâh mücâzâten altmış tokuz muharreminiñ on tokuzuncı sebt günü ba'de'z-zuhr aħz-ı mühr-i vekâletle kapu arasına habs ve şadâret-i 'uzmâ Yirmi Sekiz Çelebi-zâde Sa'îd Paşa'ya tevcîh ve irtesi günü katl ve cesedi Üsküdâr'da Seyyid Ahmed Deresi nâm maħalde defn olundu. 'Ahd-i 'Osmân Hânî'de şadâreti altmış üç gündür. Ancak mûcib-i i'dâm başluca bir isâ'eti mervî degilse de'adem-i ehliyeti imhâsını mûcib olmuşdur. Rahmetullâhi 'aleyh.

Elli Beşinci Şadr-ı A'zam Nigdeli Silahdâr Dâmâd Mâhir Hamza Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Kâm-rân Olanlarıñ Elli Beşincisi ve Şadr-ı A'zamlarıñ Yüz Otuz Dördüncisi Silahdâr Mâhir Hamza Paşa'dır. Sene 1182. Müddet-i Şehr: 1, Eyyâm: 15.

Müşârün-ileyh Nigde sancağında Karaışâr kazâsı mütemevvillerinden Mehmed Ağa nâm bir âdemiñ şulbinden biñ yüz kırk târihinde kadem-nihâde-i 'âlem-i şuhûd olup fârık-ı sefid ü siyâh olduğda der-sa'âdete gelerek elli altıda halvâ-hâne neferâtı zümresine dâhil ve elli yedide enderûn-ı hümâyûnda kılâr-ı hâşşa oțasına çerâğ olarak hasbe'l-isti'dâd baş kul-luķcılık me'mûriyyet-i mu'teberesine nâ'iliyyetle beyne'l-akrân kesb-i şân ve tahşîl-i 'ilm ü 'irfâna haşr-ı evkât u ezmân iderek altmış ikide hâne-i hâşşaya nakl ile ihvânı beyninde hâ'iz-i imtiyâz ve refte ve refte kat'-ı merâtib-le cûlûs-ı Muştafâ Hân-ı Şâliş'de biñ yüz yetmiş bir şaferiniñ yirmi dördüncü günü silahdâr Ahışhalı İbrâhîm Paşa magzûben ihrâc olundukda şâhib-i

terceme pîşgîr ağalığından def'aten makâm-ı silahdârîye ve bir yaşında Hibetullâh Sultân'a nâm-zedlikle is'âd olunmuş idi.

Yetmiş iki şevvâliniñ yirmi ikinci günü vezâretle Mora muhaşşılığı tevcih ve esbâb-ı vezâreti taraf-ı hümayûndan ihsân ile terfih olunduktan sonra sene-i mezbûre zi'l-ka'desiniñ altıncı günü Mora eyâleti ihsânıyla cânib-i mezbûra [106] 'azîmet ve yetmiş beş tevcihâtından mukaddem Rûmili eyâletiyle kesb-i meserret iderek yetmiş beş şevvâliniñ beşinci günü zevcesi Hibetullâh Sultân bâğ-ı cinâna hıramân olmağla yetmiş altı tevcihâtında Nigbolı sancağı ilhâkıyla Vidin muhâfazasına me'mûr ve yedide Vidin'de ibkâsıyla mesrûr ve bir müddet sonra Özi eyâleti tevcih ve ve sene-i mezbûre cümâde'l-ûlâsınıñ onuncı günü Hotin eyâleti ihsânıyla tenvih olunmuştur.

Yetmiş sekiz şa'bânınıñ on dördüncü günü 'azl ve ref'-i vezâret ile Di-metoka'da ikâmete me'mûr kılındığı hâlde yine târîh-i mezkûruñ zi'l-ka'desi selhinde vezâreti ibkâ ve Selânik sancağı ile kâm-revâ ve seksen târîhinde Mısr-ı Kâhire eyâletine sâye-resâ olarak sene-i mezkûre zi'l-ka'desiniñ yirmi sekizinci günü Halebü's-Şehbâ ve seksen bir şevvâliniñ dördüncü günü Aydın muhaşşılığına isrâ ve seksen iki zi'l-ka'desiniñ altıncı günü silahdâr ağa mübâşeretiyle der-sa'âdete da'vet ve mühr-i vekâlet ihsânıyla nâ'il-i iltifât-ı 'ulyâ olmuş idi. Seksen iki cümâde'l-ûlâsınıñ tokuzuncu günü âsitâne-ye dâhil ve yed-i mü'eyyed-i hazret-i pâdişâhîden mühr-i hümayûnı ahza nâ'il olarak paşa kapusına esnâ-yı 'azîmetinde enderûn u bîrûnda kabza kabza altun nişâriyla nakd-i varın bezl iderek 'arz oçasına kadem-nihâde-i ikbâl olduktan sonra seksen iki cümâde'l-ûlâsınıñ on beşinci günü Moskov balyosı İrişkofı Yedi Kulle'ye kaldırmasıyla bâb-ı muhârebe-i menhûsayı güşâd idüp bu dâhiye-i dehyâya sebep-i müstakîl olduğu rivâyet olunmağla mukaddemâ Mısr vâlîsi olduğu hengâmda begleriñ hücumından ihtilâl-i demâğa ibtilâsı cihetiyle şadâretiniñ yirmi sekizinci cümâde'l-âhiriñ beşinci günü 'azl ve balık-hâne-ye ve andan Gelibolı'ya nakl ve yetmiş beş muharreminiñ on beşinci günü mahalle-i hâmuşâna vaşl olunmuştur.

Şâhib-i 'ilm ü kalem bir vezîr-i sûtûde-şiyem, şehâ-yı müfriit ile mükerrem, 'ulemâya rî'âyet ve üdebâya ihsân u 'inâyet ve erbâb-ı şî'r ü inşâya fevka'l-had lutf u hürmet ve 'iffet ü istikâmetle müstehir olup ancak Mısr'da uğradığı ihtilâl-i demâğ kuvve-i müfekkiyesini ihlâl iderek bir tavır-ı

ğarîb peydâ itdiginden ma'hûd seksen iki sefer-i meş'ûmına bâ'îş olması pek büyük seyyi'âtdan ve 'afvî nâ-kâbil kabâhâtından ma'dûd bulunmuşdur. Tecâvezallâhu 'an-seyyi'âtihi.

Elli Altıncı Şadr-ı A'zam Silâhdâr Şehrî Dâmâd Mehmed Paşa

[107] Enderûn-ı Hümâyûndan İhrâz-ı Nihâyet-i Merâtib-i Beşeriyye İdenleriñ Elli Altıncısı ve Şadr-ı A'zamlarıñ Yüz Otuz Sekizincisi Silâhdâr Mehmed Paşa'dır. Sene 1184. Müddet-i Şehr: 11, Eyyâm: 18.

Müşârûn-ileyh Cihângîr'de Riyâleci Kāvun Ahmed Kāpudân'ıñ şulbinden biñ yüz yirmi iki recebiniñ yirminci günü kadem-nihâde-i şuhûd ve bir def'a 'ammi-zâdesiyle Mısr'a 'azîmet ve 'avdetde enderûndaki büyük birâderi iltimâsiyla hâlvâ-hâneye ve kırk dörtde hâne-i kîlâra çerâğ olmuş idi. Kırk beşde rikâb-ı hümâyûn çukadârı ve elli dörtde hâne-i hâşşaya nakl ile altıda ser-tüfengî-i şehriyârî ve 'ahd-i 'Osmân Hânî'de pîşgîr ağalığından def'aten rikâbdâr ve iki gün mürûrında çukadâr ağalık rütbe-i celîlesine sezâ-vâr ve yetmiş gün mürûrında silâhdâr olmuş ise de ba'zî evzâ'ı hâkîmâne ta'dîle kâdir olamadığından bi'l-isti'fâ ihrâc olunarak altmış tokuz zi'l-hiccesiniñ beşinci günü Tırhala manşıbı ile silk-i vüzerâyâ idrâc ve der-'akab Özi eyâleti ile rehîn-i ibtihâc olmuş idi. Yetmiş şaferiniñ on altıncı günü cûlûs-ı hümâyûn vukû'ında şehzâdelikleri hengâmında çukadârları olmağla bende-i kadîmelerini birer nev'-i iltifât ile talâtîf buyurdukları sırada şâhib-i tercemeniñ Tırhala'dan esnâ-yı müfârakatı olan yetmiş bir cümâde'l-evveliniñ altıncı günü 'Âyişe Sultân izdivâciyla kadri 'âlî olmuş idi. Yetmiş bir şevvâliniñ tokuzuncu günü Silistre'den nehzat ve bir sene miqdârî âsitânede ikâmet iderek yetmiş iki rebî'u'l-evveliniñ on üçüncü günü Delvine²⁵ ve Hudâvendigâr sancaklarına baş-ı bisât-ı 'adâlet ve yetmiş iki şevvâliniñ yirmi beşinci günü Özi ve recebiñ yirmi altısında Rûmili eyâletleriyle mazhar-ı 'inâyet ve dört rebî'u'l-evvelinde tekrâr âsitâneye 'avdet

ve yine sene-i mezbûre şevvâlinde Kûtâhya'ya 'azîmet ve zî'l-ka'de evâ'ilinde mutaşarrıf olduğu Anaçolı manşıbına ve beş şevvâliniñ beşinci günü Sîvâs eyâletiyle mazhar-ı meserret olarak yetmiş yedi senesinde Ay-dın eyâletiyle âsitâneye da'vet olındığından muvâşalat itmiş idi. Sekiz muharreminiñ yirminci günü maçarr-ı hükûmete râhî olduğu hâlde şevvâl tevcîhâtında nâ'il olduğu Selânik manşıbına vuşûlinden muqaddem bi'l-infişâl Mar'aş eyâleti ihâlesini müte'âkıb def'a-i şâniyede Özi sancağı ihşân ve Silistre'de ikâmetle Özi'yi [108] mütesellim ile idâre ve seksen şevvâli tevcîhâtında Hersek sancağı ilhâkıyla me'mûr olduğu Bosna eyâletinde dört sene kadar ikâmeti eşnâsında Kâraçâğ fütûhâtına mazhar ve seksen dört ramazânınıñ altıncı günü Bosna'dan ordu-yı hümâyûna serdâr-ı ekrem olmuş ise de selefleri gibi fütûhâta mazhar olamayup Babatağı inhizâmı vaktine teşâdüf itmekle on bir mâh on dört gün mürûrunda seksen beş şa'bânınıñ yirminci günü 'azl ile serdâr-ı ekremlige Yergogi muhâfızı şadr-ı eşbak Muhsin-zâde intihâb u ta'yîn ile şâhib-i tercemeye ba'de'l-yağmâ bâkî kalan emlâki ihşân ve merfû'u'l-vezâre Gelibolı'da ikâmetine fermân ve seksen beş şevvâlinde Ağrıboz manşıbı ile vezâreti ibkâ ve zî'l-ka'deniñ yirmi üçüncü günü Trabzon ve yine zî'l-hiccenin yirmi ikinci günü İnebehtî ve iki sene mikdârı istirahatdan sonra seksen yedi zî'l-ka'desiniñ sekizinci günü cûlûs-ı 'Abdu'l-Hamîd Hânı'de def'a-i şâlişe olarak Selânik sancağı ve seksen tokuz recebiniñ yedinci günü def'a-i şâlişede Bosna eyâleti ve toksan rebî'u'l-evvelinde def'a-i râbî'ada Selânik manşıbıyla Bender muhâfazası ve toksan iki cümâde'l-âhiresiniñ yirmi sekizinci günü def'a-i râbî'ada Bosna eyâleti ve üç şevvâli tevcîhâtında def'a-i hâmisede Selânik sancağı ve toksan dört cümâde'l-ûlâsınıñ yirminci günü def'a-i şâlişede Kûtâhya sancağı ve altı cümâde'l-âhiresiniñ yedinci günü Erzurûm eyâleti tevcîh buyurulmuş idi. Me'mûr olduğu Ekrâd'ın nîzâmına muvaffak olduğu eşnâde hıdmet-i şadâretde Yegen Mehmed Paşa bulunduğundan şâhib-i terceme ile beynlerinde hâsıl olan tezâd iktizâsıyla toksan altı târîhinde ba'de'l-muşâdere katline daği şarf-ı maqdûr itdiginin irtesi günü Yegen Paşa 'azl ve yedi şaferiniñ ikinci günü maçâm-ı şadâret-i 'uzmâya Halîl Hâmid Paşa nakl olunmağın, der-'akab Nigde sancağı 'inâyet ve Fâş²⁶ muhâfazası şartıyla

vezâreti ibkâ ve emlâki ihsân buyurulmuş ise de istîlâ-yı za'f-ı pîrî hasebiyle ol tarafta 'azîmet ve umûrını rû'yetden 'âciz olduğunu 'arz u i'lâm ve istid'âsına müsâ'ade ihsânıyla mültefet ve yedi rebî' u'l-evveliniñ yirmi sekizinci günü Girid eyâletinde Resmo sancağı tevcîh buyurulduğunu müte'âkıb Nigde sancağı ile Boğaz Hisârı'na gitmesi fermân ve oraya muvâşalatdan soñra Cidde ve Saķız'a vuşûlünde Mısr-ı Kâhire [109] ve toksan recebinde def'a-i sâdisede Selânîk ve Kavalâ sancaķları ve şa'bânîñ yirmi tokuzuncu günü Hanya ve iki yüz cümâde'l-ûlâsınıñ yirmi ikinci günü Kandiye sancaķlarıyla teveccühât-ı seniyyeyi iğtinâm iderek dâ'ire-i celîle-i memâlik-i hazret-i pâdişâhî merkez-i 'ulyâsında mânend-i pergâr dâ'ir olmuş idi. Kandiye'de iki sene ikâmetle iki yüz iki zi'l-hiccesiniñ yirminci günü ol maħalde dâr-ı cinâna 'âzim olmağla Hüsni Hüseyn Paşa merķadi civârında medfûn olduğu manzûr-ı fakîr olmuştur.

Vüzerâ-yı 'ızâm hazerâtında bunlar kadar devr-i menâşib iderek hey'et-i devlet-i 'aliyyeyi ve her bulundukları maħaller ahâlîsini kendülerinden memnûn itmiş ve ibtidâki mülâķâtlarından ziyâde soñrakilerde terakķi uşûlince daha ziyâde halkdan kabûl ve hürmet görmüş ve herkesi hakîkten hoşnûd bırakmış bir zât mezkûr u mervî ve meşhûr u mesmû' degildir. Çünki tekrâr vâsıl oldukları maħaller ahâlîsi birinci ve ikinci vuşûllerinden ziyâde kemâl-i memnûniyyet ü meserretle istikbâl iderler ve müşârûn-ileyhi hakîkten peder bilürler ve öylece yâd iderler imiş. Vukû'-ı vefâtı bu diyârlar halkına ziyâde te'sîr iderek ekşerî 'âdetâ ye's ü mâtem itdikleri mütevâtirdir. Sinni derece-i şemânîne vâsıl, şalâh üzere kâ'im, şâhib-i vakâr u temkîn, letâ'ife mâ'il, ğaraz u nefsanîyetden 'ârî, riyâdan berî, umûrında mütevekkil, 'ulemâya rı'âyeti kâmil, 'iffet ü istikâmeti şehir, müdârâtı dil-ĝîr, müdâheneden müctenib, şulehâya muhib, 'âlim ü 'âbid, şâlih u mücâhid, icrâ-yı merâsim ü kavânîne mükib, tekellûfât-ı elbise ve et'ime-i nefîseye mecbûr, etbâ'ına hürmeti der-kâr bir zât-ı melekîyyü's-şîfât oldukları mütevâtirdir. Hayrât u hasenâtlarından Kûtâhya'da bir câmi' inşâ ve evķâfını tanzîm ü ihyâ ve vâlî oldukları eyâletlerde birer kaşr binâ ve çeşmeler peydâ ve medrese ve mekteb ve ders-hâne ve ribât ĝibi ma'a-musakķafât müberrâta i'tinâ eylemiş bir vezîr-i 'âdil-i bî-hemtâ oldukları mervîdir.

(Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün)

Kıldı eyyâm-ı hayâtın itmâm

Eyledi gülşen-i firdevsi maķâm

Rahmetullâhi 'aleyhi rahmeten vâsi'aten.

Elli Yedinci Şadr-ı A'zam Silahdâr Nigde'de Arabsun Karyeli
Seyyid Mehmed Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Nâ'il-i Emel Olanlarıñ Elli Yedincisi ve
Şadr-ı A'zamların Yüz Kırk Üçüncisi Silahdâr Seyyid Mehmed Paşa'dır.
Sene 1193. Müddet-i Sene: 1, Şehr: 6, Eyyâm: 16.

Müşârün-ileyh Nigde sancağı muzâfâtından 'Arabsun²⁷ karyesinden
'Alî Ağa'nın [110] şulbinden bñ yüz kırk sekiz târîhinde zühûr ve altmış
senesi hılâlinde der-sa'âdete vürüd iderek akrabâsından aşçıbaşı Süleymân
Ağa hizmetinde iken aşağı matbaħa nefer kayd olunmasıyla tahşîl ü 'ilm
ü kemâle isti'dâdı hasebiyle taşra kılâra b'l-kabûl, orada oldukça fenn-i
kitâbeti tahşîle meşgûl ve yetmiş üç târîhinde zülüfli balıacılar ocağına
mevsûl olduğu eşnâda derece-i kâbiliyyet-i memdûhası İstanbul pâye-i ce-
lîlini ihraz itmiş ve altmış üç yaşında bulunmuş olduğu hâlde irtihâl-i dâr-ı
cinân iden şâ'ir-i mâhir ve fâzıl-ı memdûhu'l-me'âşir Tırnakçı-zâde Zîver
Begefendi merhûmuñ büyük pederi mâbeynci Tırnakçı Muştafâ Ağa bal-
tacılığına me'mûriyyetini müstelzim olarak sene-i mezkûre cümâ-
de'l-âhiresi gurrende devr-i Muştafâ Hân-ı Şâliş'de ağa-yı müşârün-iley-
hiñ himmetiyle enderûn-ı hümâyûnda hazîne koğuşına dâhil ve fenn-i ki-
tâbetde mâhir olmağın, hazîne-i hümâyûn yazıcıları sınıfına idhâl olunmuş
idi. Yetmiş beş şa'bânının on üçünde ikinci efendi ta'bîriyle yâd olunan
ikinci yazıcılıkla behre-mend olduğu hengâmda küçük birâderi Halvâcı
Muştafâ, Sultân 'Abdu'l-Hamîd Hân hazretlerinin şehzâdeliklerinde kah-

vecibâsı ile Sultân 'Abdu'l-Hamîd Hân hazretlerine dâ'ir olan müşâlahanın kâffesi şâhib-i tercemeniñ kalemiyle isticvâb u istiş'âr olındığından intisâb-ı küllî hâşıl ve bîñ yüz seksen yedi zi'l-hiccesiniñ sekizinci günü cülûs-ı humâyûn vukû'ında hâriz-ez-kânûn-ı enderûn, def'aten hâne-i hâşşa ve mâ-beyncilige nakl olunarak yirmi birinci günü hazîne kethudâlığı makâm-ı âlîsine ve seksen tokuz muharreminiñ üçüncü günü kâdî-'asker 'Abdu'l-Kâdir Beg merhûmuñ pederi silahdâr Emîn Beg'e vezâret ihsân buyuruldukda silahdârlık câh-ı celîline iş'âd ve kâffe-i mehâm-ı saltanat-ı seniyye kefi kifâyet-kefâletine tefvîz buyurulmuş idi. İstikâmet-i meşâlihi iltizâm ider şadr-ı a'zam tedârûkindeki 'usretle keşret-i ahrâkdan neş'et ü intişâr iden erâcîf, müşârûn-ileyhi meslûbu's-su'ûr eylediginden bin yüz toksan üç şa'bânınıñ tokuzuncu ve mâh-ı agustosun onuncu sebt günü nâ-çâr Beşiktaş şâhil-sarayında mühr-i humâyûnı ahz ile mesned-i şadâreti tezyîn eyledi. "Mühr alup şâ'id-i şadr oldu Mehmed Pâşâ" (1193) târîh-i şadâretidir.

Umûr-ı külliyeñ ve huşûşu ile Rusyalunun tekâlîf-i 'anîfesiniñ redd-i leyn ve 'unf-ı [111] beyn ile cerh u ta'dîli hıdmetindeki devâmı it'âb-ı vücûdiye'sini istilzâm ile za'f-ı kuvvâsına sebep olarak bâr-ı girân-ı şadâret-i 'uzmâya tahammüldeki 'usret-i haylûliyyetiyle haste ve bir taraftan maraz-ı müzmin sill-i kuvvet-i hayâtiyyesini ceste ve toksan beş saferiniñ yirmi beşinci günü elli üç yaşında şadâretde iken murg-ı rûhı 'ukâb-ı ecele beste ve na'sı Sultân 'Abdu'l-Hamîd Hân hazretleri türbesi hatîresine defn ile dem-beste olmuşdur.

Müşârûn-ileyh siyeh-çerde olduğundan "kara vezîr" dimekle kesb-i iş-tihâr itmiş fatîn ü zekî, evâ'il-i hâlinde latîfe vü müzâhâ mâ'il, hâfız-ı fıkarât-ı Naşru'd-dîn, güşâde-meşreb oldukları hâlde hâne-i hâşiiyyeye nakl eylediği gibi teferrûde kıyâm ve rezânet-i vakârı iltizâm eylediği pederimden mervîdir.

Müşârûn-ileyhiñ maskat-ı re'si olan kıyâmet-i sâlifü'z-zikrde ba'zı eşer-i hayrı vardır. Rahmetullâhi 'aleyhi rahmeten vâsi'aten.

Kethudâ-yı şadr-ı 'âlî Ahmed Resmî Efendi'niñ Sefînetü'r-Rû'esâ'sına Süleymân Fâ'îk Efendi merhûmuñ yazmış olduğu zeylinde müşârûn-ileyhiñ ahlâkını ta'dâd sırasında fıkra-i âti'l-beyânı hikâye eylemiştir:

Çünkü müşârûn-ileyh Seyyid Mehmed Paşa kaşîrû'l-kâme, gâyet çirkin ve siyeh-çerde oldığından "kara vezîr"likle şöret-şi'ârdır. Ve hattâ lâ'ubâliyâne ülfeti temeyyüz-i iktisâb u ihtiyâza başladıktan sonra vakâr u külfete tahvîl itdiği eşnâda ba'zî zurefâ-yı enderûn 'ârîza-i tarz-ı rezînesini çekemediklerinden ve hicv ü mezemmeti mûcib bir gûne tavr u hareketini daîmî müşâhede idemediklerinden hakkında,

(Fe'ilâtun Mefâ'ilün Fe'ilün)

Ol siyeh-çerde âha mâ'ildir

Nûr ammâ siyâha mâ'ildir

me'âliyle yalnız vakâr ve esmerligine i'tirâz itmişlerdir.

Ol vakit zurefâdan geçinen ba'zî süfehâ bir nev' istihzâ ve ve müzâhı işrâb ider aslı ve ma'nâsı bilinemeyen ve farz-ı muhâl olarak me'âl ü ma'nâsı bir şey'e teşbîh ü temsîl ve isnâd olursa bile me'âli o mişillü müstehzîler beyinlerinde nâ-ma'lûm ve belki de ka'tâ ma'nâ tasavvur olunamayup mücerred tahkîr ve izdirâ kaşdıyla yâd olunan bir lafz-ı mechûl ü ma'dûh ile her ne murâd itmişler ise enderûn takımını 'an-ceybin "celeb" ta'bîriyle ta'yîb ü tahkîr itdikleri mütevâtir ü meşhûr ve ekşeri inşâfdan dûr olan ba'zî mütehayyizân ve müte'ayyinân-ı bîrûn-ı seyyi'ül-ahlâkıñ sarây-ı humâyûndan tefeyyüz idenleri çekemeyerek her birine birer kulp takdıkları mervî vü mezkûrdur.

[112] Buracıkda hakk-ı nân u nemeki gözetmek ve hânedânımıñ merkez-i feyz ü neş'eti olan böyle bir mahall-i mübârek hademesi ervâh-ı sa'îdelerine isticlâb-ı du'âyâ hîdmet etmek vecîbesini îfâyâ muvaffakiyet ârzûsına düşdüğimden küçük bir muhâkemecige vaz'-ı hâme-i cesâret olundu. Enderûn-ı humâyûn ağaları ta'bîriyle hîdmet-i maşşûsa-i mülûkânede istihdâm olunan bendegân-ı hâne-i hâşşa ve hazîne ve kılâr ve seferli koğuşlarında bulunan ve ibtidâ-yı vaz'ından kırk üç târîhine degin 'adedleri sekiz tokuz yüzi mütecâviz olmayan efrâd içinde nazar boncuğı gibi şâz olarak zuhûr iden ten-perver ü hod-bîn ü bî-hüner bulunması ihtimâlden gayr-ı ba'îd ise de 'aded-i efrâd-ı mezkûre bîründaki devâ'ire kıyâs u tatbîk olursa sarây-ı humâyûndan yetişen bendegân içinde işbât-ı

vücûd-ı ehliyyet iderek her nev' hıdmetde gösterdikleri farı-ı şıdk u liyâ-
 kat 'acabâ sâ'ir dirliklerden tehayyüz iden otuz beş milyon kadar zevâtın
 hıdmetlerinden nâkış dinilebilür mi. El-hâşıl buracığı muhâkem-i tûl u dı-
 râza muhtâc ve bu 'âciz gibi râcilden şarf-ı nazarla erbâb-ı kemâlden bir
 zâtın hayâlât-ı munşifa ve ma'lûmât-ı müstakîmesi muhâkeme itse bile iş-
 bât-ı müdde'âdan başka maqşadı netîce viremeyecegi âzâde-i kayd-ı ihtı-
 câcdır.

Her ne ise bilâ-taşavvur u hayâl bu yolda îrâd-ı makâl-i bî-me'âl iden-
 lerden riyâset ve kethudâlık ve çavuşbaşılık gibi manşıbları devr ile müşâ-
 rûn-ileyhiñ şadâretinde tersâne emîni bulunan 'Ömer Vahîd Efendi, Hadî-
 ka beyânına göre şadr-ı müşârûn-ileyh ol vaktiñ uşûlince resm günleriniñ
 birinde tersâne-i 'âmireye gidüp kereste ve sâ'ir mahzenlerini eşnâ-yı
 mu'âyenede tersâne emînleriniñ me'mûriyyetlerinden oldığı vechile mû-
 mâ-ileyh hasbe'l-uşûl başpâreli degnek elinde ve elbise-i resmiyyesi sırtın-
 da vakâr-ı nâ-hemvâr ile müşârûn-ileyh pîşinde teşrîf buyuracakları yerlere
 toğrı gösterüp 'aşâsını kaçarak bakar giderken mahzen-i çûpa vuşûllerinde
 emîn-i mûmâ-ileyh şadr-ı müşârûn-ileyhe ber-vech-i uşûl keresteniñ cinsi-
 ni ta'dâd ve ta'rîfe şurû' ile, bu filân cins kerestedir ve filân çapdaki ağaç-
 dır ve bu da kara şığırdır, didikde ta'dâdı kesüp şadr-ı müşârûn-ileyhiñ şığır
 gibi yüzine bakar olarak tevakkuf itdikde, müşârûn-ileyh mukâbeleten,
 efendi biz her ne kadar enderûn-ı hümayûndan çıkmış isek de keresteniñ ec-
 nâsını ve aşıl isimlerini bilecek kadar siziñ işlâhıñızca celeb ve şığır degi-
 liz, buyurduklarında mahcûb olmak lâzım gelür iken bî-muhâbâ, "bunları
 saymak ve göstermek me'mûriyyetim müteferri'âtındır, [113] anıñ içün
 ta'dâd idiyorum", gibi tevakkuf-ı dürüşti ve nâ-dürüşti ile virdiği cevâba
 tersâne pây-zenlerine kadar ta'accüb ve tezyîf itdiklerinden kat'â utanmaya-
 rak bunun gibi kâle alınmağa nâ-şâyân sû'-i mizâc u mişvâr ile Sefîne-
 tü'r-Rü'esâ'da mestûr olduğu üzere eñ nihâyet Balat'da bir eczacı Yahûdî
 dükkânında iki mâhdan ziyâde küll-i yevm ik'âd olunarak tersâne pây-zen-
 lerine Balat lağımınının tathîri nezâretiyle tahkîr olunmuş ve hâ'ız olduğu
 bu kadar hutûb devletiñ re'sen umûr-ı hayriyyesinde bulunmamış ve ekşe-
 rîsini telvîs itdigine sû'-i ahlâkı şehâdet itmekde bulunmuş olduğu Halîfe-
 tü'r-Rü'esâ ve sâ'ir mazbâtalarda mestûr u mervîdir.

Hudâ-negerde, sû'-i ahlâk u etvârı akrânınıñ şöyle tursun kendi bulunduğı menâsıb aşhâbınıñ eñ ahâdınıñ bile bulunmadığı Balaç kârîzlerini tahtîri hıdmet-i seffîlesine sevķ itmişdir. Mûmâ-ileyhiñ riyâsetindeki evzâ'-ı şütür-gürbesine zamânında âmedî bulunan Râtib Efendi tayana-mayup,

(Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilün)

- 1 Bir re'îs-i nâ-hudâ destinde sükkânı umûr
Fûlk-i devlet lenger-endâz-ı karâr olsun mı hiç
- 2 Kilk-i fikrim reşha-pâş-ı mankal-ı âşûbdur
Nâr-ı Nemrûd'a zebânım bülbül-bahâr olsun mı hiç

kıt'asıyla bi-hakkın hicv ü teşhîr itmişdir. Şadr-ı müşârün-ileyhiñ bülehâdan olmayup nükte-dân ve mezâyâ-yı şi'r ü inşâya vâkıf, fenn-i kitâbeti 'ârif olduğunu işbât için bu fıkranın îrâdına mecbûriyet gelmiştir. Rahmetullâhi 'aleyhi rahmeten vâsi'aten.

Elli Sekizinci Şadr-ı A'zam Ğâzî Ahmed Paşa-zâde Silahdâr
'Alî Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Mazhar-ı İstihkâk Olanların Elli Sekizincisi ve Şadr-ı A'zamların Yüz Altmış Yedincisi Silahdâr 'Alî Paşa'dır. Sene 1238. Müddet-i Şehr: 10.

Müşârün-ileyh meşhûr Rusçuklı Ğâzî Ahmed Paşa'nın şulbinden kadem-nihâde-i gülzâr-ı şuhûd olmuştur. Sinni resîde-i derece-i temyîz oldukça enderûn-ı hümâyûnda seferli otaşına kabûl ile refte refte kaç'-ı merâtib ve hâne-i hâşşaya nakl iderek hasbe't-tarîk dülband ağalığı me'mûriyyetine nâ'il olduğu hâlde Silahdâr Emîn Ağa ile beynlerinde rekâbet hâşıl olarak Silahdâr Emîn Ağa Sultân Mahmûd Hân Efendimiz hazretlerinden mü-

şârûn-ileyhiñ bîrûna tardı u def'î irâde-i seniyyesini bir vakt-i 'aşrda [114] istiḥşâl ve icrâsını irtesi güne imhâl eylediginden neyl-i emel inbisâtıyla müsterîhu'l-bâl olarak ferdâsı erkenden icrâsına mübâderet itmek üzere ol gice hânesine gitmeyüp sarây-ı hümâyûndaki silahdâr âga dâ'iresinde def'-i rakîbine ḥuşûl-i muvaffakiyet memnûniyetiyle pister-i sūrûrda günde-i istirâhat olmuş idi. Bu evânda mâ-beyn-i hümâyûndan hafıyyen bir me'mûr-ı maḥşûş irsâliyle dülbend âgası müşârûn-ileyh 'Alî Beg'e celb ve ḥuzûr-ı hümâyûnda vüzerâ-yı 'izâma maḥşûş olup silahdârlara iksâsı kanûn olan bol yeñlü ferve-i semmûrî dūş-ı istihâlîne ilbâs ile gice sâ'at üçde silahdâr âga dâ'iresine bi'l-işâl, müşârûn-ileyh Emîn Âga ḥâb-ı ḡafletden bîdâr oldukda, vay dülbend âgası bey ne haber, deyince müşârûn-ileyh sükût ile kâ'imen kürk yeñlerini gösterdiği anda Emîn Âga kıyâm ile korkdığına uğradığını aňlayup cân başına sıçrayarak ziyâde maḥcûb u müte'ellim olarak, mâşâ'allâh efendim ey öyle ise buyuruñuz, diyerek müte'accibâne ve müte'essifâne telâş ile,

(Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fa'ûlün)

Takdîr-i Ḥudâ kuvve-i bâzû ile dönmez

Bir şem'i ki Allâh yağa bir vechile sönmez

me'âl-i 'ibret-iştimâli,

(Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

حافر البئر فى طريق أخيه

وقع فيه لا محال فيه

'iber ü intibâhıyla vâlih u ḥayrân, nâ-çâr u nâ-tüvân müşârûn-ileyh ile ol şeb-i bu'l-'acebde iki arslan bir postda bi'z-zarûre ca'lî vü kâsrî, tela'süm ü tenaḥnuḥ-ı pür-fütûr ile telâş ve pîç ü tâbını li'eclîl-izâle müşârûn-ileyh muktezâ-yı aşâleti üzere bî-çâre Emîn Âga'ya tesliyet-baḥş olur kelimât-ı dil-firîbâne vü nâzûkâne ile,

(Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün)

- 1 Şeb mahv olup hemîşe nücûm-ı seher toğar
Encâm-ı inhizâmda mihr-i zafer toğar
- 2 Âbisten-i şafâ vü kederdir leyâl hep
Gün toğmadan meşîme-i şebden neler toğar
- 3 Ol seng-dilden eyleyemem selb-i merhâmet
Meşhûrdur ki şulb-i hâcerden güher toğar

mevâdlarını yâd ile müsâmereye himmet iderek,

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Felegiñ tarzına ağlar kimisi kimi güler
Böyledir vaz'-ı cihân gonca açıldıkda solar

me'âl-i müsellemince biñ iki yüz yirmi beş senesi ramazânında bu şüretle silahdârlık mesnedine nâ'il olmuş idi. Müşârün-ileyhiñ silahdârlığına Vâşîf 'Oşmân Beg merhûmuñ ma'a-kaşîde târîhidir:

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

- 1 Şehen-şâh-ı kadir-dân hâzret-i Sultân Mahmûd'uña
'Adîli gelmemiş dünyâyâ 'irfân u fetânetle
- 2 Muvaffak olduğu bundan olur zâhir ki ol şâhiñ
Her emri ehline tefvîz ider envâ'-ı dikkâtle

[115]

- 3 Bulup bir zât-ı kâr-âgâh-ı vakti işte ez-cümle
Silahdâr eyledi kendine ikbâl ü sa'âdetle
- 4 Kılup vakt-i sa'adda ferve-i semmûrını ilbâs
Müzeyyen itdi dûş-ı rif'atin şemşîr-i devletle

- 5 Henûz ehlini buldı mesned-i câh-ı silahdârî
Tamâm erbâbın itdi şâh-ı 'âlem lûtf u himmetle
- 6 Hünere-ver nâm-ver 'âlî-güher ya'nî 'Alî Beg kim
Ezelden tıynetî tahmîr olunmuşdur dirâyetle
- 7 Faîn-i Bû-'Alî-dâniş Ma'ânî-zât-ı hayr-endîş
Cihâna bir gelenlerdendir 'aql u rüşd ü rif'atle
- 8 Güzîde zât-ı vâlâ merd-i şâhib-rüşd-i bî-hemtâ
Kirâmı gevher-i bâlâ kiyâsetle aşâetle
- 9 Nice tevfiķa mazhar eyleye bu câh-ı 'izzetde
Umûrında muvaffak eyleye Mevlâ sa'âdetle
- 10 Didim Vâşif silahdâr olduğı dem bî-bedel târîh
"Takındı seyf-i ikbâli 'Alî Beg yümn-i 'izzetle" (1225)

Sekiz sene ol mesnediñ vazîfe-i hıdmetini kemâ-hîye hakkuhâ ifâya ibtidâr ve gevher-i girân-bahâ-yı kâdr u hâsiyyet ve cevher-i müzeyyen-i liyâkat u aşâleti "Kâdr-i zer zer-ger şinâsed kâdr-i gevher gevherî" mē'âline mâ-şadaķ olan enzâr-ı ehl-i hıbre-i rûzgârda 'ayâr-ı aşlîsi mihekk-i tecrûbeden güzâr ile hâlişü'l-i'tibâr zuhûr itdigidinden nezd-i hâzret-i şehriyâr-ı kâdr-dânda ihtiyâcât-ı umûr-ı âtiye için gencîne-i ihtiyâtda hıfza himmet buyurılarak hakkında teveccühât-ı seniyye-i hâzret-i pâdişâhî ber-kemâl [116] olduğı hâlde biñ iki yüz otuz üç târîhinde hâzîne-i humâyûn kethudâsı İlyâs Ağa'nıñ ittîşâli müşârûn-ileyhiñ infişâl-i bâ-ikbâlini mûcib olmuş idi.

Müşârûn-ileyhiñ pederinden müntakıl senevî üç yüz altmış kîse îrâdından başka silahdâr ma'zûllerine mahşûş olup ol vakıtlar hisâbınca bedel-i senevîsi yüz biñ guruşa resîde olan şadâret ta'yînâtı ihsânıyla bâligan-mâ-belağ nâ'il-i refâh-ı hâl ve Orta Köy'de kâ'in Neşât-âbâd nâm sulâtân sarâyınıñ alt tarafına muttasıl olan sâhil-hânesinde şafâ-yı bâl ve terakkub-ı zuhûr-i netîce-i ikbâl ile güzârende-i eyyâm u leyâl iken bu aralık üç

def'a şadâret tebeddülünde nezd-i humâyûn-ı hazret-i pâdişâhîde ma'lûm u mücerreb olan liyâkat u aşâleti cihetiyle müşârûn-ileyhiñ hıdmet-i şadârete me'mûriyyeti ol vakit berberbaşı bulunan Girîdî 'Alî Ağa vâsıtasıyla kendülerinden istimzâc buyuruldukda kabûlden imtinâ'ı ile 'afvını recâ itmiş idi. Hâlbuki anıñ şadârete iş'adı murâd-ı mahşûş-ı hazret-i pâdişâhî olduğundan selefi sâde-dil 'Abdullâh Paşa'nıñ gösterdiği nâ-becâ hıddet ü şiddet, tebdîlini ta'cîl itmesiyle otuz sekiz senesi cümâde'l-âhîriniñ yirmi beşinci günü silahdâr-ı müşârûn-ileyh ma'rifetiyle huzûr-ı humâyûna da'vetle hâk-i pây-ı şâhâneye cebhe-sây-ı 'ubûdiyyet olduğda hâh u nâ-hâh hıdmet-i şadâret-i 'uzmâya me'mûr buyurulmuş idi.

Müddet-i medîde silahdârlık makâmında bulunarak mizâc-ı humâyûna vâkıf olmağla zât-ı hazret-i pâdişâhîniñ makşad-ı 'âlîsi ocağ-ı mülgânıñ bi't-tağyîr nizâm u uşûl veyâ imhâsına vuşûle münhasır u makşûr olmasıyla bu bâbda olunan müzâkerât-ı tûl u dirâz üzerine yeñiçeri ağası Hüseyn Ağa'ya istihşâl-i itmi'nândan sonra muqaddime-i vezâretini tehiyye itmek vesîlesiyle vak'a-i hayriyyeyi istihzâra muvaffak olmuş ise de bunların şadâretlerinde silahdâr bulunmuş olan müşârûn-ileyh Girîdî 'Alî Ağa ile sarây-ı humâyûnda seferli koğuşında ve soñraları kurenâlık hıdmetlerinde birlikde iken beynleri şekker-âb olması ve a'sâr-ı sâlifede ise mesned-i celîl-i şadâretten istihlâş-ı girîbân-ı hayât itmekdeki müşkilât her bâr hâtırlarında bulunması cihetiyle rikâb-ı humâyûnların birinde huzûr-ı humâyûnda Boğaz muhâfazası içün celb idüp Büyük Dere'de ârâm itirdiği halefi Gâlib Paşa merhûmuñ medh u şenâsında ifrât u ıtrâ ve kendüsi bâb-ı 'âliden ve huşûşiyle mu'âhedât-ı müte'addideden bulunmuş ve riyâsetden neş'et itmiş her hıdmete erbâb bir zât olduğunu [117] etrâfıyla 'arz u ihtâra i'tinâ ve rikâb hıtâmı 'akîbinde silahdâr-ı müşârûn-ileyh ile lede'l-mülâkât Cenâb-ı Mevlâ-nâ kuddise sirruhu'l-a'lâ hazretlerine far-ı râbıta ile muhib bulundukları cihetle Konya'da Celâlü'd-dîn-i Rûmî kuddise sirruhu's-sâmî hazretlerini ziyâretdeki emelini îrâd ve isti'fâsını bu ser-rişte-i münâsibe ile îmâ iderek 'azline müterakkıb ve Gâlib Paşa merhûma dañi tebşîrât-ı zımniyye vü remziyyeye muvaffak olduğu hâlde otuz tokuz senesi rebî'u'l-âhîriniñ sekizinci sebt günü istignâ 'azvıyle 'azl olunarak evvel-emirde Tekfûr Tağrı'na nefy ü iclâ ve mu'ahharan Konya vâlîliğine iş'ad ile nâ'il-i münâ ve biñ iki yüz kırk dört târihinde bi'l-infişâl âsitâneye reh-peymâ olmasına müsâ'ade-i 'âlî

sezâ ve sene-i merķûme şehr-i rebî'ul-âhîriniñ yirmi sekizinci günü der-sa'âdete bi'l-vürûd, ol vakit mevcûd olan Rusya seferi münâsebetiyle mevkib-i hümâyûn Râmî Çiftligi'nde bulunduğundan orada huzûr-ı hümâyûna müşûl ile mazhar-ı iltifât-ı şehen-şâh-ı ma'âlî-ârâ olarak mevkib-i hümâyûnda hayme-zen-i ârâm olmasına irâde-i seniyye-i şehriyâr-ı merâhim-pîrâ şeref-sünûhiyle mübâhât-efzâ olmuş idi.

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Göremez kimse murâdınca felekden behre
Sevk ider yek-digerin sâha-i ğadr-i dehre

mişâl-i 'ibret-iştîmâlince silahdârlık ve şadâreti hengâmında eski kapu yoldaşlarından bulunmak hasebiyle ser-'asker Husrev Paşa hakkında ibrâz u iltizâm eylediği meveddet ü mu'âvenete mukâbil müşârûn-ileyh meftûr olduğu ğaraż-kârlığınıñ icrâsı uğurunda nemek-be-harâmlık şıfat-ı mezmûmesini 'arz ile müşârûn-ileyhi istirkâb iderek sevk-i si'âyet ile sene-i merķûme cemâziye'l-âhîresinde der-sa'âdetden li-ecli't-tard kılâ'-ı hâkâniyye muhâfazasıyla Kâl'a-i Sultânî'ye vuşûlinden soñraca ol vakit hazîne yamaklarından olup mu'aḥḥaran ba'zı defterdârlıkda ve eñ soñra İslimye mutaşarrıflığından ma'zûlen ve menzûlen vefât iden Soğuk Çeşmeli Bekir Efendi akrabâsından Mûsâ Şafvetî Paşa çerâğlarından Muştâfâ 'Ârif Efendi'niñ ifâdesine nazaran müşârûn-ileyh 'Alî Paşa ba'zı ruķebâ-i zevcât ihânetiyle bir gice mevt-i müfâcât ile dâr-ı na'îme revân olmuşdur.

كل من عليها فان ويبقى وجه ربك ذو الجلال والاكرام

naşş-ı celîli intibâh-ı ittisâmı ve [118]

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Çille-i zâl-i felekden kişi cân kırtaramaz
Zûr ile olsa daḥî 'âlem-i ecsâmda Sâm

me'âl-i 'ibret-iştîmâli mütâla'a olunca bu hayâl-hâne-i 'âlemde hiç bir hâlden mesrûr u mükedder olmamak iktizâ ider.

Müşârün-ileyh aşîl ü hasîb ve nesîb ü necîb, 'illet-i ihtiyâca edviye-i sehâsi tâtîb-i lebîb ve edîb bir düstûr-ı vaķûr-ı mağdûr-ı rakîb idi. Sinni sit-tîne mütekârib, 'iffet ü istikâmeti ğâlib, şıdķ u 'akl ve dirâyet ü feţânet ve kerem ü şalâh u selâmetle muttasıf, okur ve yazar, mütâla'a-güzârı olan 'ibâreniñ tefehhüm ü istihrâcına şâhib-i iktidâr olmağla bulunduğı hıdmetleriñ hiç birisinde lekke-dâr olmadığı ma'lûm u meşhûrdur. Rahmetullâhi 'aleyhi rahmeten vâsi'aten. Zükûr u inâş terk itdigi evlâd u ahfâdından kerîmesi olup esbak beglikçi İsmâ'îl 'Afîf Beg'iñ zevcesi olan hanımdan mütevellid hafîd ü hafîdeleri vardır. 'Ammerehümullâh.

Elli Tokuzuncı Şadr-ı A'zam Husrev Mehmed Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan İhtilâs-ı İkbâl İdenleriñ Elli Tokuzuncısı ve Şadr-ı A'zamların Yüz yetmiş ikincisi Husrev Mehmed Paşa'dır. Sene 1255. Müddet-i Şehr: 11, Yevm: 18.

Müşârün-ileyh Abaza cinsinden olup şığar-ı sinninde der-sa'âdete vürûd ve enderûn-ı hümâyûnda hazîne otaşına kabûl ile 'aşr-ı Sultân 'Abdu'l-Hamîd Hânî'de silahdâr bulunan Arnavud Yahyâ Efendi ve Küçük Hüseyin Ağa'nın 'acemîsi olarak hüsn-i terbiyeleriyle perverîş-yâb olduğı hâlde müşârün-ileyh Küçük Hüseyin Ağa cülûs-ı Sultân Selîm Hân-ı Sâlis'i müte'âkıb başçukadâr ve iki yüz altı târîhinde deryâ kapudânlığıyla rehîn-i iştihâr olduğda, şâhib-i tercemeyi istişhâb ve mühür-dârlıkla kâm-yâb ve mu'ahharan kethüdâlığını istişvâb eylemiş idi.

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Tâli'i olsa müsâ'id ider insânı felek

Bir zerî'ayla hemân şâ'id-i mühr-i ikbâl"

me'âlince iki yüz on altı târîhinde rütbe-i vâlâ-yı vezâretle İzmîd'e vâlî ve sene-i merķûmede Mısr-ı Kâhire eyâletiyle kadri 'âlf olmuş ise de eyâlet-i Kâhire'niñ zabtındaki tâli'i tehallûf ve 'azl ü infişâl ile endâhte-i vâdî-i te-

lehhûf iderek mükedderen firâr ve lîmân-ı Resmo'da dûcâr-ı ıztırâb-ı cezr ü medd ile vâsıl-ı muqaddime-i maqşad-ı mersâ-yı i'tibâr ve muntazır-ı zuhûr-ı eltâf-ı 'aliyye-i pâdişâh-ı selîmü'l-iktîdâr olmuş idi.

[119] Biñ iki yüz yirmi târîhinde Selânîk ve yirmi ikide Bosna eyâletine ve üçde İbrâ'îl muhâfazası ilhâkıyla şâniyen Selânîk ve mu'ahharan Bolı ve iki yüz yirmi altı zi'l-hiccesiniñ altıncı günü deryâ kapudânlığı ve otuz üç rebî'u'l-âhîriniñ yirmi birinci günü Trabzon ve müte'âkıben Erzürüm ve Karş ve şâniyen Bolı ve Ağrıboz sancaklarına ve bir müddet şark ser-'askerliğine ve otuz sekiz rebî'u'l-evvelîsiniñ yirmi dördüncü günü tekrâr deryâ kapudânlığına me'mûriyyetle İpsala Atasınıñ teshîrine muvaffakan 'avdet ve kırk iki recebiniñ on ikinci günü ma'zûlen Üsküdâr'da ârâm eylemiş idi. Ak Defîz'deki hıdemât-ı sâbıkası ve donanmâ-yı hümayûn neferâtına Fransız ta'lîmi itdirmesi vesîlesiyle sene-i merkûme şevvâliniñ on birinci işneyn günü ser-'askerlik hıl'atı iktisâsıyla mesrûr buyurulmuş idi.

Elli iki târîhine degin kemâl-i ikbâl ile me'mûriyyet-i mezkûreyi idâre ve sene-i merkûme şa'bânı gürresinde bi'l-infişâl elli üç zi'l-hiccesiniñ yirmi yedinci cum'a-ırtesi günü Gül-hâne Kaşr-ı hümayûnında teşkîl olunan meclis-i ahkâm-ı 'adliyye ri'yâsetine me'mûr ve elli beş senesi rebî'u'l-âhîriniñ on tokuzuncu günü cülûs-ı hazret-i 'Abdül-Mecîd Hânî'de ba'zı vesâ'il-i ma'neviyye ve mu'în-i zâhire tedârûki kuvvetleriyle akşâ-yı âmâlî olan mühr-i hümayûnı selefi Ra'ûf Paşa'dan mişli nâ-mesbûk bir mu'âmele-i garîbe-i nâ-şinîde ihtiyâr ve ibrâziyla bi'z-zât istirdâda cesâret ve harîş-i câh u ikbâl olduğunu bütün 'âleme irâ'eye mübâderet iderek bu bâbdaki telâş u tehâlûk ve taleb-i tefâhûriyla bilâ-tekellûf ü rakîb hod-be-hod makâm-ı şadârete şu'ûd ile mesrûr ve ticâret nâzırı dâmâd-ı şehriyârî Halîl Rif'at Paşa ikinci def'a ser-'askerlik mesnediyle mahebûr olmuş idi.

Elli altı senesi rebî'u'l-âhîriniñ yedinci günü ma'zûlen hânesinde ârâm itmekde iken Tekfûr Tağî'na nefy ü iclâ ve bir müddet mürûrında müsinn ü ihtiyâr-ı şeyhu'l-vüzerâ ve merâhim-i seniyyeye sezâ görülmesiyle elli yedi senesi şevvâlinde hakkında 'afv-ı âlî şâyân ve der-sa'âdete 'avdeti emr ü fermân buyurulmuş olmasını müte'âkıb mecâlis-i 'âliyye me'mûr ve biñ iki yüz altmış iki senesi muharremü'l-harâmınıñ on tokuzuncu günü ol vakıt başmâbeynci bulunan Hamdî Paşa'nıñ himmetiyle ser-'askerlikde selefi Sü-

leymân Re'fet Paşa'ya hâlef ve ikinci def'a [120] ser-'askerlik mesned-i celîliyle müşerref olduğu hâlde meşâlih-i sipeh-sâlârî ile it'âb-ı vücûda sinn ü sâli nâ-mütehammil olduğundan altmış üç senesi muhareminiñ beşinci pençşenbe günü meclis-i hâs-ı vükela a'zâlığına menkûl ve şehriyye altmış biñ gurus ma'âsla Mîrgûn'da vâkı' sâhil-hânesinde rehîn-i refâh u âsâyış olduğu hâlde biñ iki yüz yetmiş bir senesi cümâde'l-âhiresiniñ on üçüncü pençşenbe günü terk-i dağdağa-i umûr-ı dünyâ ve reh-neverd-i 'âlem-i 'ukbâ olarak civâr-ı Hâzret-i Hâlid'de Bostan İskelesi'nde. binâ ve inşâ eylediği türbe-i mahşûşasına defn olunmuştur.

Müşârûn-ileyhiñ gezdikleri mahalleriñ ba'zısında çeşme ve mekteb ve köpri gibi âşârı mervî ve Mîrgûn Câmi'ini mücedded şûretle ta'mîr ve muvakkît-hâne ve çeşme binâ ve türbesi civârında bir Nakşibendî Tekyesi ile bir kütüb-hâne te'sîs itmiştir. Müşârûn-ileyh halîm ü kerîm, müzâhha mâ'il, sinni toksana mütekarib, hande-rû, laîfe-gû bir vezîr-i 'âlî-himmet idi. Rahmetullâhi 'aleyhi rahmeten vâsi'aten.

Buraya kadar olan hikâye Hadîka Zeyli'yle ba'zı ifâdâtdan menkûl olup bundan aşağısı Cevdet Paşa Târîhi'niñ cild-i sâbi'inden ve ba'zı ahvâli müşârûn-ileyhiñ ibtidâ-yı vezâretinde içoğlan başçavuşı ve mu'ahharan iç çukadârî olup ser-'askerliğiniñ ibtidâlarında manşıbı olan Kütahya'ya mütesellim naşb ve i'zâm itdiği Tepedelenli 'Alî Paşa başçavuşı sūd pederim Hacı 'Ârif Ağa berâber bulunduğu cihetle hikâyât-ı vâşıkasından istifhâm olunan fıkralardır:

Biñ iki yüz on üç senesinde Firansalunuñ bağıteten Mısr'ı istîlâsında biñ iki yüz on altı târîhinde devlet-i 'aliyyeniñ müttefiki olan İngiltere devleti 'asker ve sefâ'iniyle berâber kapudân-ı deryâ Küçük Hüseyin Paşa'niñ yetmiş pâre sūfūn-i hūmâyūn ile sevâhil-i Mısrıyye'den Ebû Havr tersânesine vürūdında Husrev Paşa kapudân-ı müşârûn-ileyhiñ kethudâsı bulunmağın Hüseyin Paşa sūfūn-i hūmâyūn ile getirdiği nizâm-ı cedîd ve başıbozuk 'asâkiriniñ cümlesine müşârûn-ileyh Husrev Paşa'yı başbuğ naşb ide rek nizâm-ı cedîdiñ bostancılara mensûb olan Levend Çiftliği takımından olup ma'iiyyetine virilen şol kol ağası 'Abdullâh Ağa nâm Nerîmân-şikârî refâkatindeki nizâm-ı cedîd ve İngiliz 'askeri ile berâber Reşîd üzerine sevk ü irsâl ve Reşîd Boğazı'na idhâl olunan on toktuz kıt'a şalopa [121] ile Rüs-

temâne biraz muhârebeden sonra Reşîd'in fethi müyesser olması muvaffakiyetini müte'âkib serdâr-ı ekrem şadr-ı a'zam Ziyâ Yûsuf Paşa Mısr'ın cânib-i şarkîsinden ve müşârün-ileyh kapudân paşa taraf-ı garbîsinden Mısr'a hücum itdiklerini Fıransa kumandanı Belbâr²⁸ istihbâr iderek kapudân paşa tarafını li-eclil-i işgâl altı yüz neferi Fıransız ve bâkîsi Mısr'ın Kıbtîyân ve Rûm milletinden mürekkeb mecmû'ı dört bin nefer bir fırka tertîb ile semt-i garbîye sevk iderek iki yüz on altı muharremi'nin dördüncü günü Deyr-i Şeyh karyesinde düşmen ihâta olundukda müşârün-ileyh Husrev Paşa izhâr-ı celâdet ü besâletle bi'z-zât muhârebeye girişerek pek çok iş görmüş ve bu muhârebedeki şecâ'ati mukaddime-i ikbâlî olmuş idi. Şadr-ı a'zam Ziyâ Yûsuf Paşa müşârün-ileyhe muraşsa' seyf ve kapudân paşaya mücevherli pala ve İngiliz'in berrî vü bahrî iki nefer kumandanlarına elmâslı meçler ihdâsıyla ilerüşini teşvîke himmet buyurduklarından fazla müşârün-ileyh Husrev Paşa'ya iki yüz on altı muharreminde bâ-rütbe-i vâlâ-yı vezâret İzmîd sancağını tevcih itdigini müte'âkib evâ'il-i cümâde'l-evvelîde Mısr vâilîliğini dahî ihsân itdirmişler idi.

Husrev Paşa'nın fıtratında merkûz olan far-ı fetânet ibtidâ-yı me'mûriyyetinde Mısr'da icrâ-yı 'adâlet ve memleketi ma'mûr ve ra'iiyeti mesrûr itmek himmetine maşrûf olup nezdinde tevkiîf itdiği mûmâ-ileyh kol ağası 'Abdullâh Ağa ve daha birkaç zâbit ma'rifetleriyle bin iki yüz on yedi târîhinde Mısr'da Fıransız 'askerine taklîden ibrâz-ı nizâm-ı cedîd-i 'askerî tertîb ve umûr-ı idâreyi egerçi bir hüsn-i şûrete tesrîb eylemiş ise de dirâyet ü cesâretine i'tinâsı seyyi'esi gençlik ve tecrübesizlik ilçâsıyla maşlahatın revîş-i âtisine muâtâlâ'a-i dûr-â-dûr ile nazâr idemediğinden taklîl-i maşârif emeliyle defterdâr Recâ'î Efendi'nin ihtâr-ı tama'-kârânesini bi'l-işgâ ma'âşlarını kat' itdiği Arnavud sekbân 'askeri ma'âş-ı müterekkimelerini kâmilten taleb eylemeleriyle hazînenin mevcûdî îfâya kifâyet idemeyeceğinden ve müşârün-ileyhin tertîb eylediği 'askerin 'adedi Arnavudlara mukâbil olamayacağından on yedi şaferinin gurresi olan sebî günü bu vesîle ile zühûr iden fitnenin [122] büyümesi ve Recâ'î Efendi kemâl-i telâşından akçenî i'tâsını ol vakit ser-çeşme bulunan Mehmed 'Alî Paşa'ya havâle itmesi, Mehmed 'Alî Paşa ise tecrübe-i tâlî'ine ni'me'l-vesîle istihzâr u ittihâz ey-

ledigi bu lu'b-ı şatrancın bidâyet-i lâ'ibesindeki manşûbe-i tasavvurını bütûn huşûl-i makâsıdı hânelerine müsevvik u munşarîf görüp fevt-i furşat itmedigi cihetle beyt-i matlab-ı hafâsına kurmuş olduğu sūrâdık-ı hayâliyyesi verâsındaki teşâvîr-i baht u tâlî'iniñ mir'ât-ı mukadderât-ı İlâhiyyede büyük gösterecek tel'âbelerle bâzîçe-i zamîriniñ envâ'-ı mülâ'abetle levh-ı fi'le ihrâcına hıdmet itmege başlamasına ma'nen i'âne idilmiş demekden başka ma'nâ virilemeyecegi der-kârdır.

Defterdâr efendi i'ânenen me'yûs olduğdan başka vâlî paşadan gördiği mu'âmele-i tahkîriyye arasında konağı yağmâ vü ihrâk olunarak Mısır'da Arnavud 'askeri ser-gerdelerinden şadr-ı a'zam Ziyâ Yûsuf Paşa'nın mîr-mîrânlıkla çerâğ itdiği şadr-ı esbak Muştâfâ Nâ'ilî Paşa merhûmuñ pederi olup Manastır'a karîb olan Arnavudluğa mülhak Foyan²⁹ kazâsı hâne-dânından Tâhir Paşa'yı olsun iltifât u ihsân ile ele almak lâzime-i vakt ü hâl iken aña dahî muvaffak olamayup hazînedârını kal'ada terk ile kendüsi El-fî Mehmed Beg'in konağına inmiş ve hazînedârı Tâhir Paşa ile birlikde olan Arnavudların hücûmına tayanamadığından bi'z-zarûre kal'ayı anlara teslîm eylemiştir. Mehmed 'Alî Paşa maşlahatı teşdîd ile Husrev Paşa'nın ârâm itdiği konak tutuşdurulmağla paşa tıramayup dâ'ire-i dâhiliyye vü hâriciyyesiyle cezîre-i Bedrân³⁰ cihetine revân olarak oradan firârına daha ba'zı hikâyât-ı müte'essifeye dâ'ir Târîh-i Cevdet Paşa'da görülen fıkralara ağa-yı mûmâ-ileyhiñ rivâyâtı muvâfık görünmüştür.

Müşârün-ileyhiñ Mısır vâlîliği bir buçuk seneden ziyâde ise de bu müddet içinde iskâ-yı nâm u şân ve devlet-i 'aliyyeye îfâ-yı haqq-ı nemek ü nân idecek bir hıdmete muvaffak olamayup encâm-ı kâr, mişvâr-ı 'inâd u mizâc-ı hod-serânesi seyyi'esiyle Mısır'dan ba'de'l-firâr birçok felâketlere uğradıktan soñra kapandığı garb kal'asında Mehmed 'Alî Paşa'nın sevk itdiği sekbân 'askerine tâb-âver-i mukâvemet olamayarak Kâşif 'Osmân Beg'e dehâletle nâ-çar 'âr-ı esâreti ihtiyâr itmesi henüz tecrübeye mâlik [123] olamaması seyyi'âtınıñ meydâna koyduğu mahecûbiyyet olduğunu ara sıra havâşş-ı bendegânına i'tirâf itdiği ağa-yı mûmâ-ileyhden işidilmiştir.

29. فويان

30. بدران

El-hâşıl müşârün-ileyhiñ bu me'mûriyetinde bîhûde birçok kan dökülerek itlâf-ı emvâl-i beytül'-mâl-i müslimîne sebep ü âlet olmuş ve bu şeyyi'âtdan fazla hemân Fıransızlar tahrîbâtı kadar ve belki anlarıñ tahrîbe acıyup kıyamadıkları birçok ebniyye-i ma'mûre ve emâkin-i mebrûke ihrâk u imhâ olunarak Mısır şehri âşiyâne-i bûm u gurâba dönmekle bu mel'abe-i gaddârâne-i maşnû'a-i garaž-kârîde Mehmed 'Alî Paşa'nın piyâdesi ferze çıkmış ve el-hak nefsi için pek muhayyel manşûbeler il'âbıyla Husrev Paşa'yı mât itdikden soñra ilerüde taşavvur itdigi bâzîçelerde şâha karşı at sürmek çıkışlarını tehiyye vü istihzâra başlayarak meydân-ı lu'bede-bâzîde kendüsi ferzâne ihtizâza ibtidâ vü ibtidâr itmek muqaddemâtını vâdî-i bâdî-i nazara 'arz itmege mübâşeret itmiştir.

Mûmâ-ileyh sūd peder El-hac Mehmed 'Ârif Ağa merhûm, 'an-aşıl Küçük Hüseyin Paşa dâ'iresinde iken Husrev Paşa almış ve bu muharebelerde meydân-ı harbde ve mezkûr felâketleriñ cümlesinde paşa-yı müşârün-ileyhiñ nezdinde bulunmuş olduğından mûmâ-ileyhiñ hikâyesine nazaran müşârün-ileyh Husrev Paşa hakîkatü'l-hâl aşhâb-ı şecâ'at u besâletden cerî vü cesûr ve dirâyet ü cerbeze ile meftûr olup fakat evâ'il-i hâlinde ekser-i umûrda kendi re'yine kâ'il ve nâ-be-maḥal 'inâd ve icrâ-yı aḡrâza mâ'il olup ez-cümle Tâhir Paşa'ya olan hakâreti ve Arnavudlarıñ bî-vaḡt harcını kesmesi ve kal'anıñ emr-i muḡafazasına 'adem-i diḡḡatı ve Mehmed 'Alî Paşa gibi bir ser-çeşme-i 'âkıli ve Recâ'î Efendi gibi devlet me'mûrını ele almaḡa raḡbet itmemesi ve öyle henüz herc ü merceden birçok zâyî'âta uğramış ve güç hâl ile yakayı kurtarmış olan ahâlîniñ icrâ-yı talḡîfiyle kalben devlete meyl ü maḡabbet itdirmeye çalışmaması ma'mûriyyet-i beldeye lüzûm u me'mûl kadar himmet itmemesi ve bu şeyleri ihtâr iden ḡayr-hâḡânı dinlememesi encâm-ı kâr Mısır'dan şıfru'l-yed 'avdetini netîce virmiştir.

Bu bâzîçe-i bârîkiñ müşârün-ileyh Mehmed 'Alî Paşa'nın ḡayâl ü efkârı taṡvîri olduğını bildiginden ol vakıtden biñ iki yüz kırk yedi târîḡhine deḡin müşârün-ileyhden aḡz-ı intikâma zerî'a tedârûki taṡavvurında iken kırk iki târîḡhinde Rusyaluya [124] açılan sefer-i ḡumâyûna Mehmed 'Alî Paşa'nın ta'ahḡud-ı kavîsi taḡtında olan 'askeri irsâlde teḡallûf itmesi ve 'Akka vâlîsi 'Abdullâḡ Paşa'yı ḡod-be-ḡod terbiyye kıyâm itmesi müşârün-ileyh Husrev Paşa'ya aḡz-ı intikâma vesîle-i ihtilâs-ı fırsat olarak ḡakân-ı ḡuld-âşiyân Sultân Maḡmûd ḡân efendimizi teṡvîḡ u tergîb ve ol

sefer-i nâ-mübârek zuhûrını tensîb itdiginden kırk yedi ve elli dört târîhlerinde iki def'ada iki taraftan rîzân olan hûn-ı islâmiyâna sebep ü bâdî olduğu 'ilâve-i cerîde-i seyyi'ât-ı a'mâli olmuştur.

İşte Mısır me'mûriyetindeki meşhûdâtıdan bir büyük ders almış ve bundan sonra bulunduğu me'mûriyetlerde egerçi bu derece 'inâd itmemiş ise de dâhiye-i mezkûreye bâ'îş olması kâbil-i 'afv olmadığı cihetle bu fıkra ile vak'a-i hayriye ta'bîr olunan yeniçerilerin ilgâ vü imhâsı hıdmet-i memdûhasında bulunan ve yüzinden devlet-i 'aliyyenin kat'â rahne-dâr olmadığı müşbet olan şadr-ı a'zam Selîm Paşa, Husrev Paşa'nın dirâyet ü fetânetini huzûr-ı hazret-i Maḥmûd Ḥânî'ye 'arz u tavsiye ile bi'l-ikdâm dost-ı kadîmi olan ser-'asker Ağa Hüseyin Paşa'ya takdîm ile kırk ikide ser-'askerliğine sebep-i müstakîl olmuş iken müşârûn-ileyh Selîm Paşa'nın li-eclil'l-müdâfa'a bir an aḳdem Rusya seferine def'ine ve Varna istîlâsı bahâne-siyle 'azl ü müşâdere ile menkûbiyyetine kanâ'at itmeyüp bir kat daha muşâb u maḡdûr olması ârzûsiyla pâdişâh-ı kadr-dân Sulṭân Maḥmûd Ḥân-ı bende-nüvâzdan rûy-ı mümâşât u müsâ'ade müşâhedesi me'mûliyle bi-haḳkın maḳâm-ı şadâreti ihrâz itmiş öyle bir vezîr-i ḡayûr u cesûruñ rütbesiniñ ref'i ve kapucıbaşılıḡa hatt u tenzîl ile açıḳdan açıḡa tahḳîre çalışmasına müsâ'adeden me'yûsiyyetle nihâyet nefy ü iclâ ve müşâdereden sonra Rûmili vâlîliğini müte'âkıb Şâm vâlîliğine tahvîl-i me'mûriyyetine ikdâm ederek o arada mahrûken şehâdet ü ifnâsına sebep olması ve cûlûs-ı 'Abdu'l-Mecîd Ḥânî'de ḡod-be-ḡod mühr-i hümâyûnı ḡaşb etmek seyyi'e ve şe'nini irtikâb eylemesi ve silahdârlık ve şadâretindeki evân-ı ikbâlinde her bir iş'ârât u iltimâsını is'âfa çalışan ve kapu yoldaşlığına hürmeten dâ'imâ izhâr-ı mu'âvenet ü meveddetden girü ṭurmayan Ḡâzî Alîmed Paşa-zâde silahdâr 'Alî Paşa'nın tercemesinde beyân olındığı üzere ikbâlini istirkâb ederek mevkib-i hümâyûndan evvelâ Mâltepe'ye ve müte'âkıben Balr-i Sefîd Boḡazı muḡâfazasıyla Kal'a-i Sulṭâniyye'ye def' itdirmeye ikdâm [125] ile orada malzûnen ve müsteşkilan terk-i ḡayât itmesine sebep olması ve şer-vet-i yesâr-ı bisyârına ṭama'an Edremîd a'yânı Mürîd-zâde Hacı Melḡmed Aḡa'yı bi-ḡayr-i ḡaḳkın i'dâm itmesi ve bunlar gibi bâ'zı hareketi müşârûn-ileyh Husrev Paşa'nın ḡarâz-kârlığını işbâta kâfidir.

Müşârûn-ileyh lâḡ u laṭife vü istihzâyı ile'l-vefât terk itmemiş ve esîr-i hubb-ı câh olduğu hâlde terk-i ḡayât u refâh eylemiştir. Müşârûn-ileyhiñ ka-

dem ü emegine munzam olan şervet ü hayşiyet ve adam yetiştirmekte olan himmet-i müsellemesine binâ'en on altı târîhinde memlûk tedârikine başlayarak Koca Hakkı Paşa, dîvân kâtibi Hacı Muştafâ Efendi'den mübây'a itdiği şadr-ı esbak Gürci Mehmed Reşîd Paşa ve Nebîl Paşa pederinden istimlâk iderek iki def'a ser-'asker ve dört kerre kapudân-ı deryâ ve birer nevbet meclis-i vâlâ re'îsi ve ticâret nâzırı ve müte'addid eyâletler vâlîsi olan dâmâd-ı evvel-i hazret-i Mahmûd Hânî Çerkes Halîl Rif'at Paşa ve bi'd-defe'ât birinci ve dördüncü ve beşinci ordu-yı hümâyûnlar ve bir def'a Tophâne-i 'Âmire müşîri ve Rusya seferinde Karş ordu-yı hümâyûnı kumandânı iken dûçâr-ı esâret olan Vâsîf Mehmed Paşa ve Çerkes Sa'dullâh Paşa ve üçüncü ordu-yı hümâyûn müşîr-i sâbıkı Çerkeslikle müştehir olup Abaza cinsinden ve Meçân kabîlesinden 'Abdî Paşa ve hâriciyye ve ticâret ve nâfi'a nezâretlerini hüsn-i idâreye muvaffak olan Edhem Paşa ve Bağdâd vâlîsi iken muvaffakan vefât iden Gözlüklü Gürci Mehmed Reşîd Paşa ve zabtıye müşîri ve ve birkaç vilâyete vâlî olan Hayrû'd-dîn Paşa ve ferîkân-ı kirâmdan Haydar Paşa, İskender Paşa, Selîm Paşa, mîr-livâ Ferhâd Paşa, Hüseyin Paşa gibi ma'lûm olan ve merâtib-i 'askeriyye ve kalemîyyeden bulunan daha birçok zât müşârün-ileyhiñ silk-i mülkine geçerek tefeyyüz etmişlerdir.

Müşârün-ileyh Husrev Paşa'nın müzâh u istihzâya olan meyl-i mizâclarını beyân için tuhaf olarak işbu fıkra dañi 'ilâve olundu:

Müşârün-ileyh altmış târîhinde Mîr-gün'da kâ'in olup mu'ahharan şadr-ı a'zam Muştafâ Reşîd Paşa merhûma geçmiş ve Reşîd Paşa'nın irtihâlinden soñra Hîdîv-i Mısır hazretlerinin istimlâkine müsâ'ade-i hümâyûn şâyân buyurulmuş olan sâhil-hânede [126] ma'zûlen ârâm itmekde olduğu eşnâda dâ'iresindeki aşçılardan birisinin ismine kur'a işâbetiyle 'askere alınmak lâzım geldigini ser-'asker bulunan çukadâr aña Arnavud Muştafâ Ağa-zâde enderûn-ı hümâyûndan kîlâr koğuşından müfîz şehri Süleymân Re'fet Paşa müşârün-ileyh Husrev Paşa'ya bâ-tezkire beyân ve aşcının tâbûrına virilmek üzere bâb-ı ser-'askerîye irsâlini der-miyân itdiklerine cevâben, "vâkı'â dâ'iremizde öyle bir aşçı mevcûd olup lâkin sinn-i şeyhûhatıñ muhtâc olduğu çorba ve lapa ve bulama ve muhallebi gibi perhîz gıdalarını merkmûm tabh eylediginden tabî'atıñ aña alışmış olması ve kur'ası çıkan efrâda muķâbil İstanbul ve devâ'ır-ı 'askeriyyenin hâricindeki sâ'ir mahaller

halkından ‘aynen bedel-i tedârük ü i‘tâsı kûr‘a nizâm-nâmesi iktizâsından olup, buña muvâfaqat ise emr-i tabî‘î bulunması cihetiyle der-hâl nizâmına muvâfık hâricden bedel-i tedârük ü taqdimindeki ta‘assûr ma‘lûm-ı ‘âlî-i ser-‘askerîleri bulduğundan el-hâletü hâzihî ‘itk-nâmeleri i‘tâsına muvâfak olunamamış olduğu hâlde ber-hayât u ‘âfiyet olan vükelâ ve müşîrân ve ferîkândan Halîl Rif‘at ve Mehmed Vâsîf Paşalar ile falân ve fulân paşa ve beğendilerden kangısının bedel-i kabûli muvâfık-ı nizâm olur ise memnû-niyet-i ‘âcizîyi müstelzim olacağından bu bâbdaki ruşat-ı ‘âcizânem şeref-şudûr idecek irâde-i sipeh-sâlârîlerine mevķûf olmağla cevâb-ı ‘âlîlerine intizâr iderim" deyü yazdığı hâmiş-i cevâb-nâme hakîkaten çerâğ-perverliklerini i‘lân u işbât eylemiş olduğundan bu cevâb-ı nâ-şavâba ta‘zîmen sükût idilmiş ve müşârün-ileyh Süleymân Paşa bu cevâbı bir gün hudâvendigâr-ı sâbık cennet-mekân Sultân ‘Abdül-Mecîd Hân hazretlerine tuhaf olarak ‘arz u irâ’e eylediginde, "Husrev Paşa kudemânîñ erbâb-ı haysiyyetinden olduğunda şübhe yokdur ve yazdığı cevâbda vâriddir" buyurmuş ve irtesi gün Husrev Paşa Süleymân Paşa'ya halef olmuştur.

Müşârün-ileyh Husrev Paşa ‘utekâsından olan şadr-ı esbak Gürcî Mehmed Reşîd Paşa'nîñ maħdûmı olup Muştafâ Reşîd Paşa merhûmuñ üçüncü şadâretinde bilâ-veled irtihâl-i dâr-ı bekâ iden İbrâhîm Beg'îñ terekesi hasbe'l-velâ Husrev Paşa'ya ‘â'id olmağla ve elli altıdaki infişâline sebebîyet zu‘mından tolayı müşârün-ileyh [127] Reşîd Paşa ile beynleri şekker-âb bulunmağla münâsebet aldırдықça şadr-ı müşârün-ileyhe ‘arz-ı mülâtefe vü muţâyebe ile izhâr-ı izmâr-ı a‘zâr iderek fırsat düşürdükçe seng-endâz-ı istihzâ ile igzâb itmegi pîşe ve bu yolda hemîşe vesâ'il-i ihtilâsını endîşe itdiginden, işbu tereke huşûsını dañi zerî‘a-i mülâtefe ‘add iderek müşârün-ileyh Mehmed Reşîd Paşa'nîñ isminden tegâfülle müzâhen yalnız maħlaşını yâd iderek müşârün-ileyh Muştafâ Reşîd Paşa'ya yazdığı tezkirede, "‘utekâ-yı ‘âcizîden şadr-ı esbak Reşîd Paşa'nîñ maħdûmı olup bu kerre bilâ-veled irtihâl eylediği istihbâr olunan İbrâhîm Beg'îñ terekesi hasbe'l-velâ hazîne-i ‘âcizîye ‘â'id olduğu hâlde beytül-mâl tarafından vaz‘-ı yed olındığı rivâyet olındığından müdâhale-i mervîyye şahîh olduğu hâlde men‘iyle lutfen tereke-i mezkûre ne tarafdan mazbût ise me‘mûrîn kulları ma‘rifetleriyle zâhire bil‘-ihrâc, sûy-ı çâkerâneme irsâli huşûsına ‘âtîfet-i ‘aliyye-i vekâlet-penâhîlerini niyâz iderim, her hâlde emr ü fermân ..." ‘ibâ-

resiyle yazdığı tezkire dahî müşârûn-ileyhiñ kadem ü 'azm-i şânını mûcib bulunmuşdur. Bu fıkraların me'âl ü ma'nâ-yı mermûzelerine göre ziyâde ib-râz-ı 'azamet ve müzâlha mâ'il olarak hakîkaten her sınıftan pek çok çerâğı olduğına nazaran bir zât-ı mekârim-hışâl idi. Rahmetullâhi 'aleyh du'âsıyla hatm-i makâl ve tafşîlât-ı terceme-i hâline muṭṭalı' olmak isteyenler Hadî-katü'l-Vüzerâ'ya zeylen rüsûmât muhâsebecisi esbak Rif'at Efendi'niñ Ver-dü'l-Hadâ'îk nâm risâlesine mürâca'at buyurmalarını tavsiye ile ikmâl-i se-vâd iderim.

Altmışıncı Şadr-ı A'zam Kıbrıslı Mehmed Emîn Paşa

Enderûn-ı Hümâyûndan Feyz Alanların Altmışıncısı ve Şadr-ı A'zam-ların Yüz Yetmiş Yedincisi Kıbrıslı Mehmed Emîn Paşa'dır. Sene 1271. Müddet-i Sene: 2, Def'a: 3.

Müşârûn-ileyh biñ iki yüz otuz üç târîhinde hazîne-i hümâyûn kethudâsı iken silahdâr olan İlyâs Ağa'ya halef olan hazîne kethudâsı Kıbrısî Mehmed Emîn Efendi'niñ yegeni ve Kıbrısî Hüseyin Efendi'niñ şeme-re-i 'ömr-i girân-mâyesidir. Evân-ı rüşd ü reye'ânisinde der-sa'âdete bi'l-vürûd dayısı müşârûn-ileyh himmetiyle enderûn-ı hümâyûnda hazîne oṭasına çerâğ olduğdan soñra sarây-ı hümâyûnca mâ-beyncilige muḳaddime olan derece-i şâlişe me'mûriyetlerinden ol vakit hazîne kethudâsı tütüncisi bulunan [128] ser-'asker-i esbak sır kâtibi Muṣṭafâ Nûrî Paşa'nın biñ iki yüz otuz sekiz târîhinde mâ-beyncilikle ser-kitâbetine me'mûriyyetinde dayısının resmî tütünciliği me'mûriyyetiyle kesb-i teḥayyüz eylediği hengâmda kırk birde zuhûr iden vak'a-i hayriyyeyi müte'âkıb tertîb olunan 'asâkir-i nizâmiyyeye idhâl olunmak emeliyle evkât-ı hâliyesini ta'allûm-i funûn-ı cünûdiyye ve taḥşîl-i 'ulûm-ı edebîyye ile güzêrân itdirdiği hâlde kırk dördte açılan hâşşa dördüncü alayının ikinci tâbûrının ikinci yüzbaşılığı ile silk-i celîl-i 'asâkir-i şâhâneye dâhil olmuşlar idi. Kırk sekiz târîhinde ser-'asker-i esbak Nâmık Paşa'nın Londra'ya me'mûriyyetinde birlikde giderek li'eclit-taḥşîl üç mâh Pâris'de ḳaldığı eṣnâda Nâmık Paşa müşârûn-ileyhi der-sa'âdete i'âde itmek üzere Londra'ya celb itmiş ise de her ne

sebeble ise irsâlinden şarf-ı nazarla sekiz ay kadar orada içâmetden sonra birlikde yine Pâris'e 'azîmet ve Nâmık Paşa'nın der-sa'âdete 'avdetinde şâhib-i terceme Pâris'de bi't-tevaḥḫuf iki sene müddet içâmet ve tahşîl-i lisâna himmet iderek der-sa'âdete 'avdetinde Kolağalık rütbesiyle mazhar-ı 'âtıfet-i şehriyâr-ı ma'âlî-menkabet olmuşlar idi. Şadr-ı esbak merhûm Mehmed Reşîd Paşa'nın Kürdistân ıslâhâtına himmetleri zamânında Revândız gâ'ilesi arasında güşâd olunan hâşşa beşinci alayının ikinci tâbûrî biñbaşılığıyla mahall-i me'mûriyetlerine i'zâm olunmak eşnâsında mekteb-i harbiyyede kalmalarına irâde-i seniyye zuhûr ve bir sene mürûrında tekmi'l-i fenn ü ma'rifet ve Pâris'deki şâkirdâna nezâret itmek üzere qarîḥa-i hazret-i Mahmûd Hânî'den tekrâr Pâris'e bi'l-vuşûl, tahşîl-i 'ulûm u fûnûna eşnâ-yı sa'y ü verzişinde cülûs-ı Sultân 'Abdül-Mecîd Hânî vukû'ında Der-i 'Aliyye'ye 'avdet ve mîr-alâylıkla top-hâne-i 'âmireye me'mûr ve çok geçmeden mîr-livâlıkla top-hâne meclis a'zâlığı ile mesrûr buyurulmuş idi. Elli altı târîhinde dâr-ı şûrâ-yı 'askerîye nakl-i me'mûriyetinden sonra 'asâkir-i redîfeniñ celb ü cem'i için Sinop ve Anḳara ve Kaştamonı ve Bolı taraflarına i'zâm olunarak hûsn-i ikmâle me'mûriyetle der-sa'âdete 'avdet eylemişler idi.

Elli tokuz târîhinde icrâ olunan tensîkât-ı 'askeriyyede ba'zı esbâb-ı vâhiyeye mebnî umûr-ı mülkiyyede li-eclil-istiḥdâm hâ'iz oldukları rütbeniñ mîrül-ümerâliğa [129] tenzîl ü tahvîl ile altı mâh kadar hânelerinde ba'de'l-ârâm altmış senesi zi'l-hicce-i şerîfesinde 'Akkâ muḥâfızlığı ve altmış bir senesi zi'l-ka'desinde bâ-rütbe-i mîr-mîrânî Kudûs-i Şerîf mutaşarrıflığı me'mûriyetleriyle nâ'il-i muḳaddime-i iḳbâl ve altmış üç senesi evâsıtında bi'l-infişâl altı mâh kadar der-sa'âdetde müterakkıb-ı zuhûr-ı eltâf-ı Hazret-i Hudâ-yı Mute'âl iken sene-i merḳûme evâ'il-i recebinde teveccüh iden Tırnovi kâ'im-maḳâmlığından isti'fâları sene-i mezbûre evâ'il-i şa'bânında top-hâne-i 'âmire müşîri bulunan Dâmâd Ahmed Fethî Paşa merhûmuñ himmetiyle Belgrâd muḥâfızlığı ve altmış dört senesi şa'bânında ma'zûlen der-sa'âdete vuşûl ile şevvâlde tevcîh buyurılan Tırhala mutaşarrıflığına müttehî-i 'azîmet iken lisân-âşinâlığına ve uşûl-i sefârete der-kâr olan ma'lûmâtına mebnî sene-i merḳûme zi'l-ka'desiniñ ikinci günü yine müşârün-ileyh Ahmed Fethî Paşa'nın sevkiyle bâ-rütbe-i vâlâ-yı vezâret Londra büyük elçiliğine me'mûr olmuşlar idi.

Altmış beş senesi muharremiñ yedinci günü Pâris'e ve birkaç gün ba'de'l-ârâm yirmi dördüncü günü merkez-i me'mûriyetleri olan Londra'ya vâsıl ve umûr-ı me'mûreleriniñ hüsn-i rû'yet ü temsiyyetinde tevfiât-ı Îlâhiyyeye muârenet hâsıl olduğu eşnâda Felemenk kırıliyetiniñ teceddüdü rûsûm-ı tehniyetiniñ îfâsı zımnında Hollanda'ya 'azîmet ve ba'de hıtâmi'l-me'mûriyyet Londra'ya 'avdetle elli altı senesi evâhırinde me'zûnen ve muvaqqaten der-sa'âdete mu'âvedetleri eşnâsında Zârîf Paşa vâiliginde tecrübesizlik seyyi'esiyle zühûr iden Haleb hâdişesiniñ hüzn-i indifâ'ı me'mûriyyetiyle altmış yedi senesi evâ'il-i muharreminde Haleb syâletine vâlî ve vükelâlık nişân-ı zî-şânıyla kadri 'âlî olmuş idi.

Reh-nümâyî-i tevfiğ-i ni'me'r-refîk ile eyâlet-i mezkûreniñ âsâyışını i'âdeye ba'de'l-muvaffakiye Girid vâiligine me'mûr buyurulmak üzere da'vet olunmuş ise de isti'fâ itdiginden sene-i merķûme zi'l-ka'desinde 'Arabistân ordu-yı hümâyûnı müşîrligine me'mûriyetleri icrâ ve merkez-i ordu-yı hümâyûn olan Şâm-ı şerîfe vuşûllerini müte'âkıb tâ'ife-i Dürûzuñ cem'iyet-gâhları olan Licâ tarafından tahaddûş iden gâ'ileniñ indifâ'ı içün lüzûmı kadar top ve 'asâkir-i nizâmıyye-i şâhâne istişhâbıyla bi'z-zât Licâ'ya 'azîmete ve ahâlî-i Dürûzuñ seciyye-i redî'elerine ve intihâb-ı mevki'e kesb-i vukûf u tecrübe idecek kadar henüz vakit mümtedd olmamış olması eşnâ-yı [130] dâr u gırde Dürzîler'iñ cür'etini müstelzim olmasıyla muhârebeden dest-keş-i ferâğ ile Şâm-ı şerîfe 'avdetini müte'âkıb altmış to-kuz senesi cümâde'l-âhîresinde vukû' bulan infişâllerinde der-sa'âdete 'avdetle sene-i merķûme evâ'il-i şevvâlinde Edirne eyâleti tevcîh ve yetmiş senesi cümâde'l-evvelîsi gürresinde mesned-i celîl-i kapudânî ile tenvîh buyurulmuş idi.

Sene-i mezbûre ramazân-ı şerîfiniñ üçüncü günü hıdmet-i celîle-i şadâret-i 'uzmâ ile tebcîl ve yetmiş bir senesi rebî'u'l-evvelîsiniñ üçüncü günü in-fişâl ile sene-i merķûme zi'l-ka'desiniñ on ikinci pençşenbe günü meclis-i 'âlî-i tanzîmât riyâset-i celîlesiyle tevķîr olındığı Rusya mes'elesiniñ hıtâmina müşâdif olarak ol vakit şadr-ı a'zam bulunan Mehmed Emîn 'Alî Paşa'nıñ mu'âhede-i şulhiyyeniñ tanzîmi içün Pâris'de olan meclis-i mahşûş-ı mükâlemeye me'mûriyetleri olan yetmiş iki senesi cümâde'l-ûlâsiniñ yirmi beşinci cum'a-irtesi günü riyâset-i mezkûra vekâletle idâre olunmak üzere şadâret-i 'uzmâ kâ'im-makâmılgına me'mûr ve mu'ahharan Rusya impara-

torluğının teceddüdi aşhâb-ı hayşiyetden büyük bir zâtın sefâretle Peters-
burg'a ilzâmını müstelzim olmağla resm-i tetevvücün icrâsında bulunmak
ve riyâset-i mezkûre 'uhdelerinde kalmak üzere maşârîfât nâzırı Hacı 'Alî
Begefendi-zâde vükelâ-yı fihâm-ı saltanat-ı seniyyeden meclis-i vâlâ-yı ah-
kâm-ı 'adliye re'îs-i sâbıkı enderûn-ı humâyûndan müfîz âti't-terceme Şâ-
dık Rif'at Paşa vekîl ta'yîn buyurulmuş idi. Sene-i merķûme zî'l-hiccesi
evâsıtında sefâret müsteşârı Besîm Begefendi ve sâ'ir ma'îyyet me'mûrla-
rıyla vapur-ı mahşûs ile Odesa'ya ve oradan Moskova'ya, ba'dehû Peters-
burg'a 'azîmet ve itmâm-ı hüsn-i me'mûriyyet ve sefâret-i dâ'imî teşķîl ve
ikâmesiyle Viyana üzerinden Tiriyyeste tarîkiyle der-sa'âdet'e 'avdet ve mec-
lis-i 'âlî-i mezkûre müteferri'-i umûr-ı mühimme-i devlet-i 'aliyyenin
rû'yet ü temşiyetine nişâr-ı nakdîne-i himmet buyurmağda iken yetmiş üç
senesi zî'l-hiccetü's-şerîfesi evâsıtında riyâset-i celîle-i mezkûreden mecâ-
lis-i 'âliyeye me'mûr ve yetmiş dört senesi cümâde'l-ülâsının yirmi beşinci
pazar-irtesi günü şâniyen riyâset-i celîle-i mezkûre ile mesrûr olmuşlar idi.

Biñ iki yüz yetmiş beş senesi muhrremül-harâmının tokuzuncu
cum'a-irtesi günü ikinci def'a olarak maķâm-ı vâlâ-yı kapudânîye ve sene-i
merķûme rebî'u'l-evvelîsiniñ on [131] üçüncü pençsenbe günü tekrâr mecâ-
lis-i 'âliyeye me'mûr buyurulduğdan soñra hıdmetden 'afv ile bir müddet-
ceğiz hâne ve sâhil-hânelerinde ârâm ve yetmiş altı senesi rebî'u'l-evvelîsi-
niñ yirmi birinci günü şâniyen hıdmet-i şadâret-i 'uzmâ ile tebcîl ve sene-i
mezbûre şehr-i cümâde'l-ülâsının yirmi sekizinci cum'a günü vukû'-ı infi-
şâllerini müte'âķib sene-i merķûme zî'l-ķa'desiniñ sekizinci pazar-irtesi gü-
nü şâlişen maķâm-ı şadâretle tekrîm olunmuşlar idi. Ferdâsı şalı günü Rûmi-
li kıt'asınıñ işlâhâtına me'mûriyetle pençsenbe günü der-sa'âdetden hareket
ve Varna ve Şumnu ve Rusçuk tarîkiyle Vidin ve Berķofça üzerinden Nîş ve
Piriştine ve Üsküb ve Köprili ve Perlepe ve Manastır ve Selânik'e 'azîmet
ve îfâ-ı hüsn-i me'mûriyyete bi'l-muvaffakiyye 'avdet buyurmuşlar idi.

İki yüz yetmiş yedi senesi zî'l-hiccetü's-şerîfesiniñ on yedinci şalı günü
vukû' bulan cülûs-ı humâyûn-ı hâzret-i pâdişâhîde mesned-i celîl-i vekâlet-i
mutlaka 'uhdelerinde ibķâ buyurulduğdan soñra yetmiş sekiz senesi muhar-
remül-harâmının yirmi tokuzuncu şalı günü infişâlleri ve sene-i merķûme re-
bî'u'l-evvelîsiniñ ikinci cum'a-irtesi günü ikinci def'a olarak Edirne eyâleti
vâilîligine me'mûriyyetleri zühûr iderek yirmi altıncı şalı günü Tekfûr Tağı ta-

rîkiyle maḥall-i me'mûriyetlerine bi'l-vuşûl üç seneye karîb îfâ-yı me'mûriyet ve muhterik olan Edirne Sarâyı'nı pek maṭbû' ve dil-nişîn ehven-i masraf-la müceddeden te'sîs ve şehriñ ba'zı maḥallerini tezyîn ve ahâlîsini ma'mûriyyete teşvîk ü taltîf itmekde iken infişâl ü 'avdetle bir müddetcik huzûr u istirâhat üzere iken seksen iki senesi muḥarremü'l-ḥarâmı evâhîrinde meclis-i ḥâş-ı vükelâya me'mûriyetleri icrâ ve sene-i merḳûme şevvâl-i şerîfiniñ üçüncü pazar günü meclis-i 'âli-i ḥazâ'in riyâset-i celîlesine şeref-baḥşâ ve bir müddet şöñraca mecalis-i 'âliyye me'mûr buyurulmuşlar idi.

Seksen sekiz senesi rebî'u'l-âhîrinde ḥaste ve cümâde'l-âhîriniñ yirmi üçüncü günü irtihâl-i dâr-ı cennetle dem-beste olmuşlardır. Müşârün-ileyh cesâretle muttaşîf, umûr-ı düveliyyeye 'ârif ve 'Arabça ve Rumca ve Fransızca ve biraz İngilizce ve İtalyanca gibi birkaç lisân ve fûnûna vâkıf, müdebbir-i umûr-ı mülk ü millet ve müşeyyid-i meşâlih-i saltanat u ra'yyet, ḥayr-ḥâh-ı devlet, ef'âl ü akvâlinde şâdık, ḥakka kâ'il, 'iffet ü istikâmeti [132] kâmil, sözinde şâbit, fa''âl ü gayûr, şâhib-i tedbîr, müdaḳḳık ü şîrîn-gû, bir düstûr-ı ma'âlî-mevfûr-ı ḥande-rû idiler. Rahmetullâhi 'aleyhi rahmeten vâsî'aten.

Aşıl enderûn-ı hümâyûn ta'bîriyle yâd olunan iç
dâ'ire-i hümâyûndan maḳâm-ı şadârete irtikâ
itmiş olan zevâtıñ terâcim-i ahvâlleri yazılmış
oldığı gibi bundan şöñra sarây-ı hümâyûnuñ her
şu'besinden mesned-i şadâreti iḥrâz idenleriñ
terceme-i ahvâlleri 'ilâve olundu:

Sarây-ı Hümâyûndan Neş'et İdenleriñ Birincisi Baltacı Yemişçi Hasan Paşa

Enderûn-ı Hümâyûn Ḥâricinde Ölüp Sarây-ı Hümâyûna Müte'allik Olan Devâ'ir-i 'Aliyyeden Maḳâm-ı Şadâreti İḥrâz İdenleriñ Birincisi ve Cümlesiniñ Elli Altıncısı Yemişçi Hasan Paşa'dır. Sene 1010. Müddet-i Sene: 2, Şehr: 3.

Müşârün-ileyh Arnavudluk kaşabâtından birinde şahrâ-yı vücûda vâsıl ve tokuz yüz seksen beşde zülûfli baltacılar ocağına dâhil olarak dirâyet-i fitriyyesiyle manzûr-ı zâbitân ve ma'lûm-ı şehriyâr-ı zamân ve çâş-nî-gîr başılıkla mükteseb-i şân olduğdan sonra kapucılar kethüdâlığı ve iki def'a yefniçeri ağalığı ile kâm-rân ve ba'dehû vezâretle eyâlet-i Şîrvân'a revân olmuş idi. Ba'de'l-mu'âvede vezâret-i râbî'a ile kûbbe-nişîn ve tecdîd-i sikke ile ba'zı emvâlîñ tesviyesine ta'yîn olunmuş idi. Biñ tokuzda kâ'im-makâm ve biñ on muharreminde İbrâhîm Paşa yerine şadr-ı 'âlî-makâm olup mu'asker-i zafer-eşer cânibine 'inân-tâb-ı şitâb olmak üzere fer-mân buyurulmuş ise de tekarrub-ı hülûl-i şitâ bahânesiyle gâ'ile-i seferi sene-i âtiyeye tevķîf itmek için baş itdiği muqaddemât-ı mevhumu netîce-pezîr-i hüsn-i kabûl olmayacağı ifhâm u ilhâh olundığından hâh u nâ-hâh taşmîm-i 'azm-i râh itdikde mesned-i iftâdan Edirne pâyesine varınca menâşib-ı 'ilmiyyeyi tağyîr ü tebdîl ve sâ'ir erbâb-ı merâtibi dil-hâhı üzere terfî' u tezlîl itmedikçe hatve-cünbân olmadığından te'hîr-ı 'azîmet cihetiyle cünûd-ı düşmen İstovni Belgîrâd'ı bend-i kemend-i teşhîr itmegin nez' u istihlâsa egerçi bezl-i himmet itmiş ise de kudûm-ı şûmı 'asâkir-i islâmî tâbûr cenginden pâ-mâl-i şadme-i hezîmet ve bî-dest-mâye-i muzafferiyet meştâ-yı Belgîrâd'a muvâşalat itmiş idi. Biñ on muharreminde meded-kârî-i 'inâyet-i Bârî ile hışn-ı mezbûr eyâdî-i e'âdîden [133] istirdâd olunmuş ise de muqaddemât-ı lecc ü 'inâdî muntic-i fesâd olmak cihetiyle düşmen Budun'ı muhâşara ve sınır u şugûrın hark u harâb itdiği eşnâda âsitânedetecemmu'-ı eşrâr-ı eşkiyâ ile 'aks-endâz-ı merâyâ-yı zuhûr olan ihtilâl, 'inân-ı ihtiyârîñ rubûde itmegin bî-şudûr-ı ruhşat farf-ı mehfâfet ve hareket-i eblehâne ile tayy-ı mesâfe iderek der-sa'âdete vuşûl ve huzûr-ı humâyûna müşûl olduğdan sonra da sâye-bân-ı emân-ı tâ'ife-i Bektâşiyâna ilticâ idüp rivâyât-ı vaşîka-i tevârîh ile âzâde-i itnâb olduğu üzere gerd-i ekdâr-ı rûzgârdan maşûnu's-sâha-i istiklâl olmuş idi. Ammâ makâm-ı teşekkürde izhâr-ı tecebbûr idüp erkân-ı devlet ile mu'âdât üzere mu'âmele ve bî-îcâb u mûcib muhâvereye taşaddî ve rûsûm-ı berevât u tüccâr nâmıyla 'ulemâ vü fuکارaya cevri ü ta'addî itmegin, biñ on iki rebî'u'l-âhîrinde dûr-pâş-ı 'azl ile mesned-i şadâretdeñ tîrd u ib'âd olunmuş iken zümre-i erâzil ü ecâlîf, tekrâr makâmına i'âde olunmak ümîdi ile zinâd-ı 'inâd ve iş'âl-i nâ'ire-i fesâd itdikleri ecilden sene-i mezbûre cümâde'l-ülâsında

şâ'ika-i şenîşîr-i kahr-ı şehriyârî ile vücûd-ı bî-sûdı hâkister-i külhan-ı 'adem olmuştur. Târîh-i katli "evvelü hasenâtihî mevtihî (1012)" vâkı' olmuştur. Müddet-i vezâreti 'aşr-ı Mehmed Hânî'de iki sene üç aydır. Zâmân-ı miñnet-iktirânında şuver-i temennâ-yı 'arşa-i şuhûd olan fiten ü şürûr, tevârîhde mestûr olmağın tafşîlden icmâle 'udûl olundu. Zûlm ü ğadr ve belâhet ü hamâkati Hadîkatü'l-Vüzerâ'da mestûrdur.

İkincisi Şuffeli Kuyucu Murâd Paşa

Sarây-ı Hümâyûndan Makâm-ı Şadârete Getürilenleriñ İkincisi ve Cümlesiniñ Kırk Üçüncisi Şuffeli Kuyucu Murâd Paşa'dır. Sene 1015.

Müşârün-ileyh Hırvatıyyü'l-aşldır. Sarây-ı hümâyûnda şuffe ocağına kabûl olunarak tokuz yüz elli yedide silâhdâr olan Maĥmûd Ağa'nıñ şuffelilik ĥıdmetinde iken tokuz yüz altmış birde Maĥmûd Ağa vezâretle Mısr'a vâlî olduĥda muktezâ-yı isti'dâdı üzere müşârün-ileyhi kethudâ naşb itmiş idi. Ol vakitler uşûlince Mısr vâlîleri ma'ıyyetlerinde vüzerâ bulundurulmak 'âdet olduğından efendisi olan müşârün-ileyh Maĥmûd Paşa refâkatinde olan vüzerâ-yı 'izâm silkine ilhâk eylemiş idi. Tokuz yetmiş tokuzda Sinân Paşa ile Yemen fethindeki ĥıdemât-ı dilîrâne ve tedâbîr-i cihân-pesendânesi [134] rehîn-i iştihâr olmağın, iki sene miĥdârı ser-tâ-ser ĥıttâ-i Yemen'in begler-begisi olduĥdan soñra ba'de'l-azl 'atebe-i 'aliyyeye rû-mâl olduĥda Kara Hışâr-ı Şarkî sancagı tevcîh ve elviye-i keşîre ile tenvîh olunmuştur. Üç def'a Diyâr-bekr'e ve bir kerre Karamân eyâletine vâlî olmuş iken sefer-i İrân'da eşnâ-yı ma'rekede süvâr olduğı rahş-ı bâd-peyrnâ ĥatâ itmekle üftâde-i ĥâh-ı miñen olmağın, ber-muktezâ-yı ĥader giriftâr-ı kayd-i keyd-i a'dâ ile rehîn-i keder olup bir müddet zâviye-i maĥbesde ĥasret-keş-i rûy-ı nehâr u zükâ olmuş idi.

Delâlet-i ĥüsn-i muşâlâha ile muzîk-i maĥbesden rehâ olduĥdan soñra âsitâneye gelüp rikâb-ı hümâyûna mâlîde-i cebîn-i rıĥkıyyet itdikde ĥıdemât-ı mesbûka ve dirâyet-i mevşûkasına ĥürmeten Kıbrıs eyâleti tevcîhiyle i'zâz ve Haleb ve Diyâr-bekr eyâletlerine merreten-ba'de-uhrâ ĥü-

kûmetle mümtâz olarak Egri ma'reke-i meşhûresinde toğrulukları rû-nümâ olmuş idi. Bîñ on beş muharreminde Ser-hadd-i Engürüs'e serdâr olup İmparator ile esâs-ı erkân-ı şulha istihkâm ve umûr-ı şugûr-ı ma'mûreye nizâm virüp meştâ-yı Belğirad'a hatt-ı rahl-i qarâr itmiş ve sene-i mezbûre şa'bânında Dervîş Paşa yerine şadr-ı a'zam olmuş idi. Memâlik-i şark ve Anadolî'da taht-ı râyet-i fesâd u i'syâna ictimâ' iden eşrâr-ı eşkiyâ ve kızılbaş-ı 'adâvet-peymâyı tâziyâne-i şemşîr-i 'adû-tedmîr ile ta'zîr ve şâh-râh-ı şerî'atı has u hâşâk-i zendeķa vü ilhâd ve ğubâr-ı fitne vü fesâd-dan tathîr itmek için şahrâ-yı Üsküdâr'a rehz-i a'lâm idüp Anadolî'ya 'azîmet ve râst geldiği eşkiyâyı bâ-serhâ pâ-mâl-i huyûl-i muzafferiyet itdik-den şoñra bîñ on altı reb'û'l-evvelinde cânib-i Halebü's-Şehbâ'ya 'atf-ı lîcâm eylemiş idi. Ešnâ-yı râhda dûcâr olduğu eşrâr-ı nâ-bekârîñ zulmet-i ec-sâmın dehân-ı şemşîre ihdâ ile izâle-i vücûdlarına himmet iderek Aţana şahrâsına darb-ı hıyâm-ı 'izz ü ihtîşâm eyledikte tertîb-sâz-ı bezm ü rezm olan Cemşîd nâm bed-mest-i mey-kede-i tuĝyâna şahbâ-yı hûsâm-ı hûn-âşâmdan tîzâb-ı merg işrâb itmegın 'avene vü enşârı ser-girânî-i humâr-ı diyâr-ı idbâra şitâb eylediler. Derbend-i Bakrâhî³¹ kurbında tâ'ife-i Dürûzuñ re'îs-i iblîs-enîsi ser-âmed-i ehl-i fesâd İbni Cân-pulâd seng-endâz-ı ceng ü peygâr itdikde nigâşte-i ta'yîn-i âhenîn-hâme-i müverrihîn olduğu üzere süvârî vü piyâde yirmi biñden ziyâde erbâb-ı kibr ü kîni evtâd-ı har-gâh-ı 'adem itmişdir. Bekâyâ-yı eşrâr, bâdiye-i hevl-engîz-i gürîze 'inân-rîz olup ol ešnâda gürûh-ı buĝâtdan kalem-rev-i 'Oşmânî'de pâ-ber-cây-ı qarâr olan kimesne kalmadığından meştâ-yı [135] Haleb'de ârâm-sâz-ı istikrâr olarak bîñ on yedi muharreminde otuz biñden ziyâde herze-gerdân-ı vâdî-i şekâ ile bî-bâk u bî-pervâ geşt-i deşt ü şahrâ iden İbni Kâlender nâm nemek-be-harâm ile Göksun Yaylası sâhasında idâre-i akdâh ve muķâra'a-i kifâh ešnâsında yirmi biñden ziyâdesin ser-pençe-i tîĝ-ı âteş-bâr ile tekevvün-sâz-ı hufre-i dârû'l-bevâr itmegın, baķıyyetü's-süyûfı gürîzân ve ser-hadd-i kişver-i 'Acem'e firâra şitâbân ve İrân vîrânelerinde üftân ü hîzân dûcâr-ı zull ü hevân olarak terk-i cân itmişler idi. Ba'dehû gürûh-ı enbûh-ı behâyim-şükûh ile îķâ'-ı baĝy ü fesâda berzede-dâmân olan Tavîl birâderi Meymûn nâm mendebûr-ı melûmî bâzîçe-i meydân-ı siyâset

itmek için sebük-bâr-ı semend-i reh-vâra süvâr ve bir hafta şebân-rûz bî-ârâm u qarâr 'inân-tâb-ı ılgâr olup Kara Hışâr-ı Şarkî kurbına dûcâr oldukda pehnâ-yı deşt-i 'âlem-i vücûdî ser-i hevâ-perestlerine teng ü târ idüp beş biñden ziyâde eşrâr-ı bed-tebârîñ zînet-ger-i girîbân-ı câme-i fersûde-i hayât-ı müste'âr olan tûgme-i serlerin gâltân-ı hâk-i helâk eyledi.

Bu sefer-i celîlül-me'âşirde yüz biñden ziyâde ser-mest-i mey-kede-i 'işyânı âlûde-i ratl-ı girân-ı tîg-ı hûn-feşân idüp Anadolî kişverin ser-tâ-ser levş-i vücûd-ı şekâvet-âlûdlarından tahtîr itdikden soñra ferr ü ikbâl ile 'azm-i dergâh-ı câh u celâl eyledi. Sene-i mezbûre ramazânında İstanbul'a dâhil ve mazhar-ı şunûf-ı nüvâziş-i sultân-ı mekârim-hasâ'il olmuşdur.

Biñ on sekiz rebî'u'l-âhîrinde vâkı' faşl-ı rebî'-i bedî'u'l-âşârda zâhi-ren mülk-i Îrân'ı vîrân itmek kaşdıyla Üsküdâr'a 'ubûr iderek vaz'-ı visâde-i ârâm eyledi. Ammâ akşâ-yı merâmı baqiyye-i erbâb-ı tuğyânı bi'l-kûlliye kahr u i'dâm itmek olmağla binâberîn 'umde-i bugât-ı fitne-hurûş İçil sancagı mutaşarrıfı Muşlî Çavuş'uñ ser-i bî-mağzı Zül'fi-kâr Paşa yediyle gûy-i çevgân-ı Zül'fe-kâr-ı hûn-âşâm oldu. Ve gulât-ı zemîmetü's-şifâtdan Aydın muhaşşılı Yûsuf Paşa'yı dâne-i merdüm-firîb-i mevâ'idi ile üftâde-i dâm-ı şamşâm-ı intikâm idüp kelle-i bî-devletin endâhte-i vâdî-i hüsran eylemişdir.

Etrâf u cevânibde zîr-i kilîm-i hafâda nevbet-zen-i şekâ olan eşkiyân-ıñ kâffesi tünd-bâd-ı kahr u şavetine tâb-âver-i mukâvemet olamayacaklarını iz'ân idüp mânend-i evrâk-ı hazân feyfâ-yı fesîhatül'ercâ-yı hizlâna perîşân olmağın, şirzime-i eşrârdan [136] sâhire-i gâbrâda nâm u nişânları kalmayup 'amme-i enâm kehf-i sâye-bân-ı emn ü emânda hem-hâbe-i itmi'nân olduktan soñra İstanbul'a ric'atle murabba'-nişîn-i şadr-ı devlet oldu. Biñ on tokuzda teshîr-i kişver-i Îrân'a şedd-i niţâk ve neşr-i livâ-yı lâmi'u'l-iş-râk iderek şahrâ-yı Üsküdâr'a darb-ı hıyâm-ı şüreyyâ-nizâm ve ba'de itmâmi'l-mehâm 'asâkir-i nuşret-encâm ile şavb-ı merâma hırâmân olmuş idi. Bedreka-i devlet-i rûz-efrûz ile tayy-ı deşt ü hâmûn iderek ser-menzil-i murâda pâ-nihâde oldukda şâh-ı bî-intibâh, mânend-i rûbâh bîm-i cân ile Kûh-ı Sürhâbî'de mütevârî-i sûrâh-ı ihtifâ olmağın, hükûmet-gâhı olan memâlik ber-vefk-i dil-hâh pâ-zede-i huyûl-i sipâh-ı zafer-penâh olarak ganâyim-i mevfûre ile kufûl ve kaç'-ı feyâfi vü cibâl iderek meştâ-yı Âmid'e nüzûl

idüp biñ yirmi rebî'u'l-evvelinde şahrâ-yı feraḥ-fezâ-yı Âmid mevkib-i hâ-mûn-pûy-yı zafer-nümûd ile ta'na-zen-i serâ-perde-i zümür-rûd-gûn-ı gerdûn olduğu eşnâda 'Acem şâhı tarafından irâde-i şulḥ u şalâḥ ile ilçiyân-ı va-zî'u'l-cenân tahrîk-i kâdime-i isti'câl idüp gelmişler idi.

Henüz nâme-i şâh meşmûl-i lihâza-i iltifât olup cevâb-ı redd ü kabûl şeref-yâfte-i şudûr olmadan sene-i mezbûre cümâde'l-âhiresinde 'ârıza-i emrâz ile bi-emrillâhi Ta'âlâ tûmâr-ı 'ömr-i 'azîzi pîçîde-i dest-i memât oldu. Na's-ı rahmet-naḫşı İstanbul'a naḫl ve medrese-i şerîfeleri cenbinde i'dâd olan türbe-i münîfede defn olundu. A'dâd-ı sinîn-i sinni müşârif-i tis'în, vezîr-i cihân-gîr-i şâhib-temkîn idi. 'Ahd-i hilâfet-i Ahmed Hânî'de darb-ı şemşîr ve hüsn-i tedbîr ile erkân-ı devlet-i 'Osmâniye'ye istihkâm vermişlerdir. Meşâyiḥ-ı Nakşbendiye'den inâbet ve istifâza-i bereket-i şoḥbet itmegin haftada bir ḫatm-i şerîf idüp eyyâm-ı beyzada şâ'im olur idi. Miyân-bendi olan seyf-i mühdî Hâlid İbni Velîd raḫiyallâhu 'anh Hazretleri'nden tedâvül-i eyâdî-i evliyâ-i kibâr ile zîb-i dest-i iftiḫârı olduğu 'an'ane-i şikât-ı ruvât ile resîde-i derece-i ikândır. Şûretâ katl-i ricâl ve sefk-i demâ'-i eb'tâlde seyf-i şârim olduğu hâlde ma'nen müstecmi'-i ma'âlf vü mekârim oldukları müttefekun-'aleyhdır. Müddet-i vezâreti dört yıl altı aydır. Sinîn-i merkûmede zînet-baḫş-ı kılâde-i rûzgâr olan ferâ'id-i âşârı naḫş-tırâz-ı şahâyif-i aḫbâr olmağın tafşîlden icmâle 'udûl olundu. Şabî-ḫul'-veḫ, sefidül'-lihye, tavîlül'-kâme, 'arîzû's-şadr, vecîḥ ü vakûr bir vezîr-i bî-mişl ü nazîr oldukları mervîdir. Raḫmetullâhi 'aleyhi raḫmeten vâsi'aten.

Üçüncüsü Bostâncı Başı Dervîş Paşa

[137] Sarây-ı Hümâyûndan Maḫâm-ı Şadârete Getürilenlerin Üçüncüsü ve Cümlesinin Elli Tokuzuncusu Bostancıbaşı Dervîş Paşa'dır. Sene 1015. Müddet-i Şehr: 7.

Müşârün-ileyh hadîka-i ḫâşşada terbiye-i bâğbân-ı ikbâl-i rûzgâr ile âmâlî bâr-âver olup bi-ḫasebî't-ṭarîḫ ser-bostâniyân ve biñ on dört senesin-

de vezâretle kapudân ve biñ on beş muharreminde Lala Mehmed Paşa'dan soñra nâ'il-i mühr-i şehriyâr-ı cihân olmuş idi. Bâr-ı girân-ı sefer-i Îrân'ı Dîvâne Ferhâd Paşa'nıñ dûş-ı cinnet-pûşına tahmîl idüp der-sa'âdetde qarâr itmiş idi. Târîh-i Na'îmâ'da hikâye olındığı üzere mezâlim ü mefâsidi güncâyış-i ta'bîrden bîrûn olduğundan mâ-'adâ Ferhâd-ı dîvâneniñ dağdağa-i cünûnı sebep-i irtikâb-ı evzâ'-ı gûnâ-gûnı olduğu eşnâda sarây-ı humâyûn kapularından Timurkapu civârında tarh-efgen-i bünyâd olduğu hânesi derûnında dâhil-i sarây-ı humâyûna bir lağım kazdırup velî-ni'meti olan Sultân Ahmed Hân hazretlerine sû'-i kaşd niyyetinde olduğu binâ emîni olan bir Yahûdî'nîñ rivâyetiyle şuyû' buldığı bâ'îş-i terâküm-i esbâb-ı gazab-ı pâdişâhî olmağla sene-i mezbûre şa'bânında rîsmân-ı pâre-i gelû-feşân-ı cellâd-ı bî-amân reh-güzâr-ı nefsinı bend ile mükâfât-ı fi'l-i nâ-pesend itmegin ser-i bî-mağzı gâltîde-i meydân-ı siyâset ve cesedi endâhte-i şufre-i haķaret kılmışdır. Müddet-i vezâreti 'ahd-i hilâfet-i Ahmed Hân'de yedi ay mikdârıdır. Mevlânâ Hâletî merhûmuñ Hadd-i Mestân ismiyle şöhet-gîr olan kaşîde-i belîğası kâşif-i ahvâl-i şenî'ası olmağın me'âyib ü meşâlibini beyâna kâfidir.

Dördüncisi Baltacı Naşûh Paşa

Sarây-ı Humâyûndan Şadr-ı A'zam Olanlarıñ Dördüncisi ve Cümlesi-niñ Altmış Birincisi Baltacı Naşûh Paşa'dır. Sene 1020. Müddet-i Sene: 3, Şehr: 2.

Müşârûn-ileyh Gümûlcine kurâsından birinde qadem-nihâde-i 'âlem-i şuhûd olmuşdur. Âsitâneye geldikde zümre-i teber-dârâna kabûl ile müşâhib Mehmed Ağa'nıñ hıdmetine vâsıl olduğdan soñra gediklü çavuşluk ile taşra ihrâc olunarak müddet-i medîde Zile voyvodası olup dest-yârî-i tevfiķ-i Bârî ile hâris-i ıstabl-ı pâdişâh-ı cihân ve ba'dehû kethudâ-yı bevvâbân olmuşdur. Biñ sekizde vezâret ile Haleb'e vâlî ve şeref-i [138] 'unvân-ı serdârî ile kadri 'âlî ve Uzun Hasan'ıñ kahr u tenkîline me'mûr olarak Bolvadin nâm maħalde muhârebeye ibtidârında

tâb-âver-i mukâvemet olamayarak 'avdet ve Bağdâd'a baş-ı yed-i istîlâ iden Tavîl Oğlu ile harbe cür'et eyledikde münhezimen cânib-i Diyâr-bekr'e muvâşalat eylemiş idi. Diyâr-bekr vâlîsi olduğu hâlde ümerâ-yı Ekrâd'dan Mîr Şerefe müşâharetle müzâheret ve fersûde-i akdâm-ı hükûmeti olan aqtârda celb-i emvâl-i bî-şümâr ile mâlik-i şervet olduğu hâlde biñ yirmi cümâde'l-âhiresinde Murâd Paşa yerine mühr-i humâyûn ile ber-murâd ve 'Âyişe Sultân'ı izdivâc ile zîb-efser-i ibtihâc kılınmağın manzûme-i kadr ü i'tibârı müstezâd olduğu zamânlarda şâh-ı Îrân ile mebânî-i şulh için bir sene mikdârı Diyâr-bekr'de kaç'-endâz-ı ârâm ve esâs-ı muşâlahaya istihkâmdan soñra der-sa'âdete 'avdet ü hıram eyledi. Biñ yirmi bir şa'bânında şeref-i takbîl-i pâye-i serîr-i 'adâlet-maşîr ile mukz-iyû'l-merâm olmuş idi.

Şark u garb seferleri şulh u şalâh ile karîn-i infişâm ve celâlî melâlî ve memleket ihtilâlî şamsam-ı intikâm-ı murâdî ile resîde-i inşîrâm-ı hitâm olup, ahvâl-i 'âlem nizâm u intizâm bulmağın bî-mânî' u mezâhim mesnedinde istikrâr bulmuş idi. Lâkin sevdâ-yı hâm-ı istiklâl ile erkân-ı devleti istişkal ve her birin bir tarîk ile rehîn-i infi'âl itdiginden mâ-'adâ havene-i etbâ'n etrâf-ı bilâda havâle ve tetâvül-i dest-i i'tisâf ile emvâl-i 'ibâdullahı hazînesine celb ü imâle itmekle fezâ-yı meclâ-yı memâlik-i devlet-i 'aliyye-yi nişâr-ı gubâr-ı ekdâr ile zâlâm-ı rûzgâra döndürmüş idi. Nev'-i insânîye olan âzâr u izrârıyla iktifâ itmeyüp kilâb-ı şehri mübtelâ-yı belâ-yı nefy ü iclâ itmesi hakkâ ki hande-fermâ-yı gürûh-ı 'uqalâdır.

Hâşılı şütür-gürbe-i evzâ' u etvârı ve celâliyâne mişvâr u kirdârı resîde-i sâmi'a-i şehriyârî olduğda biñ yirmi üç ramazânında "Âlemiñ güldi yüzi katl-i Naşûh'ı bilicek (1023)" târîhiyle sünbüle-i vücûdı derîde-i dâs-ı şemşîr-i kahr-ı Ahmed Hânî ve tahtîne-i seng-i âsiyâb-ı mucâzât-ı Hazret-i Bârî oldı. Müddet-i vezâreti üç yıl üç ay mikdârıdır.

Egerçi talîku'l-lisân ve keşîrû'l-'unvân, vecîh ü vakûr ve sahtî vü 'âkil, kâr-dân-ı müttakî idi. Ammâ gâzab u 'unf-ı zâ'idü'l-vaş ile yegâne-i devrân ve kesb-i mâl [139] ve cem'-i esbâb-ı vebâlde 'adîmül'-akrân idi. Tefâşîl-i ahvâlî mersûm-ı berâ'a-i naqş-perniyân-ı perend-i tevârîh olmağın kümeyt-i siyâh-zânû-yı hâmeye şafha-i beyânda bundan ziyâde ruşsat-ı cevân virilmedi. Tecâvezallâhu 'an-seyyi'âtihî.

Beşincisi Bostancıbaşı Beşiktaş Mevlevî-hânesi'nin Bânîsi Arnavud Hasan Paşa

Sarây-ı Hümâyûndan Şadâreti İhrâz İdenleriñ Beşincisi ve Cümlesi-niñ Altmış Beşincisi Bostancıbaşı Oñrılı Hasan Paşa'dır. Sene 1030. Müddet-i Şehr: 6.

Müşârün-ileyh Oñrılı bir sipâhî-zâdedir. Nihâl-i âmâlî hadîka-i hâşşa-dan feyz-i ser-çeşme-i 'inâyet-i sultânî ile bâr-âver olup giderek bostancıbaşı olmuş idi. Revân seferinde yeñiçeri ağası ve ba'dehû Rûmîli begler-begisi olup âsitâne-i sa'âdete geldikde vezâret-i râbî'a ile ba'de't-talîf biñ otuz rebî'u'l-âhîrinde 'Alî Paşa yerine nâ'il-i mühr-i şerîf oldu. Hotin seferinde gâşîye-ber-düş-ı hıdmet olan şüc'ân-ı vüzerâ-yı kirâmdan Karakaş Mehmed Paşa eşnâ-yı cem'ıyyet-i rezmd e nâ'il-i sa'âdet-i şehâdet olmağın, töhmet-i 'adem-i i'ânetle sene-i mezbûre ramazânında dūr-üftâde-i şadr-ı şadâret olup vezâret-i şâniye makâmında ikâmet itmiş idi. Biñ otuz bir recebinde numûne-nümâ-yı rûz-ı rüstahîz olan vâkı'a-i meşhûre-i hevl-engîzde teslîm-i girîbân-ı pençe-i hevl-nâk-i helâk olmuşdur. Müddet-i vezâreti devr-i 'Osmân Hân'de altı ay miqdâridir. Pîrâye-i harîr-i tahrîr olmağa şâyân'umûma menfa'atı şâmil ne başluca hayrı nümâyân ve ne de şerr ile mezkûr-i tevârîh ü tıbyândır. Ancak yalnız kendi kaşabası olan Oñri'de âşâr-ı hayrı bisyâr ve Beşiktaş Mevlevî-hanesi'nin bânîsi oldukları tevâtür-yâb-ı iştihârdır. Rahmetullâhi 'aleyh.

Altıncısı Hâşekî Dilâver Paşa

Sarây-ı Hümâyûndan Şadâreti Hâ'iz Olanlarıñ Altıncısı ve Cümlesi-niñ Altmış Yedincisi Dilâver Paşa'dır. Sene 1030. Müddet-i Şehr: 16.

Müşârün-ileyh Hırvatıyyü'l-aşldır. Sarây-ı hümâyûnda hâşekîler gürûhından hân-ı ni'am-ı pâdişâhîden nevâle-bend-i ni'am-ı ma'âlî-i iltifât olup çâşnî-gîr başılık ile taşra çıkdıktan soñra Kıbrıs ve Bağdâd eyâletlerinde icrâ-yı hükûmet ü 'adâlet itmiştir. Biñ otuz ramazânında eyâlet-i Diyâr-bekr

ile Hotin seferinde mevcûd bulunmağın, Hasan Paşa [140] yerine mühr-i şerîf ile teşrîf olundu. Biñ otuz bir recebinde rû-nümâ-yı sürâdık-ı tahrîr olan ğâ'ile-i hâ'ile-i meşhûrede zümre-i eşkiyâ deste-çûb-ı debbûs-ı kelle-kûb ile eczâ'-ı vücûdın sûde-i hâven-i fenâ itdiler. Müddet-i vezâreti 'aşr-ı 'Osmân Hânî'de on altı ay mîkdârıdır. Zebân-zed-i berâ'a-i tahrîr olacak bir hıdme-te muvaffak olamayup nişâb-ı re'y-i tedbîrden bî-vâye, sâde-dil bir merd-i kem-mâye idi. Âşâr-ı hayrından Ruhâ şehrinde bir mükellef hânı vardır.

Yedincisi Bostancıbaşı Boşnak Receb Paşa

Sarây-ı Hümâyûndan Makâm-ı Şadârete Gelenleriñ Yedincisi ve Cümlesiniñ Yetmiş Sekizincisi Bostancıbaşı Boşnak Receb Paşa'dır. Sene 1041. Müddet-i Şehr: 3.

Müşârün-ileyh Bosnalıdır. Bostancıbaşı iken 'illet-i nîkrîse mübtelâ olmağla pâ-nihâde-i pister-i tekâ'üdî olmuş idi. Ba'dehû vezâretle Qaradeñiz cânibine serdâr ve bu me'mûriyetinde mevc-rîz-i lücce-i celâdet olan hıdemâtı muķâbilinde câh-ı vâlâ-yı kıpudânî ile kâm-kâr olmuş idi. Biñ otuz beşde kâ'im-makâm-ı fitne-hurûş olup biñ kırk bir recebinde mücerred nâ'il-i şadâret olmak emel-i harîşânesine ittibâ' iderek sı'âyetiyle Filibeli Hâfız Ahmed Paşa gibi bir vücûd-ı mes'ûd bunuñ dil-hâhıyla sarây-ı meydânda 'alâ-mele'i'n-nâs zorbalar elinden nûş-ı şahbâ-yı şehâdet eyledikde mühr-i vezâreti der-âğûş eylemiş ise de taklîl-i şürekâ ile hall ü 'aķd-i umûrda istiklâl peydâ itmek hayâl-i hâminı pîş-nihâd-ı ihtimâm itmegin,

(Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fa'ûlün)

Nâdir bulunur tıynet-i kâmilde kuşûr

Kem-mâyeden eyler ne kim eylerse zuhûr

meşel-i müsellemince muktezâ-yı hâbs-i tıynet ve cibillet-i rediyyesiyle tek-râr îkâd-ı nâ'ire-i fesâda dâmen-zen-i ikdâm ve rakam-zede-i müverrihîn olan şûr-ı meşhûr zuhûrıyla nâ'il-i merâm oldığı ecilden mucâzât-ı seyyi'âtı

lâzime-i ziminet-i himmet-i Murâd Hânî olmağın, sene-i mezbûre şevvâlinde huzûr-ı hümayûna ihzâr ile seyyi'ât-ı sâbika vü lâhikası yüzine karşı ta'dâd buyurulduktan sonra tohm-ı şûre-zâr-ı fesâd olan vücûd-ı bed-nümûdî dest-i kahr-ı hazret-i pâdişâhî ile pâşide-i bûstân-ı 'adem ve teslîm-kerde-i hüsâm-ı va'îd-i müntakam olmuştur. Müddet-i vezâreti üç ay mikdârıdır. Bed-kâr u bed-âmûz ve vezîr-i habîş-i fitne-dûz u zer-endûz idi. Berây-ı revâc-ı ikbâlî tavâ'if-i 'askeriyyeyi ser-keşlik ve 'adem-i itâ'ate tesvîk ve kumâş-ı zerrîn-târ-ı hûkûk-ı saltanat-ı seniyyeyi temzîka kûşışinden başka bir kâra âlet olmamıştır.

Sekizincisi Tabanı Yaşşı Teberdâr Mehmed Paşa

[141] Sarây-ı Hümayûndan Makâm-ı Şadârete Gelenleriñ Sekizincisi ve Cümlesiniñ Yetmiş Tokuzuncısı Dârû's-sa'âde Ağası Kürkçisi Tabanı Yaşşı Teberdâr Mehmed Paşa'dır. Sene 1041. Müddet-i Sene: 5.

Müşârûn-ileyh Arnavudiyyü'l-aşldır. Sevîk-i sâ'ik-i takdîr ile der-sa'âdete bi'l-vuşûl hem-şehrîleri delâletiyle teber-dârân-ı sarây-ı 'atîka kabûl olunarak rû-nümâ olan ehliyet ü liyâkati cihetiyle dârû's-sa'âde ağası olup dirâyet ü şadâkati meşhûr u müte'ârif olan hayr-hâh-ı dîn ü devlet El-hâc Muştafâ Ağa'nın kethüdâlık makâmında kürkçilik hîdmetiyle kesb-i imtiyâz iderek manzûr-ı nazar-ı şahâbet ve mazhar-ı 'inâyet ü iltifâtları olmağın refte refte iktisâb-ı tehayyüz ü i'tibâr ile evvelîn-pâye-i kaşr-ı vezâret olan mîr-âhûrluk mansıb-ı refî'ine sâye-endâz ve vilâyet-i Mısr-ı Kâhire ile ser-efrâz olduğdan sonra biñ kırk bir şevvâlinde Receb Paşa yerine Nizâmü'l-mülk-i şadr-ârâ-yı kâr-sâz olmuş idi. Re'yi rezîn ü sedîd bir merd-i şâhib-iktidâr u reşîd olduğundan bâ'îş-i perîşânî-i esbâb-ı intizâm-ı ahvâl-i mülk ü devlet olan eşkiyâ-yı sipâhîñ nâ'ire-i 'âlem-sûz-ı tasallut u istîlâların âb-ı tâb-ı şemşîr-i şâ'ika-bâr ile hakîmâne vü 'âkilâne itfâya muvaffak olarak ol şirzimedden makâm-ı lecc ü hışâmda pâ-ber-cây-ı sebât u ârâm olanlardan kimesne bırakmayup dâ'ire-i devleti tasallutlarından istihlâş ile hey'et-i saltanat-ı seniyye sâha-i nizâm u intizâmda pâ-ber-câ olduğdan sonra tedkîk-i mehâm-ı umûr ve tensîk-i meşâlih-i cumhûra kıyâm itmiş idi.

Hakkâ ki tedbîr-i işâbet-pezîri ile cilve-nümâ-yı âyîne-i takdîr olan hîdemât-ı müstahsenesi zîb-i şahâyif-i tevârîh-i selef ve ârâyış-i kitâbe-i eyvân-ı beytû'sh-şeref-i halef olmuştur.

Biñ kırk üç rebî' u'l-âhîrinde teshîr-i mülk-i Îrân'a şedd-i niât-ı iktidâr ve haşmet-i serdârî ile Üsküdâr'a güzâr iderek bedrağa-i tevfiğ ile kat'-ı me-râhil ve tayy-ı mesâlik ile Halebü'sh-Sehbâ'ya bi'l-vuşûl ol cây-ı dil-güşâyı it-tihâz-ı meştâ ve levâzım-ı mehâm-ı seferi 'alâ-kadri'l-kifâye tedârük ü mü-heyyâ itdikden şofıra ber-mûcib-i fermân-ı sultânî Erzurûm'a muvâsalat ey-ledikde biñ kırk dört zi'l-hiccesinde zat-ı hümayûn-ı hazret-i pâdişâhî Bay-burd kurbına vâsıl olarak Sebak³² Ovası nâm [142] mahalde şeref-i rû-mâ-lî-i huzûr-ı hümayûn ile mazhar-ı nüvâziş ve eltâf-ı günâ-gün olmuş idi. Feth-i Revân ve tahrîb-i mülk-i Îrân'da sâye-âsâ rikâb-ı kâm-yâb-ı hazret-i pâdişâhîden dûr olmayup şûret-pezîr olan hîdemât-ı 'amîmetü'l-berekâtı mukâbili eyâlet-i Rûmili zamîme-i menşûr-ı şadâreti kılınmağın, pâdişâh-ı kişver-güşâ makarr-ı saltanatları cânibine sâye-bahşâ olduğdan şofıra tan-zîm-i umûr-ı şugûr için meştâ-yı Âmid'de mekş ü ârâma me'mûr ve biñ kırk beş hılâlinde şâh-ı bî-intibâh zühûr-ı gürüz iderek eyyâm-ı meşgûliyet-den ihtilâs-ı fırsatla tekrâr pîrâmen-i dâmen-i 'inâdi ârâm-gâh itdikde def'-i gezend-i eşrâr için şavb-ı Erzurûm'a 'inân-tâb-ı şitâb olup sevğ-i semend-i sipâh eylemiş ise de bu kerreki tedâbîri muvâfık-ı takdîr olmadığından nâ-çar dûçar-ı ye's ü hîrmân olarak girü meştâ-yı Âmid'e revân olmuş idi. Biñ kırk altı ramazânında cünha-i takşîr ile giriftâr-ı sekte-i 'azl olup biñ kırk muharreminde dergâh-ı mekârim-penâha çihre-sây-ı ma'zeret olduğda iki buçuk ay Şırça-sarây'da mahbûs ve hayât-ı müste'ârdan me'yûs olmuş iken 'afv-ı hümayûna mazhariyetle bend-i belâdan rehâ ve Özi muhâfazası ve müte'âkıben muhâfaza-i Budin hîdmeti mukaddime-i i'âde-i ikbâli ve biñ kırk toktuzda müsâ'ade-i baht ile kâ'im-makâm-ı şadr-ı 'âlî olmuş idi. Sene-i mezbûre şa'bânında Eflâk voyvodalığı mâddesinde 'azv-ı tama'-ı hâm ile ittihâm ve silahdâr paşanın desîse-i mekri ile Yedi Kulle mahbesin-de murg-ı rûhî lâne-i bekâya i'zâm olunmuştur. Müddet-i vezâreti 'aşr-ı bâ-hirû'n-naşr-ı Murâd Hân-ı Gâzî'de beş seneye karîbdır. A'dâd-ı sinîn-i sin-ni müşârif-i hamsîn, müdür ü 'âkil vezîr-i şâhib-temkîn oldığı mütevâtiren

mervî ise de ba'zı tevârîh tîma' u hırş u 'âz ile ittihâm itmişlerdir. Böyle olsa bile hasenâtı seyyi'âtına gâlib, mezâlimi sâlib bir vezîr-i hafîfü'l-ma'âyib dinmekden başka dehân-ı hâme şakķ-ı şefe idemez. Raĥmetullâhi 'aleyhi.

Tokuzuncısı Halvâ-hâneli Boşnak Süleymân Paşa

Sarây-ı Hümâyûndan İhrâz-ı Mesned-i Şadâret İdenleriñ Tokuzuncısı ve Cümlesiniñ Yüz Dördüncüsü Boşnak Süleymân Paşa'dır. Sene 1097, Müddet-i Şehr: 7.

Müşârün-ileyh Bosnavîdir. Muşâhib Tavşân-ı Dilsiz halvâcılığı ile şîrîn-kâm-ı servet ü rüşd ü kiyâset ve çâşnî-baĥş-ı mezâķ-ı devlet ve taşra ĥurûcında müddet-i medîde vüzerâ-yı etrâf kethüdâlığı ile karîn-i şöhet olup biñ seksen [143] târîhinde çavuşbaşılık ile kesb-i imtiyâz ba'dehû vezîr-i a'zam Köprili-zâde Fâzıl Ahmed Paşa'nıñ kethüdâlığı şerefin ihrâz itmiş idi. İdâre-i umûr-ı memâlikî li-ecli't-ta'lîm müşârün-ileyh Köprili-zâde dâ'iresi daĥi ol vakitler ĥükmünce pek güzel bir mekteb-i tecârib-mekseb olduğından ol dâ'ire-i ma'ârif-bâhirede istiĥdâm olunan aşĥâb-ı liyâķat u kâbiliyyet ĥaķîķaten şâyân-ı istiĥdâm u ri'âyet olduğı, zamânı tevârîhini mü-tâla'a idenlere âzâde-i kayd-ı îzâĥ u işâretidir. İşte bu 'ilâve-i terbiye vü tecrübeniñ şemeresi olarak müşârün-ileyh 'arz-ı iktidâr u dirâyet itmekle seksen yedide mîr-âĥûr, toķsan ikide Mekke-i Mükerreme'de şü yolları ta'mîrine me'mûr ve ba'de'l-mu'âvede manşibında ibķâ vü takrîr ile mesrûr olmuş idi. Toķsan beşde vezâret ile Baba Taĥî'na vâlî, toķsan yedi muĥarreminde İbrâĥîm Paşa yerine şadr-ı 'âlî ve menşûr-ı serdârî, vesîle-i i'tilâ-yı derece-i istiklâlî ve şavb-ı maķşûda müterâhî olarak Budun muķâbilinde iki ay ĥarb-ı ĥıyâm-ı ârâm eyledigi eşnâda istîlâ-yı ĥavf u ĥaşyet, ra'se-endâz-ı pây-ı muķâvemmet ve,

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fa'ûlün)

Seniñle itmeziz âheng-i perĥâş

Uzaķdan merĥabâ ey eyi ķardaş"

remziyle iblâg-ı peyâm-ı cebânet ve ol hışn-ı üstüvârın eyâdî-i e'âdîye giriftâr olmasına sebep ü 'illet ve bî-îcâb-ı mûcib ducâr-ı hezîmet ü hızlân ile ric'at ve bâdî-i zillet olmuştur.

Ol sene meştâ-yı Belğirâd'da ikâmet ve ol bahârda tekrâr 'azîmet ve kemâ-fi'l-evvel hezîmet ile 'avdet itmegin, düşmen fûrce bulup memâlik-i 'Osmâniye'yi Belğirâd'a dek pâ-zede-i hasâret eyledi. Zamân-ı şadâreti me-şâ'ib-i 'âmme olmağla 'asâkir nehc-i itâ'atdan rû-gerdân ve izâle-i vücûdına şemşîr-beste-i 'ahd ü peymân oldukların iz'ân itdikde nâ-çâr na'l-i bâz-gûne-i ihtiyâl ile 'inân-rîz-i gürîz olup reh-yâb-ı rehâ olmak ümîdiyle nâ-ma'hûd yollardan kaç'-ı mesâfe iderek İstanbul'a vusûlünde 'ağd-ı pey-vend-i muvâhât itdigi Şalamon Yahûdî'nin sûrâh-ı kenîf-i himâyesine ihtifâ itmegin, toksan sekiz şevvâlî evâhîrinde aḥz u katl olunmuştur.

Müşârün-ileyh işbu ordu me'mûriyetine gelince evâ'il-i hâlinde gördiği terbiye ile güzelce hîdmetler ibrâz itmiş ise de şecâ'at u besâletiñ terbiyeye ta'alluk ider yeri olmamağla işte bu seyyi'e-i haşleti hîdemât-ı sâbıkâ-i memdûhasını mahv u izâle itmiştir. Müddet-i vezâreti yedi ay kadar ve sinî altmış mütecâvizdir. Üskûdâr'da Toḡancılar Meydânı'na nâzır [144] ve 'İşmet Paşa merhûmuñ medfûn olduğu Hacı Paşa Türbesi'ne muttasıl eşer-i hayrı olan câmi'-i şerîfi haṭîresinde medfûndur. Rûbehâne etvâr, eblehâne ḡadr u hîlede yegâne-i rûzgâr, zâhir-bînâne tavr u dervîşâne tarz ile, dîrûḡ-ı bî-fürûḡ ile Müseyleme-i zamâne bir câhil-i bî-temyîz olduğu Hadîkatü'l-Vüzerâ'da ve Râşid Efendi Târîhinde meştûr ise de Hadîkatü'l-Cevâmî' müddet-i vezâretini iki sene olmak üzere ta'yîn ve muḥârebeden maḡsadı gürîz olmadığını câmi'-i mezkûr kabristânındaki seng-i mezârının dîvârında levḥa tarzında mu'allak olan taşda maḡkûk u meştûr ebyât ile tevşîḡ itmek istediginden ebyât-ı mezkûre işbu maḡalle tahrîr olundu:

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

- 1 Hîlm ü inşâf ile ma'rûf o Süleymân Paşa
Hayf kim zulm-i firâvân ile nâlân oldu
- 2 Egri hışnındaki mü'minlere şefkat itdi
Naḡl-i zâd eylemege 'askere fermân oldu

- 3 Güç gelüp 'asker-i bed-fikre anıñ fermânı
Cümlesi başına kaşd eyledi düşmân oldı
- 4 'İd-i adhâda şehîd itdiler ol mazlûmı
Vâsıl-ı rahmet-i Hâk nâ'il-i gufrân oldı
- 5 Bî-güneh gitdi cihândan o vezîr-i müşfik
Ey dirîgâ yine nâ-hâk yere bir kan oldı
- 6 Didi târîhini erbâb-ı başîret anıñ
"Cennet-i 'adne varup anda Süleymân oldı" (1098)

Me'âl-i manzûmeye ve bu me'âli mü'eyyed olur, ol vakıtlardaki 'askeriñ etvâr u ahvâliyle mu'âmelât-ı devlet mütâla'a olunur ise nice bî-gü-nâh derdini añladamadan gitmiş ve bunca aşhâb-ı dirâyet ü liyâkatıñ şervet-i dirâyet ve âşâr-ı nâfi'alarından müstefîd olunamayarak pek çok hasâra uğranılmış olması zann-ı kavîsi cây-ı mütâla'a görünür. Hele bu makûlelerden ise müşârün-ileyh ile bu cem'ıyyetiñ cümlesine rahmetullâhi 'aleyhim rahmeten vâsi'aten.

Onuncısı Kâlaylıkoz Baltacı Ahmed Paşa

[145] Sarây-ı Hümâyûndan Şadr-ı A'zam Olanlarıñ Onuncısı ve Cümlesiniñ Yüz On Tokuzuncısı Kâlaylıkoz Ahmed Paşa'dır. Sene 1116. Müddet-i Şehr: 2, Yevm: 20.

Müşârün-ileyh Kayseriyye'den olup, ba'zı hem-şehrîleri vesâtiyle teberdârân ocağına bi'l-kabûl dârü's-sa'âde ağaları mâ-beyncilerinden müşâhib Yûsuf Ağa hıdmetiyle meşgûl iken müşârün-ileyh def'aten dârü's-sa'âdetü's-şerîfe ağalığıyla bekâm oldukça emek-dârı bulunmağdan nâşî kahveci başılığıyla nâ'il-ı merâm ve sakķâ başılık ile 'âzim-i Beytül-Harâm itdikden sonra ağasının hıdmet-i pâdişâhîden müfârakatında bâ-rütbe-i mîr-mîrânî Cidde mansıbın tahşil ve yedi sene 'ale't-tevâlî taşarrufı hılâlin-

de cem' u iddihâr itdiği mâl-i firâvânı şarf u tebzîr itmek teğarrubıyla nâ'il-i eyâlet-i Van ve andan ma'a'l-vezâre kapudân-ı deryâ olmuş idi. Yüz bir cümâde'l-ûlâsının dördüncü günü ma'zûlen Bozca Ağa'ya nefy ü iclâ ve biraz zamân güzerânıyla Trabzon eyâleti ihsân ve Sivas ve Kıbrıs manşılarıyla kâm-rân olduğu eşnâda devr-i Ahmed Hân-ı Sâni'den olan yüz beşde âsitâne-i sa'âdet kâ'im-makâmılgı mesnedinde kesb-i şöhret eylemiş idi. Şadr-ı kâ'im-makâmîden mübâ'adâtı lâzım geldikde ikrâmen Diyâr-bekr ve ba'de-hû Bağdâd ve Aşana eyâletlerine me'mûriyyeti hengâmında düşmeniñ Azak kal'asını istîlâ eylediği haber-i keder-eşeri vürûd itmegin Trabzon manşıbı ile istihlâşına me'mûr ve emr-i müsâra'atı bâbında fermân-ı 'âlî şeref-şâdir olmağın, ba'zı etbâ' igfâliyle havfa tâbi' olduğundan semt-i firârı ihtiyâr ve iki sene mikdârı künc-i ihtifâda mekş ü qarâr eylemiş idi. Yevmen-mine'l-eyyâm taraf-dârı vesâtet ü ikdâmıyla vâlide sultânıñ şefâ'atlerine binâ'en cerâ'im-i güzêştesi 'afv ile Burûsa'da ikâmeti irâde buyurılıp iki sene kadar mübtelâ-yı ezâ-yı gurbet olduğdan soñra istid'â-yı şüfe'â ile vezâreti ibkâ ve Qandiye eyâletiyle kâm-revâ olmuş idi. İnşâf bozındısı olan eşnâf ve mahallelerde anlara tâbi' olan eclâf-ı pür-lâf u güzâf 'âdet-i me'lûfeleri üzere kâr u kisblerinden hikâyet ve is'âr husûşında hükâm-ı zevi'l-ih-tirâmdan şikâyet iderek müşârün-ileyhiñ narh mâddesinde olan sa'y u ihtimâmın zıkr ü şenâ ile gâ'ibâne evşâfında ittîrâ eyledikleri pey-der-pey sem'-i hümayûna ilkâ ve ol zamânlar hükmince bi'z-zarûre herze-gûyân-ı güm-şüde-iz'ânı kavlı-ı hõdlarıyla ilzâm u iskât için hafıyyen Qandiye'den da'vetine müsâra'at [146] ve on altı cümâde'l-ûlâsının yirmi sekizinci günü mühr-i vekâlete mukârenetle gûyâ tâ'ife-i mezbûreye ziyâfet buyurulmuş idi.

Çok geçmeden anıñ dañı taraf taraf me'âyib ü meşâlibi zebân-güzâr-ı ehl-i hıref olduğu mesmû'-ı hâzret-i pâdişâhî olduğda kad haşale'l-murâd zer-rî'asıyla sene-i mezbûre şa'bânü'l-mu'azzamınıñ yirmi üçüncü günü câme-i zer-beft-i haşmeti tebdîl ve Limni cezîresiyle tenkîl olunup vakten-mine'l-evkât sinn ü sâline rahmen Hanya muhâfazasıyla nâ'il-i iltifât olduğda zuhûr iden şükâtı eyyâm-ı 'ömrinden efzûn olmağın ma'zûlen İstanköy'e nefy ü tağrîb ve ba'de-zamânın yine şefî'-i mücbiri ibrâmına binâ'en Qandiye eyâletiyle tatyîb ve anda dañı muvaffak olamadığından İstanköy cezîresine nefy ile ba'de't-te'dîb İnebahtı muhâfazasıyla nâ'il-i me'mûl ve emr-i

muḥârese ile meşgûl iken terâküm-i 'ilel, i'tidâl-i mizâcını muhtell itmegin, yirmi yedi muḥarreminde enfâs-ı ma'dûdesin tetmîm ve hengâm-ı iḳbâlinde ḥayra dâ'ir başluca bir koz kıramadan 'azm-i râh-ı dâr-ı na'îm eyledi. Müddet-i şadâreti yüz on gün, sinni yetmiş beşden efzûn, şâf-derûn, mâ'il-i zînet-i gûnâ-gûn bir pîr-i cebânet-semîr imiş. Tafşîl-i ahvâlî Râşid Efendi Târîhi'nde meşûrdur. Rahmetullâhi 'aleyh.

On Birincisi Teberdâr Gâzî Mehmed Paşa

Sarây-ı Hümâyûndan İhrâz-ı Mesned-i Şadâret İdenleriñ On Birincisi ve Cümlesiniñ Yüz Yirincisi Teberdâr Mehmed Paşa'dır. Sene 1116. Müddet-i Sene: 2, Şehr: 8, Eyyâm: 27.

Müşârün-ileyhiñ nihâl-i vücûdî Kaştamonı sancağında vâkı' 'Osmân-cık kaşabası riyâzında bâr-âver-i kemâl-i şuhûd ve der-i devlete kâdim-cünbân-ı vürûd olduğda akrabâsından teberdâr Hacı Sefer Ağa nâm kimesne vâsıtasıyla balıacılar ocagına kabûl olunarak hûb-nefes ve tahşîl-i 'ilm-i mûsikîye pür-şevk ü heves olmağın Güzelce Mü'ezzin demekle manzûr u maḳbûl ve giderek yazıcı ḥalîfeligi ile nâ'il-i me'mûl olmuş idi. Cûlûs-ı Sultân Ahmed Hân-ı Şâliş'de muḳaddemâ tereddüdi takrîbiyle ihtişâs-ı tâm ve intisâb-ı tamâm ḥâsıl itmegin, def'aten mîr-âhûr-ı evvel ve ba'dehû bi'l-vezâre mesned-i ḳapudânî ile mübeccel olup Ḳalaylı Ahmed Paşa'nıñ şadâretinden şarf u tahvîl ve 'azl ü tebdîli irâde buyuruldukda on altı şa'bânu'l-mu'azzamınıñ yirmi üçüncü günü mühr-i vekâlet-i kübrâ ile tebcîl buyurulmuş idi.

[147] Öteden berü bi-emrillâhi'l-Müte'âl böyle aşhâb-ı iḳbâliñ ḥus-sâd-ı ḥasbîsi, aşdîkâ-yı ḥulûs-i'tiyâdlarından efzûn olmağla nicesiniñ zevâl-i devletlerine şedd-i niṭâk-ı münâfaḳat eyledikleri gibi bunlar ḥaḳḳında daḥi teşmîr-i sâḳ-ı ḡamz u nifâḳ ve mekr ü füsûn u mekâyidde ittifâḳ iderek 'âkıbet inhîrâf-ı ṭab'-ı hümâyûna 'illet ü âlet olmalarıyla on sekiz muḥarreminiñ on tokuzuncu günü rûtbesinden tenzîl ve İzmîd'e ba's ü tesbîl kılınmış idi.

(Mef'ûlû Mefâ'ilû Mefâ'ilû Fa'ûlûn)

Yâ Rab bize bir er bulunur himmet ider mi
Yohsa işimiz böyle felâketle gider mi

temennîsiyle zuhûr-ı eltâf-ı İlâhiyyeye nigerân ve bir iki gün çille-güzîn-i cevri-i cihân olduktan sonra 'avn-i 'inâyet-i Rabbânî yârî olarak mazhar-ı 'avâtîf-i husrevânî olmağın, evvelâ Erzurûm ve ba'dehû Halebü's-Şehbâ ih-sânıyla mahsûdu'l-akrân buyurulmuş idi.

(Fe'ilâtûn Mefâ'ilûn Fe'ilûn)

Gâh olur kim rakîb-i dîvâne
Sebeb olur vişâl-i cânâna

mü'eddâsınca Rusya devleti çarı Deli Petro'nun kırallığı hılâlinde Moskov-lunun muğâyir-i şulh u şalâh evzâ'a ictisârı havâdişi tevârüd eyledigine binâ'en cümleden muqaddem vezîr-i şâ'ibü't-tedbîr ve merd-i şâhib-re'y ü şemşîr-i celâdet-semîriñ tüz elden şadâretde pâ-ber-cây-ı istikrâr u istiklâl olması lâzime-i hâl ve iktizâ-yı ahvâlden olduğu ecilden muqaddemâ bunlar hakkında olan kâl u kîl bi'l-âhire medh u şenâyâ tahvîl olunup ittifâk-ı ârâ ile şadr-ı azam Köprili hafîdi Nu'mân Paşa makâmına irtikâları îcâb u iktizâ itmeğin silahdâr-ı hazret-i şehriyârî vesâyetiyle mühr-i hümayûn irsâl ve bir an akdem vürûdi isti'câl olundukda,

(Fe'ilâtûn Fe'ilâtûn Fe'ilâtûn Fe'ilûn)

Müjde ey dil ki bahâr-ı çemen-efrûz âmed
Şeb be-reft ez-ser-i sermâ vü dükân rûz âmed

terânesiyle du'â-i devlet-i pâdişâhîyi zamîme-i evrâd-ı seher-gâhî kılarak yirmi iki şa'bânının ikinci günü ba'de tayyî'l-merâhil bâb-ı murâda vâşıl ve rikâb-ı kâm-yâb-ı husrevâneye cebîn-fersâ olmak sa'âdetine nâ'il olmuş idi.

Çok geçmeden 'adâvet-i düşmen müstebîn olmağın,

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

Uşûl-i ceng ü harbî olmayınca ber-çarâr olmaz
Bülend olsa ne deñlü perde-i âgâze-i devlet

mişâl ve,

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Bu me'âl ile bulup cümle düvel fevz ü felâh
Hâzır ol cenge eger ister iseñ şullu u şalâh

me'âline imtişâlen müşârün-ileyh livâ'-i şerîf-i nuşret-redîf ile imâle-i li-câm-ı nehzat ve neşr-i satvet ü mehâbet iderek yirmi üç cümâde'l-âhiresiniñ ikinci [148] günü nehr-i Purut sevâhilinde naşb-ı râyet-i celâdet ve Rusya ordusuyla âneng-i cenge mübâderet eyedikde meded-kârî-i Cenâb-ı Perverdigârî ile güzât-ı muvahhidîn-i zafer-çarîn mişli nâ-mesbûk şûretle ne gûne mazhar-ı fevz ü nuşret ve 'adû-yı 'ahd-şiken ne vechile mübtelâ-yı hezîmet ve kıral-ı müşârün-ileyh,

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Bu meşeldir hasb-i hâl-i her düvel
El-cezâ hâkkâ ki min cinsi'l-'amel

mücâzâtıyla rubûde-i eyâdî-i ecnâd-ı zafer mükemmel olup çâr nâ-çar ba-kiyyetüs-süyûf olan düşmen ne şûretde mahşûr-ı girdâ-gird-i efrâd-ı dilâve-rân-ı düşmen-şiken-i Behmen-şemen oldığın mehere-i müverrihîn sebt-i cerîde-i tebyîn itmegin burada iksârdan îcâz ihtiyâr olundu.

Moskov çarı müşârün-ileyh Deli Petro bu rütbe zühûr iden meksûriyetden bi't-tab' mütelâşî ve meslûbu's-su'ûr olduğundan başka girdâb-ı miyânede deverân iden harekât-ı has u hâşâk-ı haşmâne-kirdâr âb-ı muvâlât u muşâfât ile tathîr ü tanzîf olmamak lâzım gelür ise kendüsünüñ cezr ü medd-i emr ü fermân-ı hazret-i pâdişâhîden sâhil-i selâmete şitâb ve necâtı nâ-mutaşavver idüğinden kaç'-ı nazar Rusya devletiniñ izmihlâle çarîn olacağı cezm-kerde-i yakîni olmağın binâ'en-'aleyh miyânede hüdûş iden

muhâşame ve müşâdemeyi def‘ u izâle, evvel-emirde Tayğan ve Kāmânki ve Şamar³³ damağında Yeñi Kāl‘a hedmin takdîm ve Kāmânki kâl‘asın top u mühimmât u cebe-hânesi ve Azak kâl‘asını dañi kezâlik tetimmât u arâzî-si ile teslîm idüp bundan mâ-‘adâ Lehlüye ve aña tâbî‘ Berayaş ve Botkavya³⁴ ve Kırım Hânı taraflarına teba‘iyyet iden Kazaqlara min-ba‘d müdâhalede keff-i yed ve ‘atîk ü cedîd İslâm üserâsından havza-i hükûmetlerinde bulunan şîgâr u kibârî bi'l-cümle red kılmak şerâ’iyyeyle mevâdd-ı mükâlemeye nizâm ve umûr-ı müsâlemeye hüsn-i hıtâm virilmek recâsına ref‘-i âvâze-i istirhâm itmekle bu galebeye muvaffakiyetini kendü tedbîrine ‘atf u ‘azın u zu‘m iderek "muzafferiyet her vakitte eldedir" mütâla‘a-i vâhiyesiyle şurû‘-ı mükâleme vü mu‘âhedeyi hâbl-i mu‘temed ü mü‘temenle bir veted-i metîne rabt itmeksizin Rusya ‘askeriniñ sebîllerini ihlâ ile kân-ı esâs-ı zâbîta-i istihkâmı rabt itmek zu‘m-ı hayâliyle şedd-i hırâm-ı mu‘âvedet ve Edirne sâhasına hatt-ı rahl-i mürâca‘at eyledikte eski hussâdın kâdr-i mekr ü füsûnlarında galeyân ve tekrâr ba‘zı me‘âyib ü meşâlibin bu def‘a bi-hakkın îrâd u beyân iderek âhırü'l-emr yine bâ‘iş- hırmânî olmalarıyla yirmi üç senesi şevvâlinde ‘azl ve Midillü ve ba‘dehû Limni cezâresine nefy ü nakl olunduğda ‘ârız olan dâ‘-i gayr-i mümkünü'd-devâ ile ‘âzim-i [149] dâr-ı beka olmağın kutbu'l-‘ârifîn, ‘umdetü'l-vâsılîn Eş-şeyh Mehmed Mısrî Niyâzî kaddese sırruhu's-sâmî hazretlerinin âsûde oldukları hatîrede kabr-i münevverleri berâberinde defn ü takbîr olunmuş olduğu Cezâyir-i Bahr-i Sefîd eyâleti mutaşarrıflığımızda manzûr-ı fakîr olmuş idi. Sinîn-i ‘ömri mütecâviz-i hudûd-ı hamsîn, cerî vü cesûr, müdîr ü vaqûr vezîr-i şâhib-şu‘ûr olduğu mervîdir. Müddet-i şadâreti def‘a-i ûlâ ve şâniyede iki buçuk sene yirmi sekiz gün mikdâridir.

Buraya gelince Hadîkatü'l-Vüzerâ eşerine iktifâ olunmuşdur. Ancak sâ‘ir ba‘zı devlet-i ‘aliyye târîhleriyle esâs-ı zuhûr-ı münâfât u mücadele olan İsveç kıralı meşhûr Demirbaş mes‘elesine dâ‘ir matbû‘ ve mevcûd olan Demirbaş Târîhi’niñ fezleke-i me‘âllerinde müşârün-ileyh Baltacı Paşa Rusya çarını çariçesi ve altmış biñ ‘askeriyle bâ-‘avn-i Hazret-i Bârî bir ferd-i müteneffisiñ kurtulmak ihtimâli olmayan bir vâdîde cünûd-ı muvañ-

33. طيغان و قمانكه و صمار

34. براياش و بوتقايويه

hidîn ile dâ'iren-mâ-dâr ihâta ve esîr itmiş iken kıraliçenin hayme-i şadr-ı a'zamîye giderek 'arz itdiği mücevherât-ı girân-bahâ ve tuhaf u tefârîkine 'atf-ı nazar-ı tenezzül ü tama'la ibkâ-yı nîk-nâm u istikâmetini fedâ ve Rusya'luların ibrâz eylediği envâ'-ı mekâyide i'timâd iderek hedâyâsını bi'l-ka-bûl çariçe-i müşârün-ileyhânın va'd itdiği şurût-ı mesrûdenin in'ikâd-ı itmâm-ı icrâ vü ifâsına kadar bile tahammül idemeyerek niyâzına bi'l-müşâ'ade,

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün)

Mulhkem gerek 'adû ile bend-i mu'âhede

Îkâ'-ı hâkda olmaya câ'iz müsâ'ade

me'âlınden zuhûl ile hemân bir sâde mukâvele ve müşâhabete emniyet olunur mertebe izhâr-ı fıtrat-ı hamâkat u belâhetle muhtemilü't-ı tarafeyn olan ba'zı mevâ'ide aldanarak ve envâ'-ı letâ'ifü'l-hiyel a'mâliyle virdikleri söze emniyet ü teslîmiyyet iderek Rusya 'askeri bu takrîb ile tahlîş-i girîbân itdikden sonra mu'âhede-i mev'ûde-i mevhûmenin esâs u teferru'âtından hiç birisi icrâ olunmadığı hâlde çar ve 'askerin sebîlleri bilâ-ahz-ı emniyet ihlâ olunmasına ve kavîyyü'l-iktidâr bir devletin biñ muhârebeye ve belki biñ senede bir eline geçmeyeceği bedîhî olan böyle bir fırsatın fevti ve bahşâyiş-i Hazret-i Hudâ olan öyle bir ni'met-i nâgeh-zuhûrûn kıymetini bilmeyüp de elden çıkarıldığının nedâmeti ve ordu-yı mezkûr içün idilen masrafların hebâsı ve huşûşîyle bâ'is-i nizâ' olan İsveç kıralı Demirbaş'ın yanında hâsıl olan hacâletîñ seyyi'esini müşârün-ileyhiñ mesâvîsi olmak [150] üzere kâl u kaleme alınmıştır. Bu bâbdaki mütâla'a-i kâşîrânemîñ beyânına ibtidâr eyledim:

Şöyle ki İsveç kıralı Timurbaş'ın târîhinde îrâd olunan i'tirâzîñ sebebi menvîsine hîdmet olunamamasından ve kâ'ide-i düvelîyye hudûdî tecâvüz idilememesinden neş'et eylediği bedîhîdir. Çünkü ol 'aşîrlar hükmince Baltacı Paşa'nın tedvîr itdiği münâvere-i cebriyye ile kazandığı muvaffakiyetin dekâyık u 'azametini taşavvur ve inşâf ile muhâkemeye girişmek evvelâ bi-tarîki'l-i'tirâzdır. Müşârün-ileyhiñ kazandığı galebe vü nuşret her tarafda nâdir vukû' bulmuş bir muzafferiyet-i celîle olmağla bunun arasından birçok vakitler geçtikden ve huşûşîyle şimdi ise yüz yetmiş beş sene

mürûr itdikden soñra "çariçeniñ hedâyâ vü nüvâzişine firîfte ve nezâketine dil-dâde oldığından hañâlî hareket irtikâb itdi, böyle yañılış hıdmetiñ vañâmesti görileceginde şübhe yokdur, bu şûreti ihtiyârdan ise şöyle tavrannalı, böyle hareket itmeli idi, yazık oldu, fırsatı fevt itdi" i 'tirâzlarını kâl u kaleme almak âsândır. Ancak taşavvur-ı 'âcizâneme kalursa Baltacı Paşa'nıñ hareketi i 'tirâzdan sâlimdir. Çünkü hemân üç yüz seneye karîbdır ki bunuñ emşâlî bir muzafferiyet rû-nümâ-yı mir'ât-ı bedâhet olmamışdır ve 'azv olunan hañâlardan bi'l-farz mûcib-i i 'tirâz ba'zı cüz'î hañî'ât olsa bile müşârûn-ileyhiñ 'aql u dirâyet ve şadâkat u ma'rifetini izâle vü ibtâl ve inkâra ta'alluk itmeyüp bu mişillü umûr-ı cesîme meşgûliyyeti arasındaki hañâlar insânıñ mürekkeb olduğu nisyân-ı hılkatine mûte'allık ve ma'tûf olduğunu i 'tirâfdan eslem-i inşâf olmaz zann iderim. Zîrâ böyle memdûh u müselleme galebe ve nuşrete zafer-yâb olan bir vekîl-i muñlak u müstakîm, kaçda mañrûn bir 'aksi hareketi ihtiyâr u irtikâb itmeyecegi müsellemdir. Her ne ise,

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Bilinmez 'ârifiñ 'aşrında aşlâ kadr-i iclâlî

Mihekk-i hâk ile sencîdedir naqd-i hüner dâ'im

mezâyâsı müşârûn-ileyhiñ mâ-şadağ-ı ma'nâ-yı terceme-i hâli demek hüsn-i zannını îrâd ile iktifâ ve fañat şu kadar var ki ihsân-ı İlâhî olan şu galebe-i kâmile ve muzafferiyet-i celîleniñ kıymet-i hañîkiyyesini taqdîre himmet ve muvaffakiyetle şervet-i nuşretiñ hüsn-i isti'mâl olunamadığı sözleri de zihinlerde cevelândan hâlî olamaz. El-'ilmü 'indallâh.

On İkincisi Bostancıbaşı Şâ'ir Vâsıf Osmân Beg'iñ Büyük Dayısı Arnavud Halîl Paşa

[151] Sarây-ı Hümâyûndan Şadr-ı A'zam Olanlarıñ On İkincisi ve Cümlesiniñ YüzYirmi Sekizincisi Bostancıbaşı Arnavud Halîl Paşa'dır. Sene 1128. Müddet-i Sene: 1, Eyyâm: 15.

Müşârün-ileyh İlbaşan vilâyeti sükkânından birâderi Sinân Ağa'nın bostancı başılığı evânında ocağına istişhâb ve ba'de vefâtihî şatırlar kethüdâlığı ile Bağdâd vâlîsi Kâlaylı Ahmed Paşa dâ'iresine intisâb iderek bir müddet mülâzemet hıdmetiyle bî-tâb u âteş gurbetde cigeri kebâb olduğundan sonra âsitâne-i sa'âdete bî'l-vürûd ocağına dâhil ve yoluyla otabaşı ve hâşekî ağa rütbelerine mevşûl olduğda Mar'aş begler-begisi müteveffâ Rîşvân-zâde Halîl Paşa'nın Rakka cânibinde olan eşyâsı kabzına me'mûriyyeti icrâ olundığı eşnâda hakkında 'inâyet-i hazret-i pâdişâhî zuhûr ve bostancı başılık ihsânıyla mübtehec ü mesrûr ve dört buçuk sene mikdârı rikâb-ı şevket-me'âb-ı cihân-dârîde vücûda gelen mesâ'î-i meşkûresi hasebiyle nâ'il-i iltifât-ı hazret-i pâdişâhî olarak ma'hubûr olmuş idi.

Vakten-mine'l-evkât, Nemçelü tarafından nakz-ı 'ahde dâ'ir ba'zı harekât hiss olundığına binâ'en biñ yüz yirmi sekiz muharreminiñ on altıncı günü mütesellim göndermek şartıyla bâ-rütbe-i mîr-mîrânî Erzurûm eyâleti tevcîh ve 'ucâleten Nîş kal'ası ta'mîrine kıyâm eylemek üzere emr-i 'azîmeti tenbîh buyurulmağın, hıdmet-i lâzimesini rû'yete mübâşeret eyledikde Diyâr-bekr eyâletiyle tebcîl ve yirmi otuz gün mürûrında hasbe'l-iktizâ Belgîrâd muhâfazasına nakl u tahvîl ve bir gün akdem varup muhârasa-i ser-hadde bulunması te'kîd ü ta'cîl kılındığı eşnâda huşûmet-i düşmen tahakkuk itmegin sene-i mezbûre hılâlinde şadr-ı a'zam Dâmâd Şehîd 'Alî Paşa serdârılık ile Varadin seferine tahrîk-i 'alem-i râyet itdikde bi-kazâ'illâhî Ta'âlâ şehâdetleri vâkı' olmağla tîz elden mu'asker-i hümayûnda mütehayyiz ü nâm-dâr bir zât-ı şecâ'at-şî'ârîñ vekâlet-i serdârîde başbuğ olması lâzım ve paşa-yı müşârün-ileyh kal'a-i merķûme muhâfazasına mülâzım ve bu hıdmet-i cesîmeye elyak u 'âzim ve cümleñiñ muhtârı bulunmak cihetiyle bir serdâr-ı kavıyyü'l-iktidârîñ ta'yînine degin ittifâk-ı ârâ ile mesned-i riyâset-i 'askeriyyeye irtikâ ile dâhil-i cem'ıyyet-i a'zam ve keyfiyyet-i ahvâl ma'rûz-ı rikâb-ı şehriyâr-ı İskender-iktidâr kılındıkda ber-muktezâ-yı vakt ü hâl biñ yüz yirmi sekiz ramazân-ı şerîfi eşnâsında mîr-âhûr-ı şânî [152] ağa vesâletleriyle mühr-i hümayûn irsâliyle nâ'il-i eltâf-ı sheh-şâh-ı bâhirü'l-ekârim olmuş idi. Biraz zamân ol havâlîde bast-ı bisât-ı ârâm ve zi'l-hiccetü's-şerîfeniñ on üçüncü günü hareketle Edirne meştâsına sevķ-i semend-i mu'âvedet ve hâk-bûs-ı pâdişâhî ile iktisâb-ı 'izz ü sa'âdet eyledikten sonra biñ yüz yirmi tokuz senesi receb-i

şerîfiniñ ikinci günü Nemçe seferine ‘azîmet ve Belğırâd-ı dâru'l-cihâd pîş-gâhında düşmen ile muķâbele ve mükâfahaya mübâderet eyledikde bâ-emr-i Hüdâ ‘adem-i ittifâkdan nâşî hâlet-i taharruz u tehâşî rû-nümâ olmağın, sene-i mezbûre ramazânında üftân ü hîzân Nîş cânibine ‘âzim ü şitâbân oldu. Ba‘de'l-vuşûl hayme-zen-i perîşân olduğı gibi Selânîk sancağıyla şadâretten inîşâlinden havfa tâbî‘ olmağla manşıbına duhûlinden muķaddem nâ-çâr vâdî-i firârî ihtiyâr ve iki sene künc-i ihtifâda mekş ü karâr eylemiş idi.

Ba‘dehû şüfe‘âsı himmetiyle sinn ü sâline merhameten haķķında ‘afv u ‘inâyet-i pâdişâhî zuhûr iderek Boğaz Hışârı muhâfazasına ta‘yîn kılınmış idi. Vaķt-i gürîzde hânesinde mahfî olduğı ‘Abdî Hâsekî‘yi kendüsine şadâkatına binâ‘en ketħudâlığı ħıdmetinde istiħdâm itmegin, dest-i ta‘addî ve tecâvüzinden ba‘zı elem-dîde-i cevır ü ezâsı olan zu‘afâ ref‘-i ruķ‘a-i iştikâ eylediklerinden otuz üç muharreminiñ yirmi birinci günü ketħudâ-yı merķûmuñ tertîb-i cezâsıyla şükâtı iskât ve müşârün-ileyh daħı Midillü cezîresine nefy ile mükâfât olundu. Bir müddet bu miħnetle imrâr-ı vaķt-i zacret eyledikten soñıra hâline teraħħumen kırķ senesi rebî‘u'l-âħiriniñ yedinci günü yine vezâreti ibķâ ve Kırılı İli sancağı inzimâmıyla Ağrıboz muhâfazası ihsân u i‘tâ ve kırķ bir muharreminde iki def‘a Hanya ve tekrâr Kandiye eyâletiyile kâm-revâ olduķda ‘illet-i pîrî girîbân-gîri olmağın ‘âķibet rişte-i cânı keşâ-keş-i memât ile şikeste oldu. Müddet-i şadâreti on üç aya karîb ve sinni şemânîne mütekârib, leyyinü'l-cânib, menâhîden mücânib, ciger-dâr u nâm-dâr bir merd-i şalâbet-şî‘âr olduğından başka dervîş-meşreb, müte dey-yin ü mü‘eddeb, şâlih u müttakî bir vezîr-i rûşen-zamîr olduğı mervîdir. Raħmetullâhî ‘aleyh.

On Üçüncisi Teberdâr Dâmâd İbrâhîm Paşa

Sarây-ı Hümâyûndan Maķâm-ı Şadârete Nâ‘il Olanlarıñ On Üçüncisi ve Cümlesiniñ Yüz Otuzuncısı Teberdâr Dâmâd İbrâhîm Paşa'dır. Müddet-i Sene: 12, Şehr: 9, Eyyâm: 10.

[153] Müşârün-ileyh Karamân eyâletinden Nigde sancağında vâkı' Ürgüb kazâsına tâbî' Nevşehir ta'bîr olunan Muşkara karyesi sükkânından Ezdin voyvodası dinmekle ma'rûf 'Alî Ağa'nın şemere-i devha-i vücûd ve ferzend-i mes'ûdudur. Yüz târîhinde hem-şehrîlerini ziyâret kaşdıyla âsitâne-i sa'âdete bi'l-vuşûl akrabâsından sarây-ı 'atîk masrafı Muştafâ Efendi delâletiyle ibtidâ sarây-ı merķûm halvâciyânı zûmresine ba'dehû teber-dârân ocağına dâhil ve hıdmet-i lâzimesiyle mütevağģil iken iktizâ-yı isti'dâd ile sarây-ı mezkûr evķâfî kitâbetiyle mültefet ve birkaç gün mürûrında yazıcı halîfesi olmak üzere Edirne'ye da'vetle muvâşalat eyledikten sonra Sultân Ahmed Hân-ı Şâlis hâzretleri müterakķıb-ı nevbet-i saltanat olduğı evânda nice zamân hıdmet-i hâşşu'l-hâş-ı şadâķat-nişânlarında mahrem-i esrâr ve mu'temed-i kâr-güzârları olmuş idi.

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Yine şad müjde dilâ vakt-i tarab-zâ geldi

Gitdi ğam şimdi neşât-ı feraķ-efzâ geldi

meserretince biñ yüz on beş senesi rebî'u'l-âhîriniñ tokuzuncı günü vuķû' bulan cûlûs-ı humâyûn ile şadân oldukları gibi bâ-hatt-ı humâyûn dârû's-sa'âdetü's-şerîfe aģası 'Abdu'r-Rahmân Ağa'nın hıdmet-i kitâbetlerine ta'yîn ü taķşîş ile meşmûl-i lihâza-i mekrûmet buyurdılar. Altı sene miķdârı yazıcılık vaktinde vezîr-i ma'nevî ve hall ü 'aķd-ı umûrda müsteşâr u mü'temen-i hafî vü celî olduğundan bi'd-defe'ât rütbe-i vâlâ-yı vezâret teklîf ile terfî-i kadr ü şânı huşûşında şeref-sünûh-ı irâde-i seniyye ile taltîf olundukları hâlde, "Kâr-ı evvelde kişı 'âķıbet-endîş gerek" mefhûmını taşavvurla def'aten o şûretleri hakkında istikşâr ve "küllü şey'in bi-vaktihî merhûn" te'ennîsiyle hüsn-i müdâfa'aya ibtidâr eylediğı bu şûretle daħi bâ'îş-i izdiyâd-ı i'tibârı olmuş idi. Bu hılâlde aģa-yı müşârün-ileyhiñ infişâli iktizâ idüp mesnedleriyle Süleymân Aģa müşerref ü kâm-yâb olduķda, müşârün-ileyh yazıcı efendilikde ibķâ buyurulmuş iken,

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün)

Virmez sipihr kimseye şîrâze-i nizâm

Tâ şıķmayınca mengene-i ıztırâbda

tecrübesince Çorlulu 'Alî Paşa şadâretinde kâ'ide-i eslâf üzere haremeyn-i muhteremeyn muhâsebecılığı ile pîş-i nazar-ı pâdişâhîden ib'âd ve bi'l-müşâdere Edirne'ye nefy ü i'trâd olundu. Nice müddet mübtelâ-yı mihen-i gurbet olduktan soñra Dâmâd Silahdâr Şehîd 'Alî Paşa yirmi yedide Mora teşhîrine ref'-i râyet ü a'lâm eylediği hengâmda ikrâmen mevkûfâtçılık ile istişhâb ve ba'de'l-feth tahrîr-i bilâd-ı meftûha emrine intiḥâb buyurmuşlar idi.

[154] Yirmi sekizde yine manşıbı üzerinde olmak şartıyla Nîş deter-dârlığında bir müddet hıdmet iderek ordu-yı hümâyûn vürûdında ma'iyet ile Varadin seferine imâle-i licâm-ı nehzat eyledikde bi-kazâ'illâhi Ta'âlâ ser-zede-i zuhûr olan hezîmet-i muzîletü's-su'ûruñ keyfiyyet-i vukû'ı pey-der-pey tasfîr ü tahrîr olunan maḥzar-ı müstevcibü'l-keder ittifâk-ı ârâ ile bir an evvel rikâb-ı hümâyûna 'arz u taqdîm olunmak üzere mûmâ-ileyhe teslîm ve lisân-ı 'azbû'l-beyânlarıyla ifâde vü tefhîm olunacak ba'zı mevâdd-ı 'adîde tavsiye vü ta'lîm olundukda, "Ayağı yer mi başar zülfine ber-dâr olanıñ" beşâretiyle der-hâl tehiyye vü ihzâr kılınan zevrak-çe-i isti'câle süvâr olmağın, vezâyış-i teslîm-i devlet-iştîmâl ile bâd-bân-ı ikbâli mâlâ-mâl ve sâhil-i maḥsûda muvâşalatla mesrûru'l-bâl olarak maḥ-miyye-i Edirne'de ruḥ-sûde-i 'atebe-i sâmiye-i ḥusrevânî olmak şerefine nâ'il olduğu gibi bende-i kadîmleri olmakdan nâşî,

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Ârzû vü iştîyâkıñ bî-ḥuzûr itdi beni

Dûr-bîn-i şevk ile yollarda gözlerdim seni

zemzemesiyle terḥîb ü talîf iderek ibtidâ rûzn-nâme ve ba'dehû mîr-âḥûr-ı evvel ve birkaç gün mürûrında rikâb-ı hümâyûnları kâ'im-maḥâmlığı ile mûkerem ü mübcecel eylediklerinden mâ-'adâ Şadr-ı Şehîd 'Alî Paşa-yı sa'îdiñ halîle-i muḥallefeleri 'iffet-nişân Fâtıma Sultân ḥazretleriniñ şeref-i izdivâcları emrine lâyıḳ u şâyân görülmegin, devlet-i muşâharetleriyle ḥâ'iz-i kaşabu's-sebk-i i'tibâr buyurulmuşlar idi.

Ol eṣnâda Nemçelü tarafından muşâlaḥa-i mübârekeye dâ'ır harf-en-dâzlık şûretinde câ-be-câ ihtiyâr-ı mülâyemet ve âşâr-ı 'alâmet zuhûrına bi-nâ'en temşîyyet-i kâra kâdir bir vezîr-i dirâyet-şi'ârîñ vücûdı mertebe-i vü-

cûbda idügi zâhir ü bedîdâr ve öteden berü müşârün-ileyhiñ fetânet ü metâneti müselleme ü âşikâr olmağla otuz senesi cümâde'l-âhiresiniñ sekizinci işneyn günü mühr-i vekâlet-i saltanat teslîm-i kefi kifâyeti kılındıkda,

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Şöyle hıdmet ideyim pâdişeh-i devrâna
Ki şadâkat nic'olur göstereyim yârâna

ta'ahhüdiyle çend-rûz müddetde sinîn-i mâziyeden ziyâde techîz-i levâzım-ı seferiyye ve tertîb-i tavâ'if-i askeriyeye kemer-bend-i ihtimâm olarak şavb-ı makşûda şedd-i hırâm-ı 'azîmet ve şofya şahrâsına naşb-ı 'alem-i celâdet eyledikten soñra zûr-ı tedbîr-i dil-pezîrleriyle umûr-ı muşâlahayı Avusturyalı tarafından niyâz ve dest-i şenâyı ol cânibden bâz itdirerek ber-vefk-i merâm mevâdd-ı muşâfâta hüsn-i hitâm virmele sa'yi meşkûr-ı hâş u 'âm ve hıdmet-i mebrûr-ı pâdişâh-ı enâm olmağın, memnûnen ve mesrûren Edirne meştâsına mu'âvedet [155] ve andan dahı sene-i merkûme zi'l-ka'desinde 'umûmen ordu-yı zafer-bûy ile zıll-i zalîl-i şehriyârîde müs-terîh u mustazîll olarak âsitâne-i sa'âdete 'atf-ı zimâm-ı nehzat eylediler.

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

İltifât âyinedir şûret-i isti'dâda
İstikâmet getirür zîneti mâder-zâda

mücerrebince pâdişâh-ı kadr-şinâsdan meşhûdı olan iltifât u eltâfa mukâbil 'arz-ı hıdemât-ı mütemâdiyede kuşûr itmeyerek hattâ otuz dört târîhinde vukû' bulan şark seferlerinde tokuz sene mikdârı 'ale't-tevâlî birkaç koldan ta'yîn olunan sipeh-sâlâr-ı kavıyyü'l-ıktidâr ma'iyyetlerine hadden efzûn 'asâkir ü mühimmât ve hazâ'ın ü edevât i'dâdı huşûşında ne vechile müdeb-irâne hareket ü himmet ve şarf-ı sa'y ü miknet idüp ma'mûre-i buldân-ı İrân'ı vîrân ve kılâ' u bıkâ'ın 'ilâve-i kalem-rev-i memâlik-i 'Osmâniyân eyledigi hâme-i istikâmet-câme-i vekâyî'-nüvîsân ile şebti cerîde-i beyân kılınmış bulunmağın, tûl u dirâz tesvîd-i ruhsâre-i varak-pâreye itâle-i dest-ictisârdan ihtirâz olundu.

Evâ'il-i zuhûr-ı devlet-i 'aliyye-i 'Oşmâniye'den berü zuhûr iden şadr-ı a'zamların güzîde vü münâhâblarından ma'dûd iken "ne'ûzu billâh min şerri zâlik" kırk üç senesi rebî'u'l-evvelinde mir'ât-ı kâ'inâtta şûret-nûmâ olan eşkâl-i 'acîbe-i dehşet-efzâ ve fiten-i garîbe-i hayret-fermâya takrîb ile rütbe vü câhından dûr ve belâ-yı nâgehânî-zuhûr ile devlet ü 'izzetinden mehcûr u ma'zûr olmuş iken yine tahlîş-i girîbân hadd-i imkânda olmayup ecel kazâsı nâgeh-gîr-i hulûl ve mihr-i şebâtta hayâtı resîde-i ufûl olmağın, izrâr-ı eşrâr-ı bâğiyan-ı hizlân-nişân ile kendünün ve dâmâdları Kâpudân Muştafâ Paşa ve Mehmed Kethudâ'nın bâ-emr-i sultânî murğ-ı rûh-ı revânları lâne-i bedenden perrân ve âşiyân-sâz-ı gülşen-sarây-ı cinân olmuştur. On iki sene tokuz ay on gün serîr-i şadr-ı mu'allâda muvaffak oldukları mesâî-i celîle evşâf-ı cemîlesiniñ hadd ü 'add ü pâyanı olmayup, kâbil-i tasîr ü beyân olmadığından kat'-ı nazar maşârif-i mu'arrereyi tedâbîr-i hakîmâne ile zâbıta-i i'tidâle ifrâğ ve îrâd-ı mu'ayyeneyi miqdâr-ı matlûba iblâğ itmekle hizâne-i 'âmireyi emvâl-i mîriyye ile mâl-â-mâl eylemiş idi. El-hâşıl umûr-ı dîn ü devletde az müddetde vücûda gelen hıdemât-ı cemişesi mümkinü't-tahrîr ve kâffe-i enâma olan kerem-i bî-kerânı güncâyış-pezîr-i havşala-i ta'bîr olmamağın kümeýt-i hâme-i sebük-'inâna ruşşat-ı cevelân ile meydân virilmedi.

[156] Ez-cümle matbû'ât nizâmına muvaffak olan tab'-hâne nazırı 'ukelâ-yı müteferriķagânden'an-aşıl Fıransalı mühtedî İbrâhîm Efendi'niñ himmetiyle menfa'at-i celîlesi meydânda olan matbû'âtın esâsı zamânında vaz' olunmuş ve efendî-i mûmâ-ileyhiñ fenn-i muhârebe ve ta'lîm-i 'aske-re dâ'ir tertîb itdigi risâleyi şadr-ı müşârün-ileyh 'arz u takdîm eyledikde tahsîn iderek Sultân Ahmed Hân hazretlerine 'arz u takdîm ile muhassenâtı tefhîm ü teslîm olunarak bu fenn-i celîlin devlet-i 'aliyye-i 'Oşmâniye'de dañı taşşîl ü icrâ olunması irâde buyurulduğundan tertîb-i 'asâkir-i nizâmiyyeye şurû' u mübâşeretle iki üç yüz nefer ta'lîmcî tahrîr olup Üsküdâr'da Haydar Paşa Çayırı'nda icrâ-yı ta'lîm olunmağda olduğu ve top-hâne ve humbara-hâne ve lağımcılar ile müteferri'âtına nizâm virerek emr-i istîtâ'atın istikmâline şarf eylemekde bulunduğu yeñiçeri ocağına 'aks iderek bu vesîle-i ma'neviyye ile yüz kırk üç rebî'u'l-evveliniñ on beşinci günü vâķi' olan Patrona ve Muşlî fitnessinde yeñiçeriler tarafından 'asâkir-i mezbûre perâkende vü perîşân idilüp, Maḥmûd Hân-ı Evvel 'aşr-ı 'âlîsi evâsıtında bu

huşûsuñ icrâsı bir daha taşmîm ü niyyet buyurulmuş ise de ekşer-i vaktde yeñiçerileri âlet-i mülâhaza gibi kullanan ol vaktiñ müteneffizân-ı 'ulemâ vü ricâliniñ mümâna'atlarıyla bir hâl-i tezebzüb ü te'ennîde kalmışdır.

Devlet-i 'aliyyede 'asâkir-i nizâmiyyeniñ vüçûb-ı lüzûmını keşf iden evvelâ müşârûn-ileyh paşa oldığı İbrâhîm Efendi'niñ risâlesini tezvîce çalışup belki şehâdetine kadar gözine aldirmışdır. Toğrusı bu dirâyeti sâ'ir kuşûrını sâtirdir. A'dâd-ı sinni hudûd-ı seb'îne mütekârib, ma'mûretü'l-cevânib, mucânib-i ma'âyib, nîk-hâh-ı devlet, bülend-himmet, Felâtûn-fıtrat, hâ-mî-i ra'iiyyet, nâzım-ı mülk ü millet, sûtûde-menkâbet, mütevâzı' u vaqûr, müdür-i umûr, merd-i gayûr, bâzılû'n-ni'am, şâmilü'l-kerem, celiyyü'l-himem, Hâtem-şiyem, hûsn-i hulûkı müselleme, 'âlî-nijâd, Bermekî-nihâd, bâ-hirûr-reşâd, mâ'il-i 'adl ü dâd bir vezîr-i müsterî-tedbîr ve düstûr-ı Âşaf-nazîr-i mekârim-mu'tâd olup huşûşâ 'ulemâ vü fuzalâ ve meşâyih u 'urefâ ve hûner-verân-ı şî'r ü inşâ ve hoş-nüvîsân-ı imlâ ve mûsikî-şînâsân-ı hûb-şadâya mezîd meyl ü ragbeti olmağın, ekşerî leyl ü nehârı erbâb-ı 'ilm ü ma'rifetiñ şöhet-i rûhâniyetleri ile güzâr ve her birini 'alâ-kadri merâtî-bihim envâ'-ı in'âm u ikrâm ile [157] mukziyyü'l-merâm eylediginden fazla kemâl-i hışâl-i hamîdesinden nâşî bilâ-mücib bir kimesneyi 'azv-i 'ayb u kuşûr ile müfteziḥ u tahkîr ve cerâyim-i güzêşesiyle mu'âhaze vü tekdîr eylemeyüp hattâ evâ'il-i hâlinde i'dâmına cidd ü ikdâm iden 'adâvet-pîşelerine bile 'afv-i bî-imtinândan mâ-'adâ nicesine mâl-i firâvân ve ba'zısına manşib-ı dîvân ve kimine rütbe-i vezâret ihsânıyla mukâbele ve mu'âmele-i bi'l-mücâbeleyle 'atf-ı 'inân eylemiştir.

İşbu rivâyet Hadîka'dan me'hûz olup ancak Çorlulu 'Alî Paşa mukaddemâ müşârûn-ileyhiñ yazıcı efendilikden menâşib-ı bîrûn ile der-i saltanatdan teb'îdine sebep olduğu cihetle müşârûn-ileyh gibi 'aşr-ı 'âlî-i Ahmed Hân-ı Şâliş'in âb-ı rûy dinmege şâyân olan bir müşîr-i müdür-i Felâtûn-se-mîriñ i'dâmı, bunlarıñ zamân-ı ikbâl-i bâ-kemâline teşâdüf itmesi ve bi'l-farz ol zamân bi'z-zât sebep olmamış olsalar bile varḫa-i imhâdan istiḥlâsa muktedir olabilmeleri münker olmaması ḫasebiyle toğrusı ḫame-i dakîka-dân bu şübheden kurtulamıyor. El-'ilmü 'indallâh.

Hâşıl-ı kelâm zamân-ı sa'âdet-encâmırlarında bulunan bâ y u gedâ ve pîr ü bernâdan bir ferd hedâyâ vü 'atâyâsından mahrûm u bî-nevâ kalmayup

çoğı ihtiyâcdan müberrâ olmak ile fukarâsı ağniyâsına ve ednâsı a'lâsına ve zu'afâsı 'uzemâsına ve her birisi bâlâsına 'arz-ı istignâ vü yesâr eyledigi ma'lûm-ı şîgâr u kibâr ve rivâyât-ı tevârîh ile rehîn-i iştihârdır. Lâkin bi-hikmetillâhi Ta'âlâ öteden berü bu ma'ûle "hayru'n-nâs men yen-fe'u'n-nâs" kabîlinden olan zevât-ı mürüvvet-simâtîñ şîve-i rûzgâr ile birer bahâneye ibtinâ-i kañtara-i şehâdetden güzâr idegeldikleri yine hükm-i hafiiye-i İlâhiyye'den hâlî olmayup belki hasbe'l-beşeriyye âlûde oldukları çirkâb-ı cürm ü ma'siyetleri ol takrîb ile şüst ü şüy-ı âb-ı mağfîret olmasına sebeb ü 'illet olacağı hikmetine binâ'en bunlar dañi ol cihetle mazhar-ı sa'âdet-i şehâdet olmuş bulunmaları, kerem-i bî-minnet-i Rabb-i 'İzzet'den mes'ûldür.

Müddet-i şadâretlerinde muvaffak oldukları hayrât u hasenât ve âşâr-ı keşîretü'l-berekâtı ne kâbil-i hadd ü ta'dâd ve na güncâyîş-pezîr-i havşala-i a'dâd olup, ez-cümle şebeke-i şerîfe-i Nebeviyye 'aleyhi efdâl'ü's-şalavât ve ekmelü't-ta'hiyyeniñ kisve-i latîfe ya'nî pûşîde-i nazîfesini müceddeden âsî-tâne-i devlet-nişânede olan nessâcân-ı dest-gâh-ı hüner ü şan'ata tensîc ü tezyîn ü ikmâl ve mañalline îşâl ile hâ'iz-i kaşabu's-sebķ-i âmâl olmağın, böyle hıdmet-i celîle-i bâhîretü's-şeref eslâf-ı 'izzet-ittisâflarından bir şâhib-i şadârete müyesser ü maqđûr olmayup ancak bunlara müyesser olması kemâl-i [158] hulûşların iş'âr itmegin, bu cihetle dañi mañsûd-ı şîgâr u kibâr ve gıbta-fermâ-yı ulu'l-ebşâr olmuşlardır.

Ber-muktezâ-yı rûzgâr-ı sitem-kâr, çâr-mevce-i kazâya dûçar olduklarında na's-ı rahmet-naķşları bi'l-ısrâr dest-i eşrâra giriftâr olmak takrîbiyle bunca zamân meydân-ı sarây-ı 'âlî-şânda ğaltîde-i züll ü hevân ve eczâ-yı 'unşuriyyesiniñ ekşerîsi münteşir ü perîşân olmağın, bu şüret-i mezelletden 'amel-i yesîr ile tahlîş ve tekfîn ü tedfîn mümkün iken, "Unudurlar seni bî-çâre hemân ölmeyegör" intibâhınca envâ'-ı ni'metiyle mütena'im bir süri küfrân-ı ni'am-ı felek-meşreb yâdigârlarından 'adem-i ğayret-i vefâ-dârî zâhir ü bedîdâr olması hîred-i bârîk-bînân-ı cihâniyâna "fa'tebirû yâ uli'l-ebşâr" emr ü tenbîhini işrâb ve hele şâz olarak havâşş-ı aşdıkasından sâbıkâ Haleb kâğîsi Şâkir Begefendi merhûmuñ istiş'âr itmekle, beyt:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Ne deñlü bî-vefâ olsa cihânîñ bî-vefâsından
Muhibb-i şâdıkı yegdir kişiniñ akrabâsından

darb-ı meşeliyle nemek-be-harâmlık şi'ârını kendüye revâ görmediginden muktezâ-yı aşâlet ve haşlet-i farf-ı mürüvveti üzere yeñiçeri kûknûslarından³⁵ ba'zı kâr-güzârları bahş u 'atâyâsıyla mahcûb u minnet-dâr iderek müşârün-ileyhiñ bakıyye-i a'zâsından mümkün mertebesini bâzâr-ı eşrârdan bayağı mübâyâ'a şüretiyle ahz u cem'a şarf-ı tâb u tüvân ve ber-âverde-i zenbîl-i kitmân iderek cevî-i leyde Şehzâde Câmi'-i Şerîfi kurbında müşârün-ileyhiñ inşâ eyledikleri sebîli ittîşâlinde vâkı' hatîreye defn ü takbîr eylemişler. Rahimehümullâhu Ta'âlâ 'aleyhim rahmeten vâsî'aten.

Mevkî'-i mezbûrda Dârul-hadîş Mescidi demekle ma'rûf olup ders-hâne dañı ittîhâz olunan mescid ve kütüb-hâne-i bî-'adîl ve çeşme ve sebîl cümle-i müberrâtındandır. Müverrih, şâ'ir Râşid Efendi'niñ çeşmeye inşâ itdiği târîhdir:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Zebân-ı lûlesi dir teşneye târîh için Râşid
"Şu iç bu çeşme-i Dâmâd İbrâhîm Pâşâ'dan" (1132)

Ve kütüb-hânesine imâm-ı sultânî 'Arab-zâde 'Abdu'r-Rahmân Efendi'niñ tanzîm itdiği 'arabî târîhdir:

مقام لبراهيم احياء جيد
وزير لسلطان الممالك احمد

(1232)

[159] Bu cümle hayrâtıñ hıtâmına tâk-ı dergâhında mestûr bir beyt-i târîh dañı imâm-ı müşârün-ileyhiñdir:

وزير العهد ابراهيم مجدا
لطلاب العلوم بنى مقاما

(1132)

Mescid-i mezkûra 'İlmî Efendi'nin târîhidir:

لاصف ابراهيم زيد نواه
معالم لم يسبق اليها الاوائل

(1132)

Şahhâf Süleymân Efendi merhûmuñ Hâce Paşa civârındaki Acı Musluk Mescidi'ne müşârün-ileyh minber vaz' iderek civârına bir dâru'l-ḥadîş ve bir tek hammâm binâ itmiştir. Ve Hâce Paşa Semti'nde mekteb ve tahtında sebîli vardır. Ve Kayseriyye kûrâsından kendi maskat-ı re'si olan Muşkara karyesini kaşabaya tahvîl ve tevsi' ile Nevşehir tesmiye iderek câmi' ve medrese ve mekteb ve çeşme ve sebîl ve hân ve çifte hammâm ve ders-hâne binâ itmiş ve Üsküdâr'da altı maħalde ve Bahâyî Körfezi ta'bîr olunan Kañlıca Hâlici'nin üstinde Mîr-âbâd ve Hünkâr İskeleyi ve Sultâniye ve Yalıköyü ve Çubuklı'da ve Bahâriyye ve Mîrâhûr Köşki ve Eyyûb civârında pek çok çeşme ve sebîl ve havuz ve mektebi ve Kâgîd-hâne'de câmi'i ve sâ'ir yerde hayrâtı vardır. Eyyûb Câmi'-i Şerîfi'nin mahv u işbât ve terfî'i ve kürbe-i şerîfin sîm şebekesi müşârün-ileyhin himmetidir. Bu hayra 'İzzetî'nin târîhidir:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

"Mezârın eyledi tezyîn Ebû Eyyûb'ın İbrâhîm" (1127)

"Ebû Eyyûb'ı İbrâhîm Pâşâ eyledi tezyîn" (1127)

Minârelerin itmâmına Şehîdî'nin târîhidir:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fa'ûlün)

Çıkup âvâzı 'arşa didi târîh

"Ta'âlâ şânuhu Allâhu Ekber" (1136)

Ve seng-i mezârında mahkûk olan kâdî 'Âşım'ın târîhinden Seyyid Hüseyin Vehbî Efendi merhûmuñ müşârûn-ileyhiñ hîn-i şehâdetinde söylediği işbu târîhi hakîkaten şâyân-ı tahsîndir:

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Bir kazâdır geldi yaz târîhini Vehbî anıñ

"Ka'be'ye kurb ola İbrâhîm Paşa menzili" (1143)

Sultân-ı şu'arâ Arpa Emîni 'Osmân 'Azmî Efendi-zâde vak'a-nüvîs Muşafâ Sâmi [160] Begefendi merhûmuñ müşârûn-ileyh Dâmâd İbrâhîm Paşa'nın Eski Sarây'da İ'mâr itdiği Baltacı Ocağı'na söylediği târîhtir:

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

- 1 Nizâmü'l-mülk-i 'âlem şadr-ı zî-şân şâhib-i devlet
Ki dergâh-ı refî'inde e'âlî çihre-fersâdır
- 2 Vekîl-i mutlak u dâmâd-ı Sultân Ahmed-i Gâzî
Ki zât-ı bî-nazîri muktedâ-yı dîn ü dünyâdır
- 3 Vezîr-i bî-müdânîdir hudâvend-i mu'azzamdır
Melek-hûy-ı mükerrremdir Felâtûn-rây u dânadır
- 4 Cemâl-i şâhid-i idrâkine 'aql u hîred meftûn
Derûn-ı pâki mir'ât-ı Sikender'den mücellâdır.
- 5 Cenâb-ı şadr-ı 'âlî-rütbe İbrâhîm Pâşâ kim
Hakîkî âsitânı evc-bahş-ı çarh-ı vâlâdır
- 6 O verd-i bî-hazân-ı gülsitân-ı devlet aşında
Teber-dârân ocağından şükûfte zât-ı yektâdır
- 7 Ocağdan şu'lelendi meş'al-i şeh-râh-ı ikbâli
Ezelden rehber-i güm-kerde-râhân-ı temennâdır

- 8 Tûlû'-ı evvelinden kevkeb-i iclâliniñ hâlâ
Fürûğ-ı şeb-çerâğ-ı himmeti günden hüveydâdır
- 9 Ocağ halkın çerâğ itmişdi yek-ser şem'-i ikbâli
Anıñ-çün mûm olup kullukda herkes şimdi ber-pâdır
- 10 Degil ancak ocaklı mazhar-ı envâr-ı ihsânı
Toyurdu 'âlem-i halkı 'atâsı hân-ı yağmâdır
- 11 Bu hengâma gelince tâ o demden ol kerem-kârıñ
Semâhat kârı himmet 'âdeti cûdı müheyyâdır
- 12 Cibilletdir aña lûtf u kerem hakkâ cibillîdir
Secâyâdır aña cûd u şehâ el-hak secâyâdır
- 13 Muhaşşal gelmemişdir böyle şâhib-cûd âfâka
Vücûd-ı pâk-i bî-mânendi mahz-ı lûtf-ı Mevlâ'dır
- [161] 14 Emânet saña yâ Rabbî emânet zât-ı memdûhı
Haşâlardan vücûdın şakla yâ Allâh yâ Kâdir
- 15 O şadr-ı kâm-rân kim şîme-i müstahseni çünkim
Teber-dârâna dâ'im re'feti bî-hadd u ihşâdır
- 16 Olup mi'mâr-ı çâpük-dest-i cûd u himmeti der-kâr
Bu def'a dağı lûtfı anlarıñ hakkında peydâdır
- 17 Olinca muhterik bünyâdın emr itdi sa'âdetle
Bu mevzi' kim teber-dârâna râhat-gâh u me'vâdır
- 18 Harîkiñ işti'âli bağıteten tâkat-güzâr oldu
Ocağ erbâbınıñ farı-ı hasârı âşikârâdır
- 19 Mükâfât itdi cûş-ı mevc-i bahr-ı lûtf ile hakkâ
Ki nâr-ı guşşayı hâtırlarından kaşdı itfâdır

- 20 Muvaffak oldu bünyâd itmege bu meymenet-gâhı
Anıñ her kârda bî-şek mu'îni Hâk Ta'âlâ'dır
- 21 Virüp Eski Sarây'a tâze revnağ âşaf-ı devrân
Bu vâlâ cây-gâhı yaptı kim bî-mişl ü hemtâdır
- 22 Bu hayr-ı pâk u bu zîbâ eşerle nâm-ı nîgûsı
Eger mezkûr olursa haşre dek şâyân u ahrâdır
- 23 Bu ra'nâ tarh-ı dil-keşle bu nâzûk râhile şimdi
Oda dinmeklige şâyestedir bir cây-ı vâlâdır
- 24 Bunuñ gibi nice âşâra Hâk tevfiğ ide zâtın
Ki dâ'im niyyet-i pâkîzesi ta'mîr-i dünyâdır
- 25 Hudâ bünyân-ı câhın eyleye ma'mûr u âbâdân
Ki hemvâre der-i devlet-me'âbı halka melcâdır
- 26 İdince gûş tekmîlin didim târîhin ey Sâmi
"Bu tarh-ı pâk-i nev bünyâd-ı İbrâhîm Pâşâ'dır" (1135)

Nev-şehir'de binâ itdikleri Câmî' u'n-nûr' uñ târîhidir:

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Âşaf-ı Hân Ahmed-i Gâzî vezîr-i bî-nazîr
(162) Kim refâh-ı kevne bâ'îşdir vücûd-ı nâfi'i
- 2 Hazret-i şâhen-şehiñ dâmâd u şadr-ı a'zamı
Zill-i Yezdân'ın çerâğ-ı pür-fürûğ-ı sâtî'i
- 3 Şâhibü'l-hayrât İbrâhîm Pâşâ kim odur
Âsumân-ı birr ü cûduñ âfitâb-ı lâmi'i

- 4 Ser-firâz-ı ser-firâzân-ı himem şâhib-kerem
Kim odur râyât-ı zer-muncûk-ı lutfuñ râfi'i
- 5 Çekdi pîş-i buhle İskender gibi sedd-i sedîd
Şark u garbı tutdı âvâz-ı 'atâ-yı şâyî'i
- 6 Şenn ü âbâd itmedir dünyâyı kaşdı dâ'imâ
'Âlemin âsâyişidir fikr-i tab'-ı bâri'i
- 7 Kârı hep celb-i kulûb u hayr ü 'adl ü dâd olup
Hiç 'abeş bir fi'le yokdur nakd-i vakt-i zâyî'i
- 8 Kalmadı yapılmadık 'ahdinde bir cây-ı harâb
Her birin ma'mûr idüp yapırdı necm-i tâli'i
- 9 Şimdi ez-cümle idüp manzûr-ı çeşm-i iltifât
Nev-şehir'de eyledi inşâ bu ra'nâ câmi'i
- 10 Menşe-i pâk-i vücûdı olmuş idi ol maḥal
Eyledi şehir-i mu'azzam gör bu feyz-i Şâni'i
- 11 Medrese câmi' 'imâret hücreler bünyâd idüp
Kıldı hayrât ile şâdân rûh-ı pâk-i Şâri'i
- 12 Bu eşerden olsalar âgeh nola ervâh ile
Mâlik ü Hanbel İmâm-ı A'zam u hem Şâfi'î
- 13 Bârekallâh ma'bed-i pâkîze tarḥ-ı dil-nişîn
Kim melâ'ikdir anıñ geh vâridi geh râci'i
- 14 İdüp âmed-şüd sürûşân-ı İlâhî dem-be-dem
Feyz-yâb eyler gürûh-ı mü'minîn-i tâyi'i
- 15 Secde itdikde muşallîler şalât-ı ḥamsede
[163] Rahmet-i Hâk'dır der-i tâ'at-me'âb-ı kâri'i

- 16 Olıcağ şâh-ı menârında mü'ezzin 'andelîb
Gül gibi eyler şükûfte gûş-ı kalb-i sâmi'î
- 17 Minberidir gerden-i havrâ-yı 'aynîñ heykeli
Kubbesidir nüh-sipihriñ tâc-ı fark-ı tâlî'î
- 18 'Ömrin efzûn eyleyüp tevîkîni ide refîk
Haşre dek bâkî kâla yâ Rab bu hayr-ı nâfi'î
- 19 Gûş idüp itmâmını târîhin eylerken su'âl
Virdi bu mışra' ile tab'-ı cevâb-ı kâtî'î
- 20 Resm-i 'Osmâniyle Sâmi söyledim târîhini
"Câmi'u'n-Nûr oldı İbrâhîm Paşa câmi'î" (1139)

Müşârün-ileyhiñ Ürgüb'de binâ buyurdukları câmi'e Seyyid Vehbî
merhûmuñ târîhidir:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

- 1 İmâm-ı müslimîn Sultân Ahmed Hân-ı Gâzî kim
Binây-ı şevketin mi'mâr-ı te'yîd-i ezel yapıdı
- 2 Muhtî-i cûd u re'fet câmi'-i ahlâk-ı hüsnâdır
Vücûdın feyz-i Mevlâ muhtedâ-yı her düvel yapıdı
- 3 Sipîhr-i saltanat mihri ki nevrûz-ı cülûsında
Kazâ evreng-i devletden aña burc-ı hamel yapıdı
- 4 İdüp mi'mâr-ı takdîre o da hem-dest tedbîrin
Ne yapıdıysa umûr-ı saltanatda der-maḥal yapıdı
- 5 Ne geldi ne gelür evreng-i mülke mişli zîrâ kim
Aññ yapıdıḡı hayrı ne evâḡir ne ezel yapıdı

6 O şâhen-şâh-ı dehriñ mühr-i hâş-ı şadr-ı mümtâzı
Ki Mevlâ hâk-i dergâhından iksîr-i emel yaptı

7 Cenâb-ı Âşaf İbrâhîm Pâşâ kim Halîl-âsâ
Yıkılmış dilleri çün Ka'be bî-müzd-i 'amel yaptı

[164]

8 Mizâc-ı devleti şûr-ı 'adû ifsâd itmişken
İdüp ıslâh-ı zâtü'l-beyn bî-ceng ü cedel yaptı

9 İdüp 'atf-ı 'inân vâdî-i hayra bu ser-i tab'ı
Ne hâk üzere kâdem başdıysa bir ra'nâ maḥal yaptı

10 Huşûşâ matla'-ı hurşîd-i zâtı olduğu karye
Ki ihyâ idüp adın Nev-şehir kıldı güzel yaptı

11 Be-cây-ı seng-i rîze sîm ü zer dökdi esâsında
Bu dil-cû câmi'i nitdiyse itdi mâ-ḥaşal yaptı

12 Zebân-ı ḥâme-i Vehbî bilüp tavşîfde 'aczin
Ne söz yaptı ise mışdâk-ı mâ-ḳalle vü del yaptı

13 Hemîşe ḥânumân-ı devletin ma'mûr ide Mevlâ
Ki böyle bir 'ibâdet-gâh-ı Rabb-i Lem-yazel yaptı

14 Du'â itmek gerekdir beş vakitte aña ey Vehbî
"Bu beytullâhı İbrâhîm Pâşâ bî-bedel yaptı"

Berây-ı çeşme-i müşârün-ileyh der-Ürgüb

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

1 Vezîr-i a'zamı dâmâd-ı hâş-ı mahrem-i râzı
Cenâb-ı ḥazret-i Sultân Ahmed Ḥân-ı zî-şânîñ

- 2 Nizâmü'l-mülk-i İbrâhîm Pâşâ-yı kerem-ver kim
Odur âsâyışine bâ'ış ü bâdî bu dünyânî
 - 3 Gümüş şuyı akar bir lûledir her menba'ı gûyâ
Dü-dest-i lutfı olmuş maksemi âb-ı temennânî
 - 4 Zülâl-i lutfı her leb-teşne-i ümmîdi sîr itdi
Anîñ âşârı oldu âb-ı rûyî nice büldânî
 - 5 Huşûşâ bir kazâ kim mâ-i cârî olmayup kat'â
Şu da muhtâc idi lutfına nehriñ ebr-i bârânî
 - 6 'Atâşa Hızır irişdi emr idüp yaptırdı on çeşme
Getürür şu kim ağzı çün şulandı âb-ı hayvânî
- [165]
- 7 Ahâlîsi idüp def'-i zarûret şuya sîr oldu
Şu gibi ezber itsünler du'â-yi hayrını ânî
 - 8 Hudâ sa'yin kabûl itsün be-hakk-ı Ka'be vü zemzem
Hemîşe mazhar-ı tevîkî olsun Hakk Ta'âlâ'nî
 - 9 Tamâma irdiği birle didim târîhin ey Vehbî
"Muşaffâ zemzemin iç 'ayn-ı İbrâhîm Pâşâ'nî"

Bunlardan başka der-sa'âdet ve taşralarda birçok çeşme ve sebîl ve câ-mî' ve mescid ve tekâyâ vü zevâyâ ve hân ve hammâm ve 'imâret ve dâ-rul-ḥadîş ve ders-hâne ve mektepleri olduğu tevâtür-yâb-ı istihârdır. Rahme-tullâhi Ta'âlâ 'aleyhi rahmeten vâsi'aten.

On Dördüncü Kızbekçi Pandul 'Oşmân Paşa

Sarây-ı Hümâyûndan Şadr-ı A'zam Olanların On Dördüncü ve Cümlesini Yüz Otuz Üçüncü Kızbekçi Pandul Topal 'Oşmân Paşa'dır. Sene

1144. Müdet-i Şehr: 5, Eyyâm: 26.

Müşârün-ileyh Moralıdır. Âsitâneye vuşûllerinde ba'zı hem-şehrîleri delâletıyla kozbekçiyân zümresine duhûl ve bir müddet hıdmetden soñra bi-hasebi't-çarîk pandul başılık ile çerâğ olarak hıdmet-i merķûmede iştihâr bulmuş idi. Yüz yirmi sekiz târîhinde Şehîd 'Alî Paşa himmeti ile mîr-mîrânlık rütbesin ihrâz ve bundan akdem katl olunan Ahmed Paşa'nıñ dâ'ire vü ihtişâmı ile mümtâz olmuş idi. Bir müddetcik soñra rütbe-i celîle-i vezâret ihsân ve yüz kırk iki senesi gâyetine gelince Rûmili cânibinde vâkı' buldân u memâlike mükerreren vâliflikle şâdân olmuş idi. Kırk üç târîhinde âsitânede zuhûr iden cüyûş-ı bağı u fesâdın ol cânibe firâr idenleriniñ tefîşine me'mûr olup Rûmili cânibini çirk-i levş-i vücûd-ı ehl-i fesâddan tahtîre ikdâm u itmâm hıdmetiyle Selânik cânibine 'âzim iken Kara Mehmed Paşa-zâde Muştafâ Beg yediyle müjde-i mühri mutazammın hatt-ı humâyûn vâsıl olmağla semend-i isti'câle süvâr ve âsitâneye tekarrüblerini müştemil kâ'im-makâm Mehmed Paşa'ya tahrîr olunan tezkire mûcibince Çırpıcı Çayırında âmâde olan yemeklige nüzûl ve ba'de'z-zıyâfe müretteb alây ile İstanbul'a duhûl iderek kırk dört rebî'u'l-evvelîsiniñ on tokuzuncı sebt [166] günü mühr-i şadârete nâ'il olmuş idi. Âsitâneyi müteğallibeden tahtîr iderek havâyic-i es'ârın i'tidâl ü ibzâlindeki himmet-i fevka'l-'âdesi zîb-i sufûr-ı şahâyif-i erbâb-ı tahrîrdir. Lâkin sâbıkan kethudâsı çavuşbaşı Süleymân Ağa ve sâ'ir etbâ'ınıñ dâmen-i irtişâyâ teşebbüsleri ve fi'l-hakîka 'ilm-i dânişden hisse-yâb olmayup ba'zı esrâr-ı devlete beher-hâl âheriñ şirketi iktizâ itmesi muhill-i nizâm-ı devlet olmağın sene-i mezbûre ramazânınıñ on beşinci günü müdâfa'a şartıyla bilâ-müşâdere mu'azzezen Tebrîz eyâleti tevcîh ve mühr-i humâyûn Tebrîz cânibi ser-'askeri vezîr-i mükerrrem 'Alî Paşa'ya irsâl ve mesned-i kâ'im-makâmîde defterdâr 'İzzet 'Alî Paşa temkîn olundu. Ba'de-zâlik Erzurûm eyâletiyle tebcîl ve az zamânda Tiflîs eyâletine tahvîl ile Îrân cânibine ser-'asker ta'yîn olunmuş idi.

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

Bu 'âlî nuşrete târîh-i bâlâ oldu ey Sâmi

"Acem geçdi kılıçdan bozdı anı cünd-i 'Osmânî" (1144)

târîh-i garrâsı mışdâkınca vâki' olan galebesi ve kırk beş târîhinde yine ser-dâr-ı 'âlî-vakâr olmuş ise de bi-emrillâhi Ta'âlâ istîlâ-yı 'illet-i batından nâ-şî bî-şu'ûr olmağla der-ceng-i evvel 'asker-i İslâm münhezim ve kendüsi şehîden dâr-ı bekâyâ 'âzim olmuştur.

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Mazhar-ı lutf-ı Hudâ olmağla

Oldı târîh-i vefâtı "mazhar"

Şâhib-i re'y-i tedbîr, şecî' u bahâdır, nâfîzü'l-kelâm bir şadr-ı bî-naẓîr idi. Rahmetullâhi 'aleyh.

Fakat Sultân Selîm-i Şâliş-i şehîdiñ şehâdetini tehiyye iden ve Topal Seyhu'l-islâm nâm hakâret-ittisâmıyla teşehhür iden re'îs-i eşkiyâ 'Atâ Molla'nıñ kızını oğlu Şâlih Beg nâmındaki mâder-be-ḥatâyâ alup 'âlemi velveleye viren ve herc ü merc-i devlete sebep olan müşârün-ileyhiñ kerîmesinden mütevellid kâ'im-makâm-ı mel'ûn u maqtûl Köse Mûsâ Paşa'nıñ müşârün-ileyhiñ hafîdi olmağdan başka hânedânınıñ başluca büyük bir fenâlığı işidilmemiştir.

On Beşincisi Bostancıbaşı Moldavânî 'Alî Paşa

Sarây-ı Hümâyûndan Şadr-ı A'zam Olanlarıñ On Beşincisi ve Cümlesiniñ Yüz Elli Yedincisi Bostancıbaşı Moldavânî 'Alî Paşa'dır. Sene 1183. Müddet-i Şehr: 4. Yevm: 5.

Müşârün-ileyh Kaştamomı sancağında Şorkun kıyesinde mütevellid olup âsitâneye vürûdında bostancı ocağına ve biraz vakit soñra ḥâşşa ḥâşekîleri zümresine [167] dâhil olmuş idi. Dârû's-sa'âde ağası Ebu'l-Misk 'Anber Ağa bağçesini binâ iderken binâ emîni naşb iderek etvârını begenmesi ve zâten dirâyet ü şecâ'atı müsellemler olması cihetiyle hayâdîd-i eşkiyâ indifâ'ına me'mûr ve her tarafda me'mûlden ezyed hüneri zuhûr ve nâ'il-i tahsîn ü hubûr oldığ eşnâda Burûsa'ya nefy olunan fâhişelere me'mûr ve eş-

nâ-yı tarîkde hüsn-i rızâlarıyla bunları câriye olmak üzere fûrûht eylediği mütevâtir olduğda Moldavânî lağab-ı gayr-i meşhûriyla mûlakkaab ve cûlûs-ı Muştâfâ Hân-ı Şâliş'de tebdîl-i hâsekîlik ile mesrûr ve kara kulaklık hıdmetiyle mahbûr olmuş ise de nâ-meşrû' u emsâl olarak hürîrât-ı müselle-mâtîñ bu şûret-i gayr-i ma'kûle ile fûrûhtiyle ba'zı mertebe haşlet-i münâ-fakâtı ol vakit şadr-ı a'zam bulunan meşhûr Râğıb Mehmed Paşa'ya ma'lûm olmağla Filibe nezâretiyle kurb-ı hümâyûndan teb'îd ve anda ba'zı 'avâm-pesend hıdmet begendirmekle âsîtaneye 'avdeti irâde ve hâsekî ağalığıyla tarîka i'âde kılınmış idi. Yetmiş dört recebi evâhîrinde bostancı başılık ile nâ'il-i me'mûl olarak beş şevvâlî guresinde huzûr-ı hümâyûnda Rûmîli manşibî ile vezâret ihsân ve seksen iki târîhinde Aydın muhaşşılığî ve Bender ser-'askerliği ve mu'ahhâran tevki'î iken ser-'askerlikden 'azl ve Yaş muhâfazasına me'zûr ve seksen iki rebî'u'l-evveliniñ dördüncü günü Hotin ser-'askerliği ile mesrûr olup seksen üç rebî'inîñ tokuzuncu günü Hân Tepesi'ndeki ordu-yı hümâyûnda serdâr-ı ekrem bulunan şadr-ı a'zam Yağlıkçı Mehmed Emîn Paşa'ya halef olmuş idi.

Bunlar dañi selefi gibi bir gûne hayr u nuşrete mazhar olamayup üç şa'bânınıñ on dördüncü günü 'azl ve Gelibolı'ya iclâ ve ikâmetde olduğu hâl-de dörtde Boğaz Hışârlar ser-'askerliği 'unvânıyla i'âde-i ihsân-ı vezâret ve seksen altı târîhinde pîrligine terahhumen Tekfûr Tağî'nda ikâmete i'tâ-yı ruhşat ve du'â-yı devlet-i ebed-müddete muvâzabat itmekde iken bâğ-ı ci-nâna hırâmân oldılar. Müddet-i şadâreti dört mâh beş gündür. Şâyân-ı tah-rîr bir hayra mazhariyyet ve mülk ü millet ü devlete hüzn-i hıdmeti istihibâr olunamamışdır. Mensûb olduğu memleketi halkınıñ mizâc u mişvârları ikti-zâsından olan bî-ma'nâ iğrâz u i'tirâz ve iftihâr u 'uçalâlık ile leffâflıktan başka şîti işidilmedi. Rahmetullâhi 'aleyh.

On Altıncısı Teberdâr 'İzzet Mehmed Paşa

[168] Sarây-ı Hümâyûndan Makâm-ı Şadâreti İhrâz İdenleriñ On Altıncısı ve Cümlesiniñ Yüz Altmış Birincisi Teberdâr Bolılı Mehmed 'İzzet Paşa'dır. Sene 1188. Müddet-i Sene: 2, Şehr: 4, Yevm: 2.

Müşârûn-ileyh Rûm Mehmed Paşa ahfâdından Hüseyin Beg nâm kimesneniñ necl-i necâbet-güster ü ferzend-i 'arâfet-perveri olup, biñ yüz otuz altı târihinde Bolı sancağı muzâfâtından Çehârşenbe kazâsına mülhak Beglik nâm karyede mütevellid ve sinn-i temyîze vâsıl oldukda âsitâneye dâhil ve maqtûl dârû's-sa'âde ağası eyyâmında eski sarây baltacıları ocağına kabûl olındığından fenn-i kitâbeti idrâk ider çelebi olmağla bir müddet mürûrında kapu haşekîsi ve ba'dehû beg halîfe nâmıyla dârû's-sa'âde ağası yazıcı halî-feligi 'idâdında kesb-i iştihâr ve cûlûs-ı Muştâfâ Hân-ı Şâliş'den evvelce yazıcı efendilikle kâm-kâr olmuş bulunup Ebû Kâvî³⁶ dârû's-sa'âde ağası katlı ve şâhib-i terceme 'azl ve mağzûben tesrîb-i lihye ile hâcegân-ı dîvân-ı humâyûn sınıfına idhâl ve hânesinde 'uzlet ü ikâmet ve çend-rûz mürûrında baltacılar ocağı külliyyen ifnâ olındığı gün şâhib-i tercemeniñ hânesi derûnında âteş zuhûr ve tamâmen muhterik olmağın hâtır-ı meksûrî yedi biñ beş yüz gurus ih-sân-ı pâdişâhî ile merhem-zen-i tesliyet ve vahşeti izâle buyurulmuş idi.

Yetmiş altı şa'bânında fedâ-yı lihye ile def'a-i şâniyede yazıcı-i dârû's-sa'âde ve yetmiş tokuz şevvâliniñ sekizinci günü darb-hâne emîni ve seksen-yedide şehir-emîni olup cûlûs-ı 'Abdu'l-Hamîd Hânî'de Melek Mehmed Paşa kâ'im-makâmlikdan 'azl ve Kapucı Süleymân Paşa naşb ve otuz üç günde bunlar ve silahdâr-ı şehriyârî Boşnak 'Abdullâh Paşa kâ'im-makâm ve çend-rûz mürûrında bu daği 'azl ve seksen sekiz rebî'u'l-âhîriniñ yirmi altıncı günü şâhib-i terceme emânetinden def'aten kâ'im-makâm olup serdâr-ı ekrem Muhsin-zâde'niñ Pravadi'de vefâtınıñ haberi vürûdında ya'nî cümâde'l-âhîreniñ ikinci günü şadr-ı a'zam olup, "Mühr ile mühre kadem başdı Mehermed Pâşâ (1188)" 'Ayıntâbî meşhûr Hâce Münîb Efendi'niñ inşâd eyledikleri târih-i [169] ra'nâlarıyla tevķîr olunmuş ise de seksen tokuz cümâde'l-ülâsınıñ sekizinci hamîs günü kaynı çelebiye mecbûriyetinden gayri cünhası olmadığından nâşî 'azl ve bir gice Topkapu'da mukîm ve min-gayri kaşdın rehâveti mûcib 'azl olmağla on bir mâh altı gün şadâret ve bilâ-tekdîr hemân Aydın muhaşşılığî tevcih ve mâ-meleki kendüsine ihsân ve Gelibolu'da kapusını tanzîmine fermân buyurılıp seksen tokuz ramazân-ıniñ yirmi üçüncü günü tevliyet-i Mısr-ı Kâhire ile kesb-i şân ve toksan iki şevvâliniñ yirminci günü İçil sancağı tevcih ve duhûlinden evvel Sivâs eyâ-

letine nakl ve üç evâhîrinde Erzurûm ve dört rebî' u'l-âhîrinde Rakka eyâleti ve ramazânîñ ikinci günü Erzurûm ihsân ve beş şaferiniñ yirmi beşinci günü silâhdâr Mehmed Paşa irtihâl-i dâr-ı bekâ eyledikde Ġâzî Hasan Paşa kâ'im-makâm ve şâhib-i terceme elli beş günde Erzurûm'dan teşrîf ve mühr-i şerîf ile taltîf kılınmışlar idi.

Mizâcları betâ'et üzere meftûr olduğundan kaynı İsmâ'îl ağa yedine tekrâr zimâm-ı ihtiyârını teslîm idüp eyyâmında ihrâk-ı kebîr zuhûr itmekle esbâb-ı 'azlî terâküm eylediginden toksan altı ramazânîniñ on altıncı günü şadr-ı cedîd iken Mehmed Paşa Eyyûb'a geldiği sâ'at şâhib-i terceme 'azl ve bu def'asında bir sene beş mâh şadâret ve Filibe'de mütekâ'id en ikâmetine fermân ve yedi şaferiniñ dördüncü günü Belğîrâd muhâfazası ile vezâreti ibkâ ve sekiz rebî' u'l-evvelinde anda vefât eylediler. Müşârün-ileyh şâhib-i vakâr, 'ankâ-tabî'at, hilm-i müfriṭ ile ratk u fatka nâ-musta'iddir. İhtizâz-ı eblehânesi 'âleme hoş-nümâ ise de başluca bir seyyi'eye âlet olmamışlardır. Rahmetullâhi 'aleyh.

On Yedincisi Bostancıbaşı Hâfız İsmâ'îl Paşa

Sarây-ı Hümâyûndan Bıkazâ'illâhi Ta'âlâ Şadr-ı A'zam Olanlarıñ On Yedincisi ve Cümlesiniñ Yüz Yetmiş Altıncısı Bostancıbaşı Hâfız İsmâ'îl Paşa'dır. Sene 1220. Müdet-i Sene: 1, Şehr: 5, Eyyâm: 6.

Paşa-yı mezkûr belde-i tayyibe-i Kostañtîniyye sükkânından haşeki-yân-ı hâşşadan "Zer-nişânlı Haşekî" dimekle ma'rûf bir şahş-ı mechûl'u-n-nesebiñ şulb-i nâ-pâkinden mânend-i tarrâka-i tâ'ûn biñ yüz yetmiş bir senesi zuhûr itmişdir. Sinn-i bî-sûdî [170] resîde-i derece-i temeyyüz-i sevâd u sefîd olduğda pederi tarîkine sülûk ile hâşekî ocağına ferş-i bûri-yâ-pâre-i şıklet itmişdir.

Bir zamân sa'y ü kûşîş ve resm-i hıdmeti verziş itdikden soñra i'âne-i baht u tâlî'le yol haşekîsi ve yeñiçeri ağası kara kulağı ve tebdîl-i haşekîsi ve haşekî ağa olduğdan soñra ser-bostâniyân-ı hâşşa olup tarîk-i âdâb-ı hıdmetde olan ri'âyet ve şûrî kûşîş ve rûz u şeb ez-cân u dil umûr-ı lâzimesinde gös-

terdigi sa'y-i şûrîsi mizâc-ı hâzret-i Selîm Hânî'ye hoş görünmekle akrân u emşâlınden tekarrüb-i tâm ve nüfûz-ı mâ-lâ-kelâm ile imtiyâz bulmuş idi.

Yedi sene mikdârı bu hizmetde müstahtem olduğdan sonra deryâ kapudânlığı mansıbı ile bâ-rütbe-i vezâret çerâğ ve kemâ-kân tekarrüb-i şehen-şâhî ile kulûb-ı hussâd dâğ-ber-dâğ olduğu hâlde merkûm hilâf-ı şadâkat ü istikâmet ve münâfî-i de'b-i edeb ü dirâyet vâriş-i taht hâzretleriyle nihânî muhâberek mücâseret idüp dört beş mâh mikdârı donanmâ-yı hümayûn umûrına şarf-ı makdûr eyledikten sonra merdüm-i dîde-i übbehet ve hâl-i ruhsâr-ı baht-ı sa'âdet olan mühr-i vekâlet-i kübrâ ve hâtem-i niyâbet-i 'uzmâ biñ iki yüz yirmi muharreminde kazâ-i me'ttefağ kendüye ihsân buyurulmuş idi. Lâkin lâzime-i tavır-ı ikbâl-i nâgeh-zuhûr olan gubâr-ı nâzendegî vü hûd-bînî gışâve-i dîde-i 'aql u 'âkıbet-bîni olup ba'zı kâr-bendân-ı umûr-ı devlet ü milleti kendüye rakîb ittihâz ve mâni'-i istibdâd u infâz kıyâsıyla def' u izâlelerine her çend bast-ı makâl itdi ise de kelimât-ı ğarâz-âmîzine tarâf-ı sultân-ı serîre-dândan sem'-i rızâ ihâle olunmamağın, "Adüvvün 'âkilün evlâ min şadîkin câhilin", ya'nî düşmen-i 'âkil dost-ı ğâfilden ehvendir, remzi zâhir ve gûyâ tahrîk-i fesâd ile def'-i rakîb ve ba'zı devâhî ğâ'ilesi ile tahvîf-i pâdişâh-ı merâhim-penâh itmek da'vâlarına düşüp ihdâş-ı fitneye ya'nî Sultân Selîm Hân-ı Sâlis-i şehîd-i sa'îdiñ asl-ı mücib-i imhâsı ve hafazanallâhu Ta'âlâ az kaldı ki sülâle-i celîle-i 'Osmâniye'niñ ifnâsı huşûş-ı müdhîşesine hemân sebep virmek hâletleri zuhûrına bâ'ış olan hal'-ı Selîm Hânî ve şehâdet ve kaşd-ı imhâ-yı hânedân-ı saltanat-ı seniyyeniñ asl-ı mukaddime-i zuhûrî olan İsmâ'îl Paşa mezmûmunuñ ilkâ'ât-ı mefsedet-kârânesiyle Çorlu kaşabasında Rûmili a'yânları tahrîkâtıyla Rûmili Çıtağ ve Pomağlarınıñ [171] Kâdî Paşa refâkatindeki nizâm-ı cedîd 'askeriyle beynerinde zuhûr iden muhârebeyi ve velî-ni'meti olan Sultân Selîm-i Felâtûn-vesîmiñ mukaddime-i a'raz-ı saltanatları olan vak'aların cemmesini makhûr-ı mezbûruñ tehiyye itdiği emr-i bedîhî olmağla erâzil ü ecâfil ü esâfil-i merkûme re'îsi fırka-i zaleme-i erâzil ü ecâlif ü esâfil ta'bîri mezmûm u meş'ûmuñ hakk-ı ta'rîfidir. El-hâşıl bu devlet-i 'aliyyede bunuñ ve Topal Şeyhu'l-islâm ile kâ'im-makâm Köse Mûsâ Beşe habîşiniñ nemek-be-harâmlıkda emşâlleri Sultân 'Osmân Hân-ı Sâni vü şehîd hâzretleriniñ kâtılı Kara Dâvud Paşa ve Receb Paşa gibi dörde çıkmaz iki üç habîş ile berâber ibkâ'-i sû'-i nâm itmişlerdir.

Bu tavır-ı eblehâne ve ihânet-i fevka'l-'âde ve cesâret-i gaddârâne vü hâ'inânesi ba'de harâbu'l-Başra 'aks-efgen-i mir'ât-ı zamîr-i şehriyâr-ı bî-mu'âdil olduğda biñ iki yüz yirmi bir senesi cümâde'l-âhiresinde 'azl-i nâgeh-zuhûra ibtilâ ile girîbân-ı i'tibârı derîde ve ser-rişte-i emeli mıkırâz-ı 'azl-i nâgehânî ile bürîde olarak egerçi icrâ-yı siyâset, bâ'ış ü beğâ-yı riyâset idügi sultân-ı nükte-dâna ma'lûm idi, lâkin sultân-ı serîre-dân hazretleri fıtrat-ı farî-ı hîlm ü merhametleri perverde-i dest-i kerem-peyvestine bi-hakkın bile tecvîz-i tekdîr ü cefâyı revâ görmemek ahlâk-ı 'acîbesiyle sı-rişte olduğından merkûmı Burûsa şehrine iclâ ile iktifâ buyurdılar. Ammâ küfrân-ı ni'met, mezmûm-ı medhûle mûcib-i envâ'-ı reyh u nakmet olup şıfat-ı edeb-i tâbî'iyet ve sıdk-ı 'ubûdiyyete'aql-ı müstakîm-i selîmiñ tevfiğ idemeyecegi haşâ'il-i nifâkiyye ve ahlâk-ı münâfıkâne-i garâz-kârânenen olmak üzere irtikâb itdigi cinâyet-i 'azîme cür'et-i cesîme ile mübâşeret eylediği cürm ü kabâhat ve hilâf-ı şart-ı edeb-i 'ubûdiyyet ve tâbî'iyet-i istikâmet olarak velî-'ahd-ı tâc u taht-ı saltanat ile evvelce muhâberât-ı hafiy-ye cereyânına cesâret itmek gibi ba'zı harekâtı vak'a-i mü'ellime-i fecî'adan sonra Sultân Muştafâ Hân hazretleri ibkâ-yı vezâretle Halîc-i Bahr-i Sefîd muhâfazasına ta'yîn buyurmuş olmasıyla tebeyyün itmiş ise de aşıl makşad u me'mûli olan vekâlet-i kübrânîñ tehallûfünden me'yûs u dil-gîr ve firâş-ı fesâd-ı hızlâna esîr olarak bir iki mâh mürûrında te'sîr-i sû'-i şa-nî'yle terk-i münâfaquat u ihânet ve fesâd-ı tedbîr iderek cânib-i 'ademe tes-yîr ve hufre-i mezâra tahmîl ü takbîr olunması muhâssenât-ı kevniyyeden bulunmuş ise de pek geç kalmıştır.

[172] Şadâreti velî-ni'meti olan 'aşr-ı Selîm Hânî'de on sekiz mâh ve hayrât u müberrâtdan bî-naşîbdir. Egerçi tâmmu's-su'ûr, bülend-himmet, şâhib-nahtvet ü cesûr idi, lâkin câhil ü nâdân ve küfrân-ı ni'met-i velî-ni'metle elsine-i enâmda nişâne-i ta'n u düşnâmdır.

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün)

Bâtıl hemîşe bâtil u bîhûdedir velî

Müşkil budur ki şûret-i hâkdan zuhûr ide

Me'âliyle vak'a-i mükeddere-i Selîmî'yi câmi' ba'zı mecellede görülen ve 'aşr-ı Selîm Hân-ı Şehîd-i sa'îdi idrâk iden birçok üdebâ-yı 'ukalâdan müt-

tefekun-‘aleyh olarak işidilen hikâyât u rivâyât-ı vâsıkaya bakılınca hâkân-ı huld-âşiyân-ı şehîdiñ muqaddime-i hal’ u şehâdetine işbu İsmâ‘îl Paşa nemek-be-harâmınıñ vâriş-i saltanat-ı seniyye ile cür‘et itdiği muhâberât-ı hafıyye ve etvâr-ı gayr-i müstakîmânesiniñ bâ‘iş ü bâdî olması meydâna çıkıyor. "El-fitnetü nâ‘imetün le‘anallâhu li-men eykazehâ" ma‘nâsına maşdar ve "el-bâdî azlem" mefhûmına mazhar, re‘îs-i eclâf u ahlâf-ı Nemrûd bir vücûd-ı bî-sûd-ı mazarrat-âlûd-ı merdûd olduğına nizâm-ı cedîdiñ imhâsına sebep-i müstakill olması şehâdet ider. Nizâm-ı Cedîd ol zamândan berü devâm itmiş bulunsa idi devlet-i ‘aliyyeniñ bu kadar devâhîye uğramak ihtimâli olamayacağından başka henüz ikmâline çalışılan nizâmât-ı ‘askeriyye ve mülkiyye şimdiye kadar ne derecelerde ilerü gider ve bugün devlet-i ‘aliyyeniñ tehdîdini îkâ‘a muktedir nizâmâtı mükemmel ve memâlik-i mümtâzesi elinde ve rubûde olunan mahalleri yedinde, istitâ‘ât u kudret ü kuvvet şâhîbi birinci devletleriñ evvelkisi bulunabilür idi. İşte nemek-be-harâm-ı makhûruñ re‘îs-i fitne ve belki refîk-i şeytân-ı ‘aleyhi'l-la‘ne olduğına bu hikâye işbâta kâfidir. Rabbimiz Ta‘âlâ ve Tekâddes Hazretleri kudret-i İlâhiyyesiyle şân u şavvet ü şervet ve her şûretle miknet-i devlet-i ‘aliyyeyi derece-i maflûbeye i‘âde vü îşâl buyursun, âmîn.

Beyân-ı hak ve vukû‘ât-ı muşaddakdaki mecbûliyyetim mecbûriyye-tyile bu fıkra dañi tahkîk olındığı gibi yazılmış ve kat‘â kırtâs-ı hurâfât-ı zâ‘ideye vaz‘-ı kalem olunmamışdır. Şurası cây-ı ‘ibretidir ki tamâm yetmiş sene evvelki küfrân-ı ni‘met ü ihânet, sevk-i selîka-i istikâmet-i müverrihle yetmiş sene soñra şu mecelleye yazıldığı gibi yedi yüz sene soñra ve belki ilâ-kıyâmi's-sâ‘a ahlâk-ı kirâm-ı ehl-i inşâf kesb-i vukûf-ı tâm iderek paşa-yı maflûn u melûm u mendebûr, ta‘n u lev m ü düşnâmdan kurtılamayacağından ‘ibret almalıdır.

On Sekizincisi Bostancıbaşı ‘Abdullâh Paşa

[173] Sarây-ı Hümâyûndan Hasbe'l-Kader Şadr-ı A‘zam Olanlarıñ On Sekizincisi ve Cümlesiniñ Yüz Seksen Tokuzuncısı Bostancıbaşı ‘Abdullâh Paşa'dır. Sene 1238. Müddet-i Şehr: 3, Eyyâm: 25.

Müşârün-ileyh âsitâne-i 'aliyyede Çengel Köyü'nde iskele kayıkçılarından Za'ferân Bolılı Yalnız Kürek 'Alî Dayı'nın şulbinden tevellüd itmişdir. Sinni hadd-i temyîze resîde olduğu hâlde Çengel Karyesi mütemekkinlerinden ba'zı tüvân-gerân-ı mu'teberân hizmetlerine duhûl ile biñ yüz toğsan beş târîhinde yirmi beş yaşında iken pederiniñ şan'atına sülûk iderek bir müddet piyâdede pala çaldıktan soñra evvelâ saltanat ve ba'dehû tebdîl, zevrakçe-i humâyûnında kürek şalladığı hâlde bir takrîb ile Yalı Köşki'ne yanaşup oradaki bostancı ocağına kanca atarak birçok hizmetât-ı 'âmiye ve 'âdiyeye ifnâ-yı 'ömr itdiği eşnâda devr-i Selîm Hânî'de ba'zı müteneffizîn-i enderûn-ı humâyûn delâletiyle hâşeki ocağına kabûl olunarak 'aşr-ı 'âlî-i Sultân Maḥmûd Hân-ı Sâni'de bostancı başılık manşibına nâ'il ve yedi seneye karîb ol hizmetde istihdâm ile murâdî hâşıl olmuş idi. Ol vakitler uşûlince şayha-i maḥûfe-i şetm ü âzâriyle bî-edebân-ı ḥalî 'u'l-izârîñ zabtında izhâr-ı iktidâr-ı 'âmiyâne ile âvâze-i iştiḥârî âfâk-gîr ve ḥiddet ü şiddet ve şavlet ü şavveti ḥasebiyle erâzil ü evbâşî pençe-i kahrında ḥaḳîkaten esîr itmiş olduğu hâlde biñ iki yüz otuz târîhinde dûçar olduğu inḥirâf-i mizâc sebebiyle muḥtâc olduğu tedbîr-i tedâvî, me'mûriyyet-i mezkûreden isti'fâsını intâc itmesiyle sene-i merḳûme rebî'ü'l-âḫiriniñ yirmi toğuzuncı çehâr-şenbe günü müstevfî ta'yînât ile ḥânesinde ârâmına irâde-i seniyye müte'allik buyurulmuş idi.

Otuz bir senesi tevcîhâtında sipâh-ı silâhdâr ağalığı me'mûriyyeti ve otuz dört târîhinde büyük emîr-âḫûrluk hizmetiyle tavîle-bend-i iltifât ve sene-i merḳûme ramazânında bâ-rütbe-i vezâret deryâ kapudânlığı manşibına nâ'iliyyetle müstağrak-ı deryâ-yı 'inâyât-ı seniyye olmuş idi. Neferât-ı kalıyonciyânîñ zabt u rabtlarına ikdâm idüp erâzil ü eşkiyânîñ terbiyelerine ḥaḳîkaten muvaffak olmuş ise de 'illet-i vücûdiyyesi yine 'afvını istid'âya icbâr iderek biñ iki yüz otuz yedi senesi şafer'ül-ḥayrınıñ on toğuzuncı günü kapudânlıktan 'azl ile Kûtâhya ve Kâra Hışâr-ı Şâḫib [174] sancaqları tevcîhiyle civâr-ı saltanatda kâ'in sevâhiliñ muḥâfazasına me'mûr buyurulmuş idi.

Otuz sekiz senesi şafer'ül-ḥayrınıñ yirminci günü mâ-beyn-i humâyûna celb ile ḥuzûr-ı ḥazret-i pâdişâhîye müşûl olıcak mühr-i humâyûn kendüsine i'tâ vü tevcîh olunacağını aînladıkda ol vakit atabeg-i devlet olan meşhûr Hâlet Efendi'niñ nefy ü katline ḥatt-ı humâyûn iḥsân buyurulmadıkça hizmet-i şadâreti kabûl itmeyeceğini ka'ıyyen 'arz u istirḥâm iderek her çend bunuñ

mu'ahharan icrâsı mümkün olduğu taraf-ı eşref-i mülûkâneden redd-i leyn ile i'tâ-yı cevâba bezl-i merhamet buyurulmuş ise de iddi'â-yı sâbıkında ısrâr u ibrâm ve çünkü mühr-i hümayûn ihsân buyurulmak için mahşûsen ve med'uvven celb ü da'vet buyurulduğu münteşir olmuş olduğundan reddi nâ-kâ-bil olmağa çâr u nâ-çâr ikrâhen ol bâbda bir kıt'a hatt-ı hümayûn istihsâl ve mu'ahharan re'îsü'l-küttâb olan Süleymân Necîb Efendi ol zamân teşrîfâtî bulunduğundan müşârûn-ileyh ile dîvân kîse-dârı efendi mahşûsen der-hâl Beşiktaş sâhil-sarây-ı hümayûnunun ağalar dâ'iresinden birine celb ile evvelâ Konya'ya nefyi için der-hâl bir kıt'a farmân-ı 'âlî istâr ve mübâşir-i mahşûs ile efendî-i müşârûn-ileyhe gönderildiğini müte'âkıb Konya vâlîsi bulunan Gâlib Paşa'ya hitâben i'dâmî emri dahî istâr u tesyâr olunduktan sonra müşârûn-ileyh mühr-i hümayûnı ahoz ile bâb-ı 'âlîye 'azîmet itmiştir. Üç mâhdan ziyâdece bâb-ı 'âlîye baş-ı bisât-ı şıklet ve ta'rîf-i erkân-ı devletle ifâ-yı hîdmet-i şadâret itdikten sonra Top-hâne harîkında bi-şahşihî tulumbacılar ile biraz çalışır iken zühûr-ı hük-m-i kazâ ile dîvâr üzerinden zemîne sukûti sene-i merkûme cümâde'l-âhîriniñ yirminci günü inşîsâline mecbûriyetle li-eclî'l-müdâvât İzmîd kaşabasına 'azîmetine irâde-i seniyye şudûrıyla mahall-i mezkûra 'âzim olmuş ise de 'ilel-i kadîmesiyle bâlîn-i ecele ser-nihâde ve bîni iki yüz otuz tokuz senesi rebî'u'l-âhîriniñ on birinci günü deryâ-yı rahmete resîde olmuştur. Müşârûn-ileyh keçe kitâbı görmüş ve levend-nâme okumuş eski babayıgitlerden, tavrı levendâne, tarzı eşbehâne, ahâlî-i halî'u'l-izârîni gözini tıdurmış, kendüsini halka bildirmiş ve herkesi yıldırılmış, cerî vü cesûr vaz'ında görünmüş şıdk-ı [175] istikâmetle kesb-i şöhet itmiş, irtikâb u irtişâ ve istirâk u ihtilâsdan beriyyü'z-zimmeliyle teşehhür eylemiş, ol vakıtlar uşûlince 'iffetine imzâ olunmuş bir vezîr-i sâde-dil ü şâf-nihâd olduğu meşhûr u meşhûddur. Rahmetullâhi 'aleyh. Müşârûn-ileyhiñ Üsküdâr'da Bağlar Başı'nda mu'aṭṭal bir çeşmesi ve-daha ba'zî âşâr-ı hayrî olduğu mervîdir.

On Tokuzuncısı Dâmâd Mehmed 'Alî Paşa

Sarây-ı Hümayûndan Şadr-ı A'zam Olanlarıñ On Tokuzuncısı ve Cümlesiniñ Yüz Yetmiş Dördüncüsü Dâmâd Mehmed 'Alî Paşa'dır. Sene 1269. Müddet-i Şehr: 6.

Müşârün-ileyh Trabzon vilâyeti dâhilindeki Hemşin kazâsı hânedânından Hacı 'Alî Oğulları dimekle ma'rûf ve Galaşa başağalılığıyla mevşûf fındık tüccârı tüvân-gerânından Hacı 'Ömer Ağa'nın şulbinden biñ iki yüz yirmi sekiz sâlinde zîb-i gehvâre-î şuhûd ve hırâmân-ı şahrâ-yı vücûd olarak hengâm-ı şabâvetinde pederiyle berâber der-sa'âdete bi'l-vürûd kapudân-ı deryâ müteveffâ Rizeli Papuççı Ahmed Paşa'nın dâ'iresine dâhil olmuş idi. Biñ iki yüz kırk üç târîhi evâhirinde Rusya seferi münâsebetiyle mevkib-i humâyûn Râmî Çiftliği kışla-i humâyûnunda iken Ahmed Paşa'nın irtihâlinden sonra havâşş-ı hademe-i humâyûna ilhâk olındığından iki sene kadar müterak্কî-i süllem-i ikbâl ve müterak্কıb-ı zuhûr-ı tâlî '-i bâ-kemâl olmakda iken kırk altıdaki seyâhat-ı humâyûn takımı hâzırlanur iken tercem-i hâli kapudân paşalar şırasında îrâd olunan Burûsalı Dâmâd Mehmed Sa'îd Paşa'nın mâ-beyncilikle berâber olan başçukadârlıktan isti'fâ ile taşra ihrâcî ve kırk yedide mu'ahharan ser-'asker ve Bağdâd vâlîsi olan sır kâtibi Muştâfâ Paşa'nın ser-'asker Mehmed Husrev Paşa rekâbet ü si'âyetiyle Tırhala sancağı vâlîliğiyle hıdmet-i humâyûndan îtrâd ve manşibına inhâcî ol zamân Ayaşofya kurbındaki cebe-hâne kışla-i humâyûnunda bulunan 'asker-i muntazama-i şâhâne mîr-alâyı bulunan rikâbdâr ağalıktan muhrec Rodoslu Ahmed Ağa-zâde top-hâne-i âmire müşîri esbak dâmâd-ı şehriyârî Ahmed Fethî Paşa'nın mîr-alaylıktan birinci ve ser-'asker-i esbak Rızâ Paşa'nın ikinci ve müşârün-ileyh Mehmed 'Alî Paşa'nın üçüncü mâ-beyncilik ve müte'âkıben Firârî Ahmed Paşa'nın mâ-beyn-i humâyûn müşîrligine ve Fethî Paşa'nın mâ-beyn-i humâyûn ferikligine tahvîl-i nâm u me'mûriyetleri, [176] Rızâ Paşa'nın birinci ve Mehmed 'Alî Paşa'nın ikinci mâ-beyncilikle taltîflerini istilzâm itmiş idi. Mütercem-i müşârün-ileyhiñ istikâmet-i meftûresi hasebiyle i'timâd-ı hazret-i mülûkâneyi kazanmış ve emr ü fermân buyurılan hıdemâtın îfâsına bezl-i sa'y ü iktidâra uzanmış olduğu esnâda ikinci def'ada nüks itmiş ve cism-i devleti ta'lîl ü tazrîre başlamış olduğu zu'm olunan müz'icât-ı marâz-ı Mısıriyye'nin fesâdını def'a medâr olan edviye-i hüşâm-ı istitâ'at tedârükünde devlet-i 'aliyye tedâbîr-i Bokrâtiyye ve tedâvî-i Sokrâtiyye'ye mürâca'at ve devâm ile bu 'illetin mübeddel-i bür' ü şihhat olması esbâbına li-eclî't-teşebbüs ibtidâr olunmuş idi. Anadolı'nın şark cânibi îslâhından sonra huşûl-i matlaba şurû olunmak için Sivas ve Kürdistân eyâletleri 'uhde-i istihâllerine tevcîh buyurılan ve Mehmed Hus-

rev Paşa'nın Gürci kölelerinden bulunan şadr-ı esbak Mehmed Reşîd Paşa'nın Ravendizli Kec-bîn Mehmed Paşa 'âşîsi gâ'ilesini harben bitürüp Mehmed Paşa'yı dehâlete mecbûr iderek ol vakit süvârî 'asâkir-i hâşşa-i şâhâne mîr-livâlarından olup mu'ahharan hâşşa müşîrligine kadar irtikâ itmiş olan enderûn-ı hümayûndaki kîlâr-ı hâşşa koğuşundan müfîz Darb-hor Reşîd Paşa'ya teslîmen der-sa'âdete gönderdikden sonra müşârûn-ileyh şadr-ı esbak Reşîd Paşa elli iki şa'bânında Diyâr-bekr'de irtihâl-i dâr-ı bekâ itmiş idi.

Her kârda vücûd-ı devletle hem-sirîşt olan taraf-dârlık ve lâyıq u nâ-lâyık çerâğ-perverlik tıynetlerinden olmak üzere müşârûn-ileyh Reşîd Paşa gibi bir leys-i veğânî me'mûriyyeti tebdîl hâşekiliginden neş'etle süvârî hâşşa mîr-alaylığına ve andan ferîklîk ile İşkodra ve Kûtâhya mutaşarrıflıklarına irtikâ itirilmiş olan Pehlevân Çerkes Hâfız Paşa gibi herze-gû ve tehî-gelû, garîbû'l-etvâr, za'îful-efkâr ve keşîrû'l-evzâr, cinnet ü cebâneti bedîdâr bir vezîr-i vizr-endûda tevcîh buyurulması 'ukâlâyı tahayyül-i hikmet ve vûkelâyı lâ'ib-i şârib-i endîşe vü hayretde bırakmışdır.

Ancak müşârûn-ileyh Hâfız Paşa refâkatindeki külliyyetlü 'asâkir-i nizâmiyye-i şâhâne ile iki sene kadar ol havâlîde Akça Tağ ve sâ'ir gayr-i muntazam ve müteferrik u perîşân çiftçi ve çoban makûlesinden derme çatma olan ser-keşân-ı Ekrâd'ın terbiyesine muvaffakiyeti kendüsini teşcî' eylediginden 'uhdesindeki eyâlet halkı [177] mu'teberânından zu'mınca aldığı sözlere i'timâd ve kabâ'il-i Ekrâd'a olan galebesine kıyâs ve tevîk-i i'tikâd itmesiyle Mısırlı ordusunun teşhîrini teshîl ü ta'ahhüd eylemiş ve Mısır vâlîsi Mehmed 'Alî Paşa ise bu harekete cür'etini kırk sene evvel ibtidâ Mısır'a mâlik olmak yolunu tutdığı zamân taşmîm ü niyyet ve zihninde taşvîr itdiği teferrûde mukâbil devlet-i 'âlîyyenin be-heme-hâl hakk-ı şarîh-i 'âlisini bi-gayri hakkın istihşâl için sevki mecbûriyetinde bulunacağı böyle bir kuvve-i cesîmesine mukâbelesini zihninde taşvîr ve 'azîmet itmiş olduğundan mahdûmı İbrâhîm Paşa ve Menlikli Ahmed Paşa ve Firansız Süleymân Paşa ve Çerkes Selîm Paşa ve sâ'ire gibi ümerâ-yı mütecâsir ü mu'allem ve meleke vü mahâretleri müsellemler, mücerreb gür-g-i bârân-dîde kumandanlar refâkatlerinde muntazam u mu'tî, sebûk-bâr u mütehammil, a'bâ-i esfâr-ı 'askere mâlik ve ordusu tertîbâtının bu terkîbât ile bir meslek-i teyessüre sâ-

lik olmuş ve Hâfız Paşa'nın etrâfdan aldığı sözler ise saht-i yah ve levh-i camda tahrîr-i hurûf-ı mahrûf kabîlinden bulunması mübâşeret-i maşlahat eşnâsında Hâfız Paşa'nın 'adem-i mahâret ü mâhiyet ü ehliyyet ve fıkdanî-i fetânet ü dirâyeti ve cinnet derecesindeki hod-serligi ba'zı ahvâl-i teşebbüşâtı delâletiyle bu tarafda tefekkür ve mütâla'a buyurularak ba'zı ihtârât-ı şâdıkâne zihn-i hazret-i pâdişâhîyi tahdîş ile me'mûl-i humâyûnı tağyîr ü tahvîl eylediginden ordu-yı humâyûn ahvâlinin tekşîf ü tefûşî emrine mecbûr itmiş idi.

Âtîde îzâh u beyân olunacağı vechile işbu me'mûriyyet-i tefûşîyyeye kapudân-ı deryâ meşhûr Küçük Hüseyin Paşa 'utekâsından hazîne-i humâyûn ikinci yazıcılığından tefeyyüzle altmış bir târîhinde bâ-rütbe-i vâlâ-yı vezâret Muşul vâlîsi olduğu hâlde tahmînen yetmiş beş yaşında iken Muşul'da irtihâl-i dâr-ı cennet iden ol vakit ferîk ve dâr-ı şûrâ-yı 'askerî re'îsi bulunan Mehmed Tayyâr Paşa ve ma'îyyeti kitâbetine bu 'âciz-i nâmı-ku'l-hurûf me'mûr olarak meşhûdâtını 'avdetde 'arz itmek üzere iken daha İstanbul'a vuşûlümüzden evvel müşârûn-ileyh Mehmed 'Alî Paşa refâkatlerine efâhım-ı ümerâ-yı 'asker-i şâhânenen birkaç zât me'mûr ve ordu-yı humâyûna teslîm olunmak üzere kırk elli biñ kîse nakid altun tevdî' olunarak elli beş senesi muharremi evâsıtında ordu-yı humâyûna gönderilmiş idi. Ol vakte kadar Hâfız Paşa'nın beliyye-i sû'-i tedbîr ve kağı hıdmete me'mûr olsa 'adem-i muvaffakiyet ve kudûm-ı şûmı te'sîriyle İbrâhîm [178] Paşa ile girişdiği meydân muhârebesinde der-ceng-i evvel bir yaylım âteşle beraber kumandasızlık seyyi'esiyle 'asâkir-i şâhâne perâkende vü târumâr ve uğurında fedâ-yı cân itmek üzere söz viren Kürd ü Türkmân ve Yörük ve Kızılbaş begleri ordu-yı humâyûn bozulduğu gibi 'asâkir-i Mısrîyye'den evvel orduyu yağmâya ibtidâr itdiklerinden bozgun takımını Sivas ve Malatya ve Dârende taraflarına münteşir ü perîşân oldukları müşârûn-ileyh müfettiş Mehmed 'Alî Paşa'nın vâsıl olabildiği Malatya'da manzûr u mesmû'ı olmasıyla götürdüğü hazîneyi istîşhâben 'avdet itmiş idi.

Hâkân-ı firdevs-âşiyânın elli beş sene sekiz ay dört gün mu'ammer oldukları hâlde biñ iki yüz elli beş senesi şehri rebî'u'l-âhîrinin on toközuncu şalı günü 'ale's-seher tekmi'l-i enfâs-ı hayât eylediklerini eşnâ-yı râhda bi'l-istihbâr mahzûnen ve müte'essifen der-sa'âdete muvâşalat ve mevdû'-ı

dest-i emânetleri olan mezkûr hazineyi mahall-i 'âlîsine bi't-teslîm Beşiktaş'da kâ'in konaqlarında ârâm itmekde oldukları hâlde sene-i merkûme cümâde'l-âhiresinde Husrev Paşa'nın şadâretinde sır kâtibi Muştafâ Nûrî Paşa'nın ser-'askerliğinde ferîklık rütbesiyle dâr-ı şûrâ-yı 'askerî a'zâlığına me'mûr buyurulmuşlar idi.

Elli altı senesi şevvâlinde Ğalaťa umûr-ı zabtıyyesi ilhâkıyla top-hâne-i 'âmire ferîkliğine me'mûr ve altmış senesi muharremü'l-harâmının toközuncu günü Ğalaťa ve Begoglı zabtıye ve lîmân ve karantina nezâretleri inzimâmıyla top-hâne-i 'âmire müşîrligi tevcîhiyle mesrûriyyetini mûte'âkıb altmış senesi rebî'u'l-evvelinde kerîme-i mûkerreme-i hâzret-i Maîmûd Hânî devletlü 'işmetlü 'Âdile Sultân-ı 'alıyyetü's-şân hâzretlerinin şeref-i izdivâclarıyla müftehîr ü mübâhî olmuş idi.

Papuççı Ahmed Paşa merhûmuñ kapudânlığında donanmâ-yı hümayûn ile denizde gezdiklerinden zâten deryâ kapudânlığını sever ve ma'lûmât-ı mücemmele-i mesbûkası sevkiyle manşib-ı mezkûrı ister olduğu cihetle altmış senesi şehir-i şa'bân-ı şerîfinin altıncı günü Halîl Rif'at Paşa üzerine mesned-i vâlâ-yı kapudânî ile mesrûr olarak hakîkaten tersâne-i 'âmire nizâmâtına ve uşûl-i cedîde üzere birtakım makineler celbine ve cîsr-i cedîde civâr olan havz-ı cedîd-i kebîrîñ inşasına pek çok [179] himmetler sarfıyla meşgûl ve hemân kapudân-ı esbak Çengeloglı Tâhir Paşa ka'bına mevşûl oldukları hâlde altmış üç senesi şa'bân-ı şerîfinin altıncı günü bi'l-infişâl mecâlis-i 'âliyye me'mûriyetiyle tevkîr buyurulmuş idi. Altmış dört senesi cümâde'l-ülâsının yirmi üçüncü günü şâniyen mesned-i kapudânî ile taltîf ve altmış beş senesi rebî'u'l-âhîrinin on altıncı pâzar günü 'asâkir-i şâhâne ser-'askerliğiyle tesrîr olunmuşdur.

Altmış yedi senesi receb-i şerîfinin on altıncı cum'a-irtesi günü mecâlis-i 'âliyye me'mûriyetiyle ser-'askerlikden infişâl ve makâmına hâşşa müşîri Mehmed Rüşdî Paşa hâzretleri ittişâl iderek dört beş mâh mecâlis-i 'âliyye devâm itmişler idi.

Sene-i merkûme şevvâlinin yedinci çârşenbe günü şâlişen mesned-i celîl-i kapudânî ile tebcîl ve altmış sekiz senesi zî'l-hiccesinin on toközuncu pâzar günü mesned-i şadâret-i 'uzmâ ile tefhîm ve on bir mâh kadar îfâ-yı hüsn-i me'mûriyetde mazhar-ı tevfiğ olmakda iken Rusya mes'elesi mu-

kaddimesi olan Prens Mancuķofuñ³⁷ der-sa‘âdete vürûdî tebeddül-i vüke-
 lâyı netîce virmesiyle altmış tokuz senesi şa‘bânınıñ altıncı cum‘a günü şa-
 dâretten mütebâ‘id ve def‘a-i şâniye olarak ser-‘askerlik maķâmına müte-
 şâ‘id ve sene-i merķûme rebî‘u’l-âhırinde Mosķovlu tarafından cür‘et olu-
 nan naķz-i ‘ahdiñ şudûrı harbiñ zuhûrını intâc eylediginden Şumnı ve Erz-
 urûm ve Baķum tarafları için evvel-emirde tertîb olunan ordu-yı hümâyûn-
 lardan Rûmili ordu-yı hümâyûnı kumandasına Mühtedî ‘Ömer Paşa ve
 Erzurûm’a Çırpanlı ‘Abdî Paşa ve Baķum’a Servili Hâşekî Selîm Paşa
 me‘mûr olduklarından muvazzaf ve redîf ve gönüllü olarak üç orduya dört
 yüz biñe yakın ‘asâkir celb ü cem‘ine ve ordu-yı hümâyûnlar nevâķışınıñ
 ikmâline müşârûn-ileyh Rüşdî Paşa hazretleri haşren gayret ve iktizâ iden
 mühimmât ve levâzımât-ı ‘askeriyyeniñ itmâm u tehiyyesine bezl-i kemâl-i
 dirâyet ü himmet top-hâne-i ‘âmire müşîri rıkâb-dâr Rodoslı Ahmed
 Ağa-zâde enderûndan muhrec dâmâd-ı Sultân Maķmûd Hân-ı Sâni Ahmed
 Fethî Paşa merhûm daķı Top-hâneye dâ‘ır levâzımât ve mühimmâtıñ
 ma‘a-ziyâdetin ikmâl ü tedârûkinde ‘arz-ı istikâmet ve hamıyyet ü gayret
 iderek müşârûn-ileyhim ser-‘asker [180] ve müşîr paşalar haķerâtınıñ sa‘y
 ü iķdâmları ve huşûşıyle müşârûn-ileyh Rüşdî Paşa hazretleriniñ âsar-ı
 ber-güzîde-i farķ-ı dirâyet ve himmet-i fevķa’l-‘âdeleri şemeresiyle mühim-
 mât-ı tedâfû‘î vü tecâvüzî tehiyye vü ikmâl olunarak ‘asâkir-i şâhâneye bâ-
 liğan-mâ-belağ kifâyet itdikden mâ-‘adâ haķ, yed-i devlet-i ‘aliyyede ol-
 dıķını evvel-be-evvel taşdîķ iden İngiltere devlet-i faķîmesiniñ ‘arz-ı
 mu‘âvenet ü himmeti şemeresiyle vâķi‘ olan teşvîķâtı üzerine kendüsiyle
 berâber mu‘âvenet iden Fıransa ve Sardunyâ orduları mühimmâtınıñ ik-
 mâl-i noķşânlarına kifâyet itmiş ve toğrısu müşârûn-ileyhim Mehmed ‘Alî
 Paşa ve Mehmed Rüşdî ve Ahmed Fethî Paşa haķerâtınıñ bu bâbdaki iķ-
 dâm u muvaffaķiyet ve hele müşârûn-ileyh Rüşdî Paşa hazretleriniñ ârâ-yı
 Felâtûn-pesendânelerindeki haķķ-ı ‘âlîleri azherûn-mine’z-zükâ rû-nümâ-
 dır. Si‘âyet-i erbâb-ı nifâķ-ı Mûseviyye şadr-ı esbak Muştafâ Reşîd Paşa
 merhûm ile beynlerini bozarak ba‘zı ihtilâsât ‘azviyle haķlarındaki tevec-
 cühât-ı celîle-i haķret-i ‘Abdû’l-Mecîd Hânî tağyîr idildiginden sevk-i mu-
 ķadderât ile yetmiş senesi cümâde’l-ûlâsınıñ birinci pâzar-irtesi günü infi-

olan Gâzî Evrenos Beg'e gönderdikleri iltifât-nâme-i şâhânelerinde "huşû-şen 'umûmen Rûmîlî vilâyetine şeyhu'l-islâm ta'yîn olunan fahru'l-fuzalâ Elvân Fakîh zîde 'ilmuhû'ya ri'âyet idüp gözleyesin" 'ibâre-i hikmet-inâresiniñ mûnderic görüldüğüne nazaran zıkr olunan "şeyhu'l-islâm" ta'bîri ibtidâ Hudâvendigâr Murâd Hân-ı Evvel zamân-ı humâyûnlarında ta'yîn ü telaffuz buyurulmuş olduğu añaşılıyor. Her ne ise memâlik-i 'Osmâniye müftîliği 'unvân-ı celîlî ki meşîhat-ı İslâmiyye ma'nâsınadır, Sultân Murâd Hân-ı Şânî-i Gâzî hazretleri 'aşr-ı 'âlîsiniñ müşâdif olduğu sekiz yüz yirmi sekiz târihinde ibtidâ Mehmed Şemsü'd-dîn El-Fenârî hazretleri nâm-ı fezâ'il-ittisâmlarına izâfe buyurulmuşlardır.

Enderûn-ı Humâyûndan Tefeyyüz İden Şeyhu'l-İslâmların Birincisi Mîrzâ Muştafâ Efendi

Enderûn-ı Humâyûndan Tefeyyüz İden Şeyhu'l-İslâmların Birincisi ve Cümlesiniñ Yetmiş Üçüncüsü Mîrzâ Muştafâ Efendi. Naşbı, sene 1126. Müddet-i Şehr: 6, Yevm: 15.

Şeyhu'l-İslâm-ı müşârûn-ileyh şudûr-ı 'izâmdan 'Abdu'r-Ra'ûf Efendi [183] nâm zât-ı şerîfiñ ferzend-i edîb ve necî-i necîbidir. Biñ kırk hudûdında 'âlem-i şulhûda vaz'-ı kadem ve esnâ-yı tufûliyetlerinde âsûde-nişîn-i güzâr-ı sarây-ı cinân ve cennet-mekân Sultân İbrâhîm Hân hazretleriniñ eyyâm-ı saltanatlarında sarây-ı humâyûn ağaları silkine kabûl olunarak yâverî-i isti'dâd-ı mâder-zâd ile sarây-ı humâyûn hâcelerinden Mîrzâ Mehmed Efendi ve emsâli efâzıl-ı kirâmûn halka-i cem'iyet-i müdâreselerine vuşûl ile a'lâ-yı merâtib-i fazl u kemâle 'urûc itmek mirkâtına vaz'-ı akdâm u himmet itmiş idi. Tahşîl-i kemâle muvaffak olduğdan sonra meşhûr Muştâhib Muştafâ Paşa'nın taşra ihrâcında şâhib-i terceme dahî sarây-ı humâyûndan birlikde çıkarak hasbe'l-isiti'dâd şeyhu'l-islâm Minkârî-zâde Yahyâ Efendi merhûmdan bir kat dahî telemnûze devâm eyledikleri esnâda medrese-i hâric ile tarîk-i tadrîse dâhil ve müşârûn-ileyh Yahyâ Efendi'nin dâmadları Muştafâ Efendi merhûmın Anadolî şadâretinde tezkirecilikleriyle nâ'il-i iltifât-ı efâzıl olmuşlar idi.

Biñ seksen üçde Kamanîçe Kâl'ası fethi müyesser oldukça mevleviyet tevcîhiyle bekâm ve itmâm-ı müddeti müt'e'âkib olan biñ seksen altıda Yeñişenir kazâsı ihsânıyla nâ'il-i merâm olup toksan ikide Mısr-ı Kâhire ve toksan yedide Mekke-i Mükerrreme ve İstanbul kazâlarıyla tesrîr ve toksan toktuz cümâde'l-âhiresinde mükerreren kazâ-yı İstanbul ile tevkîr buyurulmuş iken yüz rebî'u'l-âhîrinde ma'zûlen Kıbrıs cezîresine nefy ü iclâ ve ba'de'l-ıtlâk biñ yüz altı şa'bânında Rûmili kâdî-'askerligiyle kadri a'lâ ve 'azlleri vukû'ını müt'e'âkib mükerreren mesned-i mezkûr ile kâm-revâ olmuşlar iken tekrâr Sinob'a iclâ ve biñ yüz on beş senesinde 'afv ü ıtlâk ile mazhar-ı eltâf-ı şehriyâr-ı mekârim-ârâ olmuşlardır.

Biñ yüz yirmi zi'l-hiccesinde üçüncü def'a şadâret-i Rûmili ile kâm-bîn ve ba'de'l-infişâl ihtiyâr-ı inzivâ ile hâlvat-güzîn olmuşlar idi. Biñ yüz yirmi altı zi'l-hiccesinde bi'l-istihkâk şadr-ı celîl-i fetvâya müttekâ-pîrâ-yı ibcâl olmuşlardır.

Müşârün-ileyh-i rahmetullâhi 'aleyh umûr-ı külliye-i devlet-i 'aliyye-niñ cerh ü ta'dîline müt'e'allık umûrda mu'tlakul-lisân ve 'azm-i şöhet ü şân ve kıdem ü ehliyet ü fazîlet-'unvân [184] hasebiyle mesned-ârâ-yı fetvâ olanlara 'âdetâ rakîb olduklarını izhâr ü i'lân hâlinde bulunduklarından İstanbul kazâsı ve şadâret-i Rûm'dan 'azl ü infişâllerinde Kıbrıs cezîresiyle Sinop şehrine nefy ile giriftâr-ı mihen oldukları gibi Edirne'de kâdî-'asker olan Dâmâd-zâde ve Hâmid-zâde Ahmed ve 'Abdullâh Efendiler haklarında rikâb-ı hümâyûna taqdîm olunan manzûm 'arz-ı hâl müşârün-ileyhiñ tebe'asından ba'zılarının şânî'a ve desîsesi olmak üzere rikâb-ı hümâyûna i'lâm olunmağla biñ yüz yirmi yedi senesi rebî'u'l-âhîrinde câh-ı celîl-i fetvâdan infişâl ile Trabzon'da ikâmete îşâl olunmağla tekrâr celâ-yı vâcana dūçâr olmuşlar idi. Bir müddet soñra ba'de'l-ıtlâk Mîr-gün'da sâhil-hânelelerinde ikâmet ü istirâhat üzere iken biñ yüz otuz beş senesi şaferiniñ üçüncü günü kemâl-i teyakkuz ü intibâh üzere oldukları hâlde irtihâl-i dâr-ı cinân iderek Kâleder-hâne kurbındaki hâneleri pîş-gâhında binâ vü ihyâsına muvaffak buyurulmuş oldukları mekteb-i şerîf kurbındaki gûristânda müterakıbyı yevm-i beşâret-bedîd-i mevâ'id-i Cenâb-ı Rabb-i Vahîd olmuşlardır.

Müddet-i fetvâları 'ahd-i şâltanat-ı Ahmed Hân-ı Sâlis'de altı mâh on beş gündür. İbtidâ-yı neş'etlerinden hâtime-i hayât-ı müste'ârlarına kadar

toğksan seneyi mütecâviz olan evkât-ı 'ömr-i 'azîzleri neşr-i 'ulûm-ı müte-nevvi'a ve fûnûn-ı müte'addide ile güzêrân itmiş bir fâzıl-ı bî-müdânîdir. Sûre-i Şerîfe-i Nebe'e hâşiyesi ve Türkî eşrât-ı sâ'at risâlesi ve Şâh Hüseyin Hikâyesi cümle-i mu'elleft-ı fâzılânelerinden olduğu mervîdir. Rahmetullâhi Ta'âlâ 'aleyhi rahmeten vâsi'aten.

İkincisi Çerkes Halîl Efendi

Enderûn-ı Hümâyûndan Tefeyyüz İden Şeyhu'l-İslâmların İkincisi ve Cümlesinin Yüz Otuz Üçüncüsü Çerkes El-hâc Hâfız Halîl Efendi. Sene 1194. Müddet-i Sene: 1, Mâh: 7, Yevm: 16.

Şeyhu'l-İslâm El-hâc Halîl Efendi, biñ yüz yetmiş birde şeref-i cülûsları müzeyyin-i cerâyid-i veķâyî'-nûvîsân olan cennet-mekân Sultân Muştâfâ Hân-ı Şâliş hazretlerinin ibtidâ dünyâya gelen kerîme-i mükerrermeleri Hibetullâh Sultân için tedârük olunan dâyenin Çerkes'de bî-kes kalan küçük oğlu olup murzî'a-i mûmâ-ileyhâ cennet gibi sarâya alınmış iken kül-lü-yevm âh u figân ve huşûsiyle sultân-ı 'aliyyetü's-şânın hıdmet-i [185] rezâ'atında eşk-i tahassür ü esefle imrâr-ı zamân eylediginiñ sebebini bilenler hakân-ı zamâna beyân itdiklerinde dâye-i mûmâ-ileyhânın ta'rîf ü beyân eylediği üzere Çerkes'e âdemler tesyîr ve bulup getürmeleri için irâ'e olunan tedbîr, muvâfık-ı takdîr olarak müddet-i kalîlede bulunup harem-i hümâyûna getirülmüş idi. O günlerde kadem-nihâde-i 'âlem-i şuhûd olup vücûd-ı ma'âlî-sûdiyla iftîhâr olunan cennet-mekân Sultân Selîm Hân-ı Şâlis efendimiz hazretlerinin hademeleri 'idâdına ilhâk buyurılacağı ya'nî ol vakit ıstılâhnca efendi etbâ'îsi olacağı vâlidesine ta'rîf olunup nihâyet-i zamân-ı Muştâfâ Hân'de efendî-i müşârûn-ileyh dañı Sultân Selîm Hân hazretleri gibi perverde-i nâz u na'im olduğu hâlde Sultân Muştâfâ Hân gözden nihân olunca harem-i hümâyûndan hazîneye irsâl ve devr-i 'Abdu'l-Hamîd Hân-nî'de on beş sene kadar veliyy-i ni'meti olan Sultân Selîm'den ırağ düşdigine me'yûs olmak âteş-i ciger-sûzını mâ'ül-hayât-ı tahşîl-i 'ilm ü ma'rifete icrâ-yı sa'y u küşîşle itfâya himmet itmekde iken iki yüz üç senesi Selîm Hân-ı Şâliş tâc-ı saltanata vâriş ve devlet-i 'aliyyeye hâris-i bâ'îş oldukla-

rında def'aten hazine kethudâlığı ile tebcîl ve her söz kendüsiyle tekmi'l olduğu müstagnî-i beyân u tafsîldir.

On üç sene şofra Ğalata mevleviyeti ile sarây-ı hümâyûndan çerâğ buyurulmasını recâ ve on altı senesi mevleviyyet-i mezkûre ile tarîk-i 'ilmîye dâhil olduğdan şofra on sekiz senesi Mekke-i Mükerreme pâyesiyile muvakkar ve sene-i mezbûrede haremîyle berâber îfâ-yı farîza-i hacca muvaffakiyet şerefi müyesser olup 'avdetinde pâye-i refî'a-i İstanbul'a mevşûl ve çok geçmeksizin Anadolî kâdî-'askerliği ile makbûl-i aşhâb-ı 'ukûl oldılar. Yirmi dörtde Rûmîli pâyesiyile tebcîl ve mecâlis-i 'âliye-i meşverete me'mûriyetle vak' u i'tibârı tekmi'l buyurulmuş idi. Yirmi sekizde bi'l-fi'l Rûmîli kâdî-'askerliği câh-ı celîlini hâ'iz ve otuz dört senesinde yine tekrârı câ'iz olmağla sene-i merkûme zi'l-ka'desinde infişâl ve 'azliniñ sekizinci günü makâm-ı vâlâ-yı meşîhat-i islâmîyyeye iş'âd ve ittîşâli erbâb-ı 'aql u inşâfîñ bâ'îş-i iftîhârı olmuş idi.

Müddet-i meşîhatlarında muğâyir-i ma'delet hareteke ictisârı mesmû'-ı şehriyâr-ı bâ-iktîdâr olmamış iken fetret-i millet-i Rûm zuhûrında ba'zı si'âyet-i hamkâ ihânetiyle makâmından dûr olması için 'azv olunan kuşûr hasebiyle kendüleri Kara Hışâr-ı Şâhib'e ve halîleleri [186] hâcce hanım dañi Burûsa'ya nefy ü iclâ olunmuşlar idi. Kara Hışâr'a vuşûlünde hanım-ı mûmâ-ileyhâ cellâd-ı bî-dâd elinde nûş-ı şahbâ-yı şehâdet itdigin istühbâr eyledikte evân-ı pîrîde emsâli nâ-şinîde böyle bir dâhiye-i dehyâya 'adem-i tahammülle güm-kerde-râh-ı şu'ûr olup hâ'iz-i rûtbe-i şehâdet olmağın Kara Hışâr'da Gedik Ahmed Paşa câmi'-i şerifi sâhasında defîn-i hâk-i tâb-nâk olmuşlardır.

Müddet-i fetvâları 'aşr-ı Sultân Mañmûd Hân-ı Sâñî'de bir sene yedi ay on altı gündür. Müşârûn-ileyhiñ Câmi'-i şerîf-i Ebî Eyyûb-ı Enşârî'de ramazân-ı şerîflerde imsâkdan şalât-ı fecre kadar Qur'ân-ı 'Azîmü's-şân tilâvet olunmak ve sâ'ir aşhâb-ı hayrât ile müvâcehe-i sa'âdetde zevcesi hâcce hanımîñ ve kendüleriniñ isimleri yâd kılınmak ve enderûn-ı hümâyûnda mañall-i neş'eti olan hazine-i hümâyûn koğuşında senede bir def'a mevlid-i şerîf kırrâat olunmak üzere vâfî nukûd vakfına muvaffakiyetleri ve cânib-i Hicâz-ı mağfîret-tırâzda ba'zı âşâr-ı hayriyyeleri vardır. Müşârûn-ileyh 'ilm-i tefsîr ü hadîşde ferîd-i devrân ve nañv u mantık u ma'ânî ve fıkñ-ı şerîf ve uşûl-i be-

di' u beyânda vahîd-i zamân, hâfızul-Kur'ân, ma'lûmâtı müselleme, hâce-i ci-hân, îfâ-yı farîza-i hacc u zekât ile müşârün-bi'l-benân, şâlih u müttakî, 'âbid ü muşallî, sahî vü kerîm, 'âkil ü halîm, şabîhu'l-vech, tavîlül-kâme, vecîh ü vakûr, fart-ı zekâ vü isti'dâd ile meşhûr bir zât-ı müstecmi'u'l-kemâlât idi.

'Ulûm-ı edebiyede âdem yetiştirmeğe ziyâde i'tinâsı olduğına Şâlih-zâde Rüşdî Mollâ Efendi gibi nihrîr-i bî-nazîri ve mektûbîleri yamağı olup mu'ahharan vak'-nüvîs ve takvîm-hâne-i 'âmire nâzırı ve bi'd-defe'ât kâdî-'asker olan Teşrifât-ı Kadîme ve Üss-i Zafer mü'ellifi ve Mustazraf mütercimi olan Şahhâflar Şeyhi-zâde Es'ad Efendi'yi yetiştirmesi delîl-i celîldir. Rahmetullâhi 'aleyhim rahmeten vâsi'aten.

Üçüncüsü Yâsinî-zâde 'Abdu'l-Vehhâb Efendi

Enderûn-ı Hümâyûndan Tefeyyüz İden Şeyhu'l-İslâmların Üçüncüsü ve Cümlesinin Yüz Otuz Dördüncüsü Yâsinci-zâde Es-seyyid 'Abdu'l-Vehhâb Efendi. Naşır: Sene 1236. Müddet-i Def'ateyn, Sene: 6, Şehr: 6, Eyyâm: 27.

Müftî-i müşârün-ileyh hazretleri Kara Deniz sâhilinde kâ'in şehr-i Sinob'un zirvesinde medfûn-ı hâk-i 'itr-nâk olan Seyyid Bilâl Hazretleri'nin neslen-ba'de-neslin sülâle-i tâhirelerinden olduğu müşbet olup Ayaşofya-i Kebîr Câmî-i Şerîfi'nde yâsin-hânlık cihetine mutaşarrıf olan Seyyid Muştafâ Efendi-zâde 'ulemâ-yı 'aşr-ı 'âlî-i [187] Sulţân Selîm Hân-ı Sâlis'den Es-Seyyid 'Osmân Efendi'nin şulbinden bin yüz yetmiş iki senesi hılâlinde 'âlem-i şuhûda vürûd iderek on yaşında iken 'aşr-ı Muştafâ Hân-ı Sâlis'de dârü's-sa'âde ağası şefâ'atiyle enderûn-ı hümâyûnda kılâr-ı hâşşaya dâhil olarak Sulţân Selîm-i Şehîd-i sa'îdin şehzâdeliklerinde etbâ'îlikleri şerefini ihrâz ve sinn-i tufûliyyetlerinde bidâyet derslerini müte'âkıb ol evânın mütebhhirînin-den kemâl-i şalâh-ı hâl ile 'ulûm-ı 'âliyenin ekşerîsini müktesib fuzalâ-yı kümmelînden Gelenbevî İsmâ'îl Efendi merhûmuñ sarây-ı hümâyûn agavâtından ba'zılarına mâhiyye ma'âş i'tâsıyla ta'lîm-i 'ilm ü kemâl itdiği vakte teşadûfle müşârün-ileyh dahî bu encümen-i celîle-i dânişe dâhil ve müşârün-ileyh hazretlerinden 'ulûm-ı şer'iyye vü 'akliyye vü nakliyye ve fezâ'il-i

fünûn-ı fer'ıyyeyi vus'-ı beşeriñ ta'alluk itdiği imkâna tevfiķan tahşil eylemişler idi. 'Aşr-ı 'âlî-i 'Abdu'l-Hamîd Hânî'de biñ iki yüz rebî'u'l-evvelinin on ikinci kırâ't-ı resmiyye-i menkabe-i celîle-i Nebeviyye günü bâ-ru'ûs-ı hümâyûn müderrislikle çerâğ olarak cennet-mekân kılâr-ı hâşşa hâcesi 'Abdu'r-Rahîm Efendi merhûmuñ birâder-i ekberi olup fezâ'il-i şöhret-i 'ilmiyyesi şark u garbı ihâta itmiş ve hâne-i fazîletleri encümen-gâh-ı 'ilm ü 'irfân u fazîlet bulunmuş ve bâb-ı dâr-ı şerîfi üzerine "veleni'me dâru'l-'ilm" levhasını ta'lik eylemiş olan meşhûr Palabıyık Hâce'den istikmâl-i 'ilm ü kemâl ve devr-i medâris-i 'âliye ile istihsâl-i şöhret ü ikbâl iderek Bâyizîd Câmi'-i Şerîfi'nde neşr-i 'ulûm ile dâhil-i halka-i dersleri olan yüz elliden ziyâde talebeyi i'tâ-yı icâzetle bunlardan zühûr iden meşâhîr-i 'ulemâ-yı a'lâm dahı beyne'l-'ulemâ hakîķaten başka başka müşârûn-bi'l-benân olmuşlar idi. Devr-i mekâsib-i medâris ve kaţ'-ı menâsıb u merâtible evvelâ Selânik kazâsına ve sarây-ı hümâyûnda pederimle bir koğuşdan neş'et iderek tahşil-i 'ilmde şürekâsından bulunduğundan biñ iki yüz yirmi beş târîhinde vilâdet-i 'âcizânemi lutfen tebrîk için pederimiñ hânesini teşriflerinde şeyhu'l-islâm 'Ömer Hülûşî Efendi bilâd-ı erba'a pâyesi tevcîhi için müşârûn-ileyh hazretlerini da'vet ve tevcîh-i pâye-i mezkûra himmet itdiklerinden müşârûn-ileyh mesrûr olup pederime hitâben, "Ahmed 'Atâullâh size 'atıyye-i Cenâb-ı Hudâ ve pâyede bize 'atâyâ-yı Hazret-i Mevlâdır ve burada zühûrî tarafeyniñ sebât-ı hülûşına dâldir" iltifâtıyla 'avdet itdiklerini pederim hikâye ider idi. Yirmi altı senesi evâsıtında sefâretle Îrân'a me'mûren 'azîmet ve hüsn-i hitâm-ı maşlahatla yirmi yedi evâ'ilinde 'avdetlerinde [188] Mekke-i Mükerreme pâyesi ihsân ve yirmi sekizde İstanbul pâyesiyle handân ve otuz bir senesi zil-hiccesi gurre-sinde Şıdkî-zâde Ahmed Reşîd Efendi infişâlinde şadâret-i Anadolı ve otuz üç rebî'u'l-âhıriniñ yirmi ikinci günü Tevfîk Efendi hafîdi Şiddîk Molla Efendi infişâlinde nekâbet-i eşrâf manşıbı ve otuz beş târîhinde Rûmili şadâreti pâyesi ve otuz altı cümâde'l-âhiresiniñ yirmi altıncı günü Çerkes Hacı Halîl Efendi 'azlinde Şarıķçıbaşı Ahmed Efendi me'mûriyetiyle da'vet ve mesned-i meşîhat-ı İslâmiyye ile rehîn-i meserret olarak yirmi ay kadar ferîh ü fahûr emr-i fetvâya vaz'-ı imzâ vü 'unvân eylemişler idi.

Otuz sekiz senesi saferü'l-hayrınıñ yirmi beşinci günü Şıdkî-zâde Ahmed Reşîd Efendi'niñ naşbıyla bunlar ma'zûl olup İzmîd'i isrâ ile iclâ ve to-kuz ay şoñra der-sa'âdete da'vetine ruḥşat-ı seniyye sezâ buyurulmuş idi. Hâ-

ne-i fezâ'il-âşiyânelerinde müzâkerât-ı 'ulûm u fûnûn ve du'â-yı te'ebbüd-i 'ömr ü ikbâl-i pâdişâh-ı merâhim-makrûn ile meşgûl oldukları hâlde yeñiçerilerin ilğâsı emrinde hıdmeti mesbûk olmak cihetiyle taфра-fürûş-ı ikbâl olan Kâdî-zâde Tâhir Efendi'nin tavr-ı girânı, tahammül-güdâz olmak zerî'asıyla biñ iki yüz kırk üç târîhi şevvâl-i şerîfinin yirmi ikinci günü şâniyen câh-ı vâlâ-yı fetvâ ile taltîf buyurularak bu kerre beş seneden bir mâh nokşân makâm-ı celîl-i fetvâda îfâ-yı hak-k-ı vezâyife bezl-i tüvân ve istihsâl-i rızâ-yı Hâkân-ı huld-âşiyâna muvaffak olmuş ve haklarında teveccühât-ı şâhâne ber-kemâl bulunmuş ise de nehâfet-i vücûdlarına munzam olan sinn-i şeyhûhet ü pîrî istirâhatlarını müstelzim olduğundan kırk sekiz senesi ramazân-ı şerîfinin on yedinci günü ma'zûlen hâne vü sâhil-hânelerinde ikâmetle du'â-yı 'ömr ü âfiyet ve muvaffakiyet-i celîle-i hazret-i pâdişâhiye meşgûl oldukları hâlde kırk tokuz senesi ramazân-ı mağfiret-nişânının yirmi altıncı günü rihlet ve Kadir Gicesi vedî'at-ı lahd-i mağfiret olmuş ve şalât-ı cenâzelerinde bulunmak üzere hâkân-ı huld-âşiyân Sultân Mahmûd Hân-ı Şânî efendimiz hazretleri mahşûşen Çerâgân sâhil-saray-ı humâyûnlarından erkence Fâtîh Câmi'-i Şerîfi'ne muvâşalatla farz-ı kifâye olan şalât-ı cenâzeyi cemâ'at-ı keşîre-i müs-limîn ile berâber edâ ve du'â vü tezkiye-i mükerrerelerinde hüsn-i şehâdet-i humâyûnlarını beyân ve îşâr-e eşk-i esefle bu cihetle dahî velî-ni'metlik şân-ı kat-ender-kat îfâya bezl-i 'inâyet ü i'tinâ buyurdıkları manzûr-ı fakîr olmuştur. Müşârûn-ileyhiñ âşâr-ı sâ'iresi mervî [189] ve "Hulâşatü'l-Burhân Fî İtâ'ati's-Sultân" nâm bir risâle-i müfîdesi manzûr u mevcûd bulunmuştur.

Müşârûn-ileyh, şânî-i İbni Kemâl ve Ebu's-Su'ûd bir vücûd-ı mes'ûd idi. Kâffe-i harekât u mu'âmelâtında devlet-i 'aliyye ve millet-i İslâmiyyeyi hoşnûd olarak bırakmış ve Bâyezîd Câmi'-i Şerîfi'nde ve bir def'a da hâne-i feyz-âşiyânelerinde birçok talebeye izn ü icâzet virerek 'ilm-i kelâm ve uşûl ve hadîşden ba'zı te'lîfata muvaffak oldukları mervîdir. Hâşıl-ı kelâm müşârûn-ileyh hazretleri Şemsü'd-dîn Fenârî, Fahrü'd-dîn 'Acemî, Dürer şâhibi Molla Husrev ve Molla Gûrânî, 'Alâ'üddîn Çelebi, Zenbîlî 'Alî Efendi, İbni Kemâl ve Ebu's-Su'ûd'a şânî ve belki bunlara müdânî bir nih-rîr-i bî-nazîr idi. Müşârûn-ileyhiñ nekâbet-i eşrâfa nâ'il olmuş ve Rûmîli şadâreti pâyesine irtikâ itmiş 'İlmî Molla Efendi nâmındaki maḥdûmı seksen tokuzda irtihâl itmiş ve müşârûn-ileyhden mütevellid ba'zı ahfâdı mevcûd bulunmuştur. Rahmetullâhi 'aleyhimâ rahmeten vâsi'aten.

Enderûn-ı Hümâyûndan Neş'et İden Kâpudân- nân-ı Deryânîñ Terceme-i Hâlleridir:

Kâpudân paşaların pîş-rev ü re'îsleri cennet-mekân şehzâde Süley-
mân Paşa İbni Orhan Hân 'aleyhime'r-raḥmetü ve'l-gufrân ḥazretleridir ki
terceme-i hâl-i sa'âdet-iştimâllerile bütün tevârîḥ-i devlet-i 'aliyye münev-
ver ü müzeyyendir. Raḥmetullâhi Ta'alâ 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten.

Birincisi Maḥmûd Paşa-yı 'Adnî

Enderûn-ı hümâyûndan tefeyyüz iden kâpudânân-ı deryânîñ birincisi
ve cümlesiniñ üçüncisi cennet-mekân Fâtih Sultân Mehmed Hân ḥazretleri
'aşr-ı 'âlîsinden şehîd Maḥmûd Paşa-yı 'Adnî'dir. Tercemeleri şadr-ı
a'zamlar terâcim-i ahvâli şaḥâyifini tezyîn ü tenvîr itmişdir. Raḥmetullâhi
'aleyhi raḥmeten vâsi'aten. 872.

İkincisi Şokullı Mehmed Paşa

Bunların ikincisi ve cümlesiniñ on dördüncüsü Kânûnî Sultân Süley-
mân Hân ḥazretleri 'aşr-ı 'âlîsinden Şokullı Mehmed Paşa-yı Tavîl-i şehîd-
dir ki tafşîl-i hâl-i sa'âdet-iştimâli ser-nâme-i şaḥâyif-i şudûr-ı 'izâma zî-
net-sâz olmuştur. Raḥmetullâhi 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten. 952.

Üçüncüsü Dâmâd Küçük Piyâle Paşa

Bu sefînelerin üçüncüsü ve cümlesiniñ on altıncısı olup dört sene ke-
mâl-i ikbâl ü istikâmetle mevc-âver-i hûkûmet olduğu eşnâda Mora'yı
ser-te-ser istîlâ ve Anabolı kâpudânını dâḥil-i silk-i sebâyâ ve Ak Deñiz'de
meşhûr büyük muḥârebede galebe-i kâmileye nâ'iliyyetle İspanya'dan Cer-

be cezâresini feth ile ahkâm-ı hükûmet-i 'âdileyi [190] infâz u i'lâ ve Sakız'ı teşhîr iderek neşr-i kelimetullâhi'l-'ulyâya muvaffak olduğdan şofîra vezâret-i kube-nişînî makâmına i'tilâ ve şehzâdeliklerinde Sultân Selîm Hân-ı Şânî kerîmesiniñ izdivâcıyla kadri bâlâ oldığı hâlde Çelebi-zâde İsmâ'il 'Âşım Efendi merhûmuñ,

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Muttaşıl üç gice bedr olmaz felekde kurş-ı mâh
Sofrasında kor mı gerdûn kimseniñ nânın tamâm

me'âline mâ-şadağ olarak ecel-i mev'ûdiyla irtihâl-i dâr-ı bekâ ve Gâla-ğa'daki câmi'i hatîresinde defîn-i hâk-i 'anber-sâ olan 'aşr-ı şehriyâr-ı mü-şârün-ileyhden Hırvatıyyü'l-aşl Küçük Piyâle Paşa-yı Gâzî'dir. Rahmetullâhi 'aleyh. Müşârün-ileyhiñ İspanya donanmasına galebesinde zamânı şu'arâsından Birrî Çelebi'niñ söylediği ebyâtdır:

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

- 1 Ben bu gafletde iken gûşıma irdi bu nidâ
Didiler aç gözünü eyle tazarru'la du'â
- 2 İdüp İspanya donanmâsını yer yer yağmâ
Kâla-i Cerbe'yi feth itdi Piyâle Pâşâ

Müşârün-ileyh Çârsû Başı'nda Mercân Câddesi'nde sebîl ve fevkinde mekteb inşâsıyla evkâfını tanzîme muvaffak olmuştur. Rahmetullâhi 'aleyhi rahmeten vâsi'aten. 971.

Dördüncisi Silahdâr Cıgala-zâde Sinân Paşa

Bu gürûhuñ dördüncisi ve cümlesiniñ yirmi birincisi 'aşr-ı Murâd Hân-ı Şâliş'den silahdâr Cıgala-zâde Sinân Paşa'dır. Tercemesi şadr-ı a'zamlar şırasında hâme-zîb-i tafşîl olmuştur. Rahmetullâhi 'aleyh. 997.

Beşincisi Filibeli Hâfız Paşa

Bu takımın beşincisi ve cümlesinin yirmi altıncısı Ahmed Hân-ı evvel 'aşrından Filibeli Hâfız Ahmed Paşa'dır. Tercemesi şadr-ı a'zamlar sırasındadır. Rahmetullâhi 'aleyh. 1018.

Yedincisi Öküz Mehmed Paşa

Bu zevrakların yedincisi ve cümlesinin yirmi sekizincisi 'aşr-ı Ahmed Hân-ı Evvel'den silahdâr Öküz Mehmed Paşa'dır. Tercemesi şadr-ı a'zamlar tercemesini tezyîn eylemiştir. Rahmetullâhi 'aleyhi rahmeten vâsi'aten. 1020.³⁸

Sekizincisi Kâra Dâvud Paşa

Bu sınıfın sekizincisi ve cümlesinin yirmi sekizincisi 'aşr-ı Ahmed Hân-ı Evvel'den Bosnalı Hâ'ın Kâra Dâvud Paşa'nın terceme-i sû'u'n-netîce-i a'mâl-i siyâhı ve nâm-ı küfrân-encâmı mûcib-i nefrîn olmuştur. 1026.

Tokuzuncısı Cânpulâd-zâde Silahdâr Muştafâ Paşa

Bu sefâyinin tokuzuncısı ve cümlesinin otuz dördüncüsü 'aşr-ı Murâd Hân-ı [191] Râbi'den Cânpulâd-zâde Silahdâr Muştafâ Paşa'dır. Müşârün-ileyh Ak Deniz seferinde iki kıt'a İspanya sefînesini ahz u esîr ve nice hıdemât-ı mâdiheye muvaffakiyetle ibrâz-ı dilrîye himmetini teşmîr eylemiş ise de,

38. Altıncısı asıl metinde yoktur.

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fa'ûlün)

Siper yokdur kazâ tîrine karşı
Turulmaz nâvek-i takdîre karşı

mişâl-i müsellemince Erzurûm 'asâkir süriciliginde bahâne-i takşîr ile mak-
tûlen şehîd ve 'âzim-i semt-i sa'îd olmuştur. Rahmetullâhi 'aleyhi rahme-
ten vâsi'aten. 1041.

Onuncısı Silahdâr Muştafâ Paşa

Bu furtunanın onuncısı ve cümlesinin otuz altıncısı Murâd Hân-ı Râ-
bî 'aşr-ı 'âlîsinden Silahdâr Muştafâ Paşa'dır. 'Ahd-ı İbrâhîm Hânî'de Ta-
meşvâr'da şehîd edilmiştir. Rahmetullâhi 'aleyhi rahmeten vâsi'aten. 1047.

On Birincisi Silahdâr Siyâvuş Paşa

Bu nehrin on birincisi ve cümlesinin otuz dokuzuncısı 'Aşr-ı İbrâhîm
Hânî'den Silahdâr Siyâvuş Paşa'nın tercemesi şadr-ı a'zamlar sırasında taf-
şîl olunmuştur. Rahmetullâhi 'aleyhi rahmeten vâsi'aten. 1051.

On İkincisi Hanya Fâtîhi Silahdâr Gâzî Yûsuf Paşa

Bu kâmûsuñ on ikincisi ve cümlesinin kırk ikincisi 'aşr-ı İbrâhîm Hâ-
nî'den Hanya fâtîhi Silahdâr Gâzî Yûsuf Paşa-yı kal'a-güşâdır ki Girid'de
makâm-ı vulât-ı kirâm olan Hanya ma'kıl-ı metînini elli beş gün zarfında ke-
mâl-i dirâyet ü celâdetle zann u tahmîn kadar telefât vermeyerek feth ü teshîr
ü ta'mîr ile İstanbul'a vürûdında evvel-emirde egerçi şeref-i müşâheretle
i'zâz buyurulmuş ise de nezd-i kal'a-sitânî ve sefer-dânî vü seyâhat-şî'ârîde
meşhûr üç sene ve bu 'âcize dañi meşhûd olan Kandiye Kal'ası gibi metî-

nû'l-menâhil bir hışn-ı 'aşîrû'l-menâliñ zamân-ı geşt ü güzâr-ı deryâ olmayan mevsim-i şitâda hemân bi'l-'azîme fethi irâdesine muhâfaza-i nâmûs-ı devlet kaşdıyla bî-vakt ü hengâm ve bilâ-tedârûk u ihtimâm ikdâm u hareketiñ 'âkıbeti nedâmetden başka şey'i ve bir gûne fâ'ideyi netîce virmeyeceğinden hulûl-i mevsim-i geşt ü güzâr-ı deryâ olan evvel-bahâra kadar tehiyye-i levâzım-ı seferiyye ve tedârûk-i mühimmât-ı harbiyyeye himmet ve mühimmât-ı nâkışanıñ itmâm u ikmâline müsâ'ade buyurulur ise bi-'inâyetillâhi Ta'âlâ fethi müyesser olacağı cevâbını 'arz u i'tâyâ cür'et eylediği anda bilâ-emân mañnûkan ve mağdûren şehîd ve ol gâzî-i mücâhid-fi-sebîlillâh Üskûdâr'daki Selîmiyye Tekyesi karşusunda takbîr ü tecrîd idilmiştir.

Bu kazâ-yı nâgehânî vukû'ını müte'âkıb lâ-yu'ad devâhî-i deryâ mevc-âver-i sevâhil ü mersâ olarak Venediklü Mora muzâfâtından olan Koron ve Moton ve Balyabadra [192] sevâhilini bâ-serhâ yağmâ ve ehl-i İslâmdan beş biñ kadar sebâyâ ve katı vâfir eşyâ-yı girân-bahâ ihtilâs u istirâkına ictirâ ve birçok ehl-i İslâmı dâhil-i 'idâd-ı şühedâ iderek bu sür'at-i âteş-i gazab ve cesâret-i nâ-be-mağal kulûb-ı ehl-i İslâmda lehebân olarak istûlâ-yı kânûn-ı kereb-i bî-terebble tahammül-i haşab-ı hadab ü ta'ab itdirmiştir. Bu bâbda lâ-havle-gûyân olan ehl-i îmânîñ bu dâhiye-i dehyâ vukû'ından sonra uğradıkları seyyi'ât-ı şe'âmet nâ-kâbil-i ta'dâd-ı işâret olmağla tafşîli tevârîh-i hak-gûyân-ı eslâf ve harîta-i kapudânân ile ba'zı mecelle-i râst-beyâna havâle ile kilik-i bîhûde-gû bu bâbda ikşâr-ı it'âbdan iknâf ve "sübhâne men tehayyere fi şun'ihî'l-'ukûl, sübhâne men bi-kudretiñ yu'cizû'l-fuhûl" teslîmiyetiyle iskât idildi. Müşârûn-ileyh cesûr u vakûr, diyânet ü dirâyetle meftûr, 'aff ü müstakîm, sañî vü kerîm, meñîb bir düstûr-ı dilîr-i zî-şu'ûr olduğu ekşer-i âşârda meşîrdur. Rahmetullâhi Ta'âlâ 'aleyhi rahmeten vâsi'aten. 1055.

On Üçüncisi Silahdâr Bıyıklı Muştafâ Paşa

Bu mecrânîñ on üçüncisi ve cümlesiniñ kırk sekizincisi 'aşr-ı Sultân Mehmed Hân-ı Râbi'de Silahdâr Bıyıklı Muştafâ Paşa, Girid'e esnâ-yı 'azîmetinde irtihâl-i dâr-ı bekâ itmiştir. Rahmetullâhi 'aleyhi rahmeten vâsi'aten. 1059.

On Dördüncü Silâhdâr Ken'ân Paşa

Bu bihârî on dördüncü ve cümlesini elli sekizinci 'aşr-ı Mehmed Hân-ı Râbi'den Silâhdâr Çerkes Şehîd Ken'ân Paşa, altmış altı târîhinde Boğaz'da bozularak Kavalâ'ya gitdikde i'dâm ve ser-i maqtû'ı, eşeri olan Kırk Çeşme mektebi hatîresine defn ile ikrâm olunmuşdur. Rahmetullâhi 'aleyh. 1066.

On Beşinci Silâhdâr Muştafâ Paşa

Bu reşehâtî on beşinci ve cümlesini altmış sekizinci 'ahd-ı 'âlî-i Mehmed Hân-ı Râbi'den Küçük Sîpâhî demekle 'arîf Silâhdâr Muştafâ Paşa'nın biñ seksen beşde 'azlinden başka tercemesine zafer-yâb olunamamışdır. Rahmetullâhi 'aleyh. 1081.

On Altıncı Muşâhib Muştafâ Paşa

Bu kulzümü on altıncı ve cümlesini altmış tokuzuncü zamân-ı 'âlî-i Mehmed Hân-ı Râbi'den Muşâhib Muştafâ Paşa, ba'de'l-infişâl Boğaz muhâfazasında iken ecel-i mev'ûd ile irtihâl-i dâr-ı bekâ itmiştir. Rahmetullâhi 'aleyh. 1095.

On Yedinci Köle Süleymân Paşa

Bu nîlî on yedinci ve cümlesini 100'üncü 'aşr-ı Ahmed Hân-ı Şâliş'de şehîd idilen Silâhdâr Köle Süleymân Paşa, İstanköy'de med-fündur. Rahmetullâhi 'aleyh. 1124.

On Sekizincisi Silahdâr Bekir Paşa

[193] Bu menheliñ on sekizincisi ve cümlesiniñ toksan dördüncisi ‘aşr-ı Mahmûd Hân-ı Evvel’den Silahdâr Bekir Paşa’nıñ, naşbindan üç mâh soñra ‘azliniñ esbâb-ı mûcibesi tahkîk olunamamışdır. Rahmetullâhi ‘aleyh. 1144.

On Toközuncısı Dâmâd Küçük Hüseyin Paşa

Bu nâhudâlarıñ on toközuncısı ve kapudân paşalarıñ yüz on altıncısı ‘aşr-ı Selîm Hân-ı Şâliş’den Dâye-zâde Gürcî Baş-çukadâr Dâmâd Küçük Hüseyin Paşa’dır. Müşârün-ileyh biñ iki yüz sekizde başçukadârlıktan ve zâret ve kapudânlıkla çerâğ ve on dörtde Sultân ‘Abdu’l-Hamîd Hân hazretleriniñ kerîmeleri Esmâ Sultân’ıñ izdivâcıyla rehîn-i i’zâz oldukda Fâzıl Beg merhûmuñ ma’a-kaşîde târîhidir:

(Mefâ’îlün Mefâ’îlün Mefâ’îlün Mefâ’îlün)

- 1 Yine âvâze-i tabl-ı beşâret tutdı dünyâyı
Yine buldı cihân meşşâta-i kudretle ârâyı
- 2 Fûrûğ-ı şevk ile her rûzumuz mir’ât-ı nûr oldı
‘Arûs-ı şeb dañı ruhsâra dökdi zûlf-ı leylâyı
- 3 Zifâf olmuş meger hırşîd mâh-ı ‘âlem-ârâya
Nişâr itdi felek bu şevk ile ‘ıkd-ı şüreyyâyı
- 4 Cenâb-ı hazret-i düstûr-ı ekrem dâver-i a’zam
Yine dâmâdî-i şâhiyle buldı kadr-i vâlâyı
- 5 Harîm-i hâşına câriye olmaz zühre-i eflâk
Sarây-ı devletinde perde-dâr itmez Zelîhâ’yı

- 6 Hüseyin Pâşâ-yı gâzî Kahramân-ı âsumân-rütbe
Ki hâk-i pâyına hep 'âlem eyler cebhe-fersâyî
- 7 Felâtûn fikr-i pâk-endîşe kim mir'ât-ı kalbinde
Hudâ resm eylemişdir cümle mevhûmât-ı eşyâyı
- 8 Sehâ vü merhamet rüşd ü diyânet himmet ü cür'et
Cenâb-ı pâki hep cem' itdi bu ahlâk-ı 'uzmâyı
- 9 Selefde gelmemiş târîhlerde yazmamış mişlin
Ben ol âzâdeyim bilmem ne tezvîr ü müdârâyı
- [194]
- 10 Vücûd-ı pâkidir billâh şimdi güldiren ancak
'Îzâr-ı devlet ü dîni ruh-ı a'lâ vü ednâyı
- 11 Kerîm Allâh'dan ancak budur maşşûdumuz her dem
Haşardan şaklasun ol zât-ı müsteşnâ-yı vâlâyı
- 12 Mu'îni Hazret-i Hâk'dır iki dünyâda havf itmem
Ki her kârında kaçd eyler rızâ-yı pâk-i Mevlâ'yı
- 13 Der-i devlet-me'âb-ı hazretinden gayri ve'l-hâşıl
Kime 'arz eylesün ehl-i ma'ârif şimdi kâlâyı
- 14 Kime kaçsun felekden zümre-i erbâb-ı istimdâd
Kime kılsun 'aceb Fâzıl gibi bî-çâre şekvâyı
- 15 Degildir vakt-i şekvâ şimdi evkât-ı meserretidir
Hemân târîh 'arz it işte vakt-i nükte-pîrâyî
- 16 Zifâf it hacle-gâh-ı sîneden bu vakt-i şâdîde
Cüvân-ı sâde-rûy-ı kâğıda ebkâr-ı ma'nâyı
- 17 İder îhâm-ı ism-i tâm târîh-i du'âdır bu
"Refîk ide Hüseyin Pâşâ'ya Hâk Esmâ-yı hüsnâyı" (1214)

Müşârün-ileyh mekârim-i müşâharete mazhariyyetini müte'âkib donanmâ-yı hümâyûn ile Ak Deñiz'de kerrâren şirâ'-güşâ ve cezâ'ir-i deryâ-yı sefîd nizâmâtına himmet ü i'tinâ iderek biñ iki yüz on altıda Mısır seferine me'mûr ve hıdemât-ı gayûrâne ve ikdâmât-ı hamıyyet-kârânesi ol bâbda yazılan mecelle vü mecmû'alarla peder-i nâmıku'l-hurûfuñ ifâdât-ı vâşıkasından âzâde-i şekk ü iştibâh olup hattâ Mısır seferinde bi'n-nefs meydân-ı muhârebeye girüp tavâ'if-i 'askeriyyeyi kumanda iderek galebeye muvaffak olmasına Vâşif Beg'in ma'a-kaşîde söylediği târîhdir ki bu nazmın vâkı'a muṭâbakatı ol vakıt berâber bulunan süd pederim El-hâc Mehmed 'Ârif Ağa'dan dañı menkûl u muşaddağdır:

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

I

- 1 Ey cedel-gâh-ı cihânın Nîrem-i ceng-âveri
Vey rezim-gâh-ı cihânın Sâm-ı ejder-peykeri
- 2 Sensin ol kim olup elṭâf-ı Hudâ'nın mazharı
[195] Sû-be-sû ceng ile teşhîr eylediñ bañr u beri
- 3 Şu yerine ḥarc idüp dîn uğrına sîm ü zeri
Ülke-i Mısr'a mişâl-i Nîl akıtdıñ 'askeri
- 4 Darb-ı destîñle nola kaṭ' olsa a'dânın seri
Eyledi ser-gerde-i a'dâyı seyfiñ serserî
- 5 Mîşe-zâr-ı dehrde zâtın gibi şîr-i neri
Görmemiş çeşm-i felek tâ devr-i Rüstem'den beri
- 6 Âferîn ey rûzgârın şeh-süvâr-ı şaf-deri
'Arşa aş şimden girü tîğ-ı şüreyyâ-cevheri

II

- 7 Görse bu cengi eger ey şîr-i İskender-cihâd
‘Arz iderdi saña tâc u tahtın elbet Keykubâd
- 8 Bir vezîr-i nâm-versin kim sen ey ‘âlî-nihâd
‘Âleme şâhib-kırân itmiş seni Rabbu'l-‘ibâd
- 9 Cân-ı a‘dâyı yakup nâra mişâl-i tünd-bâd
Düşmeniñ hâkisterin hâke şavurduñ çün remâd
- 10 Nâmıña lâyıķ dinilse fâtih-i ümmü'l-bilâd
Ümm-i Dünyâ'yı alup kıldıñ bütün dünyâyı şâd
- 11 Vaşf-ı şânıñ bunca sâl evvel idüp gûyâ murâd
Eylemiş bu matla‘ı Nef‘î seniñ hâķķında yâd
- 12 Âferîn ey rûzgârıñ şeh-süvâr-ı şaf-deri
‘Arşa aş şimden girü tûğ-ı şüreyyâ-cevheri

III

- 13 Mısr'ı düşmen eylemişdi nâgehânî pür-şikâr
Emr idüp ser-‘askeri gönderdi şâh-ı nâm-dâr
- 14 Feth u teşhîr olup anıñ ‘askeri encâm-ı kâr
Sen varup itdiñ ‘adû-yı nâ-bekârı târumâr
- 15 Töp-ı pür-efrûz-ı cân-sûzuñ görüp âteş-nişâr
Bildi gayri iş dumandır düşmen-i pür-zâr u zâr
- 16 Şad vezîr-i kâm-kâr ile ‘adû-yı bî-şümâr
Ceng idüp tâ üç sene a‘dâ ile leyl ü nehâr

17 El-amân-gûyân geldi hâk-i pâye hâr u zâr
Şânîna her vechile şâyândır itseñ iftihâr

18 Âferîn ey rûzgârîñ şeh-süvâr-ı şaf-deri
‘Arşa aş şimden girü tîğ-ı şüreyyâ-cevheri

IV

19 Bu meserretle olup sâyeñde ‘âlem kâm-yâb
Midhâtiñle cümleten raṭbu'l-lisândır şeyḥ u şâb

20 Eyleyüp hıdmet bu dîn ü devlete pes bî-hisâb
Hânûmân-ı düşmeni bir ḥamlede kıldıñ ḥarâb

21 Sözlerim şanma müdârâ ey vezîr-i Cem-cenâb
Şâ‘irim ammâ ḥılâf-ı lâfı itmem irtikâb

22 Feth-i Mısr içün olup ol peygârda pâ-der-rikâb
Eşheb-i Mısrî'ye çignetdiñ ‘adûyı çün turâb

23 Kâbzâ-i seyfiñden al kan akıdup mânend-i âb
Rûyını döndürdüñ a‘dânıñ mişâl-i âsiyâb

24 Âferîn ey rûzgârîñ şeh-süvâr-ı şaf-deri
‘Arşa aş şimden girü tîğ-ı şüreyyâ-cevheri

V

25 Her kim eyler vaşf-ı şânıñ Vâşif-ı şeydâ gibi
Görmedim ‘âlemde dir Vâşif Hüseyn Pâşâ gibi

26 Düşde görmüş var ise sen zât-ı bî-hemtâ gibi
Baña naḳl itsün anı rû'yâ-yı bî-ma‘nâ gibi

- 27 Sen atup a'dâya kendiñ tûp-ı bî-pervâ gibi
Lerze-nâk itdiñ 'adûyî şarşar-ı sermâ gibi
- 28 Terk idüp da'vâ-yı merdi yalınız a'mâ gibi
Meç be-dest-i ye's kaldı merd-i nâ-bînâ gibi
- 29 Şıkboğaz idüp dem-i evvelde ejderhâ gibi
Mevc-i şemşîriñle boğduñ düşmeni deryâ gibi
- 30 Âferîn ey rûzgârîñ şeh-süvâr-ı şaf-deri
'Arşa aş şimden girü tîğ-i şüreyyâ-cevheri

VI

- [197] 31 Ey vezîr-i bî-naẓîr ey zîver-i şadr-ı şudûr
Saña mahşûş u müselleme zabt-ı ser-hadd ü sinûr
- 32 Kâhrem alup Kâhire mülkin Fireng'den zâr u zûr
Nîze-i kahrîñla itdiñ dîde-i cumhûrî kûr
- 33 Mısrâ'-ı târîhe hâcet yok bu fethiñ bî-kuşûr
Oldı bu târîhi gayr-i düşmen-i fitne-şu'ûr
- 34 Farı-ı şevkimden velâkin hâtıra itdi hutûr
Beyt-i müfredle bu üç târîh-i rengîn-ter zühûr
- 35 Nâm-ı şemşîriñ ile bâ-luţf-ı Mevlâ-yı gayûr (1216)
Nâgehân Mısr'ı alup dünyâyı itdiñ dâr-ı sûr (1216)
- 36 Âferîn ey rûzgârîñ şeh-süvâr-ı şaf-deri
'Arşa aş şimden girü tîğ-i şüreyyâ-cevheri

Bu muhârebedeki muvaffakiyeti mervî vü mevsûk ise de bi'l-'aks Vi-
din'de Dirsenkli Oğlı 'Osmân Ağa üzerine me'mûriyetindeki beṭâ'et ve
'adem-i muvaffakiyeti emr-i gayr-i mevhûmdur. Ancak hadd-i zâtında cerî

vü cesûr u vakûr ve ihsân u 'inâyette meşhûr, luţfı mevîr, hûsn-i i'tikâd ve mübâlât-ı dîniyye ile mezkûrdur. On iki sene müddet kemâl-i şöhret ü şân ile tezyîn-i kâmarâ-i fırkate-i ikbâl iderek biñ iki yüz on sekiz târîhinde halîle-i muhteremeleri Esmâ Sultân'ın Kuru Çeşme'deki sâhil-saraylarında vâsıl-ı rahmet-i Rabb-i Ğanî ve na's-ı rahmet-naķşı civâr-ı Hazret-i Hâlid'de kâ'in Sultân Selîm Hân-ı Şâliş hazretlerinin vâlide-i mağfûreleri türbesi civârında vedî'a-i rahmet-i Rahmân olmuştur. İrtihâline müşârün-ileyh Vâsıf Begfendi'nin târîhleridir:

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

- 1 Bu'l-kerem Ğâzî Kapudân Hüseyin Pâşâ'nın
Keşf-i rûhı dümen tutdı yem-i 'uķbâya
- 2 Sûy-ı tersânede ol merd-i 'uluvvü's-şânın
Hâl idi fûlk-i teni şanki leb-i deryâya
- 3 Yelken-i zevraķ-ı cismin kapadup bâd-ı ecel
Oldı garķ âb-ı muhîf-i kerem-i Mevlâ'ya
- 4 "İrci'î" emrini gûş eyleyicek âhir-kâr
Oldı biñ cân ile 'âzim İrem-i a'lâya
- 5 Vâsıfâ Hakk'a niyâz eyle didim târîhin
[198] "Gülşen-i 'adn ola mesken kapudân pâşâya" (1217)

Müşârün-ileyh gerçi cüvân-merd ü saķî ve 'aţâyâsının 'umûma şumûli bedîhî ise de tebzîr mertebesindeki isrâfı ifrât olmağla bu itlâfâtının karşılığı olan hazîne, 'uhdesindeki atalar ve sevâhil ahâlîsinin sermâyesi olduğundan halkın mâliyla i'tâ olunan ihsân u 'aţâyâ irtikâb ve ibzâl-i nâ-münâsib ü itlâf hakk-ı ta'bîrlerinden kurtılamaz. Müşârün-ileyhin bu bâbda halkdan irtikâb itdigi mebâlig-i nâ-meşrû'anın tabî'î da'vet itdigi nefret, tebe'anın hâşıl itdigi seyyi'ât vefâtından on sekiz sene soñra Rûm fetreti hudûşında zuhûr itmiştir. Tecâvezallâhu 'an-seyyi'âtihi.

Yirmincisi Hüsrev Mehmed Paşa

Bu kulzümün yirmincisi ve cümlesiniñ yüz yirmi altıncısı 'aşr-ı 'âlî-i Sultân Mahmûd Hân-ı Şânî'den Küçük Hüseyin Paşa hazîne-dârı Abaza Hüsrev Mehmed Paşa'nıñ tercemesi şadr-ı a'zamlar sırasında beyân olunmuşdur. 1226.

Yirmi Birincisi Dâmâd Mehmed Sa'îd Paşa

Bu cedvelin yirmi birincisi ve cem'iyetleriniñ yüz otuz sekizincisi 'aşr-ı 'âlî-i 'Abdül-Mecîd Hânî'den dâmâd-ı Mahmûd Hân-ı Şânî Burûsalı Mehmed Sa'îd Paşa'dır.

Müşârün-ileyh de'âvî nezâretinde ve kapu kethudâlığında müstahdem ricâlden Burûsalı Alyanak 'Alî Efendi'niñ hemşîre-zâdesi olup mûmâ-ileyhiñ dâ'iresinde ârâm itmekde olduğu hâlde biñ iki yüz otuz beş târîhinde Ğalağa Sarâyı'na çerâğ ve tahşîl-i 'ilm ü ma'rifetle otuz sekizde enderûn-ı hü-mâyûnda hâne-i hazîneye kabûl şerefiyle mübâhî olarak tahşîl-i terbiye ve kemâl itmekde iken ol vakitler ta'bîrâtınca mâ-beyncilik dinilen kırenâlığa müsta'id zevât, evvel-emirde silâhdâr ve 'arz ağaları ta'bîr olunan hazîne ve kılâr ve seferli kethudâlıkları imâmet ve haftâncılık ve tütünciliklerinde istiğdâm ile hüsn-i ahlâk ve etvâr u mişvâr u kirdârları dâ'ire-i tecrübeden geçirildikten ve oralarda terbiyesine himmet kılındıktan soñra kırenâyâ nokşân geldikçe bunlardan kabûl olunması kâ'idesine mebnî, müşârün-ileyh aşhâb-ı fezâ'il-i haseneden olmağla hakkında hüsn-i teveccüh-i hümayûn ber-kemâl ise de bu 'âdete ri'âyet içün ol vakit hazîne kethudâsı [199] bulunan Kıbrıslı Emîn Efendi'niñ imâmetle dâ'ire-i resmîsine virilerek orada hıdmet-i hümayûnı öğrendikten ve çukadârlıkla mesrûr olarak bu 'âciz-i nâmıku'l-hurûf da berâber olduğu hâlde on beş kadar arkadaşlarımızla bi'd-defe'ât 'Alem Tağı ve Sultân Çiftliği ve Ayaz Ağa Çiftliği ve kemân-keşlikle Ok Meydânı ve Çamlıca ve Sa'd-âbâd ve Bahâriyye gibi nüzhet-gâhları tebdîlen teşrîf-i hümayûn vukû'ında rikâb-ı hümayûnda bulunmak cihetiyle hıdmet-i mahşûşa-i şâhâneye liyâkati bi'z-zât dañı añaşıldık-

dan sonra biñ iki yüz kırk iki senesi ağustosunda çerâğ olan Şâkir Efendi'nin yerine mâ-beyncilikle kâm-rân olmuş idi.

Baş çukadâr bulunan ve mu'ahharan hazîne-i humâyûn kethudâlığında irtihâl-i dâr-ı cinân iden Es-seyyid Ebû Bekir Efendi'nin sinniniñ derece-i seb'îne resîd olması baş çukadârlığıñ sür'at-i temeşşîye muktedir tüvânâ bir zâta ihâlesini mûcib olmağla Bekir Efendi kahveci başı naşbıyla şâhib-i terceme rikâb-ı humâyûn baş çukadârlığı mesned-i celîliyle mesrûr olmuş idi. Bu me'mûriyetde dört sene kemâl-i ikbâl ve istikâmet ü 'iffetle îfâ-yı hıdmete muvaffak olduktan sonra çünkü ol vakit Sultân Maḥmûd Hân-ı Sâni efendimiziñ hâtîme-i silahdârı olan Girid'deki Sûde Karyeli 'Alî Ağa'nın irtihâli cihetiyle sarây-ı humâyûn umûrî müşârûn-ileyhe kalmış olduğundan kırk yedide Rûmîli seyâhat-i humâyûnî hâzırlığı me'mûriyyet-i mahşûsasından olmak ve seyâhata berâber götürülecekler tefrîk olunmak sırasında müşârûn-ileyh hıdmet-i ğurbete muktedir hademe-i humâyûnuñ ol vakit ıstılâhınca mâ-beyn-i humâyûn bostancılığı hıdmetine nakl olunarak mu'ahharan bekçiler müdürî ve kapucılar kethudâlığına irtikâ itdirilmiş olan Şükrî Beg'i daḥi sinn ü sâli resîde-i hadd ü kemâl olmuş kaviyyü'l-bünye vü müsta'id bulunması cihetiyle istişhâb buyurılacaklar defterine dâhil itmiş ise de,

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

İstikâmetde kalem şu'lede mûm olsa kişi

Yine mikrâz-ı kazâdan serini kurtaramaz

mücerrebince ebnâ-yı cinsi müteḥayyızânından mûmâ-ileyh Şükrî Beg'i çekemeyenler defterden ihrâcını hafiyyen huzûr-ı humâyûna 'arz itdikleri mesmû' ve mü'eşşir olmasıyla ihrâcî irâde buyuruldukda, çünkü müşârûn-ileyhiñ hıddetle sirişte olan hilkati hayr-hâhlığı hilâfındaki nifâka tahammül idemeyerek Şükrî Beg'in getirülmesi münâsib [200] olacağını bi'z-zât huzûr-ı humâyûna 'arz eylediginde aldığı cevâb-ı ye's üzerine der-hâl hıdmet-i şâhânedan bi'l-isti'fâ toğrica hânesine 'azîmet ve ser-'asker Husrev Paşa'nın sevkiyle yerine hazîne-i humâyûn koğuşından müfîz Rodoslı Rikâb-dâr Ahmed Ağa-zâde cebe-hâne mîr-alâyılığıyla bekâm olan Ahmed Beğefendi ittîşâl itmiş idi.

Birkaç mâh müşârûn-ileyh Alyanak 'Alî Efendi hânesinde ârâm iderek kırk sekiz evâ'ilinde İzmîd'i ictimâ' iden ordu-yı hümâyûndaki süvârî 'asâkir-i hâşşa-i şâhânedan iki alâya mîr-livâ naşb u i'zâm ve ol gâ'ile-i hâ'ile ber-çaraf olduğdan sonra kırk tokuzda ferîklîk rütbesiyle Bahr-i Sefîd Boğazı muhâfazası ve Biga Sancağı mutaşarrıflığına me'mûr ve elli bir târîhi evâhirinde "Sa'id'e Mihrimâh'ı sa'd ola Sultân Mahmûd'uñ" mışrâ'ı nâ-tık olduğu üzere Mihrimâh Sultân izdivâciyla mesrûr olarak müte'âkıben Anadolu ser-'askerliği 'unvânıyla 'asâkir-i hâşşa-i şâhâne ve Anadolu redîfi ser-'askerliği 'uhdesine tevcih ile Üskûdâr'da Tunus Bağ Câddesi'ndeki şeyhul-islâm Dürrî-zâde 'Abdullâh Molla merhûmuñ konağı bâb-ı ser-'askerî-i Anadolu ittihâz olunarak oraya ik'âd buyurulmuş idi. Elli üç senesi evâhirinde Halîl Rif'at Paşa'nın 'azlinde ser-'askerlikler birleştirilerek 'umûm-ı 'asâkir-i muntazama-i şâhâne ser-'askerliği câh-ı celîline müte-şâ'id olmuş ve iki yüz elli dört senesi sultân-ı müşârûn-ileyhâ irtihâl-i dâr-ı bekâ itmiştir.

Ser-'askerlik hizmetini iki seneye yakın kemâl-ı 'iffetle ifâ ettiği hâlde biñ iki yüz elli beş senesi rebî'ul-âhîriniñ on tokuzuncu şalı günü vukû' bulan cülûs-ı hümâyûn-ı 'Abdül-Mecîd Hânî'de meclis-i ahkâm-ı 'adliye re'îsi Husrev Paşa şadârete, ticâret nâzırı Halîl Rif'at Paşa ser-'askerlige ve müşârûn-ileyh ticâret nezâretine nakl olunmuş idi.

Âtîde tafsîl olunacağı vechile 'akîb-i cülûs-ı hümâyûnda kapudân-ı deryâ Ahmed Paşa'nın donanma-yı hümâyûn ve derûnındaki gönüllü Anadolu 'asâkir-i redîfe-i şâhânesini istişhâben ba'zı nemek-be-harâmlar muvaffakiyetleriyle cânib-i Mışr'a 'âr-ı firârı irtikâbı tahakkuk eylediginden firârî-i merkûmuñ telvîş itdiği makâm-ı kapudânîyi müşârûn-ileyh Sa'id Paşa tanzîf ü tenvîr ü tes'id itmiş idi.

[201] Mışır'dan donanmâ-yı hümâyûnuñ celbini müte'âkıb kapudânlıktan infişâl ve Aydın eyâleti vâlîliğine ittisâl ile çend mâh müstakîmâne icrâ-yı hükûmet eşnâsında Edirne eyâleti vâlîliğine me'mûr ve kemâl-ı 'adâletle bir sene icrâ-yı me'mûriyetden sonra Ankara ve Kangırı vâlîliği tevcih buyurulmuş ise de bi'l-isti'fâ meclis-i ahkâm-ı 'adliye a'zâlığına me'mûr ve altmış üçde Husrev Paşa yerine def'a-i şâniye ser-'askerlikle mesrûr buyurulmuş idi.

Mecbûl olduğu hâşâ'il-i celîle-i şalâh u 'iffet ve istikâmet-i memdûhasına nâ-be-hengâm 'ârız olan seciyye-i tehevvr ü hiddet, kendüsini bî-ârâm-ı şabr u sükûnet iderek şanâdîd-i 'uzamâ hakkındaki şiddet-i şikâyeti te'sîr itmedikden başka,

حافر البئر فى طريق اخيه
وقع فيه لا محال فيه

hadîs-i şerîf-i hikmet-redîfî me'âlince Sinob'a iclâsını intâc eylediginden bi'l-isrâ çend mâh mürûrında 'afv u itlâk ile Şâm-ı Şerîf eyâletiyle der-i devletden teb'îd olunmuş idi. Orada daîhi hakîkaten icrâ-yı 'adâlet niyyetiyle ba'zı mertebe 'adem-i tahammül ü 'acelesi huccâc ile îfâ-yı farîza-i hacca muvaffak olduğdan soñra der-sa'âdete da'vet ve 'avdetini müstelzim olmuş idi.

Şâm-ı Şerîf'den târîh-i infişâli olan biñ iki yüz altmış beşden seksen yedi senesine kadar şehriyye kırk biñ kuruş ma'âş ihsânıyla müreffeh'ül-hâl ve şalâh-ı munticül-felâh ile yirmi üç sene müddet 'ömr-i 'azîzini ülfet-i halkdan külliyyen i'râz ve 'ibâdât u tâ'ât ile Beglerbegi'ndeki sâhil-hânesinde gûşe-i inzivâda imrâr ve hakîkaten mûcib-i bî-huzûr olan külfet-i hultâdan bütün bütün teberrâ ve namâz u niyâz ve edâ-yı 'ubûdiyyet-i Hazret-i Hâlık-ı Bî-enbâz ile imrâr-ı zamân iderek sene-i mezbûrede altmış sekiz yaşında olduğu hâlde tekmi'l-i enfâs-ı hayât ile Üsküdâr'da Toğancılar Meydânı'na nâzır Şeyh Naşûhî kuddise sirruh hazretleri hân-kâhınıñ mihrâbı müvâcehesinde defîn-i hâk-i 'ıtr-nâk olmuşdur.

Müşârün-ileyhiñ evâhîr-i ahvâli gündüzi şâ'im, gicesi kâ'im, şalâh u zühde mâ'il, vera' u taqvâya nâ'il, meşâlih-i me'mûresinde 'âdil, şehâvetle mümtâz-ı emâsil, 'aff ü pür-hüner, kâr-ı ğinâ ile şöhret-şi'âr olduğundan hazîne 'arz olunsâ nazarında toprak kadar kadri olmadığından 'adem-i kabûl ile mücerreb ü mecbûl, sır-çeşm [202] ü cüvân-merdlikle meşhûr, nâdir'ül-akrân bir merd-i kerîm'ül-hışâl ve oldukça okur ve yazar, kâmeti tûla mâ'il, vechi müdevver ü münevver, şahîhu'l-i'tikâd, hande-rû, memdûhu's-şemâ'il, mübârek bir zât-ı ma'âlî-meftûr idi. Rahmetullâhi 'aleyhi rahmeten vâsî'aten. 1256.

Yirmi İkincisi Kîlârî Süleymân Re'fet Paşa

Bu puşulanın yirmi ikincisi ve cümlesinin yüz otuz tokuzuncısı Çukadâr Ağa Arnavud Seyyid Muştafâ Ağa-zâde 'aşr-ı 'âlî-i 'Abdül-Mecîd Hânî'de Kîlârî Süleymân Re'fet Paşa'dır.

Müşârün-ileyh enderûn-ı hümayûnda hâcemiz cennet-mekân Zihanalı 'Ömer Efendi'den okuyup yazarak kesb-i terbiye vü kemâl ve kırk iki târîhinde çukadârlıkla nâ'il-i âmâl olarak ol zamân sarây-ı hümayûndaki ben-degânîñ ibtidâ Husrev Paşa merhûmuñ memlûklarından ordu-yı hümayûnlar müşîrlikleriyle kâm-rân ve el-hâletü hâzihî şûrâ-yı devlet a'zâlığıyla mazhar-ı elîf-ı şehen-şâh-ı zamân olup Çerkes 'Abdî Paşa demekle ma'rûf olan Abaza 'Abdî Paşa ve altmış beşde Yemen vâlîsi iken irtihâl-i dâr-ı cinân iden Burûsalı Muştafâ Şabrî Paşa'nın mu'allimlikleriyle icrâ olunan piyâde ta'lîminden şofîra tertîb olunan iki bölüğe Firansızlı mu'allim Kâlves³⁹ ma'rifetiyle icrâ itdirilen süvârî ta'lîminde Ağa-zâde Halîl Beg ve müşârün-ileyh Süleymân Paşa yüzbaşı naşb olunmuşlar idi. Kırk beşde ordu-yı hümayûnuñ Râmî Çiftliği kışla-i hümayûnundan 'avdetinde Sultân Mahmûd Hânî efendimiz hâzretleri yalnız mûsika-i hümayûn takımı ve peyk ve şolâk yerine tertîb olunan rikâb-ı hümayûn hâdemeleri ve sâ'ire ile Tarabya Sarây-ı hümayûnında tenezzühi ihtiyâr buyurmalarıyla her ne sebeble ise ağaların kâffesi Yeñi Sarây'da terk olunduklarından iltifât-ı hümayûna alışmış ve nâz u na'îm içinde vakit geçirmiş öyle bir gürûhı efendi iltifâtından mehcûriyyet, bî-şabr u ârâm iderek nâmıku'l-hurûf gibi kimisi bilâ-nân-pâre taşra hurûca istihsâl-i ruşşatla وافوض الله امرى الى الله tevekküline kâ'il ve ba'zısı 'askerlige dâhil oldukları sırada müşârün-ileyh 'asâkir-i hâşşa-i şâhâne süvârî mîr-livâsı Şerîf Beg Alayı yüzbaşılığı ile çıkmış ve muktezâ-yı isti'dâd-ı mâder-zâdıyla elli sekizde ferîkîlik rütbesine nâ'il olmuş idi.

Efrâd-ı 'asâkir-i nizâmiyyenin müddet-i medîde 'askerlikde kalması mülken ve devletten muzırr olduğundan tevkiât ü ta'yîn-i hıdmet olunması âtiyen yazılacak olan terceme-i hâl-i [203] 'âcizânemde beyân olunacağı vec-

hile elli târîhinde tertîb ü tahrîr olunan ‘asâkir-i redîfe-i şâhânениñ elli to-
kuz târîhinde Rızâ Paşa hâzretleriniñ ibtidâki ser-‘askerliklerinde muvazza-
fa kalbi hûşûsı müşârün-ileyh Süleymân Paşa'nıñ terfûbiyle icrâ olunması
mûcib-i terakkî-i içbâli olmağla hıdmet-i mebrûresi ol vakitler hükmince
hakîkaten şâyân-ı takdîr bulunmuş ise de bu muhassenâtıñ aşl-ı esâsına mü-
şârün-ileyh Selîm Sâtî‘ Paşa'nıñ kaleme aldığı risâle ile ser-‘asker Halîl Pa-
şa'nıñ eline geçen Prusya lisânında bir nizâm-nâme ol vakit kolağası bulu-
nan ‘Ömer Ağa'nıñ elfâz-ı münşiyânedен sâde kâle gelen tekârîr-i perî-
şân-makâlinden zâr u zor pek güç hâl ile bu ‘âciz-i nâmıķu'l-hurûfuñ istif-
hâm u istifâde iderek hasbe'l-irâde tercüme olundığı cihetle tensîkâtıñ esâ-
sına müşârün-ileyh Selîm Paşa ve mu’ahharan serdâr-ı ekrem olan ‘Ömer
Paşa ile bu ‘âciz-i nâmıķu'l-hurûfuñ hıdmet itdiklerimiz bedîhîdir. Müşâ-
rün-ileyh Süleymân Paşa ser-asker Rızâ Paşa'nıñ ikdâmıyla ‘asâkir-i nizâ-
miyye ile redîfiñ istibdâline muvaffakiyetle nizâmâtını istikmâlden soñra
altmışda meclis-i vâlâ re’îsi bulunan dâmâd-ı şâliş-i Hâzret-i Maḥmûd Hâ-
nî Ahmed Fethî Paşa'nıñ inîşâliyle bâ-rûtbe-i vâlâ-yı vezâret ü müşîrî mec-
lis-i vâlâ-yı ahkâm-ı ‘adliye re’îsi ta’yîn buyurularak eyice çalışmış ve hat-
tâ enderûnda iken hâcemiz cennet-mekân Zihânalı ‘Ömer Efendi merḥûm-
dan ‘ilm-i mantıķdan taṣavvurât ve taṣdîķâta kadar okumuş ve edebiyâtıñ
fenn-i şî‘r ü inşâ ve târîḥ daḥi mütâla‘a eylemiş ve Fârisîyi Hızır Ağa-zâde
Sa’îd Beg'den öğrenmiş olduğından müntesib olduğu ‘ilm-i kemâl i‘ânesiyle

كيميااء السلوك بالعمارہ
دفينة الملوك اعدل الادارہ

mezâmîn-i münîfesiyle

الفلاحة بالفلاحة

mü’eddâlarını ‘ârif olduğından rû’esâ-yı ‘askeriyye vü ricâlden üçer zât ve
ikişer münşî ve muḥâsib kâtib terfîkiyle memâlik-i maḥrûse-i şâhânениñ her
tarafına siyyân birer meclis-i ‘ammâr ta’yîn ü tesyâr eylemesi taṣra ahâlîsi-
niñ ‘ulûm u ma‘ârif ve fûnûn u şanâyî‘e meyllerine muḥaddime ve mebde’
ittihâz olunarak devlet-i ‘aliyyeniñ bu bâbdaki himmet-i ‘âliyesini ḥalka

göstermiş olduğu mu'ahharan gezilen mahallerde görülüp işidilen âşardan bilinmiştir.

Müşârün-ileyh altı mâh kadar icrâ-yı riyâsetle altmış birde Rızâ Paşa hazretlerinin ser-'askerlikden infişâli müşârün-ileyhiñ ittişâlini müstelzim olduğu hâlde selefe [204] kıyâs kabûl itmez ise de bunlar da hâllerince epeyce iktisâb-ı nüfûz u ikbâl itmişler idi.

Ser-'askerlik makâmında sekiz ay kadar eşnâ-yı ârâmında Pâris sefîri bulunan meşhûr u gayûr Muştafâ Reşîd Paşa ve Londra sefîri olan 'Alî Paşa'nın der-sa'âdete celbleriyle hutûb-ı cesîmede istiḥdâmları lüzûmını top-hâne-i 'âmire müşîri dâmâd Ahmed Fethî Paşa hâk-i pâ-yı hümâyûna 'arz itmesini ve kendüsinden su'âl buyurulduğu hâlde bilâ-tevaḳḳuf taşdîk ideceğini ma'raz-ı hayr-hâhîde Süleymân Paşa'ya ifâde itmiş olduğu eşnâda bir gün bârût-hâneleri teşrîf-i hümâyûn vukû'ında müşârün-ileyh huzûr-ı hümâyûna celb ile ba'zı mevâddın emr-i müzâkeresi arasında ta'lîm olunduğu huşûş 'arz ve bunun lutf-ı lüzûmunda Fethî Paşa'yı daḥi işhâda mübâderet eyledikde müşârün-ileyhimânın celblerine der-hâl irâde-i seniyye-i hazret-i pâdişâhî şeref-ta'alluk buyurulduğundan müşârün-ilyehimâ birbirini mütê'âkıb der-sa'âdete gelerek Reşîd Paşa altmış bir senesi şehr-i şevvâliniñ yirmi altıncı penç-şenbe günü şâlişen nezâret-i celîle-i hâriciyyeye ve 'Âlî Paşa evvelâ meclis-i vâlâ-yı ahkâm-ı 'adliye a'zâlıgına ve çend rûz mürûrunda Cebel-i Lübnân işlâhâtına me'mûr olan hâriciyye nâzırı Şekîb Paşa'nın vekâletine me'mûriyetleri Süleymân Paşa'nın himmet-i mahşûsasıyla hâşıl olmuş olduğunu müşârün-ileyhimâ bildiklerinden,

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fa'ülün)

Bilürsin muhtelifdir hük-m-i evkât

Dimişlerdir ki fi't-târîhi âfât

tecrübesince mu'ahharan bî-çâreniñ ara sıra felek-zede olmasında ikisiniñ daḥi mu'âvenetiyle ile'l-vefât iktisâb-ı âsâyış eylediği ma'lûmât-ı 'âcizânem cümlesinden bulunmuştur.

Gelelim şadede, müşârün-ileyhiñ ke'enne muktezâ-yı sirişti olarak mübâlagaya mecbûliyyetini ol vakit ser-kurenâ bulunan Hamdî Paşa ile ka-

pudân-ı deryâ dâmâd Mehmed 'Alî Paşa huzûr-ı hazret-i 'Abdu'l-Mecîd Hânî'ye 'arz ve mâliye nâzırı bulunan 'Abdu'r-Rahmân Nâfîz Paşa'yı daği si'âyetlerine müşârik-i fırsat eylediklerinden bu igrâz-ı nâ-revâ üzerine 'azl ile müşârûn-ileyh Hamdî Paşa'nın baş mîâ-beynciliginde kâtibi olup el-hâle-tü hâzihî mîr-i mîrândan Amasya mutaşarrıfı bulunan ve bütün bütün Türkçe elfâz ihtiyârıyla eş'âr inşâdı mültezemi bulunduğundan "Türk Gâlib Paşa" deyü müte'arif [205] olan zâtı Hamdî Paşa evvelce şadr-ı esbak Husrev Paşa'ya göndererek ba'de't-tebşîr müşârûn-ileyh Süleymân Paşa 'azl ile Hamdî Paşa'nın ihtâr ve sevki semeresiyle ikinci def'a olarak Husrev Paşa ser-'asker naşbıyla halef olduğunu mûmâ-ileyh Gâlib Paşa hikâye eylemiştir.

Müşârûn-ileyh Süleymân Paşa'nın vâlîde kethudâsı ve darb-hâne-i 'âmire emîni Tâhir Paşa ile olan ülfet-i kadîmesi izâle-i igbirâr-ı humâyûn himmetini bâ'îş olduğundan ol vakit mahlûl olan Muşul vâlîligiyle Pâris sefâretinden kangısını taleb ider ise ihsân buyurulacağı va'd-i 'âlîsini alarak Süleymân Paşa'ya gelüp bi'z-zât tebşîr itmesi; sefâreti tercîh u ihtiyârına bâdî olduğundan Pâris'e isrâ ve Muşul eyâleti daği Küçük Hüseyin Paşa memlûklarından olup 'ilm ü kemâl ve fazîlet-i insâniyyenin kâffesini câmi' olan âti't-terceme Tayyâr Mehmed Paşa'ya tevcih u ihsân buyurulmuştur.

Fakat Reşîd Paşa'nın celbi hakkında itdiği himmete mukâbil müşârûn-ileyhden ol zamân şahâbet görmege vaqt-i ikbâlleri müsâ'id olmadığından Reşîd Paşa gibi bir kerîmü's-şiyem ki Keçeci-zâde 'İzzet Mollâ merhûmun,

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

- 1 Kerem oldur ki ağıldıkça kerîmiñ nâmı
Diyeler Hâtem'e engüş uzadup şahş-ı le'im
- 2 Var mı 'âlemde o hayr-ı halef-i Bermekiyân
Beyt-i ihsânı ide dest-i keremle termîm
- 3 Ben kerîm olmadım ammâ ne keremler gördüm
Görmedim mişlini işbâtına Allâh kerîm

- 4 Nakd-i ihsânı olur ser-zede-i dest-i zuhûr
Dağı in'âmını gönlinden iderken taşmîm
- 5 Kereminden utanup def'-i hicâb itmek için
Bir kerem dağı ider kim çıkar andan tekrîm
- 6 Yazmamış defter-i ihsânına şifr-ı zâ'id
Çizmemiş hatt-ı yekûn lutfın idenler terkîm
- 7 Bî-karâr eyler idi farı neşât-ı keremi
Baykarâ olsa eger meclis-i hâşında nedîm
- [206]
- 8 Neşr ile eylese ger neşr-i le'âlî-i hürûf
Her birin cevheriyân-ı hüner eyler takşîm
- 9 'İllet-i müzmine-i dehre şifâ-bahş oldu
'Âciz olmuşdu 'ilâcında Aristû-yı hakîm

kaşîdesiniñ mâ-şadağı ve Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi'niñ,

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

- 1 Ol ki feyz-i deridir kûlzum-i zehhâr-ı kerem
Şol ki hâk-i deridir çeşme-i hayvân-ı kerem
- 2 Kevşer-i cûduñ ile bâğ-ı emel huld-i berîn
Şebnem-i lutfuñ ile tâze gülistân-ı kerem
- 3 Tâ ki ber-vefk-i "el-insân 'abîdü'l-ihsân"
Bende-i halka-be-gûş eyleye insânı kerem
- 4 Kûl olup halk-ı cihân lutfuña elkâbıñ ola
Mâlik-i mülk-i 'atâ şâhib-i dîvân-ı kerem

6 Kâdriñe menzil olup kaçır-ı zer-endûd-ı felek
Pâs-bânı anıñ ikbâl ola der-bânı kerem

manzûmesiniñ me'âli vâkı' u'l-hâli olan Reşîd Paşa'nıñ Süleymân Paşa'ya muhâbeleda taşarruf u tegâfüli tecvîz itmesi taşavvur olunamadığı cihetle hükm-i zamâna nazaran nâ-çâr biraz te'hîr eylediği evânda müşârün-ileyh Pâris'e giderek iki seneden şoñra 'avdetinde evvel-emirde ticâret nezâretiy-le mazharı-ı 'âtıfet olduğdan şoñra Mehmed 'Alî Paşa'nıñ ser-'askerlige naklinde şadr-ı a'zam Reşîd Paşa'nıñ himmet-i mahşûşaşıyla deryâ kapudânlığı manşib-ı celîline nâ'il olarak iki seneden ziyâde kapudân ve altmış yedide infişâl ve meclis-i vâlâ a'zâlığına ittisâlınden beş mâh şoñra Haleb ve bir sene mürûrında Burûsa ve Edirne ve Vidin ve yine Edirne vâlîsi bulunduğı hâlde seksen iki senesinde altmış yaşında iken Edirne'de terk-i fur-tuna-i keşâ-keş-i 'âlem-i bî-şebât ve tekâmîl-i enfâs-ı hayât iderek Edirne Câddesi'ndeki Pertev Paşa kabrine qarîb maqbereye tedfîn ü taqbîr olunduğı meşhûd-ı terceme-nüvîs olmuş idi.

Müşârün-ileyh cennet-mekân hâcemiz Zıhanavî 'Ömer Efendi'den 'Arabî okumuş ve Fârisîyi Hızır Ağa-zâde Sa'îd Beg'den görmüş ve 'ilm-i inşâyı çukadâr Ahmed Beg'den öğrenmiş ve âdâb-ı enderûnı lalası ikinci çukadâr Kaşamonılı şûfî Es-seyyid El-hâc Hâfız [207] Hüseyin Ağa'dan ta'lîm itmiş ve tevârîh-i devlet-i 'aliyyeniñ ekşerîsini mütâla'a eylemiş olduğından bezm-i letâ'if-cezm-i ülfetinde idâre-i kelâma kâdir, şî'r ü inşâ te-fehümünde mâhir, vefâ-kâr u sahî ve nâzûk ü zarîf ve nûkte-dân u elîf bir düstûr-ı zî-şu'ûr-ı latîf idi. Rahmetullâhi 'aleyhi rahmeten vâsi'aten. 1265.

Yirmi Üçüncüsü Kıbrıslı Mehmed Emîn Paşa

Bu harîtanıñ yirmi üçüncüsü ve kâffesiniñ yüz kırkıncısı 'aşr-ı 'âlî-i hazret-i pâdişâhîden Kıbrıslı Mehmed Emîn Paşa merhûmdur. Tercemesi şadr-ı a'zamlar sırasında mestûrdur. Rahmetullâhi 'aleyhi rahmeten vâsi'aten. 1271.

Bâlâda muharrer yirmi üç zevât, hıdmet-i hâşşu'l-hâş-ı mülûkânedен ya'nî enderûn-ı hümâyûnuñ nizâmâtı bâkî olduğu hâlde kesb ü kemâl idenlerden neş'et itmiş olup bunların hâricinde sarây-ı hümâyûnuñ devâ'ir-i sâ'iresinden tefeyyüz idenler daîi enderûn-ı hümâyûna şeref-i mensûbiyyet ile mübâhî olduklarından burada bu sınıfıñ icmâl-i hâllerine ibtidâr olundı.

Sarây-ı Hümâyûna Müte'allik Olanlardan Kâpodânlık İle Tefeyyüz İdenlerin:

Birincisi Dervîş Mehmed Paşa

Sarây-ı hümâyûna müte'allik olanlardan kâpodânlıkla tefeyyüz idenlerin birincisi ve cümlesiniñ yirmi dördüncüsü 'aşr-ı Ahmed Hân-ı Evvel'den Bostancıbaşı Dervîş Mehmed Paşa'nıñ tercemesi şadr-ı a'zamların bu sınıfı sırasında yazılmışdır. 1014.

İkincisi Arnavud Receb Paşa

Bu furtunanıñ ikincisi ve cümlesiniñ otuz altıncısı 'aşr-ı Muştafâ Hân-ı Evvel'den bostancıbaşı Arnavud Receb Paşa desîse-kârıdır ki tercem-i sût'ü'n-netîcesi a'mâl-i siyâhı gibi şadr-ı a'zamlar tercemeleri şahîfesi-ne 'ilâve olunması hâre-mühre kabîlindendir. 1016.

Üçüncüsü Maqtûl Ca'fer Paşa

Bu gürûhuñ üçüncüsü ve cümlesiniñ otuz tokuzuncısı 'aşr-ı Murâd Hân-ı Râbi'den bostancıbaşı maqtûl Ca'fer Paşa 'adem-i tevfiķ 'azviyle Di-metoka'ya nefy ile i'dâm olunmuşdur. Raḫmetullâhî 'aleyh. 1041.

Dördüncüsi Deli Hüseyin Paşa

Bunların dördüncüsü ve cümlesinin kırk üçüncüsü 'aşr-ı Mehmed Hân-ı Râbî'den zülûflü baltacılıktan tefeyyüz itmiş olan Girid'deki Qandiye Kâl'ası fethi muqaddemâtını tehiyye iden Kaşamonılı Deli Hüseyin Paşa'yı Gâzî'dir.

[208] Müşârün-ileyhiñ Fıransa lisânından mütercem bir târîh-i mu'te-berede görülen tercemesine göre Ca'fer Paşa'nın katlinde mîr-âhûrlukdan bâ-rütbe-i vâlâ-yı vezâret kapudân-ı deryâ olup rikâb-ı hümayûn ile Revân seferine revân olduğda hıdemât-ı şâdıkânesi pesendîde-i hazret-i pâdişâhî olduğından biñ kırk beşde Mısır eyâletiyle kâm-rân ve ba'dehû Girid muhâ-rebesine me'mûriyetle hıdemât-ı celîle vü maqbûlesi nümâyân olarak orada iken şadâret-i 'uzmâ ile mahsûdu'l-akrân olmuş ise de Girid'deki hıdmet da-ha mütezem olduğundan mesned-i şadâret ba'de 'akîbî't-tevcîh tevkîf olun-muş idi.

Mu'ahharan kırk toktuzda Kapudân Muştafâ Paşa'ya halef olduğundan elli birde Kara Deniz seferine müteheyyî-i 'azîmet iken sene-i mezkûrede infişâl ve Özi Kâl'ası muhafâzasına intikâl ile rehîn-i melâl olup biñ altmış altıda şadr-ı a'zam Süleymân Paşa'ya halef ve serî'an 'azl ile karîn-i hayf u lehef ve biñ altmış sekizde Köprili Mehmed Paşa'nın sû'-i şun'-ı gadriyle ol gâzî-i mücâhid fî-sebîlillâhîñ bi'l-i'dâm zümre-i şühedâya redîf olması 'âmme-i muvaahidîne bâ'îş-i esef olmuştur.

Koca Köprili'nin eşnâ-yı cülûs-ı Mehmed Hân-ı Râbî'de hüsn-i hıd-meti mervî vü mütevâtir ise de seksen yaşını mütecâviz olduğu hâlde sefk-i demâ'-i beşeriyeye inhimâki cihetiyle nice hânedânın mişbâh-ı hânûmânı-nı nefh u itfâ ve bir nice bî-günâhın fetûle-i şem'-i hayâtlarını pûf-kerde-i gadr-i gayz u garaızıyla kaç' u ihbâ' iderek seyyi'âtı hasenâtına fâ'ik ve mü-şârün-ileyh Hüseyin Paşa-yı dilîr ü 'affî ü şâdık gibi bi-hakkın kendüye halef ve Girid'de gösterdiği me'âşir-i celîlesiyle mümtâz ve lâyıq-ı 'izz ü şe-ref olan öyle bir vücûd-ı mes'ûd yüzinden mülk ü milletiñ muqaddime-i is-tifâdesini imhâ itmiş olması, ibrâz itdigi hıdemâtın şemeresini mahv itme-siyle erbâb-ı inşâfî kendüsinden hoşnûd bırakmamışdır. Müşârün-ileyh De-li Hüseyin Paşa'nın Qandiye Kâl'ası'nı fethi muqaddemâtını tehiyye itmesi

Köprili'nin bütün hizmetine muğâbildir, i'tikâdına nâ-şavâb dinilemez. Rahmetullâhi 'aleyhi rahmeten vâsi'aten. 1049.

Beşincisi Venik Ahmed Paşa

Bunların beşincisi ve cümlesinin altıncısı 'ahd-i Sultân Mehmed Hân-ı Râbi'den bostancıbaşı Venik Ahmed Paşa Girid cezâiresinin Hanya ci-hetindeki Sûde limânına eşnâ-yı hücûm-ı dilîrîde Venedik zâbitlerinden birisini atdığı tûfeng kurşunuyla şehîden garîk-i rahmet-i Rahmân olmuştur. "Vâh Venik Ahmed Paşa vâh" [209] mışrâ'ı bütün guzât-ı muvâhhidîn lisânlarından şudûr itmişdir. Rahmetullâhi 'aleyhi rahmeten vâsi'aten. 1057.

Altıncısı Kâlaylıkoz Ahmed Paşa

Bunların altıncısı ve cümlesinin yetmiş altıncısı 'aşr-ı Mehmed Hân-ı Râbi'den Kayseriyeli Cidde vâlîsi Baltacı Kâlaylıkoz Ahmed Paşa'nın terceme-i ahvâli beyne'l-lüzûmdur. 1099.

Yedincisi Teberdâr Mehmed Paşa

Bunların yedincisi ve cümlesinin seksen altıncısı 'aşr-ı Muştâfâ Hân-ı Şânî'den Teberdâr Mehmed Paşa'nın tercemesi şadr-ı a'zamlar şahîfesini tezyîn itmişdir. 1115.

Sekizincisi Bostancıbaşı Hacı Mehmed Paşa

Bunların sekizincisi ve kâffesinin üçüncüsü 'aşr-ı Ahmed Hân-ı Sâliş'den Bostancıbaşı Hacı Mehmed Paşa ba'de'l-'azl kâ'im-makâm-ı rikâb-ı humâyûn olduğdan sonra biñ yüz yirmi dördte katl olunmuştur. 1123.

Toğuzuncısı Hâfız İsmâ'îl Paşa

Bunların toğuzuncısı ve cümlesiniñ yüz otuz üçüncüsü 'ahd-i 'âlî-i Selîm Hân-ı Şâliş'den Bostancıbaşı Hâfız İsmâ'îl Paşa'nıñ terceme-i sû'-i hâli şadr-ı a'zamlar şırasındaki kendi fıkra-i seyyi'ü'n-netîcesi şahîfesini hikâyât-ı zulmet-âyât ile pür-zalâm u ağrâz itmîşdir. 1219.

Onuncısı Hacı Mehmed Paşa

Bunların onuncısı ve cümlesiniñ yüz otuz altıncısı 'aşr-ı 'âlî-i Selîm Hân-ı Şâliş'den Bostancıbaşı Hacı Mehmed Paşa çend mâh soñra ba'de'l-'azl Kara Hişâr-ı Şâhib'de ikâmete me'mûr olmuştur. 1220.

On Birincisi 'Abdullâh Paşa

Bunların on birincisi ve cümlesiniñ yüz toğsan birincisi 'aşr-ı 'âlî-i Maḥmûd Hân-ı Şânî'den Bostancıbaşı 'Abdullâh Paşa'nıñ tercemesi şadr-ı a'zamlar şahîfesine bâ'îş-i tekşîr-i sevâd olmuştur. 1234.

On İkincisi Firârî Aḥmed Paşa

Bunların on ikincisi ve cümlesiniñ yüz toğsan toğuzuncısı 'aşr-ı 'âlî-i Maḥmûd Hân-ı Şânî'den kazâ'en kapudân olan Firârî Aḥmed Paşa'dır. Firârî-i meşhûr Çengel Karyesi sevekasından iskelesinde bir çiftte 'âdî piyâde toluşlarda işler kayıkçı eşnâfı esâfilinden olup Girid cezîresinde meşhûr Sûde lîmânı boğazındaki Sûde karye-i şağîresi ahâlîsinden olduğu hâlde Sulṭân Maḥmûd Hân-ı Şânî efendimiziñ hâtîme-i silahdârı olan berber başıllıkla meşhûr 'Alî Ağa'nıñ birâderi mâ-beyncilikden muḥrec kapucılar kethüdâsı İbrâhîm Ağa'nıñ baş kürekçilikle Çengel'deki yalısı iskelesine kanca ata-

rağ, yanaşup ilişerek, kürek şallayup pala çalarak kayık-hânesinde ârâm itmekde iken intisâbından sonra çok [210] geçmeksizin mübârek kudûm-ı şûmıyla ağa-yı mûmâ-ileyh haste ve ecel-i 'âcıl ile dem-beste olduğundan fütüvvet-kârân-ı şanâdîd-i mu'âşırîne ittibâ'an ve şuveri meşhûd olan isti'dâd-ı 'âmî vü zâhîrîsine i'tibâren silâhdâr-ı müşârün-ileyh sofa ocağına yazdırup hıdmetine kabûl itmiş ve biraz vakit mürûrında tebdîl-i hâşekîleri zümresine iltihâkını iltimâs iderek ol sınıfa idhâlini müte'âkib vak'a-i hayriyye zuhûr ve,

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Hak kulından intikâmı yine 'abdiyle alur

Hikmet-i Hak neydüğün bilmezler 'abd itdi şanur

mezâyâsıyla isâ'et-i lâ-yu'adları yeñiçerileri şahrâ-yı hayât u hestîden dûr ve 'asâkir-i nizâmiyye-i şâhâne tertîbiyle 'âlem mesrûr olduğu eşnâda bostancı ve hâşekiyânîñ 'asâkir-i hâşsa-i şâhâneye kalbi irâde-i seniyyesine mebnî bu yâve-gûy-ı tehî-gelû dañi tîz-dest ü çâpûk ü çâlâk bir rûbâh-ı bî-bâk u pest olduğundan bostancıbaşı Kıvrık 'Osman Paşa ve ser-'asker Husrev Mehmed Paşa ve sâ'ir muqbilîn-i bîrûn u enderûna çatarak cünûd-ı hümâyûn mülâzimliğiyle manzûr olmuş idi.

Kaderiniñ i'âneti ve silâhdâr-ı müşârün-ileyhiñ himmetiyle vakt-i yesîr zarfında 'asâkir-i hâşsa-i şâhâne süvârî mîr-alâyılığıyla nâ'il-i merâm olup ol vakit mevcûd olan Rusya seferinde Râmî Çiftliği kışla-i hümâyûnıyla Tarabya'da eşnâ-yı ârâm-ı hümâyûnda ma'iiyet-i hümâyûn-ı hazret-i pâdişâhî yâver-i harblık hıdmetinde istihdâm olunarak kendüye ne maqûle hıdmet emr ü teklîf olunsa çünki hadd-i zâtında dâbbetül'-arz-ı çâpûk ü çâlâk bir şahs-ı nâ-pâk, lâ'ubâlî vü gûşâde-meşreb ve me'mûr olduğu umûrî bi'l-isti'câl rûyetle rızâ-yı hümâyûnı istihsâl itmek yolını serî' u'l-idrâk u mükibb olduğu cihetle az vakitte mîr-livâ, çok geçmeksizin 'asâkir-i hâşsa-i şâhâneye birinci def'a olmak üzere ferîklikle kâm-rân olmuş idi.

Ol vakitler aîlayışınca bu maqûle mutabaşbış u mütebessimlerde besbelli bir dirâyet farz u zu'm olunmak gerekdir ki ekser-i iktisâb-ı ihtiyâz idenler Firârî-i merkûm gibi çâpûk ü çâlâk ve her bir emr ü re'yi taşdîk ve

elinden geleni icrâda bî-bâk olan müdâhinler olup, işte merkûm ve refîkî Hâfız Paşa bu kabîlden ma'dûd ve mâhiyyet-i insâniyyeyi ma'rûf olan kâffe-i 'ilm ü hüner ve ma'ârif-i mâdiha kendülerinden mefkûd bî-vâyeğân âhâddan oldukları meşhûddur. Biñ iki yüz kırk yedi târîhinde ser-ķurenâ sır kâtibi Muştâfâ Nûrî Paşa'nıñ Husrev Paşa si'âyetiyle Tırhala sancağı [211] vâlîligiyle mâ-beyn-i hümâyûndan ırağ ve çerâğ olduklarında şâhib-i tercemeniñ hıdemât- 'âdiye vü 'âmiyedeki meleke vü mahâretiyle müdâhene vü riyâ ve ca'lî vü ķasrî 'arz-ı 'ubûdiyyet ü tabaşbuş ve her şeyde mültezemi olan hud'a vü nabz-gîrlık vâdîsindeki mu'âmelât-ı desîse-kârânesi rütbe-i vâlâ-yı vezâret ve mâ-beyn-i hümâyûn müşîrligiyle mübâhî olmasını netîce virmiş idi. Dört beş sene ol câh-ı celîlde tahşîl-i şân u ikbâl ve iddihâr-ı em-lâk ü emvâl iderek biñ iki yüz elli üçde Çengelolu Tâhir Paşa gibi Kânûnî Sultân Süleymân 'aşrındaki meşhûr Hayrû'd-dîn Paşa'ya şânî ve Piyâle Paşa'ya tâlî ve Kılıç 'Alî Paşa'ya müdânî olan bir pîr-i dilîr-i celâdet-semîr-i şâhib-tedbîr ķapudân paşanıñ yerine ķapağa bedel ķapak maķâmında ķapudân olmuş idi.

Ol vakitler uşûlince Girid ve ba'zı kere Kıbrıs'la berâber kâffe-i ce-zâ'ir-i Bahr-i Sefîd sevâhîliniñ ekşerîsi ķapudân paşalarıñ mansıbı olup bu cezâ'iriñ büyüceklerinden ya'nî Kıbrıs ve Midillü ve Saķız'dan mâ-'adâ olan atalara kendü müteħayyizân-ı tebe'a vü müte'allikâtından muhâfız ve muhaşşıl ü mütesellim naşb ile a'şâr-ı şer'iyye ve virgü-yi muķayyedelerinden mâ-'adâ olan rüsûmât ve tayyârâtıñ ķapudân paşalarıñ hazinelelerine 'â'id olması cihetiyle ma'a-ziyâdetin hemân bunları toplamak üzere naşbını müte'âķib çend rûz zarfında der-hâl Aķ Deñiz'e şîrâ'-güşâ olmuş idi. Ol vechile Aķ Deñiz'e 'azîmet ve 'avdetle irtesi sene Mahmûdiyye ve Mes'ûdiyye nâm üçer alabanda iki kıt'a uç anbârlı ve Memdûhiyye ve Fevziyye ve Fethiyye ve Teşrîfiyye ve Nuşretiyye ve Burc-ı Zafer isimleriyle yedi ķamara ķapak ve Nizâmiyye ve Sûriyye ve Şâdiyye ve Hıfz-ı Rahmân ve Mir'ât-ı Zafer ve Tarîr-i Bahrî ve Şihâb-ı Bahrî ve Nesîm-i Zafer ve Feyz-i İlâh ve Kâ'id-i Zafer on bir gügerte fırķateyn ve Mesîr-i Feraħ ve Kavs-i Zafer ve Fecr-i Sefîd nâm üç küpeşte ķorvet ve Peyk-i Şevket isminde bir baca vapur-ı hümâyûn ile bir âteş gemisinden 'ibâret olan yirmi beş kıt'a sūfûn-i donanmâ-yı hümâyûn ve derûnlarında yirmi dört biñ muvazzâf ve İzmîd ve havâlîsi 'asâķir-i hâşşa dâ'iresi redîfiyle Aķ Deñiz'e sevk ü tes-

rîb olunmuş ve Kâ'â-i Sultânîyye pîş-gâhında lenger-endâz bulunmuş iken Sultân Mahmûd Hân-ı Şânî efendimiz hazretleriniñ irtihâl-ı dâr-ı cinân ve intikâl-i rahmet-i Rahmân buyurmuş olduklarını hazîne-dârı Hacı 'Âkîf İstanbul'dan sır olarak menzil ile Çanak Kâ'âsı'na giderek haber virmiş idi.

[212] Mes'ele-i Mısrıyye'niñ tebeddül-i saltanatla bi't-tab' me-zâ-mâ-mezâ hükmüne girmesi kavıyyen me'mûl bulunmuş iken Firârî-i merkûm يترشه بمسافيه كل اناء mişâline mâ-şadağ olarak zâhiren ba'zı ev-hâm u hayâlât-ı hamâkat ve cehâlet ü denâ'eti ve Râğıb Paşa merhûmuñ,

(Mef'ûlû Mefâ'ilû Mefâ'ilû Fa'ûl)

Nâdir bulunur tıynet-i kâmilde kuşûr
Kem-mâyeden eyler ne kim eylerse zuhûr
İkbâl-ı se-rûzeyle tegayyûr gelmez
Mest olsa da habt eylemez erbâb-ı şu'ûr

kı'â-i hikmet-iştimâli me'âliyle donanmâ-yı hümâyûnı 'aleyhine sevk olunan Mısır vâlîsi Mehmed 'Alî Paşa'ya teslîm ü tehdiye itmesi ihtimâli kendüsünüñ fıtrat-ı rezîle-i rediyye ve haşlet-i zemîme-i deniyyesini bilen vükelâ-yı fihâm ve kâffe-i enâm 'indlerinde mütâla'adan ba'îd olmamasıyla ol vakit meclis-i vâlâ-yı ahkâm-ı 'adliye a'zâsından bulunan ve mu'ahharan mektûbî-i şadr-ı 'âlî olan Muhsin Efendi merhûm donanmâ-yı hümâyûnuñ bulunduğu maâlden 'avdeti için bâ-fermân-ı 'âlî vapur-ı mahşûş ile me'mûr u i'zâm buyurulmuş idi.

Râğıb Paşa'nıñ,

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

'Âlemi ber-bâd ider bâd-ı bürûd-ı nahteti
Bulmasun yâ Rabb ta'yîn nâ-sezâlardan biri
Tâ Hudâ'dan şurta-i tevfiğ hem-râh olmasa
Sâhil-i ümmîd görmez nâhudâlardan biri

kı'â-i intibâh-kurtasınca şâhib-i terceme haşâ'il-i insâniyyede hem-hilye olduğu rûfekâsıyla itdiği meşveret netîcesiyle bî-çâre zâbitân u neferâtndan

ekşerîsi nireye gitdiklerini bilmeyerek süfün-i şâhâneye İskenderiyye'ye toğrı yol virldigini müşârün-ileyh Muhsin Efendi donanmâ-yı hümâyûna Sakız ve Çeşme hizâlarında yetişerek görünce hayretde kalmış ve bu hâlde nasıl sakız çigneyecigini şaşırarak çâr u nâ-çâr bir kerre mülâkât ile keyfiyeti aňlayup kıçırır bükme⁴⁰ bir mu'âmele ile 'aleyhinde bir fenâlık patlamadan 'avdete zihninde karar ve hâmil olduğu fermân-ı 'âlîyi serâvîline bend ü hıfz idüp tahtlıs-ı cân için nâ-çâr gâyet mizâc-gîrâne ba'zı ifâdâta taşaddîyi taşmîm iderek paşa gemisine vuşûle ibtidâr ve mütâla'sının bir fıkrası dağı ba'zı neşâyıha ictisârdan 'ibâret bulunmuş ise de hüsn-i te'sîrinden me'yûs ve ilerüsine taşaddîsi bilâ-fâ'ide nefsine mehlekeyi müstelzim olduğu mahsûs olduğundan bî-çâre müstakîm Muhsin Efendi fermân-ı 'âlîyi tenhâsında vaz'-ı gelû-yı kitmân eyledikten sonra hezâr zâr u niyâz ile bir takrîb ruşat tahşîl iderek şıfrul-yed 'avdet eylemişti.

[213] Firârî-i menfûruñ bu hareket-i nemek-be-harâmânesi tebeddül-i saltanat hasebiyle intifâ-pezîr olması akvâ-yı me'mûl olan âteş-i münâza'ât-ı Mısrıyye'yi mirvağa-i ârâ-yı sakîmiyle tekrâr dest-i ihânet-peyvesiyle teş'îl ve bi'l-âhire nâ-çâr biraz daha sefk-i dimâ'-i müslimîni ta'cîl ve nâ-çâr düvel-i fahîme-i ecnebiyyeden Rusya ve Prusya ve Avusturya ve İngiltere devletleriyle lüzûm-ı ittifâkı ta'yîn eylemiştir.

Bi'l-farz hudâvendigâr-ı esbak-ı huld-âşiyân Sultân Mahmûd Hân efendimiz hazretlerinin Mısır vâlîsi Mehmed 'Alî Paşa hakkındaki infî'âlini isti'fâya medâr olmak zu'mıyla hayât-ı hümâyûnlarında vukû' bulan isâ'et-i nâ-lâyıkanın te'vîli tarafı taşavvur olunmuş olması hüsn-i zan-ı mütâla'ası tahayyül olursa bile 'aklı başında olan 'âmme-i muvaḥḥidîni dâğ-dâr u esîf iden irtihâl vukû'ıyla cennet-mekân Sultân 'Abdül-Mecîd Hân hazretlerinin cülûs-ı hümâyûnları 'illet-i infî'âli bi't-tab' indifâ' itmiş bulunması cihetiyle artık harekât-ı fâkı'a-i sâlife dağı bi't-tab' mundefi' u zâ'il olmak ârzûsı kâr u zâra tercîh olunması selâmetini mûcib olmak mülâhazası vârid iken vâlî-i müşârün-ileyh buraları mülâhaza ve istihşâl-i rızâ-yı 'âlîyi ârzû eylemek tarîk-i eslem iken Firârî gibi nân u nemek hakkından bî-haber olan bir hâ'in ü bî-vâye ve sâde-dillik teşebbûsi-

ne pey-rev olup da anıñ ihânetinden istifâdeye tenezzülle bunca sūfūn-i hūmâyūn ve 'asâkir-i şâhâneyi götürüp 'alâ-ıtarîkî'l-hediye takdîm ü teslîm itdikde farazâ Firârî-i merķūm ile orada kılmağı ârzû iden birkaç ne-mek-be-hârâm-ı fūrū-mâyegân 'avenesiniñ Mısır'da kılmaķ istedikleri hâlde dahîl-i redî 'ârını irtikâb itmeyerek vâkı'â istek idenleri alıkoymaķ istemiş olsa bile donanmâ-yı hūmâyūn ile 'asâkir-i şâhâneyi der-hâl i'âde etmek zerî'a-i müstakîmânesiyle takdîm-i isti'fâ-nâmeyi cânına minnet bilmesi lâzım geldigini bilüp böyle bir memdûh zeyl-i istikâmete teşebbüs idecegi yerde ednâ kuşûrda basîtu'l-efkâr bir şahs-ı 'âmîniñ bile teşebbüs-de mütereddîd olması taşavvurdan ba'îd olmayan bir hâl-i vahîmü'l-encâmı göze kesdirüp de bu fırsatı ğanîmet bilerek Yavuz Sultân Selîm Hân-ı Evvel ve Sultân Selîm Hân-ı Sâlis 'aşırlarında 'asâkir-i 'Osmâniye demleriyle muhammiren kalem-rev-i hükûmet-i devlet-i 'aliyye-i 'Osmâniyye'ye munzam olan ve memâlik-i mevrûse-i meşrû'adan olduğunu ka'â inkârâ mecâl olmayan hıta-i celîle-i Kâhire'niñ kahren iġtisâb u ihtîlâs u istimlâki hûlyâ-yı hâmına veyâhud rivâyet olındığına göre Firârî'niñ hem-hâl ü serâ'iri [214] olan ba'zı haveneniñ iġfâlât-ı mütecâsirâneelerine teba'ıyyet ü tama'la donanmâ-yı hūmâyūnı göndermediginden başka 'aşr-ı Kânûnî'den berü devlet-i 'aliyyeniñ minnet-dârı olduğunu tokuz yüzden soñraki vukû'âtı yazan tevârîh-i 'Osmâniyye vü ecnebiyyeniñ cümlesi bî-ıaraf kalarak hikâye vü i'tirâf iden Firansa devleti vükelâ-yı saltnat-ı seniyyeyi ve huşûsiyle idâre-i umûr-ı nâzûke-i devletde yed-i tûlâ göstermiş olan şadr-ı esbak-ı firdevs-mekân Muştafâ Reşîd Paşa merhûm u maġfûrî nezâret-i celîle-i hâriciyyede iken cism-i devlete 'arız olan bu dâ'-i 'udâliñ tedâvî-i hakîmânesini etibbâ-i hâriciyye ya'nî düvel-i mu'âvine ile dahî konsülte yolunda icrâ-yı müzâkere olunarak ber-vech-i meşrûh donanmâ-yı hūmâyūnuñ derûnında olan yirmi dört bin kadar 'asâkir-i hazret-i pâdişâhîniñ Mısır'a getirülmüş bulunması ve Firârî ile berâber tebdîl hâşekîliginden neş'et iden meş'ûmü'l-kudûm ve'l-levâ Pehlevân Çerkes Hâfız Paşa'nıñ Nizîb muhârebesi mukaddemâtı tertîbâtında cild-i şâlisde terceme-i hâl-i 'âcizânem arasında bil'l-münâsebe mufaşşalan beyân olınacağı vechile hasbe'l-me'mûriyye Tayyâr Paşa merhûm ile orada bulunduğum cihetle meşhûdum olan eşer-i sū'-i tedbîr ve erkân-ı harb re'îsi olup Firansalı ile itdikleri mükâfahada muvaffakiyyeti meydânda

bulunan Prusyalı mareşal Mölok⁴¹ gibi bir zât-ı ma'ârif-simât u dirâ-yet-kârîñ re'yini begenmeyüp sözünü diñlemeyerek bilâ-mûcib ordu-yı hü-mâyûnuñ perîşâniyyetine sebep olan tedâbîr-i mecnûnânesiyle 'asâkir-i tarafeyniñ henüz harekât-ı harbiyye ile şaff-ı harb manevrası tekmiñ olur olmaz Mısırlı tarafından idilen bir yaylım âteşle kumandansızlık belâsıyla ordu bozularak ve nizâm ve başıbozuk altmış biñe qarîb ecnâd perîşân ve her biri bir tarafa târumâr u tâlân olmuş ve 'akîbinde cûlûs-ı hümayûn vukû'ıyla donanmanın cümlesi ve 'askeriñ ekserîsi mefkûd olup devlet-i 'aliyye zâhiren pek büyük bir mevki'-i tehlikede kalmış olduğu cihetle bu bâdire-i nâdire vûkelâ-yı fiñâm-ı devlet-i 'aliyye-i 'Osmâniye'yi hayretde bırakmasına aşıl sebep Firârî bulunmuş ve elli sekiz târîhinde Mısır'da füc'eten irtihâl itmiştir.

İşbu donanmâ-yı hümayûnuñ celbi ve Mısır'ın tanzîmi huşûşlarında idâre-i efkâr-ı şâdikâneye muvaffak olan ve 'ilâc-ı âfiyet-i bür'ûs-sâ'asını keşf ü ihzâr ile ol 'ârîza-i müzmin ü mübrimiñ indifâ'-ı serî'a ve istihşâl-i şihhatine himmetle "küllu mü'minüñ eñûhu" tebşîr-i şerîfiyle mübeşşir olma ve cünûd-ı tarafeyni bir büyük [215] muhâlefet ü gâ'ileden istihlâsa miknet-i mañşûsasını 'alâ-mâ-yelik şarfa himmet buyurmaları cihetiyle 'aklı başında olan ve devlet-i 'aliyye-i 'Osmâniyye'niñ ni'am-dîde vü aşdikâsından bulunan ulî'n-nühâ müşârûn-ileyh Reşîd Paşa'yı ilâ-kıyâmî's-sâ'a hüsn-i zıkr ü şenâ ile yâd etmek vecîbesini ifâya devâm iderler. Rahmetullâhi 'aleyhi rahmeten vâsi'aten.

Firârî Üsküdâr'da Selîmiye kışla-i hümayûnı civârında büyük kabristânıñ taşlarından bir şehriyye hâne inşâ ve İzmîd'de bir câmi'-i şerîf ta'mîrine i'tinâ iderek kapudânlığında tersânedeki dîvân-hâneniñ verâsındaki zirvecikde mukaddemâ kapudân paşalarıñ harem dâ'iresi mahalline bir kâr-gîr mekteb-i bahriyye ve Hegbeli Ağa'da Çengel Oğlu Tâhir Paşa zamânında mutaşavver olan bahriye mektebini halîfe kîsesinden inşâ itmiştir. Ancak âlet olduğu bu hasenâtı imhâ iden seyyi'ât-ı mezkûresinden başkâ anı unutturacak pek büyük bir ihâneti dahî ma'lûm ise de hâme-i 'ac-z-intimâ bu bâbda üslûb-ı edebe mürâca'atla sükûtı evlâ görmüşdür. 1253.

41. مولق

On Üçüncüsü Dâmâd-ı Şehriyârî Mehmed ‘Alî Paşa

Bu cedveliñ on üçüncüsü ve cümlesiniñ yüz kırk birincisi ‘aşr-ı ‘âlî-i ‘Abdül-Mecîd Hânî’den Trabzonî ‘Ömer Ağa-zâde dâmâd-ı hazret-i pâdi-şâhî Es-seyyid Mehmed ‘Alî Paşa’nıñ terceme-i hâl-i istikâmet-me’âlî sadr-ı a‘zamlar şirasında mestûrdur. 1257.

Top-hâne-i ‘Âmire Müşîri İken İrtihâl-i Dâr-ı Bekâ İden Enderûnî Ahmed Fethî Paşa Merhûmuñ Terceme-i Hâlidir:

Merhûm-ı müşârün-ileyh cennet-mekân gâzî Sultân Süleymân Hân hazretleriniñ tokuz yüz yirmi tokuz sene-i hicriyyesi saferü'l-hayrınıñ altısında Rodos Atası'nını fethine muvaffak buyuruldukları eşnâda hıdemât-ı şâdikâneleri görülen ve ‘ale'l-infirâd şehriyârân-ı ‘izâm nevvarallâhu merâkıdehüm ilâ-yevmi'l-kıyâm hazerâtınıñ zamân-ı saltanatlarında sarây-ı hü-mâyûn hıdemât-ı ‘âliyesinde istihdâm ve neyl-i makâsıd u merâm ile yekke-süvâr-ı mizmâr-ı ‘izz ü şân olan bir hânedân-ı şâmihu'l-erkânıñ sülâle-i celîlesiniñ rûkn-i rekîn-i ma‘âlf-ittisâmı ve ‘adn-âşiyân Sultân ‘Abdül-Mecîd Hân hazretleriniñ ‘aşr-ı hü-mâyûnlarında rikâb-dârlık hıdmetiyle dâhil-i silk-i muqarrebîn ve cennet-mekân Sultân Selîm Hân-ı Şâliş hazretleriniñ cülûs-ı hü-mâyûnlarından soñra bir müddet yine ol [216] hıdmetde mekîn ve hulûl-i sinn-i pîrî ve hâl-i heremî ile tekâ‘üden çerâğ olup künc-i inzivâda ‘ibâdet-güzîn iken haftân ağalığı zerî‘asına ba‘zı me‘mûriyet ‘ilâvesiyle cânib-i Hicâz'a gidüp ‘avdetinde ‘Akkâ cânibinde Cezzâr Ahmed Paşa gadriyle tek-mîl-i hayât-ı müste‘âr iden rikâb-dâr-ı esbak El-hâc Hâfız Ahmed Ağa'nıñ necl-i necîl ve ferzend-i celîlidir. Pederleriniñ irtihâlinde henüz ‘âlem-i şuhûda müteheyyî-i zühûr-ı kudûm olmalarıyla çend mâlh mürûrında ve biñ iki yüz on altı târîhinde Eyyûb İskelesi'ne civâr ve ol zamân hükmince ‘Abdullâh Paşa Sarâyı demekle şöhret-şi‘âr olan sâhil-hânede tezyîn-i kıymât-ı şuhûd eylemiştir. Yirmi dört târîhinde enderûn-ı hü-mâyûna çerâğ ve terbiyet-kârî-i lâle-yı isti‘dâd u fetânet ve iktisâb-ı kemâlât ile bidâyet-i nizâm-ı şüreyyâ-intizâmda enderûn-ı hü-mâyûn ağavâtından mürek-

keb tertîb buyurılan bölüğe nefer ve kırk üç senesinde evvelâ kolağalık ve mu'ahharan bîñbaşılık rütbeleriyle 'asâkir-i manşûre-i şâhâne tâburlarına zâbiñ olmak üzere bîrûna çerâğ olması rehîn-i mesâğ buyurulmuş idi. Ol tâ-rîhde açılan Rusya seferine 'azîmetle Aydos muhârebesinde ricl-i yesârın-dan mecrûh olarak bu muhârebede ve gerek mu'ahharan İslimye mükâfâha-sında sevķû'l-ceyş fenninde istiñdâm-ı 'askeriyyedeki hüsñ-i dirâyet ü-rü'yet ve meydân-ı muhârebede gösterdiği şecâ'at, on ikinci alây kâ'im-ma-kâmlığına me'mûriyyetiyle mesrûriyyetini müstelzim olduğundan muşâlağa vukû'ıyla der-sa'âdete gelerek cebe-hâne kışla-i hümâyûnındaki 'asâkir-i şâhâneye mîr-alâylıkla bekâm olup, ma'iiyet-i şâhânede yâver maķâmında hıdmet-i şâhânede hüsñ-i istiñdâm olunmuştur.

Kırk altı senesinde kurenâlık şerefini ilhrâz ve dâmâd-ı şânî-i hâzret-i Mahmûd Hân Burûsalı Mehmed Sa'îd Paşa'nın ihrâcında başçukadârlık ve kurenâlık 'uhde-i istiñhâlinde olduğu hâlde sene-i merķûme şevvâliniñ üçün-de 'asâkir-i hâşşa-i şâhâne begler-begiligi 'unvânı ve ferîkîlik rütbe-i refî'ası ile kesb-i imtiyâz eylemiştir. Ba'zı talķîkât için Konya orduy-ı hümâyûnı-na 'azîmet ü 'avdet ve elli senesi evâ' ilinde büyük ilçilik 'unvânıyla muvaķ-katen Viyana'ya 'azîmet ve altı ay mürûrında yine der-sa'âdete ric'at iderek elli senesi evâhırinde mâ-beyn-i hümâyûna olan nisbet-i kaviiyye ve irtibât-ı kadîmesine hâlel gelmemek üzere tekrâr Viyana sefâretine gidüp elli iki se-nesi evâhırında infişâl ile der-sa'âdete gelecegi eşnâda Rusya [217] devleti-niñ Mosķova şehrinde tertîb eylediği büyük ta'lîmde bulunmak üzere taraf-ı devlet-i 'aliyyeden me'mûr ve rütbe-i celîle-i vezâret ü müşîrî ile mesrûren Mosķova'ya 'azîmet ve îfâ-yı hüsñ-i me'mûriyyetle der-sa'âdete 'avdet it-dikden soñra elli üç senesi evâ' ilinde 'uhde-i liyâkatlarına Aydın eyâleti tevcih ve Pâris sefâreti inzimâmıyla kadr ü şânı tenvîh buyurularak ibtidâ Aydın'a 'azîmet ve bir ay kadar tevaķķufla manşib-ı mezkûruñ idâresine ta-raflarından kâ'im-maķâm naşbıyla der-sa'âdete 'avdet idüp ol zamân İngil-tere'de kırâl-ı cedîdiñ icrâ olunan tetevvüc resminiñ tebrîkine taraf-ı devlet-i 'aliyyeden me'mûren evvelâ Londra'ya giderek ba'dehû aşıl me'mûriyyeti olan Pâris sefâretine 'avdet eylemiştir.

Elli beş senesi evâsıtında şeref-vukû' bulan cülûs-ı hümâyûn-ı şâhâne üzerine der-sa'âdete 'avdetinde ve sene-i merķûme şa'bânında meclis-i vâ-

lâ a'zâliğına ta'yîn ve zî'l-ka'desi ibtidâlarında cennet-mekân gâzî Sultân Mahmûd Hân efendimiz hazretlerinin kerîme-i mükerrermelerinden olup derûn-ı türbe-i şerîfelerinde günûde-i pister-i rahmet-i Rahmân olan 'Atiyye-tullâh Sultân hazretlerinin şihriyyet-i seniyyeleriyle karîrül-'ayn u kâm-bîn ve bu şırada ticâret nezâretiyle daği kâlâ-yı vâlâ-yı kadr ü i'tibârı tezyîn buyurularak bu me'mûriyetde iken ser-'askerligiñ sır kâtibi Muştâfâ Nûrî Paşa 'uhdelerine tevcîhinde Yanya'dan vürûdlarına kadar mesned-i celîl-i ser-'askerî kâ'im-makâmliğında daği bulunmuşlardır. Elli yedi senesi şafe-ri evâ'ilinde nezâret-i müşârûn-ileyhâdan bî'l-infişâl elli sekiz senesi şafe-ri evâhırında def'a-i sâniye olarak meclis-i vâlâya a'zâ ve elli tokuz senesi şevvâlî evâsıtında meclis-i mezkûr riyâsetine ve altmış senesi zî'l-ka'desi evâ'ilinde infişâl ile altmış senesi rebî'u'l-evvelinde harbiye nezâretine ve yine altmış bir senesi şa'bânında harbiye nezâreti inzîmâmıyla top-hâne-i 'âmire müşîrligine şeref-pîrâ ve altmış sekiz senesi şevvâlîniñ on tokuzunda infişâl ile altmış tokuz senesi cümâde'l-ülâsında ikinci def'a ticâret nezâretine ve sene-i mezbûre recebinde yine top-hâne-i 'âmire müşîrligine zînet-bahşâ olmuşdur.

Yetmiş dört senesi muharremiñ on tokuzunda infişâl ve sene-i mer-kûme rebî'u'l-evveli evâ'ilinde yine top-hâne-i 'âmire müşîrligine ittişâl ile sene-i mer-kûme cümâde'l-âhîriniñ selhinde tekmi'l-i enfâs-ı ma'dûde ile pâ-zar gicesi dâr-ı bekâya [218] irtihâl itmekle hudâvendigâr-ı esbak Sultân Mahmûd Hân-ı behîşt-mekân efendimiz hazretlerinin türbe-i şerîfeleri ravzasına defn ile vedî'a-i rahmet-i rahmân olmuşdur.

Müşârûn-ileyh pederlerinin inşâsına muvaffak olduğı ve kendüleriniñ mütevellîsi bulunduğı Rodos'da kâ'in kütüb-hânesi vakfına 'ilâveten orada bir mekteb-i rüşdiye ve bir muvaqqit-hâne ve bir sâ'at külesi inşâ ve bunları îrâd u 'akâr u müstevfâ ile ma'mûr u ihyâ idüp Üsküdâr'da Kâraca Ahmed Sultân Türbesi karşusunda pederlerinin vakfından olan ahşâb câmi'-i şerîf harâb olmağla kâr-gîr olarak inşâsına muvaffak olmuşlardır.

Müşârûn-ileyh Hacı Hâfız Ahmed Ağa'nıñ peder ü cedd ü birâder ü akrabâlarının Rodos'da Bâğlar pîş-gâhında olan makbure-i müfreze-i müslîmînde günûde-i pest-i rahmet-i Rahmân oldukları Cezâyir-i Bahr-i Sefîd eyâleti mutaşarrıflığında iken manzûr-ı 'âcizî olmuş ve kütüb-hâne ve mu-

vaĥķit-hâne ahâlîye mûcib-i menfa‘at olmakda bulunmuşdur. Raĥmetullâhi Ta‘âlâ ‘aleyhim raĥmeten vâsi‘aten.

Vûkelâ-yı Devlet-i ‘Aliyyeden Mehmed Şâdık Rif‘at Paşa:

Muşârûn-ileyh maşârifât nezâretinde irtihâl-i dâr-ı beĥâiden Hacı ‘Alî Begefendi’niñ şulb-i aşâletinden biñ iki yüz yirmi iki senesi şa‘bân-ı mu‘az-zamınıñ yirmi beşinci ğünü ĥadem-nihâde-i ‘âlem-i vücûd ve

فى المهد ينطق عن سعادۃ بخته

ma‘nâsı sîmâsında rû-nümûd olan maĥdûm-ı edîbi olup az zamânda tarîķ-i ‘irfânda ya‘nî şayrafiyân-i bâzâr-ı îķân u imtiĥânda cevher-i mâhiyyeti bâ-hirûl-işrâķ ve mekteb-i edebden toĝrı sarây-ı hümâyûnda olan ĥazîne oțası ricâline müsta‘idd-i iltihâķ olmasıyla berâber peder ü mâderiniñ bir dânesi ve her biri nev-ĥerâĝ-ı ziyâ-dâr-ı ĥânumânıñ pervânesi olduĝından derd-i müfâraķat, vâlidesini ĥaste ve merhem-i nażar-ı merĥamete şâyeste itmekle ebrâr-ı ğüzeştegâna lâĥıķ ĥudâvendigâr-ı sâbık ĥuld-âşiyân Sulţân Maĥmûd Ĥân-ı Şânî efendimiz ĥazretleri kıdem-i ĥıdmetine ĥürmeten talţîf-i peder ve itfâ-yı âteř-i keder-i mâder, irâde-i şefâ‘at-âdesiyle sarây-ı hümâyûna alınmasından bir sene mürûrında mektûbî-i şadâret oțasına ĥerâĝ buyurduķ-larından

من ثبت نيت

ķâ‘ide-i fâ‘ide-i ‘â‘idesini [219] iltizâm ve taĥşîl-i pan‘at-ı kitâbete izĥâr-ı şevķ u ĝarâm itmesiyle zâbitân-ı kalem sa‘y ü ĝayretinden ĥořnûd ve devâm u istiĥdâmından işe yarayacaĝı meřĥûd olarak az vaķit içinde akrânı beyninde kesb-i imtiyâz ve otuz toķuz târîĥinde rûtbe-i ĥâceĝânîyi iĥrâz eyleyerek kırķ iki târîĥinde ĝavâ‘il-engîz-i sâĥa-i vukû‘ olan Rusya seferi eşnâsında kalemce ĥayli umûr-ı mühimme taĥrîrinde müstaĥdem ve me‘mûrîn-i bâb-ı ‘âlî ‘indinde rû‘yet ü dirâyeti müsellemlerle kırķ dört senesinde bi‘l-istiĥķâķ âmedî oțası ĥulefâsına ilĥâķ olup ĥidâvendigâr-ı

mağfûruñ ibtidâki seyâhatinde ma'îyyet-i hümâyûnda Edirne ve Gelibolı taraflarına 'azîmet ve ol vakte kadar hulefâdan kimseye nişân virilmemiş iken râbi'a nişânı ihsânıyla nâ'il-i dest-mâye-i rif'at olup ol zamân dâhiliye ve hâriciye nezâretlerinde bulunan Pertev ve 'Âkif Paşaların teveccühât-ı ehl-pervânelerine nâ'iliyyetle Yunan'ın ta'yîn-i hudûdı ve mes'ele-i Mısrıyye'nin güft ü şünûdı hengâmlarında süferâ ile vuku' bulan mecâlis-i mükâlemâtıda zabt-ı mevâdda hüsn-i hıdmet ve işbât-ı liyâkat u hayşiyet eyleyüp elli târîhinde âmedci bulunan şadr-ı esbak meşhûr Reşîd Paşa'nın Pâris sefâret-i seniyyesine me'mûriyyeti cihetiyle şâhib-i terceme âmedî vekâletine ta'yîn olunup umûr-ı mühimmeye mütedâ'ir ba'zı şey'in şifâhen beyân u istîzânı icâb eyledikde dâhiliye nâzırı Pertev Paşa müşârûn-ileyhiñ vesâtet-i dirâyetiyle 'atebe-i 'ulyâya inhâ vü istihrâc ve bu vesîle ile mâ-beyn-i hümâyûnda kâtib-i şânî ve pertev-i ikbâl ü 'unvânı mahsûd-ı ricâl-i zamânî olan Vaşşâf Efendi ile dest-gâh-ı ülfet ü mahabbetde nesc-i dîbâ-yı imtizâc itmesi medâr-ı tezâyüd-i istihâr-ı sermedî ve elli iki senesinde Reşîd Paşa'nın Pâris sefâreti yine üzerinde olarak hâriciye nezâreti müsteşârlığına me'mûriyyeti münâsebetiyle müşârûn-ileyh aşâleten âmedî olup tokuz ay mikdârı kemâl-i ikbâl ve mütâla'a-i mâzî vü hâl ü istikbâl ile kilik-i râstı silk-i hıdmet-kârîye vaz'-ı enâmîl-i gayret ve edâ-yı habâyâ-yı me'mûriyyet eyledigi zamânda Vaşşâf Efendi ve mu'ahharan Pertev Paşa'nın 'azl ü nefyleri vukû'ıyla hilâf-gîrânı murâd atını oynatmağa meydân alup, ez-ân-cümle 'Âkif Paşa mülkiye nâzırı olduğda merhûmuñ Pertev Paşa'ya olan kuvvet-i intisâbı 'Âkif Paşa taraf-dârânınınñ sebep-i istirkâbı olmağla elli üç târîhinde âmedcilik manşibından 'azl ü iz'âc ve hâriciye müsteşârlığı pâyesi ve büyük ilçilik 'unvânı ile Viyana sefâretine me'mûren bâb-ı âlîden ihrâc kılınup sefâretde [220] bulunduğu eşnâda esbak Avusturya imparatorı haşmetlü Ferdinand hazretlerinin İtalya kırâliyeti tetevvüci resm-i tebrîkine süferâ-yı sâ'ire ile berâber azîmet ve bu münâsebetle İtalya'da hayli seyâhat ve Viyana'ya 'avdet ile devlet-i müşârûn-ileyhâ başvekilî ve umûr-ı ecnebiyye nâzırı bulunan meşhûr Prens Meternih, zâtına ve kâbiliyyetine ri'âyet ü dikkat ve devletçe mesâ'il-i vâkı'anınñ hâll ü teshîline müte'allik kendüsiyle pek çok şohbet eyledigi şırada ibrâz itdigi kâr-ı âgâhî vü istikâmeti, hakkında bâ'is-i terakkî-i teveccühât ve cennet-mekân Sultân 'Abdu'l-Mecîd Hân hazretlerinin cülûs-ı ma'delet-me'nûs-ı mülû-

kâneleri şeref-vukû'ından bir iki ay soñraca 'uhde-i liyâkatine hâriciye müsteşârlığı tevcihinden nâ'il-i mübâhât olup ancak mes'ele-i Mısrıyye'niñ devâmı ve mes'ele-i şarkıyye Avrupa devletleriniñ serd-i mütâla'ât-ı 'amî-kaya kıyâm u ihtimâmı eyyâmı ve müşârün-ileyhiñ bu mâddeniñ künh ü ğavrına vukûf-ı tâmı olmağla maşlahatıñ karâr-ı ka't'isine degin yine Viyana'da ikâmeti muhtezâ-yı irâde ve müddet-i sefâretinden iki sene geçdikde der-sa'âdete 'avdeti cevâz-dâde olmağla elli beş senesi ramazân-ı şerîfi âhirinde İstanbul'a vürûd ve müşâhede-i dîdâr-ı evlâd u ekâribden tenvîr-i bâsıra-i şühûd idüp Mısır mes'alesi hakkında karâr-gîr olan tekâlîfi Mısır vâlîsi esbak merhûm Mehmed 'Alî Paşa'ya bildirmek ve eyyâm-ı ma'dûde zarfında bir cevâb-ı ka't'î alup gelmek üzere elli altı senesi cümâde'l-âhîrinde muvakkâten İskenderiye cânibine me'mûr u i'zâm ve orada iken "Ci-hânda bâ'ış-i rif'at efendi himmetidir" me'âli ve

وبهذا لكد تكتسب المعالي

mişâlince şadâret-i 'uzmâ müsteşârlığı mansıbıyla kadri 'âlî buyurulmasını müte'âkıb İstanbul'a gelüp tanzîmât-ı hayriyye usûl-i mehâsin-şumûliniñ taşralarca vaz' u te'sîsi emrinde sa'y ü himmeti mevîr ve elli yedi senesi şaferû'l-hayrı evâ'ilinde rütbe-i sâmiye-i vezâretle hâriciye nezâret-i celîlesinde me'mûr olarak bidâyet-i me'mûriyetiniñ dâhilen ve hâricen ğâ'ileli vakıtlara teşâdüfî hâlinde bile mu'tedilâne îfâ-yı me'mûriyet itmekde ve kâ'ide-i ihtiyât-kârîye ri'âyeten her tarafı gözetmekde iken ilkâ'ât-ı muhâlifînden neş'etle tokuz ayda ma'zûl ve birkaç ay gûşe-i ferâğda taklîb-i evrâk-ı kütüb-i ahlâkiyyeden şıbyân mekâtibinde kırâ'at ve etfâliñ terbiyetine elvirişli vâzıhu'l-'ibâre Ahlâk Risâlesi cem' u te'lîfine meşğûl olup mu'ahharan Rûmî eyâletiniñ tahkîk-i ahvâline tekkarrur iden me'mûriyeti te'hîr ve elli sekiz senesi şa'bânında meclis-i vâlâ-yı ahkâm-ı 'adliye [221] a'zâlığına ta'yîniyle a'zâlık sıfatı üzerinde kalmak ve def'a-i şâniye olmak üzere Viyana sefâret-i seniyyesine ta'yîn ü tesyîr ve orada iken halefi Şârim Paşa'nıñ üzerine elli tokuz senesi rebî'ul-evvelinde tekrâr nezâret-i celîle-i hâriciyye ile tesrîr buyurulmuş ise de rûfekâsından kesb-i ikbâl ve da'vâ-yı teferrûd ü istiklâl idenleriñ mizâclarına tevfiğ-i harekât ve şûret-i matlûbede tamâmiyle mümâşât idememesi hasebiyle yirmi birinci

ayında manşibından dûr ve bir hafta mürûrunda şâniyen meclis-i vâlâ a'zâ-
lığıyla hâtır-ı meksûrî mecbûr ve altmış bir senesi şa'bânında meclis-i vâ-
lâ-yı ahkâm-ı riyâsetiyle dâric-i medâric-i evc-i hubûr ve iki buçuk seneden
ziyâde muktedir-i ratk u fetk-i umûr olduğdan şofıra altmış dört senesi re-
bî'ul-evvelinde nezâret-i mâliye ve iki ay geçerek nezâret-i celîle-i hâri-
ciyye manşiblarında devrân ve üç buçuk ay mürûrunda evâsıt-ı ramazân-ı
şerîfde yine meclis-i vâlâ riyâseti tevcîhiyle tecdîd-i 'unvân u şân eyleme-
sinden tokuz mâh güzêrânında vukû'-ı 'azl-i nâgehânîden müte'essirül-bâl
ve sekiz ay mîkdârı hâne vü sâhil-hânelerinde varak-gerdân-ı takvîm-i ah-
kâm-ı rûz u leyâl olması üzerine mecâlis-i 'âliyye me'mûr ve inîşâliniñ
senesi tekâmîlinde ya'nî altmış altı sâli cümâde'l-evvelisinde yine meclis-i
vâlâ riyâset-i celîlesine naşb ile iki sene müddetde tesviye-i meşâlih-i mü-
himme-i devletde himmeti manzûr-ı evliyâ-yı umûr olduğu hâlde dañı maz-
har-ı 'azl-i nâ-be-hengâm ve bir sene kadar mütevessid-i visâde-i ârâm ol-
masıyla altmış tokuz senesi cümâde'l-evvelisinde Rusya devleti tarafından
sefâret-i fevka'l-'âde ve teklîfât-ı girân-ifâde ile Pirens Mancukofuñ
der-sa'âdete vürûdında nezâret-i celîle-i hâriciyyeye icrâ-yı me'mûriyyeti
tensîb ve eşnâ-yı me'mûriyetinde mes'ele-i Kudsiyye'yi i'mâl-i şan'at-ı le-
tâyifül-hiyel ile tekâlîf-i sâ'ireden bi't-tefrîk mübâyenet-i miyâne-i tara-
feyni şûret-i hoşnûdide faşl u tevfiķ iderek mevâdd-ı dîgere dâ'ir saltanat-ı
seniyyeniñ mülâhazât-ı müstakîmânesini mübeyyin takrîr-i resmîyi
ba'de'l-i'tâ miyâne-i bâb-ı 'âli vü sefâretde teşrîh-i mevâdd-ı şavâb u haâtâ
olunur iken Reşîd Paşa merhûmuñ hâriciye nezâretine vukû'-ı me'mûriye-
tinde müşârün-ileyh altmış tokuz senesi şa'bân-ı şerîfiniñ altıncı günü râ-
bi'an meclis-i vâlâ riyâsetiyle tatyîb buyurilup bir seneden bir ay noķşân
zamânda inîşâl eylemiş ise de yetmiş senesi muharreminde teşkîl olunan
meclis-i 'âli-ti tanzîmâtîñ a'zâ-yı fiñâmından ma'dûd ve ba'zı kavânîn ü ni-
zâmât müzâkerât u te'sîsâtı huşûşlarında [222] melhûzât u ma'lûmâtı mü-
cib-i inñilâl-i 'ukûd olduğu gibi çünki mâdde-i vâhîde üzerine birkaç vechi-
le beyân-ı re'ye iktidârı ve redd ü kabûlî bahşinde delâ'il-i 'adîdeye ibtidâ-
rı cihetiyle 'akd-i muşâlaħa-i hayriyye zamânında dañı selb-i mazarrat ve
celb-i menfa'at hâķķında mecâlis-i 'âliyede îrâd eylediği mütâla'ât, mü'ed-
dî-i ta'yîn-i hâķâyık-ı teklîfât ve mücib-i tevessu'-ı dâ'ire-i mübâheşât ol-
muş idi. Nihâyet-i kâl ve ğâyet-i hâl

كن فى الدنيا كانك غريب او عابر سبيل

şeh-râhına intikâl itmekle bu me'mûriyetiniñ ikinci senesinde dûçâr oldığı 'illet-i kalbiyye te'sîrinden ayağına 'ârız olan şiddet-i ıztırâbıñ indifâ'ı içün icrâ olunan 'amelıyyât-ı cerrâhiyeden hasteligi ziyâde ve bâlîn-i bîmârîye ser-nihâde olmasının dördüncü ayında ya'nî biñ iki yüz yetmiş üç senesi cümâde'l-âhîresiniñ on altıncı çehâr-şenbe gününde elli bir yaşında ve 'aklı başında hüsn-i hâtıme ni'met-i dâ'imesine mazhariyyetine delâlet idecek şûretde tekmîl-i enfâs-ı ma'dûde-i hayât ve terk-i îñ ü ân-ı kâ'inât eyledi.

Müşârün-ileyh müberrât u hasenâta mâ'il ve ba'zı tekâyâ vü zevâyâda nâmını rahmetle yâd ve evşâf-ı hayr-hânesini zıkr ü ta'dâd itdirecek eşer-i hayr ifâsına nâ'il olup rü'yet ü tanzîm-i umûr-ı devlet ü milletde şâdıkâne ve müstakîmâne meşhûd olan ikdâm u iktidârı ve tavr u mişvârı takrîre şâyân ve maḥdûm-ı 'âlîleriniñ tertîb ü tab'ına himmet buyurdukları mücelledât-ı müte'addidede munderic şuver-i mekâtîb ve sâ'ir me'âşir-i meḥâsin-esâlibden rütbe-i rü'yet ü ma'rifeti 'ayân olmasıyla berâber mecâlis-i ülfeti tekellüfden âzâde vü neffîs ve resm-i şöḥbeti taşallufdan sâde vü selîs, zarîf ü nûkte-şinâs ve der-i da'vet ü ikrâmı güşâde ve süfre-i ri'âyet ü ihtirâmı âmâde bir hânedân-ı mihmân-istînâs idi. Rahmetullâhi 'aleyhi rahmeten vâsi'aten. 1257.

Terceme-i Hâl-i Silâhdâr Süleymân Paşa:

Müşârün-ileyh enderûn-ı hümayûnda kîlâr-ı hâşşa oḥasına çerâğ olarak tahşîl-i 'ilm ü ma'rifete verzişi devr-i Selîm Hânî'de yolu gelmeksizin hâne-i hâşşaya irtikâsını istilzâmı iderek az vakitte kîlâr kethudâlığıyla mesrûr ve evâḥir-i saltanatlarında silâhdâr ve mü'temen ü müsteşâr olmuş idi. Cülûs-ı Sultân Muştafâ Hânî vukû'ından beş mâh soñra mükemmel bir vezîr ta'yînâtıyla çerâğ olarak Kandıllı İskeleyi'niñ üst tarafından el-hâletü hâzihî Fâzıl Muştafâ Paşa hazretleri 'uhdesinde olan sâhil-hânedâ [223] bir müddet ârâm ve cülûs-ı Sultân Maḥmûd Hân-ı Sâñî'de rütbe-i vâlâ-yı vezâret ve Şâm vâlîliği ve mîrû'l-hâclıkla bekâm olmuş idi. Yirmi altı se-

nesi hacc-ı şerife 'azîmet ve 'avdetinde Şâm-ı Şerîf'de müstağrak-ı bahr-ı feyz-i İlâhî olan bir zât-ı 'âlîye şokakda bi't-teşâdüf 'uryân-ten gezmesine i'tirâz eyledigini, ol zâtın muķâbelesine mebnî hafazanallâh birkaç tâziyâne ile vücûd-ı mübârekini müte'ezzî itmesiyle inkisâr-ı kalbine uğrayup der-hâl 'aqlına hıffet ve kuvve-i müfekkiresine hâlel ü cinnet gelerek li-ec-li't-tedâvî Burûsa'ya celb ile 'ilâc olunmaķda iken dâr-ı beķâyâ rihlet itmiştir.

Müşârün-ileyh 'âkil ü faţîn ve müdebbir ü zekî ve 'ilm ü 'irfânı be-dîhî, ahıbbâsına vefâ-dâr, hılm ü seķâ vü keremle şöhet-şi'âr iken kazâ-yı nâgehânîye uğramasıyla ser-nüviştine mazhar olmuştur. Merâmını ifâde ider münşî vü kâtib ve istikâmet ü şadâķat meslekine zâhib bir düstûr-ı va-ķûr-ı ma'âlî-merâtıb idi. Hattâ eşnâ-yı hal'-ı Selîm Hânî'de yeniķerilerin şahîfe-i 'âlemden vücûdlarının hâķiyle beķây-ı saltanat-ı Selîm Hânî'yi müstelzim olur ârâ-yı şâ'ibe ve tedâbîr-i maķbûleye mübâderet itmiş ise de,

(Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fa'ûlün)

Kim perde-i tedbîre yakar şem'-i hayâlî

Eşķâl-i zuhûrında kazâ ķandeler eyler

me'âline mâ-şadâķ olarak silahdâr-ı müşârün-ileyhiñ tedbîriyle hareket olunmadıģından kazâ-i ma'lûme zuhûra gelmiştir. Bu keyfiyete Sultân Maħmûd Hân efendimizin vukûfları, müşârün-ileyhiñ vezâretine sebep olarak 'uhûd-ı 'ömrleri müsâ'id olmuş olsa şadârete ķadar irtikâ itdirilmek muşammem olduģı ba'zı ķurenâ lisânından işidilmiştir. Müşârün-ileyhiñ Râķıb Beg nâmında bir maħdûmiyla bir kerîmesi ķalarak bunları kayd-ı ihtiyâc u zarûretten berî idecek mertebe sehm ü muķâta'ât tedârûkine himmet itmiş ve oğlı mûmâ-ileyh enderûna alınmış ise de pederi gibi çıķmayup tengnâ-yı hevâ vü hevese sâlık ve her neye mâlık ise şatup şavarak yakın vakıtlere ķadar devr-i buldân u memâlık ile nihâyetül-emr tarîķ-i muzîķ-i fakr u fâķaya mütesâlık olduģundan şurada burada güzâriş-i rûzgâr itmekde iken irti-hâl-i dâr-ı cennet itmiş ve kerîmesi ber-hayât bulunmuştur. Raħmetullâhi 'aleyhimâ raħmeten vâsi'aten.

Terceme-i Hâl-i Mehmed Tayyâr Paşa:

Müşârün-ileyh devr-i Selîm Hânî'de kapudân-ı deryâ olan meşhûr Küçük Hüseyn Paşa'nın [224] mülk-i müşterâlarından Gürciyyü'l-aşl ve mem-dûhu'n-nesl olup 'aşr-ı mezkûrda enderûnda hazîne-i humâyûn oçasına çerâğ ile tahşîl-i 'ulûm u hünere sa'y ü verziş iderek 'ilm-i 'Arabî'yi kâmilten tahşîl itmiş ve okudığını zihn-i vakkâdında iş'âl ve şu'le-i ma'lûmâtını fânûs-ı zekâ vü 'irfânında hıfz ile tenvîr-i kaşabu's-sebk-i ma'ârif ü kemâlât ve hüsn-i hatt u inşâda akrânına müsâbakatla hazîne-i humâyûn kâtibleri sil-kine bi'l-idhâl yoluyla ikinci yazıcılığı istihsâl eylemiş olduğu hâlde kırk iki târîhinde enderûn ağaları nizâm-ı hey'etine girdikde müşârün-ileyh nizâm kitâbetinde istihsâm ile ordu-yı humâyûnuñ Rûmilî'ne ve hudâvendigâr-ı mağfûruñ Râmî Çiftliği'ne nakl ü 'azîmetlerinde zıkr olunan ikinci yazıcılık münâsebetiyle mecbûren enderûnda kalarak müşârün-ileyhiñ yerine nizâm kitâbetine dördüncü kâtib bulunan Alyanak Halîl Hamîd Efendi istihsâb buyurulmuş idi. Müşârün-ileyhiñ enderûnda tek ü tenhâ cânı sıkılarak İbni Haldûn nâm târîhiñ muqaddime-i mütercemesini istinsâh ile imrâr-ı vakt ü zamân eylediği eşnâda cebe-hâne kışlasında tertîb ü tanzîm olunan piyâde alâyına alây emînliği istid'âsıyla enderûndan bi'l-ihrâc iki sene soñıra naşb olundığı mîr-alâylıkda yedi sene istihsâm olunmak evânında rikâb-ı humâyûn kâ'im-makâmı Rüşdî Paşa merhûmuñ kerîmesini ve Mu'ammer Paşa'nın hemşîresini izdivâc ve üç sene soñıra mûmâ-ileyhânın irtihâli vukû'ıyla Bogaz muhâfız esbak Muştafâ Paşa'nın şemere-i fu'âdını mebyeti-ne kabûl u idrâc itmiş idi.

Bâlâda beyân olundığı üzere şeyhu'l-harem Dervîş Paşa'yı Mısır'a götürüp geldikten soñıra elli dörtde ibtidâ mîr-livâ naşbıyla dâr-ı şûrâya re'îs ve altı mâh soñıra ferîklik ile akrânına hem-celis olmasıyla elli beşde bu 'âciz ile kuru yemişçilikden müfîz piyâde kâ'im-makâmı Mehmed Emîn Beg ve hâşşa süvârî alâyı kâtibi Muştafâ Zarîf Efendi'yi refâkatlerine alarak Nizib ordusına me'mûren müte'âzim ve eşnâ-yı tarîkde gözine tolu dânesi işâbetiyle müte'ellim olduğu hâlde hitâm-ı umûr-ı teftîşiyye ile der-sa'âdete 'akîb-i vuşûlünde vukû' bulan cülûs-ı humâyûnda Halîl Rif'at Paşa'nın ser-'askerliğinde mekteb-i tıbbiye nâzırı sâbık mîr-livâ Hacı Reşîd Paşa ferîklik ile dâr-ı şûrâya re'îs naşb olundığından müşârün-ileyh ferîklik 'uhde-

sinde olduğu hâlde Kütahya mutasarrıflığına me'mûr olmuş idi. Bir sene soñ-
ra infişâl ve Kudüs-i Şerîf mutasarrıflığıyla ba'de'l-ibcâl me'mûriyyeti
Kal'a-i Sultâniyye [225] muhâfazasına tebdîl ve oradan Tırhala mansıbına
tahvîl ile mukaddemâ kendü ikdâm u himmetiyle livâ itdirdiği Rûmili ordu-
sı müşîri Köle Reşîd Paşa'dan gördüğü rencîde vü hâkârete tahammül ideme-
yerek isti'fâ ve altmış birde rütbe-i vâlâ-yı vezâretle Muşul eyâletine i'tilâ
ile bir sene kadar Muşul'da meşgûl-i 'adl ü intizâm olarak hasbe'l-lüzûm
eyâlet dâhilinde olan Mardîn'e 'azîmetle birkaç gün ba'de'l-ârâm, bir gün
zirve-i cebelde olan Mardîn Kal'ası'na mâşiyen çıkup, ziyâdece derleyüp
üşiyerek hâste olduğundan o ahşâm celb itdiği cerrâhîni kolından aldığı kan
yerini lâyıkiyle bağlamayup gevşek bırakmış olmasıyla hâba vardığı gibi
kan cereyâna başlayup tekmîlen akmış ve ol şüretle şehîden irtihâl-i dâr-ı
bekâ eylemiştir.

Müşârün-ileyh 'âlim ü fâzıl ve münşî-i kâmil, rûh-ı latîfi hafîf, edîb ü
zarîf, nûkte-dân u 'âkil ve i'tikâdî dürüst ü kâmil, 'ilmiyle 'âmil, Hâ-
tem-haşâ'il, perhîz-kâr, ülfeti müteyemmin, 'iffet ü istikâmetle meşhûr, na-
zar-ı şefkatini ahâlîye ihâle ider, yetmiş yaşını mütecâviz bir vezîr-i
bî-mu'âdil idi. İrtihâlinde terekesi deyniniñ şülüşine bile vefâ itmediği ve
ahıbbâsından ve bîgâneden nakden, kavlen ve fi'len ve himmeten 'arz-ı ih-
tiyâc idenlerden müddet-i 'ömrinde bir ferdi me'yûsen 'avdet itdirmeyüp
herkesi 'alâ-kadri't-tâka ve belki tâkat-i beşeriyeniñ fevkinde çalışup çaba-
layarak vuşûl-i makâşid u murâd ile memnûnen ve mesrûren ve müreffehen
mutayyeb itdiği meşhûd ve dâr-ı şûrâya me'mûriyyetim fıkrasıyla nefsimde
dahî mücerreb ü rû-nümûddur. Müşârün-ileyhiñ 'ilm ü fazlî 'allâme-i 'aşr
dinmege şâyân iken mu'ahharan dâr-ı şûrâ riyâsetinde bu fakîr-i râcil gibi
ma'iyyetinde bulunan ketebe-i kalîlül-bizâ'atıñ nice sehv ü kuşûrlarını setr
ile evrâkı kemâl-i lutf u nüvâzişle taşhîh u tenvîr iderek rumûz u nûkte-i za-
rîfâne ile bile tenbîh ü îmâ eylediginiñ bir def'a olsun vukû'ı işidilmediği
ve bi'l-farz zarar u hatırı mûcib bir sakat nazarına düş olduğda, "buraya şu
lafzı yazacak iken unutmuşsunuz" ta'bîr-i latîfiyle refâkatiniñ cümlesini
kendüsine esîr eylediği âzâde-i kayd-ı tezbîrdir.

Müşârün-ileyh ile on iki seneye karîb olan ülfetde ve huşûşiyle bir bu-
çuk sene refâkatinde ve elli gün Nizîb ordusına [226] 'azîmet ü 'avdetde

birlikde bulunduğumuz hâl-i gurbetde zerre kadar incitmemiş ve hiç ferd hakkında faşl u mezemmete dâ'ir lisân-ı mübârekinden bir harf işitmemiş olduğumdan mâ-'adâ hâşm-ı cânı olsa 'aleyhinde bulunmak elinden gelmediği ve mu'âşırı olanlardan müşârün-ileyhiñ sû'-i hâline dâ'ir bir harf işidilmeyüp bâ y u gedâ, a'lâ vü ednâ, bilen bilmeyen lehinde oldukları ve vech-i mübârek ü beşere-i mes'ûdesini görenleriñ def'aten kendüsine 'alâka vü mahabbet peydâsıyla ülfetine dil-dâde oldukları görülmüşdür. Hilm ü selâmet-i kalb ü nezâket ve şadâkat-ı kâmile ve 'iffet-i maqbûlede bunlara meşîl mübârek bir zâta teşâdüf idemedigimi beyânda meslûbu'l-ihtiyârım. Rahmetullâhi 'aleyhi rahmeten vâsi'aten. 1261.

Terceme-i Hâl-i Servili Selîm Paşa:

Müşârün-ileyh Vidin eyâletinde kâ'in Servi kazâsından neş'etle 'aşr-ı 'âlî-i hazret-i Mahmûd Hânî'de der-sa'âdete bi'l-vürûd, yol hâşekîliğine kabûl olunarak kırk iki târîhinde 'asâkir-i hâşşa-i şâhâneye dâhil ve elli üçde mîr-alây ve dörtde livâ ve altıda ferîklik rütbesine vâsıl olup bir fırka-i 'askeriyye ile 'Akkâ cânibine isrâ olunmuş idi. Me'mûriyyetini hüsn-i îfâya muvaffakiyetle bulunduğu muhârebâtta besâlet ü şecâ'ati rû-nümâ olarak mükâfâten bâ-rütbe-i vâlâ-yı vezâret Şaydâ eyâletine vâlî ve elli sekizde Mar'aş eyâletiyle mübâhî olup Üsküb ve Şehr-i Zûr ve Konya ve Sivas eyâletleri vâlîliklerini devr eyledikten sonra altmış yedide Anaîolı ordusu müşîri olup Sivâs'a kadara gitdiği hâlde hâşşa müşîrligiyle İstanbul'a da'vet ve altmış tokuzda 'azl ile çend mâh hânesinde ikâmetle altmış tokuz evâhirinde açılan Batum ordusına kumandân ve mu'ahharan hâşşa müşîrligiyle şadân olmuş idi. Batum'a vürûdında hüsn-i harekete muvaffakiyeti rû-nümâ olmuş iken kendü hikâyesine göre ba'zı tecrübesiz me'mûrlariñ harekât-ı nâ-revâları ordu-yı hümâyûnuñ perîşâniyyetine sebep virdiğinden bi'l-infişâl bir müddetcik sonra Anaîolı tarafındaki ordu-yı hümâyûnuñ kumandası için Erzurûm'a isbâl olındığını müte'âkib muşâlâha zuhûr itmesiyle der-sa'âdete 'avdet ve Üsküdâr Ayazması İskelesi'nde kâ'in sâhil-hânesinde ve şayfen Küçük Çamlıca tarafında Nişân Taşı'ndaki bâğında ârâm it-

mekde iken seksen to uzda ‘illet-i kad mesinden  aste ve tekm l-i enf s ile dem-beste olmuşdur. M      n-ileyh ces r-ı b -f t r, i‘tik d  dürüst   şah h ve m stak m   ‘ f f bir vez r-i bes let-n   r idi. Ra metull hi ‘aleyhi ra meten v si‘aten. 1265.

[227]   bu cild-i   n n n  m nderic t  sar y-ı h m y nu n her  u‘besinden tefeyyüz iden  adr-ı a‘zamlarla me  hat-ı isl miyye ve  apud n n-ı der-y  ve s ‘ir v zer -y  ma‘ l -ürünün terceme-i h llerinden ve zam nlar   a-v di inden istifh m olunan vuk ‘ t-ı t r hiyyeden ‘ib ret oldu ı gibi bundan  o ra yazılacak cild-i   li n  ‘ib r t  yine ender ndan m f z ber- ay t olan ba‘z  v zer -y  ‘iz m ile sar y-ı h m y ndan tefeyyüzle g zer n iden  u-z t-ı ‘as kir ve defter-d r ve re‘ s ‘l-k tt b ve s ‘ireni  ve pederim ile bu ‘ cizi n terceme-i a v llerinden ve zeylinde m nderic bulunan   y n-ı m t la‘a ba‘z  evr  -ı ‘at kadan ‘ib ret bulunmuş oldu ı ‘arz olunur. Veh -ve‘l-muvaff k ve‘l-mu‘ n. Temme Tab‘u‘l-cild ‘ -  n  min T r hi‘l-‘A  .

II. CİLDİN İNDEKSİ

(Şahıs, Mekan, Eser, Kavim, Millet)⁴²

- A -

Abaza Hasan Paşa (Celâlî): 52, 56, 62, 63, 65

Abaza: 61, 62, 83, 118

Abbâsî: 2, 54

Abdî Haseki: 152

Abdî Paşa (Çerkes, Abaza, şûrâ-yı devlet a'zâsı): 202

Abdî Paşa (Müverrih): 62

Abdî Paşa (Üçüncü ordu müşîri, Çerkes): 125

Abdî Paşa: 79

Abdi Paşa (Erzurum ordusu kumandanı, Çırpanlı): 179

Abdulkadir Bey (Kazasker): 110

Abdulkâdir Sabûrî (Bandırmalı müderris): 7

Abdullah Aga (Sol kol ağası): 120, 121

Abdullah Efendi (Hâmidzâde, kazasker): 184

Abdullah İbni Seffâh (Abbâsî meliki): 2

Abdullah Molla (Şeyhülislâm, Dürrîzâde): 200

Abdullâh Paşa (Akka vâlisi): 124

Abdullah Paşa (Köprülü soyundan): 71

Abdullah Paşa (Sadrâzam): 116

Abdullah Paşa (Sadrâzam, Bostancıbaşı): 173, 209

Abdullah Paşa (Serasker, Muhsinzâde): 103

42. Not: İndekste ki sayfa numaraları eski harfli metne aittir.

- Abdullah Paşa (Silahdâr, Boşnak): 168
- Abdullah Paşa Sarâyı: 216
- Abdulvehhâb Efendi (Şeyhülislâm, Yâsincizâde, Es-Seyyid): 186
- Abdurrahîm Efendi (Habeşîzâde, münşî, şâir, Rahîmî): 87, 89
- Abdurrahîm Efendi (Şeyhülislâm): 64
- Abdurrahman Nâfiz Paşa (Mâliye nâzırı): 204
- Abdurrahmân Ağa (Dârüssa'âde ağası): 153
- Abdurrahmân Efendi (İmâm-ı sultânî, Arabzâde): 158
- Abdurrahmân Efendi (Kîlâr-ı Hâssa hocası): 187
- Abdurrahmân Paşa (Mısır vâlisi): 64
- Abdurraûf Efendi (Şeyhülislâm Mîrzâ Mustafa Efendi'nin babası): 182
- Abdülkerîm-i Münşî (Müverrih): 40
- Acem: 14, 37, 45, 47, 135, 136
- Acı Musluk Mescidi (Hoca Paşa civarında): 159
- Adana: 18, 134, 145
- Aden: 20, 21, 30
- Adile Sultân (Sultan II. Mahmud'un kızı, Sadrazam Dâmad Mehmed Ali Paşa'nın eşi): 178
- Agırboz: 6, 84, 103, 108, 119, 152
- Ahdî (Şâir): 71
- Ahîsha: 105
- Ahmed Ağa (Kapıcılar kethudâsı): 38, 54
- Ahmed Ağa (Miralây, Rodoslu): 175
- Ahmed Atâ Efendi (Müellif): 187
- Ahmed Bey (Çukadâr): 206
- Ahmed Beyefendi (Rodoslu rikâbdâr Ahmed Ağazâde, miralây): 200
- Ahmed Efendi (Dâmâdzâde, kazasker): 184
- Ahmed Efendi (İcrâ Cemiyeti reisi): 39
- Ahmed Efendi (Sarıkçıbaşı): 188
- Ahmed Fethî Paşa (Tophâne-i Âmire müşîrî, Dâmâd): 129, 179, 180, 203, 204, 215
- Ahmed Fethi Paşa (Rodoslu Miralay Ahmed Ağazâde, mâbeynci): 175, 176
- Ahmed Kapudân (Sadrazam Silahdar Mehmed Paşa'nın babası, Riyâleci, Kavun): 107

- Ahmed Paşa (Cezzâr): 216
 Ahmed Paşa (Filibeli Hâfız): 52, 140
 Ahmed Paşa (Gedik): 8, 9
 Ahmed Paşa (Hâin): 15
 Ahmed Paşa (Hersekzâde): 3, 11, 13, 14, 23
 Ahmed Paşa (Hezârpâre): 64
 Ahmed Paşa (Kapudân-ı deryâ): 200
 Ahmed Paşa (Kapudân-ı Deryâ, Rizeli Papuççu): 175, 178
 Ahmed Paşa (Kapudân-ı deryâ, Fîrârî): 209, 210, 212, 213, 214, 215
 Ahmed Paşa (Kapudân-ı deryâ, Venik): 208
 Ahmed Paşa (Kara): 23
 Ahmed Paşa (Melek): 62, 63
 Ahmed Paşa (Menlikli): 177
 Ahmed Paşa (Mîrmîrân): 165
 Ahmed Paşa (Ruşçuklu, Gâzî): 113
 Ahmed Paşa (Sadrâzam): 29, 31
 Ahmed Paşa (Sadrâzam, Abaza, Silahdâr, Melek): 61
 Ahmed Paşa (Sadrâzam, Kalaylıkoz): 145, 146, 151, 209
 Ahmed Paşa (Sadrâzam, Kavanos): 73
 Ahmed Paşa (Sadrâzam, Kethudâ, Tarhuncu): 64
 Ahmed Paşa-yı Fenârî: 12
 Ahmed Resmî Efendi (Sefînetü'r-Rü'esâ müellifi): 111
 Ahmed Reşîd Efendi (Şeyhülislâm, Sıdkîzâde): 188
 Ahmed Şemsüddîn Efendi (Kemal Paşazâde, şeyhülislâm): 10
 Akabe: 50
 Akça Dağ: 176
 Akdeniz: 119, 189, 191, 194, 211
 Akif Efendi (Hazînedâr, Hacı): 211
 Akif Paşa (Hâriciye nâzırı): 219
 Akil Bey (Ferîk Hüseyin Paşa'nın kethudâsı): 180
 Akka: 124, 129, 226
 Aköyük (Karamân Ereglisi'nde): 23
 Aksaray (Konya): 16, 18
 Akyapı (Üsküdâr'da Nûh Kapısı'nda): 103

Alaca Hisâr: 103

Alâüddîn Çelebi: 189

Alâüddin Paşa (Sultan Orhan'ın biraderi): 2

Alazka (Mahmud Paşa-yı Adnî'nin eseri): 8

Alem Dağı: 199

Alî Paşa (Semîn): 25, 27

Ali (Gelibolulu, müverrih): 33

Ali (Hz.): 58, 90, 92, 93, 98

Ali Ağa (Berberbaşı, Girîdî): 116

Ali Ağa (Ezdin voyvodası, Sadrâzam Nevşehirli Dâmâd İbrâhim Paşa'nın babası): 153

Ali Ağa (Girid'deki Sûde Karyeli, Silahdâr): 199

Ali Ağa (Hazînedâr): 14

Ali Ağa (Sadrâzam Silahdâr Seyyid Mehmed Paşa'nın babası): 109

Ali Ağa (Silahdâr, berberbaşı): 104, 209

Ali Bey (Dülbend ağası): 114

Ali Beyefendi (Masârifât nâzırı, Mehmed Sâdık Rif'at Paşa'nın babası): 130, 218

Ali Dayı (Sadrazam Bostancıbaşı Abdullah Paşa'nın babası, Yalnız Kürek): 173

Ali Efendi (Bursalı, Alyanak, kapu kethudâsı): 198, 200

Ali Efendi (Zenbilli): 189

Ali Paşa (Bosnalı, Silahdâr, Yavuz, Malkoç): 45, 46

Ali Paşa (Çorlulu): 3, 71, 78, 82, 153, 157

Ali Paşa (Gâzî Ahmed Paşazâde, Silahdâr): 124

Ali Paşa (Hâdım): 11, 12

Ali Paşa (Kapudân): 49

Ali Paşa (Kılıç, kapudân-ı deryâ): 211

Ali Paşa (Köse): 69

Ali Paşa (Londra sefiri): 204

Ali Paşa (Sadrâzam): 104

Ali Paşa (Sadrâzam, Bostancıbaşı, Moldavânî): 166

Ali Paşa (Sadrâzam, dâmâd, Silahdâr, Şehîd): 3, 84, 86, 90, 91, 95, 98, 151, 153, 154, 165, 166

- Ali Paşa (Sadrâzam, Hekimzâde): 104
 Ali Paşa (Sadrâzam, Kemânkeş, Kara): 55, 56
 Ali Paşa (Sadrâzam, Silahdar): 113, 115, 117
 Ali Paşa (Silahdâr, Çorlulu): 76
 Ali Paşa (Tepedelenli): 120
 Ali Paşa Câmiî: 56
 Ali Paşa Çarşısı (Edirne'de): 25
 Amasya: 68, 70, 204
 Âmid: 43, 52, 136, 142
 Anabolu: 88, 92, 189
 Anadolu: 8, 11, 22, 33, 46, 47, 56, 61, 63, 65, 101, 107, 134, 135, 176, 183, 185, 188, 200, 226
 Anavarin: 12
 Anber Ağa (Dârüssa'âde ağası, Ebu'l-Misk): 167
 Ankara: 72, 128, 201
 Arab: 12, 51
 Arabistân: 129
 Arafât: 49
 Arakiyyeci Hacı Mehmed Ca'fer Çelebi Mescidi (Üsküdâr'da): 103
 Arabsun Karyesi (Nigde'de): 109
 Ârif Abdulbâkî Efendi (Rumeli kazaskeri, şâir): 85
 Ârif Ağa (Müellif Tayyârzâde Atâ'nın sütpederi, Hacı): 120, 123
 Ârifî Ahmed Efendi (Mektûbî-i sadr-ı âlî): 99
 Aristo: 39, 48, 84, 90, 91, 97, 205
 Arîş Kal'ası: 50
 Arnavud: 18, 19, 24, 29, 30, 37, 64, 68, 121, 123, 126, 141
 Arnavudluk: 122, 132
 Atâ Molla (Topal şeyhülislâm): 166, 171
 Atik Ali Paşa Câmiî: 13
 Atiyyetullâh Sultan (II. Sultan Mahmud'un kızı): 217
 Avarin: 89
 Avrupa: 220
 Avusturya: 154, 213, 220
 Ayâs Paşa: 18, 19

Ayasofya Câmii (Selânik'te): 17
 Ayasofya Câmii: 16, 104, 175, 186
 Ayaş: 72
 Ayaz Ağa Ciftliği: 199
 Aydın: 106, 107, 135, 167, 169, 201, 217
 Aydos: 216
 Ayişe Sultân (İbşir Mustafâ Paşa'nın eşi): 66, 67
 Ayişe Sultân (Sadrazam Baltacı Nasûh Paşa'nın eşi): 138
 Ayişe Sultân (Sadrazam Silahdâr İbrâhim Paşa'nın eşi): 41, 101, 107
 Ayomora: 89
 Ayvansarây Kapusu: 14
 Ayvansarây: 98
 Azak Kal'ası: 145, 148
 Azak: 9, 60, 63, 103
 Aziz Mahmud Hüdâyî Zâviyesi: 52, 53, 61

- B -

Baba Dağı: 73, 103, 108, 143
 Bâbu'z-Zâvil (Mısır'da): 50
 Bagdâd: 53, 55, 57, 58, 59, 61, 101, 103, 125, 138, 139, 145, 175
 Bağlar Pîşgâhı (Rodos'da): 218
 Bağlarbaşı (Üsküdâr'da): 175
 Bahâriyye: 159, 199
 Bahâyî Körfezi (Kanlıca Halici): 159
 Bahr-i Sefîd Boğazı: 124, 200
 Bahr-i Sefîd: 30, 211
 Bakrâhî Derbendi: 134
 Balat: 113
 Balyabadra: 191
 Bandırma: 7
 Basra: 171
 Batum: 179, 226
 Bayburd: 141
 Bâyezid Câmii: 189

- Bayram Ağa (Ricâl-i devletten, Kara): 76
Beç: 16
Bedahşân: 93
Beglerbegi (Semt): 201
Beglik Köyü (Çarşamba Kazâsı'nda): 168
Behmen: 148
Bekir Efendi (Defterdâr, Soguk Çeşmeli): 117
Bekir Paşa (Kapudân-ı deryâ, silahdâr): 193
Belbâr (Fıransa kumandanı): 122
Belgırad: 31, 42, 44, 46, 47, 54, 73, 97, 103, 132, 134, 143, 151, 152, 169
Bender-i Dîv: 20
Bender-i Sûlî: 20
Bender: 103, 108, 167
Benefşe Adası: 89
Berâçe Kasabası (Hersek'te Çelebi Pazarı Kazâsı'nda): 25, 27
Berayaş: 148
Berkofça: 131
Bermekî: 17, 97, 156, 205
Beşîm Beyefendi (Sefâret müsteşârı): 130
Beşiktaş: 43, 110, 139, 174, 178, 182
Beşir Ağa (Dârüssaâde ağası, Hacı): 104
Beykoz İskelesi: 181
Beyoğlu: 178
Beytül-Harâm: 145
Bîjen: 16
Biğa Sancağı: 200
Birrî Çelebi (Şâir): 190
Bogaz Hisârı: 108, 152, 167
Bokrat: 176
Bolu: 119, 128, 168
Bolvadin: 138
Bosna: 5, 7, 26, 28, 41, 45, 46, 54, 57, 63, 81, 108, 119, 140, 142
Bostan İskelesi (Eyyûb'da): 181, 120
Boşnak: 53

Botkavya: 148

Bozca Ada: 69, 145, 181

Bozok: 73

Burc-ı Zafer (Vapur): 211

Bû Alî Sînâ: 91, 97, 115

Budin: 16, 42, 46, 65, 133, 142, 143

Bursa: 95, 145, 167, 171, 186, 206, 223

Burûc (Yemen'de): 20

Büyük Dere: 116

- C, Ç -

Ca'fer Çelebi (Tâcîzâde): 206

Ca'fer Paşa (Kapudân-ı deryâ, bostancıbaşı): 207, 208

Câbir bin Abdullâh El-Ensârî (Ashâbtan): 14

Câmi'-i Cedîd: 44

Câmi-i Kebîr-i Gavrî (Haleb'de): 77

Cânfezâ Tekkesi (Galata'da): 17

Cankurtaran Kal'ası: 46

Cebel-i Lübnân: 41, 204

Cem: 196

Cemâlüddîn-i Aksarâyî: 18

Cemşîd (Adana'da âsi): 134

Cerbe Adası: 189, 190

Cevdet Paşa Târihi: 120, 122

Ceyhûn: 58

Cezâyir-i Bahr-i Sefîd: 149, 218

Cezîretü'l-Arab: 21

Cıgala Oğlu Sarâyı: 44

Cidde: 103, 108, 145, 209

Cihângîr: 107

Cinci Hoca: 60

Cüvân Kapıcıbaşı (Sadrâzam Sultânzâde Mehmed Paşa'nın lakabı): 59

Çamlıca: 199

Çanak Kal'ası: 211

Candarlı Hânedânı: 4
 Çârsû Başı: 190
 Çarşamba Kazâsı: 168
 Catalca: 181
 Çelebi Pazarı Kazâsı (Hersek'te): 25, 26
 Çenârlı Çeşme Mescidi (Ayvansarây'da): 98
 Çengel Karyesi: 173, 209
 Çerâgân Sâhilsarâyı: 188
 Çerkes: 66, 184, 185
 Çerkesistân: 9
 Çerkesler: 14
 Çeşme: 212
 Çırpan: 179
 Çırpıcı Çayırı: 165
 Çıtak: 170
 Çin: 92
 Çorlu: 3, 76, 83
 Çorlu: 170
 Çubuklu: 159
 Çuka Adası: 89

- D -

Dârâ: 7, 10, 22
 Dârende: 178
 Dâru'l-Hadîs Mescidi: 158
 Dâvud Paşa (Bosnalı, Hâin, Kara): 190
 Dâvud Paşa (Sadrazam): 9, 53
 Dâvud Paşa (Sultan Osman (II.)'ın katili, Kara): 171
 Dâvud Paşa Sarâyı: 98
 Dâvud Paşa: 3, 11
 Dâvûd-ı Kayserî: 18
 Deli Petro (Rus Çarı): 147, 148
 Delvine: 107
 Demirbaş Târîhi: 149

- Demirbaş Şarl (İsveç kralı): 149, 150
 Dergezîn: 58
 Dervîş Paşa (Sadrâzam, Bostancıbaşı): 137
 Dervîş Paşa: 47
 Dervîş Mehmed Paşa (Kapudân): 65
 Dervîş Mehmed Paşa (Sadrâzam): 207
 Dervîş Paşa (Sadrâzam): 134
 Dervîş Paşa (Şeyhu'l-harem): 224
 Deslöz Karyesi (İznik Gölü kenarında): 84
 Deyr-i Şeyh Karyesi (Mısır'da): 121
 Dîvân-ı Hâfız-ı Şîrâzî: 86
 Dikili Taş: 69
 Dil Ma'beri: 12
 Dilâver Paşa (Sadrâzam): 53, 54, 139
 Dimetoka: 10, 102, 106, 207
 Dirin Suyu: 28
 Divan Yolu: 13, 69, 84
 Diyarbekir: 57
 Diyarbekir:
 Diyârbekir: 21, 22, 51, 53, 55, 59, 61, 64, 74, 134, 138, 139, 145, 151, 176
 Dogancılar Meydânı (Üsküdâr'da): 143, 201
 Dürrî Efendi (Mektûbî): 99
 Dürrî Efendi (Şâir): 82, 83, 94
 Dürzî: 41, 65, 134
 Dürzîler: 129, 130

- E -

- Ebû Bekir (Hz.): 18, 98
 Ebû Bekir Efendi (Baş çukadâr): 199
 Ebû Havr Tersânesi (Mısır'da): 120
 Ebû Zer-i Gıfârî (Hz.): 98
 Ebu's-Su'ûd: 189
 Edhem Paşa (Hâriciyye, ticâret ve nâfi'a nâzırı): 125
 Edirne Kapusu: 13

Edirne: 5, 6, 9, 25, 33, 67, 73, 74, 75, 76, 95, 102, 130, 131, 132, 148, 152,
153, 154, 184, 201, 206, 219

Edremîd: 125

Eflâk: 31, 37, 38, 39, 142

Eflâtun: 18, 39, 46, 97, 156, 157, 160, 171, 193

Efrenc: 43

Egri: 41, 42, 44, 46

Elvân Fakîh (İlk şeyhülislam): 182

Emîn Ağa (Silahdâr): 113

Emîn Bey (Silahdâr, kazasker Abdulkadir Bey'in babası): 110

Emîn Efendi (Hazîne kethudâsı, Kıbrıslı): 199

Emîne Sultân (Kara Ahmed Paşa'nın eşi): 24

Emine Sultân (Sultan Mustafa II.nin kızı, Çorlulu Ali Paşa'nın eşi): 76

Engürüs: 16, 42, 45, 47, 134

Erdebîl: 52

Erdel: 69, 73

Eregli (Karaman): 23

Erjeng: 58

Ermenâk: 9

Erzurum: 22, 30, 48, 52, 56, 58, 61, 63, 67, 101, 108, 119, 141, 142, 147,
151, 166, 169, 179, 191, 226

Es'ad Efendi (Sahhaflar Şeyhizâde): 186

Eski Ali Paşa Câmii: 81, 82

Eski Ali Paşa Mahallesi: 13

Eski Sarây: 160, 161

Eski Yağ Kapanı: 17

Esmâ Sultan (Sultan Abdulhamid'in kızı, kapudân-ı deryâ Küçük Hüseyin
Paşa'nın eşi): 193, 194, 197

Estergon: 46, 47

Eşrât-ı Sâ'at Risâlesi (Şeyhülislâm Mîrzâ Mustafa Efendi'nin eseri): 184

Evlâd-ı Mutahhar: 30

Evrenos Bey (Gâzi): 182

Eyyûb Câmii: 33, 90, 159, 186

Eyyûb İskeleyi: 216

Eyyûb-ı Ensârî (Semt): 25, 27, 34, 38, 55, 120, 159, 169, 181, 182, 197
 Ezdin: 153
 Ezlem (Mekke ile Mısır arasında): 49

- F, G -

Fahrüddîn Acemî: 189
 Fâş: 108
 Fâtıma Sultân (Sadrâzam Şehid Ali Paşa'nın eşi): 85
 Fâtıma Sultân (Siyâvuş Paşa'nın eşi): 35
 Fâtıma Sultân (Şehid Ali Paşa ve sonra Nevşehirli Dâmad İbrâhim Paşa'nın eşi): 154
 Fâtih Câmiî: 188
 Fâzıl Ahmed Paşa (Köprülüzâde): 67, 70, 71, 143
 Fâzıl Bey (Enderunlu, şâir): 193, 194
 Fâzıl Mustafa Paşa: 222
 Fecr-i Sefîd (Vapur): 211
 Felemenk: 129
 Ferdinand (Avusturya imparatoru): 220
 Ferhâd Paşa (Dîvâne): 137
 Ferhâd Paşa (Mîrlivâ): 125
 Ferhâd Paşa (Sadrâzam): 34, 37, 39
 Ferhâd Paşa: 31
 Fethiyye (Vapur): 211
 Fevziyye (Vapur): 211
 Feyz-i İlâh (Vapur): 211
 Feyzullâh Efendi (Şeyhülislâm): 76, 95, 96
 Filibe: 6, 33, 56, 167, 169, 190
 Fireng: 197
 Foyan Kazâsı (Arnavudluk'ta): 122
 Fransa: 15, 120, 121, 123, 156, 180, 208, 214
 Fransız: 119, 202
 Galata Mevlevihânesi: 181
 Galata Sarâyı: 99, 198
 Galata: 17, 175, 178, 185, 190

- Gâlib Paşa (Konya vâlisi): 174
 Gâlib Paşa (Sadrâzam): 116, 117
 Gâlib Paşa (Türk, Amasya mutasarrıfı): 204, 205
 Gazanfer Ağa (Kapı Ağası): 44
 Gazze: 30, 50
 Gedik Ahmed Paşa Câmii: 186
 Gelibolu: 5, 106, 108, 167, 169, 219
 Gemlik: 181
 Germe Hisârı: 5
 Giv: 16
 Girîd: 60, 61, 67, 69, 108, 129, 191, 192, 199, 207, 208, 209, 211
 Göksun Yaylası: 135
 Gördüs Kal'ası: 86, 88, 90
 Gördüs: 5, 92
 Gügercinlik Şehri: 5
 Gülhâne Kasrı: 119
 Gümülcine: 137
 Gürcî: 24, 176, 224
 Gürcistân: 24
 Güzelce Müezzîn (Sadrâzam Teberdâr Mehmed Paşa'nın lakabı): 146

- H -

- Haber-i Sahîh: 182
 Habrîn Kal'ası (Halîlül'r-Rahmân ile Gazze arasında): 50
 Hacı Ali Oğulları (Hemşin hânedânından): 175
 Hacı Bektâş-ı Velî: 16
 Hacı Paşa Türbesi: 144
 Hadd-i Mestân (Hâletî'nin kasîdesi): 137
 Hadîce Sultân (Sadrâzam Moralı Hüseyin Paşa'nın eşi): 75
 Hadîce Şerîfe Hanım (Sadrâzam Silahdâr Seyyid Mehmed Paşa'nın kızı): 103
 Hadîka Zeyli: 120
 Hadîkatü'l-Cevâmî': 144
 Hadîkatü'l-Vüzerâ: 6, 7, 9, 10, 13, 15, 21, 22, 68, 69, 73, 112, 127, 133, 144, 149, 157

- Hâfız Ahmed Ağa (Hacı): 218
 Hâfız Ahmed Ağa (Rikabdâr, El-hâc): 216
 Hâfız Ahmed Paşa (Sadrâzam, Filibeli): 56, 190
 Hâfız Paşa (Kapudân-ı Deryâ): 51
 Hâfız Paşa (Pehlevân, Çerkes): 176, 177, 214
 Hâfız-ı Şîrâzî: 86
 Hakkı Paşa (Koca): 125
 Haleb: 16, 23, 30, 48, 49, 57, 61, 62, 65, 68, 75, 76, 77, 78, 79, 84, 87, 101, 106, 129, 134, 135, 137, 141, 147, 158, 180
 Hâlet Efendi (Atabeg-i Devlet): 174
 Hâletî (Azmîzâde, şâir): 137
 Halîc-i Bahr-i Sefîd: 171
 Halîfetü'r-Rû'esâ: 113
 Halîl Paşa (Sadrâzam): 49
 Halîl Paşa (Sadrâzam, Kayseriyyeli, Kara Cehennem): 51
 Halîl Paşa (Vezir): 57
 Halîl Paşa: 5
 Halîlû'r-Rahmân: 50
 Hâlid bin Velid (Hz.): 136
 Halil Bey (Ağazâde, yüzbaşı): 202
 Halil Efendi (Şeyhülislâm, Çerkes, El-Hâc, Hâfız): 184, 188
 Halil Hamîd Efendi (Nizam kâtibi, Alyanak): 224
 Halil Hâmid Paşa (Sadrâzam): 108
 Halil Paşa (Mar'aş beglerbegisi, Rişvânzâde): 151
 Halil Paşa (Sadrâzam, Arnavud): 151
 Halil Rif'at Paşa (Çerkes, Kapudân-ı Deryâ, Serasker, Dâmâd): 125, 119, 126, 178, 200, 203, 224
 Hamdî Paşa (Başmâbeynci): 119
 Hamdî Paşa (Ser-kurenâ): 204, 205
 Hamdullah Hamdi (Şâir, Yûsuf u Zelîha nâzımı): 71
 Hamdullâh (Hattat, Amasyalı): 10
 Hamîd Vilâyeti: 55
 Hamza Efendi (Reîsü'l-Küttâb): 36
 Han Tepesi: 167

- Hanya: 60, 74, 103, 109, 146, 152, 191, 208
 Hanzal Haffâf (Sadrâzam Silahdâr Mehmed Paşa'nın babası): 101
 Hasan Paşa (Abaza): 58
 Hasan Paşa (Dâmad): 76
 Hasan Paşa (Gâzî): 169
 Hasan Paşa (Kapudân Büyük Piyâle): 82
 Hasan Paşa (Sadrâzam): 139
 Hasan Paşa (Sadrâzam, Bostancıbaşı Ohrılı): 139
 Hasan Paşa (Sadrâzam, Hâdım): 43, 44
 Hasan Paşa (Sadrâzam, Yemişçi): 45, 132
 Haseki Sultân: 23
 Hasköy: 6, 8, 33, 182
 Hassân: 87
 Hâtem: 156
 Hatîbî (Şâ'ir): 49
 Hatvân: 46
 Hayber: 92
 Haydar (Kara Ahmed Paşa'nın kölesi): 24
 Haydar Paşa (Ferîk): 125
 Haydar Paşa Çayırı (Üsküdâr'da): 156
 Hayrüddîn Paşa (Barbaros): 211
 Hayrüddîn Paşa (Zabtiye müşîri, vâli): 125
 Hegbeli Ada: 215
 Hemedân: 58
 Hemşin: 175
 Herçend (Aden'de): 21
 Hersek: 5, 25, 108
 Hezargırad: 17
 Hıfz-ı Rahmân (Vapur): 211
 Hırka-i Sa'âdet: 13, 24, 81
 Hırvat: 34, 53, 133, 139, 190
 Hızır: 77, 164
 Hibetullâh Sultân (Sultân III. Mustafa'nın kızı): 105, 106, 184,
 Hicâz: 186, 216

Hind: 20

Hindistân: 92

Hoca Paşa (Semt): 159

Hoca Sa'düddîn (Müverrih): 43

Hollanda: 129

Hotin: 53, 54, 59, 106, 139, 167

Hulâsatu'l-Burhân Fî Îtâ'atı's-Sultân (Şeyhülislam Yâsincizâde Abdulvehhâb Efendi'nin eseri): 189

Hulku'l-Vâd: 30

Husrev Mehmed Paşa (Sadrâzam, Abaza, Küçük Hüseyin Paşa hazînedârı): 118, 120, 121, 122, 124, 125, 126, 198

Husrev Mehmed Paşa (Serasker): 210

Husrev Paşa (Dîvâne): 20

Husrev Paşa (Sadrâzam): 57, 178, 200, 201, 205

Husrev Paşa (Sadrâzam, Bosnalı, Silahdâr): 57

Husrev Paşa (Serasker): 117, 200

Husrev Paşa: 68

Hüdâvendigâr Sancağı: 107

Hünkâr İskeleyi: 159

Hüseyin Ağa (Kastamonulu, Sûfî Es-Seyyid, El-Hâc): 206

Hüseyin Ağa (Paşa kethudâsı): 85

Hüseyin Ağa (Silahdâr, Küçük): 118

Hüseyin Ağa (Yeniçeri ağası): 116

Hüseyin Ağa (Yeniçeri ağası, Maryol): 51

Hüseyin Baykara: 27

Hüseyin Bey (Sadrâzam Bolulu Mehmed İzzet Paşa'nın babası): 168

Hüseyin Efendi (Sadrâzam Mehmed Emin Paşa'nın babası, Kıbrısî): 127

Hüseyin Paşa (Amucazâde): 74, 75

Hüseyin Paşa (Ferik): 180

Hüseyin Paşa (Girid serdârı, Deli): 69

Hüseyin Paşa (Kapudân-ı deryâ, Dâyezâde, Gürcî, Başçukadâr, Dâmâd, Küçük): 120, 123, 193, 194, 196, 177, 197, 223

Hüseyin Paşa (Kapudân-ı deryâ, Kastamonulu Deli): 207, 208

Hüseyin Paşa (Mîrlivâ): 125

Hüseyin Paşa (Sadrâzam, Mere): 53, 54, 55
 Hüseyin Paşa (Sadrâzam, Moralı, Dâmad): 75
 Hüseyin Paşa (Serasker, Ağa): 124
 Hüseyin Paşa: 73
 Hüsnî Efendi (Edirneli): 33
 Hüsnî Hüseyin Paşa: 109

- I, İ, J -

Irak: 16
 Irgad Pazarı: 32, 66, 81
 İbni Cînpulâd (Dürzî reisi): 134
 İbni Haldun Mukaddimesi: 224
 İbni Kalender (Dürzî, âsî): 135
 İbni Kebîrî: 79
 İbni Kemâl: 189
 İbrâ'il: 119
 İbrâhîm Paşa (Abdullâh Paşazâde, Haleb vâlisi, Silahdar, vezir): 87
 İbrâhîm Paşa (Bosnalı, Silahdâr, Sadrâzam): 41
 İbrâhîm Paşa (Memlûk, Dâmâd): 15, 17, 18
 İbrâhîm Paşa (Nevşehirli Dâmâd): 101, 159, 160, 162, 163, 164
 İbrâhîm Paşa (Sadrâzam, Teberdâr, Dâmâd, Nevşehirli): 152
 İbrâhîm Ağa (Kapıcılar kethudâsı): 209
 İbrâhîm Ağa (Vezir kethudâsı): 96
 İbrâhîm Bey (Mehmed Reşid Paşa'nın mahdumu): 127
 İbrâhîm Hoca Paşa (Sadrâzam): 86
 İbrâhîm Müteferrika: 156
 İbrâhîm Paşa (Ahışalı, Silahdâr): 105
 İbrâhîm Paşa (Kâimmakâm): 38
 İbrâhîm Paşa (Mısır vâlisi Mehmed Ali Paşa'nın oğlu): 177
 İbrâhîm Paşa (Sadrâzam): 43, 44, 50, 132, 143
 İbrâhîm Paşa (Sadrâzam, Kabakulak): 101
 İbrâhîm Paşa Câmii: 163
 İçil: 169
 İhsâniye (Üsküdâr'da): 33

- İhsâniye Mahallesi (Beşiktaş'ta): 182
İlbasan: 151
İlmî Efendi: 159
İlmî Molla Efendi (Şeyhülislam Yâsincizâde Abdulvehhâb Efendi'nin oğlu, Nakîbü'l-eşrâf): 189
İlyâs Ağa (Hazîne-i hümayun kethudâsı): 116
İlyâs Ağa (Silahdâr)
İmâm Hanbel: 162
İmâm Mâlik: 162
İmâm-ı A'zam: 162
İmâm-ı Şâfiî: 162
İnebahtı: 11, 89, 103, 108, 146
İngiliz: 121
İngiltere: 120, 213
İpsala Adası: 119
İran: 12, 16, 31, 36, 37, 43, 49, 50, 51, 56, 57, 58, 102, 135, 136, 137, 138, 141, 142, 155, 166, 187
İrişkof (Moskov balyosu): 106
İsa (Hz.): 77, 79
İsfendiyâr: 34
İshak Paşa: 9
İskender Paşa (Ferîk): 125
İskender: 7, 16, 24, 36, 90, 93, 151, 160, 162, 195
İskenderiyye: 212
İslimye: 117, 216
İsmail Paşa (Sadrâzam): 102
İsmail Paşa (Sadrâzam, Hâfız): 209
İsmail Paşa (Sadrâzam, Nişânî, Ayaşlı): 72
İsmail Âsım (Çelebizâde): 190
İsmâil Afîf Bey (Beylikçi): 118
İsmâil Ağa (Kapu ağası): 66
İsmâil Ağa (Sadrâzam Mehmed İzzet Paşa'nın kayını): 169
İsmâil Ağa: 33
İsmâil Efendi (Gelenbevî, ulemâdan): 187

İsmâil Paşa (Sadrâzam, Bostancıbaşı, Hâfız): 169, 170, 172

İsmet Paşa: 144

İsmihân Sultân: 27

İspanya: 189, 190, 191

İsperlonka Adası: 89

İstanbul: 6, 7, 9, 10, 12, 15, 17, 32, 37, 38, 42, 43, 45, 48, 60, 61, 62, 64, 66,
67, 69, 70, 95, 101, 104, 110, 135, 136, 143, 177, 183, 184, 185, 188,
191, 220, 226

İstandil Adası: 88

İstanköy: 84, 146

İstovni Belgrad: 132

İsveç: 149, 150

İşkodra: 176

İtalya: 220

İzmîd: 54, 75, 118, 121, 147, 174, 188, 200, 211, 215

İznik Gölü: 84

İzvornik: 5

İzzet Ali Paşa (Dâmad İbrâhim Paşazâde, şâir): 90, 91

İzzet Ali Paşa (Defterdâr): 166

İzzet Molla (Keçecizâde): 36

İzzet Molla (Keçecizâde): 205

İzzetî (Şâir): 159

Jan Hünnyadi (Macar kralı): 51

- K, L -

Ka'be: 49, 81, 103, 165

Kadı Köyü: 74

Kâdîzâde (Kazasker): 28

Kagıdhâne: 159

Kâhire: 35, 45, 48, 60, 197, 213

Kahramân: 91, 193

Kâ'id-i Zafer (Vapur): 211

Kal'a-i Sultâniye: 117, 124, 211, 224

Kalavari: 30

- Kalender (Âsi): 16
Kalenderhâne: 184
Kalfa Karyesi (Çatalca Kazâsı'nda): 181
Kalves (Fransız askerî muallim): 202
Kamaniçe Kal'ası: 183
Kamanki: 148
Kâmî (Şâir, Mehmed): 82
Kandilli İskelesi: 222
Kandiye Kal'ası: 191, 207
Kandiye: 109, 145, 146, 152
Kangırı: 67, 201
Kaniye: 42
Kanlıca Halici (Bahâyî Körfezi): 159
Kapucu Tekyesi (Üsküdâr'da): 53
Kara Boğdân: 18
Kara Deniz: 186, 208
Kara Gümrük: 13, 36, 48, 40
Kara Hisâr-ı Sâhib: 173, 185, 186, 209
Kara Hisâr-ı Şarkî: 134, 135
Kara Mustafa Paşa Türbesi (Irgad Pazarı'nda): 66
Karaca Ahmed Sultan Türbesi: 218
Karadağ: 108
Karadeniz: 140
Karahisâr Kazâsı (Niğde Sancağı'nda): 105
Karaman Oğulları: 9
Karamân: 7, 23, 12, 134, 153
Ka'riye Câmii: 13
Karlı İli:
Karlı İli: 5, 152
Kars: 119, 125
Kâsım Paşa Mevlevihânesi: 181
Kastamonu: 30, 39, 54, 128, 146, 166, 180, 207
Kastel Kal'ası: 89
Kâtip Çelebi: 9, 10, 11

- Kavala: 17, 72, 109, 192
Kavs-i Zafer (Vapur): 211
Kaya Sultân (IV. Sultân Murâd'ın kızı, Melek Ahmed Paşa'nın eşi): 61
Kayıtbay: 11
Kayseriyye: 18, 51, 56, 145, 159, 209
Kazak: 148
Kedagra: 68
Kefe:
Kefe: 9, 77
Ken'ân Paşa (Kapudân-ı deryâ, Silahdâr, Çerkes): 192
Keretbây Vâli (Ridâniye savaşında fedâyî): 14
Keykubâd: 195
Kıbrıs: 51, 53, 84, 127, 134, 139, 145, 183, 184, 199, 211
Kıbtî: 122
Kırım: 103, 148
Kırk Çeşme Mektebi: 192
Kızılbaş: 178
Konya: 12, 16, 117, 174, 216, 226
Koron: 89, 191
Koska: 81
Kostantiniyye: 169
Köprülü: 131
Körfez Seferi: 18
Köstendil: 68
Kudüs: 68, 129, 221, 224
Kûh-ı Sürhâbî: 136
Kumkapu: 17, 39
Kuru Çeşme: 197
Küçük Çamlıca: 226
Kürd: 178
Kürdistân: 128, 176
Kütahya: 75, 107, 108, 109, 120, 173, 176, 224
Lahya (Yemen'de): 33
Lâs Memleketi: 5

Leh: 86, 148
Levend Çiftliği: 120
Licâ: 129
Limni: 69, 146, 148
Lofça: 42
Lokmân: 97
Londra: 128, 129, 204, 217
Lutfî Paşa: 19, 20

- M -

Macar: 5, 31, 51
Macaristân: 5, 15
Macarlu: 5
Maçka: 182
Mâhir Hamza Paşa (Sadrâzam, Silahdâr): 105
Mahmud Efendi Şefiknâme mütercimi: 74
Mahmûd Ağa (Silahdâr): 133
Mahmûd Bey (Ramazânzâde): 14
Mahmûd Efendi (Ramazân-ı Halvetî hulefâsından): 39
Mahmûd Paşa (Adnî, Mihaloğlu): 4, 5, 7, 8, 9, 33, 189
Mahmûd Paşa (Zâl): 23
Mahmûd Paşa: 3, 71
Mahmûdiyye (Vapur): 211
Makâm-ı Haneffî: 49
Malatya: 30, 66, 178
Malkara: 20 31, 62, 63
Malta: 51
Maltepe: 124
Manastır: 122, 131
Mancukof (Rus prensi): 179, 221
Mânî (Ressam): 58
Mar'aş: 107, 151, 226
Mardin: 58, 59, 225
Marmara Kasabası: 40

- Mât Karyesi (Arnavudlukta): 64
 Mehmed (Kürd, eşkıyâdan): 66
 Mehmed Ağa (Enderûn-ı hümayun ağalarından): 4
 Mehmed Ağa (Etibbâ-yı Hâssadan): 22
 Mehmed Ağa (Mâhir Hamza Paşa'nın babası): 105
 Mehmed Ağa (Musâhib): 137
 Mehmed Ağa (Mürîdzâde, Edremid a'yânı, Hacı): 125
 Mehmed Ağa (Yeniçeri ağası, Durâkî): 51
 Mehmed Ali Paşa (Kapudân-ı deryâ, dâmâd): 204
 Mehmed Ali Paşa (Mısır vâlisi): 122, 123, 124, 177, 178, 212, 213, 220
 Mehmed Ali Paşa (Sadrâzam, Dâmâd): 175
 Mehmed Bey (Elfî): 122
 Mehmed Çavuş (Tekeli): 39
 Mehmed Efendi (Ayasofya-i Kebîr'de evkaf kâtibi): 104
 Mehmed Efendi (Defterdâr El-Hâc): 99
 Mehmed Efendi (Hâin, Adana kadısı): 18
 Mehmed Emîn Ali Paşa (Sadrâzam): 130
 Mehmed Emîn Bey (Piyâde kâim-makâmı): 224
 Mehmed Emîn Efendi (Hazîne kethudâsı, Kıbrısî): 127
 Mehmed Emîn Paşa (Sadrâzam, Kıbrıslı): 127, 207
 Mehmed Emin Paşa (Sadrâzam, Yağlıkçı): 167
 Mehmed Husrev Paşa (Serasker): 175, 176
 Mehmed İzzet Paşa (Sadrâzam, Bolulu, Teberdâr): 168
 Mehmed Kethudâ: 155
 Mehmed Paşa (Bosnalı, Lala): 46
 Mehmed Paşa (Cerrâh): 41, 44
 Mehmed Paşa (Çerkes): 57
 Mehmed Paşa (Dâmâd): 51
 Mehmed Paşa (Defterdâr): 63
 Mehmed Paşa (Haleb ve Musul vâlisi, İnce Bayrakdâr Oğlu): 180
 Mehmed Paşa (Kâimmakâm): 165
 Mehmed Paşa (Kapudân-ı deryâ, Bostancıbaşı, Hacı): 209
 Mehmed Paşa (Karamânî, Pîr): 18
 Mehmed Paşa (Kolkıran): 48

- Mehmed Paşa (Köprülü): 3, 68, 71, 208
 Mehmed Paşa (Manisalı, Lala): 32, 39
 Mehmed Paşa (Melek): 168
 Mehmed Paşa (Öküz): 3, 48, 71, 190
 Mehmed Paşa (Pîr): 15
 Mehmed Paşa (Ravendizli, Kec-bîn): 176
 Mehmed Paşa (Rûm): 168
 Mehmed Paşa (Sadrâzam, Baltacı): 76
 Mehmed Paşa (Sadrâzam, Boynu Eğri): 68
 Mehmed Paşa (Sadrâzam, Elmas): 74
 Mehmed Paşa (Sadrâzam, Gürcî): 54, 64, 68
 Mehmed Paşa (Sadrâzam, Lala): 137
 Mehmed Paşa (Sadrâzam, Silahdâr): 101, 107
 Mehmed Paşa (Sadrâzam, Silahdâr, Çerkes): 56, 102, 109, 111
 Mehmed Paşa (Sadrâzam, Tabanı Yassı, Teberdâr): 141
 Mehmed Paşa (Sadrâzam, Teberdâr, Baltacı): 146, 149, 150, 209
 Mehmed Paşa (Silahdâr, Boşnak): 101
 Mehmed Paşa (Silahdâr, Dâmâd, Öküz): 48
 Mehmed Paşa (Sokullu):
 Mehmed Paşa (Sokullu, Tavîl): 3, 27, 30, 39, 47, 71, 98, 189
 Mehmed Paşa (Sultânzâde): 59
 Mehmed Paşa (Teberdâr): 86
 Mehmed Paşa (Vezir, Karakaş): 139
 Mehmed Paşa (Vezir, Satırcı): 38
 Mehmed Paşa (Yegen): 108
 Mehmed Paşa-yı Rûmî: 6
 Mehmed Reşîd Paşa (Bağdad vâlisi, Gözlüklü, Gürci): 125
 Mehmed Reşîd Paşa (Sadrazam, Gürci): 125, 126, 127, 128, 176
 Mehmed Rüşdî Paşa (Hâssa müşîri): 179, 180
 Mehmed Sa'îd Paşa (Kapudân-ı deryâ, Bursalı, Dâmâd): 175, 198, 200, 216
 Mehmed Sa'îd Paşa (Sadrâzam, Yirmi Sekiz Çelebizâde): 102
 Mehmed Sâ'ib Efendi (Pîrîzâde, Mukaddime-i İbni Haldun mütercimi): 98
 Mehmed Sâdık Rif'at Paşa: 218
 Mehmed Şemsüddîn El-Fenârî (Şeyhülislâm): 182

- Mehmed Tayyâr Paşa (Musul vâlisi): 177, 223
 Mehmed Ârif Ağa (Müellif Tayyârzâde Atâ'nın sūd pederi): 194
 Mekke: 49, 143, 183, 188
 Memdûhiyye (Vapur): 211
 Menlik: 177
 Mercân Caddesi (Çârsû Başı'nda): 190
 Mes'ud Efendi (Kazasker, Hâcezâde): 64
 Mes'ûdiyye (Vapur): 211
 Mesîh Mehmed Paşa (Hâdım): 35
 Mesîh Paşa (Sadrâzam): 34
 Mesîr-i ferah (Vapur): 211
 Meste Adası: 30
 Meternih (Prens): 220
 Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî: 50, 117
 Meymûn (Âsi, Tavîl birâderi): 135
 Mıgırdıç (Cezâyirli Oğlu): 180
 Mısır: 14, 15, 18, 20, 21, 30, 35, 36, 41, 44, 45, 48, 49, 50, 54, 60, 64, 75, 106, 107, 120, 121, 122, 123, 133, 176, 177, 178, 194, 195, 196, 200, 201, 208, 212, 213, 214, 219, 220, 224
 Mısır-ı Kâhire: 106, 108, 118, 141, 169, 183
 Mîr Şeref (Ümerâ-yı Ekrâd'dan): 138
 Mîrâbâd: 159
 Mîrâhûr Köşkü: 159
 Mîrgûn Câmii: 120
 Mîrgûn: 120, 125, 184
 Mîrzâ Haydar (Acem şâhının biraderi): 37
 Mîrzâ Mehmed Efendi (Sarây-ı Hümâyun hocası): 183
 Mîrzâ Mustafâ Efendi (Şeyhülislâm): 182
 Mîzâb-ı Mübârek: 49
 Midillü: 5, 77, 82, 148, 152, 211
 Mihribân Şehri: 58
 Mihrimâh Sultân (II. Sultan Mahmud'un kızı, kapudân-ı deryâ Mehmed Sa'îd Paşa'nın eşi): 200
 Mihrimâh Sultân: 22, 23

- Mir'ât-ı Zafer (Vapur): 211
- Moldavânî: 167
- Molla Gurânî: 189
- Molla Hüsrev (Dürer sâhibi): 189
- Mora: 5, 12, 75, 86, 87, 88, 89, 90, 95, 105, 153, 165, 189, 191
- Moskov: 83, 86, 106
- Moskov: 147, 148, 179
- Moskova: 130, 217
- Moton: 12, 191
- Mölok (Prusyalı mareşal): 214
- Mu'ammer Paşa: 224
- Muhammed (Hz.): 72, 93
- Muhsin Efendi (Mektûbî-i sadr-ı âlî): 212
- Muhsinzâde (Serdâr-ı Ekrem): 168
- Muhsinzâde (Yergögi muhâfızı): 108
- Mukaddime-i İbni Haldun: 98
- Murâd Bey (Kapıcıbaşı, Sokullu Mehmed Paşa'yı keşfeden kişi): 26
- Murâd Paşa (Kapudân-ı deryâ): 66
- Murâd Paşa (Sadrâzam): 67
- Murâd Paşa (Sadrâzam, Suffeli, Kuyucu): 133, 138
- Murâdiye Medresesi (Bursa'da): 95
- Murtazâ Paşa: 59
- Mûsâ Ağa (Silahdâr): 64
- Mûsâ Paşa (Köse, Beşe): 166, 171
- Mûsâ Safvetî Paşa: 117
- Muslî Çavuş (İçel mutasarrıfı): 135
- Muslî: 102, 156
- Mustafa (Helvacı, Sadrazam Silahdar Seyyid Mehmed Paşa'nın biraderi):
110
- Mustafa Ağa (Dârüssa'âde ağası, El-Hâc): 141
- Mustafa Ağa (Hacı Mültezim): 33
- Mustafa Ağa (Mâbeynci, Tırnakçı, şâir Zîver Efendi'nin babası): 110
- Mustafa Bey (Kara Mehmed Paşazâde): 165
- Mustafa Efendi (Ayasofya'da Yâsinhân, Seyyid): 186

- Mustafa Efendi (Divan kâtibi, Hacı: 125
 Mustafa Efendi (Reîsü'l-küttâb, El-Hâc): 99
 Mustafa Efendi (Sarây-ı Atîk masrafı): 153
 Mustafa Efendi (Tezkireci, Şeyhülislâm Minkârîzâde Yahya Efendi'nin dâmâdı): 183
 Mustafa Nâ'ilî Paşa (Sadrâzam): 122
 Mustafa Nuri Paşa (Sır kâtibi, Bağdad vâlisi): 128, 175, 178, 210, 217
 Mustafa Paşa (Bogaz muhâfızı): 224
 Mustafa Paşa (Haleb vâlisi, İbşir): 62
 Mustafa Paşa (Kapudân, Dâmâd): 155, 208
 Mustafa Paşa (Kapudân-ı deryâ, Cânpulâdzâde, silahdâr): 191
 Mustafa Paşa (Kapudân-ı deryâ, musâhib): 192
 Mustafa Paşa (Kapudân-ı deryâ, Silahdâr, Bıyıklı): 191, 192
 Mustafa Paşa (Kapudân-ı deryâ, Silahdâr, Küçük Sipâhi): 192
 Mustafa Paşa (Koca): 11, 13
 Mustafa Paşa (Köprülü soyundan): 71, 72
 Mustafa Paşa (Sadrâzam): 104
 Mustafa Paşa (Sadrâzam, Bozoklu, Silahdâr, Bıyıklı): 73
 Mustafa Paşa (Sadrâzam, Kara): 60, 68
 Mustafa Paşa (Sadrâzam, Silahdâr, İbşir): 65, 67
 Mustafa Paşa (Sadrâzam, Silahdâr, Lefkeli): 54, 55
 Mustafa Paşa (Zurnazen): 63
 Mustafa Reşîd Paşa (Sadrâzam): 125, 126, 127, 180, 214, 204, 215, 219
 Mustafa Sabri Paşa (Yemen vâlisi, Bursalı): 202
 Mustafa Sâmi Beyefendi: 100
 Mustafa Zarîf Efendi (Hâssa süvâri alayı kâtibi): 224
 Mustafa Ârif Efendi: 117
 Mustazraf Tercümesi (Es'ad Efendi'nin): 186
 Musul: 74, 177, 180, 205, 225
 Muşkara: 153, 159
 Mü'eyyedüddîn-i Alkamî (Abbâsî veziri): 54
 Münîb Efendi (Ayıntâbî Hoca, şâir): 168
 Müseyleme: 144

- N -

- Nâbî (Şâir): 77
Nâilî Abdullah Paşa (Sadrâzam): 104
Nalburlar İçi: 23
Nâmık Paşa (Serasker): 128
Nasreddin Hoca: 111
Nasûh Paşa (Sadrâzam, Baltacı): 48, 137
Nebîl Paşa: 125
Nef'î (Şâir): 195
Nemçe: 75, 151, 152, 154
Nemrûd: 113, 172
Nergisî: 100
Nerîmân: 91, 120
Nesîm-i Zafer (Vapur): 211
Neşâtâbâd Sarâyı: 116
Nevşehir: 153, 159, 162, 164
Nîl: 195
Nîrem: 194
Nîş Kal'ası: 151
Nîş: 131, 152, 154
Nîve Kal'ası (Erdel'de): 69
Nigbolu: 106
Nigde: 105, 108, 109, 153
Nişân Taşı: 226
Niyâzî-i Mısırî: 149
Nizâmiyye (Vapur): 211
Nizâmü'l-Mülk: 141, 160, 164
Nizib: 214, 224, 225
Nu'mân Paşa (Bagdad muhâfızı): 103
Nu'mân Paşa (Köprülü soyundan): 71, 147
Nu'mân Paşa (Sadrâzam): 84
Nuh Kapısı (Üsküdâr'da)
Nuhbetü't-Tevârîh: 23
Nusretiyye (Vapur): 211

- O, Ö, P -

Odesa: 130

Ohri: 139

Ok Meydânı: 199

Orta Köy: 116

Osman Azmî Efendi (Arpaemînzâde): 159

Osman Paşa (Yegen): 72

Osmân (Hz.): 98

Osmân Ağa (Dirsenkli Oğlu): 197

Osmân Bey (Kâşif): 122

Osmân Efendi (Ulemâdan, Şeyhülislâm Abdulvehhâb Efendi'nin babası, Yâsincizâde): 187

Osmân Paşa (Bostancıbaşı, Kıvrık): 210

Osmân Paşa (Özdemiroğlu): 29, 34, 36, 37

Osmân Paşa (Sadrâzam, Kozbekçi, Pandul, Topal): 165

Osmancık: 146

Ömer (Hz.): 98

Ömer Ağa (Kolağası): 203

Ömer Ağa (Sadrazam Dâmad Mehmed Ali Paşa'nın babası, Hemşinli, Hacı): 175

Ömer Efendi (Zıhanalı, ulemâdan): 202, 203, 206

Ömer Hulûsî Efendi (Şeyhülislâm): 187

Ömer Paşa (Rumeli ordusu kumandanı, Mühtedî): 179

Ömer Vahîd Efendi (Tersâne emîni): 112

Özi Kal'ası: 208

Özi: 60, 103, 106, 107, 142

Palabıyık Hoca: 187

Palamut Kal'ası: 88

Paris: 205, 206, 128, 129, 130, 204, 217, 219

Patrona Halil: 102

Patrona: 156

Pâyçe Kasabası (Bosna'da): 46

Pazar Köyü: 84

Perlepe: 131

Pertev Paşa (Dâhiliye nâzırı): 219
 Pertev Paşa Kabri (Edirne Caddesi'nde): 206
 Pesperem: 31, 47
 Peşte: 46
 Petersburg: 130
 Peyk-i Şevket (Vapur): 211
 Pîr Mehmed (Karamanoğlu): 6
 Pîr Mehmed Paşa: 71
 Piriştine: 131
 Piyâle Paşa (Kapudân-ı Deryâ): 211
 Piyâle Paşa (Kapudân-ı Deryâ, Küçük, Gâzî): 190
 Polya: 31, 47
 Pomak: 170
 Portekiz: 20
 Pravadi: 168
 Prusya: 203, 213, 214
 Purut: 148

- R -

Râgıb Bey (Silahdar Süleymân Paşa'nın oğlu): 223
 Râgıb Mehmed Paşa (Sadrâzam): 167
 Râgıb Paşa (Koca, Şâir): 71, 212
 Rahîmî Efendi (Şâ'ir, Habeşîzâde): 97, 99, 100
 Rakka: 76, 151, 169
 Ramazân-ı Halvetî (Şeyh): 39
 Ramazânzâde (Müverrih): 4
 Râmî Çiftliği: 117, 175, 202, 210, 224
 Râmî Mehmed Paşa: 74
 Râşid (Müverrih, müderris, şâir): 68, 94, 95, 158
 Râşid Efendi Târîhi: 144
 Râtib Efendi (Âmedî, şair): 113
 Ra'ûf Paşa (Sadrâzam): 119
 Ravendiz: 176
 Ravza-i Halîlü'r-Rahmân: 50

- Ravzatü'l-Ebrâr: 12
 Recâ'î Efendi (Defterdâr): 121, 122, 123
 Receb Paşa (Arnavud): 57
 Receb Paşa (Hâin): 55
 Receb Paşa (Sadrâzam): 141
 Receb Paşa (Sadrazam, Arnavud): 207
 Receb Paşa (Sadrâzam, Bostancıbaşı Boşnak): 140
 Receb Paşa (Sultan Osman (II.)'ın katili): 171
 Remzî (Karamânî Pîr Mehmed Paşa): 18
 Resmo: 118
 Reşîd Boğazı: 120, 121
 Reşîd Paşa (Hâriciye nâzırı): 204, 205, 206, 221
 Reşîd Paşa (Hâssa müşîri, Darbhor): 176
 Reşîd Paşa (Mîrlivâ, Mekteb-i Tıbbiye nâzırı, Hacı): 224
 Reşîd Paşa (Rumili ordusu müşîri, Köle): 225
 Reşîd Paşa: 71
 Revân: 37, 139, 142, 208
 Revândız: 128
 Rızâ Paşa (Serasker): 175, 176, 180, 203
 Ridâniye: 14
 Rif'at Efendi (Verdü'l-Hadâ'ik müellifi): 127
 Rize: 175
 Rodos: 72, 84, 175, 200, 215, 218
 Roma: 13
 Ruhâ: 53, 140
 Rûm: 122, 183, 185
 Rumili: 4, 6, 8, 12, 13, 15, 18, 24, 25, 26, 29, 34, 37, 41, 46, 54, 63, 72, 85,
 106, 107, 124, 131, 139, 142, 165, 167, 170, 179, 182, 183, 185, 189,
 199, 220
 Rus: 73
 Rusçuk: 32, 113, 131
 Rusya: 102, 103, 110, 117, 123, 124, 125, 130, 147, 148, 149, 175, 179,
 210, 213, 216, 219, 221
 Rüstem Paşa: 21, 24, 25, 29, 59

Rüstem: 24, 34, 69, 91, 121, 195

Rüşdî Molla (Sâlihizâde, ulemâdan): 186

Rüşdî Paşa (Rikâb-ı hümayun kâ'im-makâmı): 224

- S -

Sâbit (Şâir): 81, 82

Sa'dâbâd: 199

Sâdık Rif'at Paşa: 130

Sa'dullâh Paşa (Çerkes): 125

Sa'düddîn Efendi (Şeyhülislâm, Hoca): 39

Sahratullâh: 50

Sa'îd Bey (Hızır Ağazâde, ulemâdan, şâir): 203, 206

Sa'îd Paşa (Yirmi Sekiz Çelebizâde): 105

Sakız: 74, 75, 108, 190, 211, 212

Salacak: 33

Salamon Yahûdi: 143

Sâlih Ağa (Yeniçeri ağası): 45

Sâlih Bey (Köse Mûsâ Paşa'nın oğlu): 166

Sâlih Paşa (Defterdâr): 61

Sâm: 118, 194

Samar: 148

Sâmî (Arpaemînzâde, Vak'anüvîs, şâir, Mustafa): 86, 89, 90, 98, 100, 159, 161, 163

Sarây Sancağı: 26

Sardunya: 180

Sârim Paşa (Hâriciyye nâzırı): 221

Saruhan: 39

Sayda: 74, 226

Sebak Ovası (Bayburd yakınında): 141

Seddü'l-Bahir: 72

Sefer Ağa (Teberdâr Hacı): 146

Sefer Dayı (Arab eşkıyâsı re'îsı): 51

Sefînetü'r-Rü'esâ (Ahmed Resmî Efendi'nin): 111, 113

Selânîk: 17, 64, 106, 107, 108, 109, 119, 131, 152, 165, 187

- Selîm Efendi (Tevki'î): 99
 Selîm Efendi (Vefâ müderrisi): 95
 Selîm Girây (Kırım hânı): 103
 Selîm Paşa (Batum ordusu kumandanı, Servili Haseki): 179, 226
 Selîm Paşa (Çerkes): 177
 Selîm Paşa (Ferîk): 125
 Selîm Paşa (Sadrâzam): 124
 Selîmiye Kışlası (Üsküdâr'da): 215
 Selîmiyye Tekkesi (Üsküdâr'da): 191
 Selim Sâtî' Paşa: 203
 Semendire: 5, 12, 103
 Servi (Vidin eyâletinde): 179, 226
 Seydî Paşa: 69
 Seyyid Ahmed Deresi (Üsküdâr'da): 105
 Seyyid Bilâl Hazretleri (Sinop'ta medfun, evliyadan): 186
 Siddîk Molla Efendi (Tevfîk Efendi hafîdi): 188
 Sırça Sarây: 142
 Sırp: 5
 Sigetvâr: 27
 Silifke: 9
 Silistre: 62, 63, 67, 107
 Sinân Ağa (Bostancıbaşı): 151
 Sinân Paşa (Cıgalazâde): 41, 43, 45, 59, 190
 Sinân Paşa (Sadrâzam): 30, 41
 Sinân Paşa (Tavâşî, Hâdım): 3, 14
 Sinân Paşa (Yemen vâlisi, sadrâzam): 21, 30, 37, 38, 40, 133
 Sinop: 128, 183, 184, 186, 201
 Sivas: 65, 67, 107, 145, 169, 176, 178, 226
 Siyâvuş Paşa (Sadrâzam): 31, 34, 72, 95
 Siyâvuş Paşa (Sadrâzam, Abaza, Silahdâr: 62, 191
 Sofya: 8
 Sokrat: 176
 Sokuline Karyesi (Saray Sancağı'nda Yaşgrad Kazâsı'nda): 26
 Sokulleviç Karyesi (Bosna'da Çelebi Pazarı Kazâsı'nda): 26, 28

Sorkun: 166

Sûde Karyesi (Girid'de): 89, 199, 209

Sûde Limanı: 208, 209

Sultan Abdulhamîd (I.): 108, 110, 111, 118, 168, 185, 187, 193

Sultan Abdülmecîd: 119, 124, 126, 128, 180, 198, 200, 202, 204, 213, 215, 220

Sultan Ahmed (I.): 45, 47, 49, 52, 136, 137, 138, 190, 207

Sultan Ahmed (II.): 75, 76, 77, 85, 145

Sultan Ahmed (III.): 84, 85, 87, 89, 93, 98, 99, 101, 146, 153, 156, 157, 160, 161, 163, 164, 184, 192, 209

Sultan Ahmed Câmii: 28, 88

Sultan Ahmed Hân (Şehid şehzâde): 13

Sultan Bâyezid (II.): 9, 11, 12, 13, 15

Sultan Bâyezid Câmii: 187

Sultan Cem: 9, 13, 14

Sultan Çiftliği: 199

Sultan İbrâhîm: 67, 182, 191

Sultan Mahmud (I.): 98, 101, 104, 113, 114, 156, 193

Sultan Mahmud (II.): 34, 103, 124, 128, 173, 178, 179, 186, 188, 198, 199, 202, 203, 209, 211, 213, 216, 217, 218, 226

Sultan Mahmûd (II.) Türbesi: 70

Sultan Mehmed (II. Fâtih): 4, 5, 7, 9, 11, 189

Sultan Mehmed (III.): 31, 32, 35, 38, 39, 42, 44, 45, 53, 133

Sultan Mehmed (IV.): 75, 192, 207, 208, 209

Sultan Mehmed (Şehzâde): 44

Sultan Mehmed Câmii: 53

Sultan Murâd (I.): 182

Sultan Murâd (II.): 4, 182

Sultan Murâd (III.): 27, 28, 32, 34, 36, 37, 38, 39, 140, 142, 190

Sultan Murâd (IV.): 55, 56, 57, 59, 61, 67, 190, 191, 207

Sultan Mustafa (I.): 54, 55, 207

Sultan Mustafa (II.): 74, 75, 76, 85, 171, 102, 209, 222

Sultan Mustafa (III.): 105, 110, 167, 168, 184, 185, 187

Sultan Mustafâ (Şehzâde): 6, 7, 23

- Sultan Orhân: 2
- Sultan Osmân (II.): 49, 53, 55, 59, 139, 140, 171
- Sultan Osmân (III.): 104, 105
- Sultan Osmân (III.): 107
- Sultan Selîm (I. Yavuz): 11, 213
- Sultan Selîm (II.): 14, 15, 18, 22, 23, 24, 27, 29, 34, 35, 190
- Sultan Selîm (III.): 118, 166, 170, 171, 172, 173, 185, 187, 193, 197, 209, 213, 215, 222, 223
- Sultan Süleymân (I. Kânûnî): 15, 17, 18, 19, 20, 21, 24, 25, 27, 29, 30, 37, 43, 50, 189, 211, 214, 215
- Sultan Süleymân (II.): 75
- Sultan Süleymân Câmii: 97
- Sultanî Medresesi: 95
- Sultaniye: 159
- Sûre-i Şerîfe-i Nebe' Hâşiyesi (Şeyhülislâm Mîrzâ Mustafa Efendi'nin eseri): 184
- Sûriyye (Vapur): 211
- Süleyman Necîb Efendi (Re'îsü'l-Küttâb): 174
- Süleyman Re'fet Paşa (Kapudân-ı deryâ, Çukadâr Arnavud Seyyid Mustafa Ağazâde): 202, 205, 206
- Süleymân (Hz.): 77
- Süleymân Ağa (Aşçıbaşı): 110
- Süleymân Ağa (Çavuşbaşı): 166
- Süleymân Ağa (Dârüssa'âde ağası): 153
- Süleymân Ağa (Dârüssaâde ağası, Uzun): 63
- Süleymân Efendi (Sahhâf): 159
- Süleymân Fâ'ik Efendi (Sefînetü'r-Rü'esâ'ya zeyl yazan): 111
- Süleymân Paşa (Fransız): 177
- Süleymân Paşa (Hâdım): 19, 21, 22, 30
- Süleymân Paşa (Kapıcı): 168
- Süleymân Paşa (Kapudân-ı deryâ, silahdâr, Köle): 192
- Süleymân Paşa (Orhan Gâzi'nin oğlu): 2
- Süleymân Paşa (Sadrâzam): 208
- Süleymân Paşa (Sadrâzam, Abaza Silahdâr): 83

Süleymân Paşa (Sadrâzam, Boşnak): 142, 144
 Süleymân Paşa (Sadrâzam, Malatyalı Silahdâr): 66
 Süleymân Paşa (Silahdâr): 222
 Süleymân Paşa (Sultan Orhan'ın oğlu): 189
 Süleymân Paşa (Yemen fâtihî): 3, 33
 Süleymân Paşa (Yüzbaşı): 202, 203, 204
 Süleymân Re'fet Paşa (Arnavud Mustafa Ağazâde): 126
 Süleymân Re'fet Paşa (Serasker): 119
 Süleymâniye Medresesi: 95

- Ş, T -

Şâdiyye (Vapur): 211
 Şâh Hüseyin Hikâyesi (Şeyhülislâm Mîrzâ Mustafa Efendi'nin eseri): 184
 Şâh Tahmâs: 24
 Şâkir Efendi (Haleb kadısı): 158
 Şâkir Efendi (Mâbeynci): 199
 Şâm: 20, 31, 41, 50, 56, 60, 61, 65, 68, 73, 124, 129, 130, 201, 223
 Şeddâd: 180
 Şefîk Efendi (Şefîknâme müellifi): 96
 Şefîknâme: 74, 96
 Şehîdî (Şâir): 159
 Şehr-i Zûr: 58, 226
 Şehzâde Câmîi: 23, 42, 98, 158
 Şekîb Paşa (Hâriciyye nâzırı): 204
 Şemsüddîn Fenârî: 189
 Şerîf Paşa (Mısır vâlisi): 50
 Şerif Bey (Süvâri mîrlivâsı): 202
 Şerif Halil Paşa (İnebahtı muhafızı): 103
 Şeyh Bekir Zâviyesi (Haleb'de): 49
 Şeyh Ebu'n-Nûr Merkadi (Mısır'da): 50
 Şeyh Nasûhî Hankâhı: 201
 Şeyh Nûruddînzâde: 37
 Şeyh Vefâ: 40
 Şeytân Kulı Muhârebesi: 12

- Şibh-i Cezîre: 5
 Şihâb-ı Bahrî (Vapur): 211
 Şîrvân: 44, 132
 Şumnu: 131, 179
 Şükrî Bey (Kapıcılar kethudâsı): 199
 Tâbe (Mısır'da âsi): 48
 Tâcû't-Tevârîh: 6, 8, 9, 12, 13
 Tâgî Sinân Türbesi: 181
 Tâhir Efendi (Kadızâde): 188
 Tâhir Paşa (Kapudân-ı deryâ, Çengeloğlu): 179, 181, 211, 215
 Tâhir Paşa (Mustafa Nâ'ilî Paşa'nın babası): 122, 123
 Tâhir Paşa (Vâlîde kethudâsı ve darbhâne-i âmire emîni): 205
 Tâib Efendi (Osmânzâde, müverrih, müderris, şâir): 91, 94
 Tameşvâr: 24, 26, 191
 Tarabya Sarâyı: 202
 Tarabya: 210
 Târîh-i Atâ (Tayyârzâde Atâ'nın): 227
 Târîh-i Na'imâ: 137
 Tarîr-i Bahrî (Vapur): 211
 Tâtâr Hân: 41, 51
 Tâtâr: 59
 Tavîl Oğlu (Âsî): 138
 Tavşân-ı Dilsiz (Musâhib): 142
 Taygan: 148
 Tayyâr Mehmed Paşa: 56, 205, 214
 Tebrîz: 51, 166
 Tekfur Sarâyı: 13
 Tekfûr Dağı: 117, 119, 131, 167
 Tepedelen Kal'ası: 47
 Terhos Kazâsı: 182
 Teşrifât-ı Kadîme (Es'ad Efendi'nin): 186
 Teşrifîyye (Vapur): 211
 Tevekkül Çeşmesi (İstanbul'da Irgad Pazarı'nda): 32
 Tevfîk Efendi (Müderris): 82

- Tırhala Sancağı: 210
 Tırhala: 107, 129, 175, 225
 Tırnovi: 129
 Tîgî Bey (Enderûnî, şâ'ir): 25
 Tiflis: 166
 Tiriyeste: 130
 Tokad: 52, 56, 59
 Tophâne-i Âmire: 125
 Tophâne: 174, 179
 Topkapı: 24, 169
 Trablus Eyâleti: 68, 73, 76, 68
 Trablus-ı Şâm: 73, 5
 Trablus: 30
 Trabzon: 9, 108, 119, 145, 175, 184, 215
 Tuna Nehri: 32
 Tunus Bağı Caddesi (Üsküdâr'da): 200
 Tursun Fakih Karyesi (Terhos Kazâsı'nda): 182
 Türkmân: 178

- U, Ü -

- Ulukışla: 49
 Uyvar: 46
 Uzun Hasan: 6, 7, 138
 Uzuncaâbâd: 33
 Ücrüd (Mısır ile Akabe arasında): 50
 Üç Şerefeli Câmi (Edirne'de): 73
 Ürgüb: 153, 163, 164
 Üsküb: 226
 Üsküdâr Ayazması İskeleyi: 226
 Üsküdâr: 23, 33, 34, 52, 53, 56, 58, 61, 65, 66, 67, 74, 103, 105, 119, 134,
 135, 136, 141, 143, 156, 159, 175, 191, 200, 201, 215, 218
 Üsküp: 131
 Üss-i Zafer (Es'ad Efendi'nin): 186
 Üveys Paşa (Defterdâr): 28

- V, Y- Z -

Vaç: 46

Vâlîde Hamamı: 69

Van: 43, 48, 56, 62, 145

Varad Kal'ası: 69

Varadın: 96, 98, 151, 154

Varna: 124, 131

Vasfî Efendi (Dîvân-ı Ahkâm-ı Adliye a'zâsından): 26, 71

Vâsîf Bey (Enderunlu, şâir): 114, 194, 196, 197

Vâsîf Mehmed Paşa (Kars ordusu kumandanı): 125, 126

Vâsîk İbrâhim Efendi (Yatagan Mahallesi imamı): 98

Vassâf Efendi (Mâbeyn kâtibi): 219

Vefâ: 95

Vefre: 10

Vehbî (Seyyid Hüseyin, şâir): 159, 164, 165

Venedik: 5, 191, 208

Verdü'l-Hadâ'ik (Hadîkatü'l-Vüzerâya zeyl, Rif'at Efendi'nin): 127

Veysî (Münşî): 55, 100

Vezirköprü: 68, 70, 71

Vidin: 106, 131, 197, 206, 226

Viyana: 130, 216, 219, 220, 221

Ya'kûb Ağa (Silahdâr, Edirne vâlisi): 102

Ya'kûb Ağa (Yeniçeri ağası): 24

Yabanova: 33

Yahûdî: 137, 113

Yahyâ Efendi (Silahdâr, Arnavud): 118

Yahyâ Efendi (Şeyhülislâm, Minkârîzâde): 183

Yalı Köşkü: 173

Yalı Köyü: 159

Yanık Kal'ası: 31

Yanko bin Mâdiyân: 15

Yanya: 217

Yaş: 167

Yaşgırad Kazâsı: 26, 28, 47

Yatagan Mahallesi: 98

- Yedi Kulle: 6, 22, 38, 44, 54, 64, 106, 142
Yemen: 3, 20, 21, 30, 33, 34, 133, 134
Yeni Kal'a: 148
Yeni Kapı Mevlevihânesi: 181
Yeni Sarây: 202
Yenişehir Kazâsı: 183
Yergögi: 108
Yesârî (Şâir): 71
Yörük: 178
Yunanistân: 219
Yûnus Kal'ası: 50
Yusuf Paşa (Hanya fâtihî, Silahdâr, Şehîd): 3
Yûsuf Ağa (Dârüssa'âde ağası, Musâhib): 145
Yûsuf Ağa (Dârüssaâde ağası): 83
Yûsuf Paşa (Aydın muhassılı): 135
Yûsuf Paşa (Kapudân-ı deryâ, silahdâr, Gâzî): 191
Yûsuf Paşa (Sadrâzam): 84
Yûsuf Paşa: 86
Yûsuf u Zelîha (Hamdullah Hamdî'nin): 71
Za'ferân Bolu: 173
Zarîf Paşa (Haleb vâlisi): 129
Zekerîyyâ (Hz.): 77, 78, 81
Zelîha: 193
Zencirli Kapu Câmii: 13
Zernişânlı Haseki (Sadrâzam Hâfız İsmâil Paşa'nın babası): 169
Zeyla'î (Yemen'de): 33
Zeynel Hân (İran hükümdarı): 58
Zeynel Paşa: 72
Zeytûn (Kayseri'de): 51
Zihana: 202, 203, 206
Zîver Efendi (Tırnakcızâde, şâir): 110
Zile: 137
Zindân Kapusu: 23
Ziyâ Yusuf Paşa (Sadrâzam): 121, 122
Zülfikâr Paşa: 135